

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΤΟΜΕΑΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Συμβουλευτική- Προσανατολισμός

ΟΔΗΓΟΣ ΓΟΝΕΩΝ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ – ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

ΟΔΗΓΟΣ ΓΟΝΕΩΝ

Το υλικό αυτό έχει παραχθεί στο πλαίσιο του Έργου 3 της Ενέργειας Ε
του **Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης
και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.)**
με φορέα υλοποίησης το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Ενέργεια Ε:
"Επαγγελματικός Προσανατολισμός"

Υπεύθυνος Ενέργειας: Στέφανος Τζέπογλου

Έργο 3:
Παραγωγή εκπαιδευτικού Υλικού για την
Εφαρμογή του Θεσμού
"Συμβουλευτική-Προσανατολισμός" στην Εκπαίδευση"

Υπεύθυνος Έργου: Ευστάθιος Γ. Δημητρόπουλος

Θεματική επιτροπή Έργου:

Φανή Αδάμ-Χριστοπούλου

Βασιλική Πολλάτου

Αικατερίνη Μαριδάκη

Παρασκευή Παλαιοπάνου

Προϊόν:

Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης / Ενημέρωσης

Γονέων στη Συμβουλευτική και

τον Προσανατολισμό των Νέων

Ανάδοχος :

Ινστιτούτο Εκπαιδευτικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΙΕΚΕΠ)

Διεύθυνση Έργου :

Κασσάνδρα Ζαννή-Τελιοπούλου

Συντονισμός Έργου:

Γιάννης Παπαγιαννόπουλος

Συγγραφική Ομάδα:

Άγγελος Γαβριήλ, Παναγιώτης Σαμοΐλης, Αντωνία Βιταλιώτου, Θάλεια Χατζηγιάννογλου

Επεξεργασία Κειμένου:

Ειρήνη Γιούλη

Επιμέλεια Έκδοσης :

Άγγελος Γαβριήλ, Παναγιώτης Σαμοΐλης

Σχεδίαση Εξωφύλλου:

01SOLUTIONS : Βάσω Ζαρουχλιώτη, Άρης Ντάτσης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΜΕΡΟΣ Α: ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ	6
Κεφάλαιο Πρώτο: Ο ΘΕΣΜΟΣ “ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ”	8
Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ	8
Τι Είναι η Συμβουλευτική και ο Προσανατολισμός	8
Σκοπός-Στόχοι	9
Οι Όροι που Χρησιμοποιούνται	10
Β. ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ	11
Οι Κύριοι Συντελεστές	11
Φορείς Υλοποίησης του Θεσμού	12
Κεφάλαιο Δεύτερο: Ο ΘΕΣΜΟΣ ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ (ΣΕΠ) ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	16
Α. ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ (ΣΕΠ)	16
Τι Είναι ο ΣΕΠ	16
Σκοπός – Στόχοι	17
Η Αναγκαιότητα του ΣΕΠ	17
Β. Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ	18
Οργάνωση	18
Τρόπος Υλοποίησης	19
Αναγκαιότητα Συνεργασίας Σχολείου-Γονέων	20
ΜΕΡΟΣ Β: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ	22
Κεφάλαιο Τρίτο: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	24
Α. ΕΝΝΟΙΕΣ - ΟΡΙΣΜΟΙ	24
Β. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	24
Βαθμίδες – Χαρακτηριστικά	24
Κομβικά Σημεία – Διέξοδοι	28
Γ. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	30
Τύποι Κατάρτισης	30
Φορείς Κατάρτισης και Αντίστοιχα Κέντρα	31
Δ. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.	34
Α. ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	36
Η Δομή της Ελληνικής Οικονομίας	37
Τα Χαρακτηριστικά και οι Τάσεις της Αγοράς Εργασίας στη Χώρα μας και στην Ευρωπαϊκή Ένωση	38
Προοπτικές της Αγοράς Εργασίας για τους Νέους Εργαζόμενους	39
Β. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	40
Ανεργία	40
Γυναίκα και Εργασία	42
Η Απασχόληση Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων	42
Γ. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	43
ΜΕΡΟΣ Γ: ΓΙΑ ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΩ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ	45
Κεφάλαιο Πέμπτο: ΑΝΑΠΤΥΞΗ - ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	47
Α. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	47
Τι Εννοούμε Συνήθως Μιλώντας για Προσωπικότητα	47
Τι Σημαίνει για την Ψυχολογία και την Παιδαγωγική ο Όρος Προσωπικότητα	47
Παράγοντες που Συμβάλλουν στην Ανάπτυξη της Προσωπικότητας	48
Συμπέρασμα	48
Β. ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ - ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	48
Στάδια Ανάπτυξης	48

Γ. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	52
Το Περιεχόμενο και οι Φάσεις της Επαγγελματικής Ανάπτυξης	52
Παράγοντες που Συμβάλλουν στην Επαγγελματική Ανάπτυξη	53
Ο Ρόλος του Οικογενειακού Περιβάλλοντος στην Επαγγελματική Ανάπτυξη	55
Συμπεράσματα	57
ΜΕΡΟΣ Δ: ΠΩΣ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΩ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ	59
Κεφάλαιο Έκτο: Η ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ	61
Α. ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΑΣ	61
Εαυτός	61
Αυτογνωσία	62
Αυτοαντίληψη	63
Αυτοεκτίμηση	64
Β. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ	65
Οικογένεια και Αυτογνωσία	66
Εφηβική Ηλικία Και Αυτοεικόνα	67
Οικογένεια και Αναζήτηση της Επαγγελματικής Ταυτότητας	67
Κεφάλαιο Έβδομο: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ	70
Α. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ	70
Το Περιβάλλον	70
Η Πληροφόρηση	72
Β. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	78
Η Οικογένεια ως Δίαυλος - Μέσο Πληροφόρησης	78
Οικογένεια και Αυτοπληροφόρηση	79
Κεφάλαιο Όγδοο: ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	82
Α. ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ	82
Β. ΦΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ- ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ-Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	83
Στην Εκπαίδευση	83
Στον Κόσμο της Εργασίας	87
Η Μετάβαση των Νέων στον Κόσμο των Ενηλίκων	89
Γ. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ	90
Κεφάλαιο Ένατο: ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ	93
ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΗΣ	93
Τι Εννοούμε Λέγοντας «Δεξιότητες Ζωής»;	93
Ποιες είναι οι Δεξιότητες Ζωής	94
Πώς Αποκτώνται οι Δεξιότητες Ζωής	96
Κεφάλαιο Δέκατο: ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ - ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ	99
Α. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ - ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	99
Τι Είναι Λήψη Απόφασης	99
Στρατηγικές Λήψης Απόφασης	99
Τι σημαίνει λήψη υπεύθυνης απόφασης;	100
Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΗΣ	101
Ατομικοί	101
Οικογενειακοί	102
Κοινωνικοί	102
Γ. ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥΣ	103
Τι Περιμένουν τα Παιδιά από τους Γονείς;	103
Η Υπερπροστασία Επιλύει ή Επιτείνει τα Προβλήματα;	103
Προτάσεις για Διάλογο και Επικοινωνία	104
Κεφάλαιο Ενδέκατο: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	108
Α. ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ «ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ»	108
Πώς Πρέπει να Μεγαλώνει το Παιδί με Ειδικές Ανάγκες	110

B. ΤΡΟΠΟΙ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (ΑΜΕΑ)	111
Η Μετάβαση των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.) από το Σχολείο στην Εργασία	112
Προοπτικές Απασχόλησης των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.) στο Κατώφλι του 21ου Αιώνα	112
Γ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (Α.Μ.Ε.Α.)	113
ΜΕΡΟΣ Ε: ΣΥΝΟΨΙΖΟΝΤΑΣ	115
Κεφάλαιο Δωδέκατο: ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ...	116
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	119
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1ο: Οι νέοι και τα προβλήματά τους σήμερα	120
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2ο: Φορείς/ Πηγές Πληροφόρησης για την Εκπαίδευση-Κατάρτιση	141
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3 ^ο : Φορείς Ενημέρωσης για την Αγορά Εργασίας	142
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4 ^ο : Φορείς Βοήθειας	143
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5 ^ο : Κέντρα Αναφοράς και Ελέγχου AIDS	144
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6 ^ο : Φορείς Με Ευθύνη Για Τα Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες	145
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7 ^ο : Κέντρα Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού της χώρας	146
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	147
ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	151

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το εγχειρίδιο «*Συμβουλευτική – Προσανατολισμός, Οδηγός Γονέων*» έχει σκοπό να ενημερώσει εσάς, τους γονείς, γύρω από ορισμένα θέματα που σχετίζονται με την **επαγγελματική ανάπτυξη** του παιδιού σας. Ο βασικός του στόχος είναι να σας πληροφορήσει και να σας διαφωτίσει σε θέματα **Προσανατολισμού και Συμβουλευτικής**, ώστε να είστε σε θέση να βοηθήσετε αποτελεσματικότερα το παιδί σας στην εξέλιξή του γενικά, αλλά περισσότερο στην εξασφάλιση μιας ομαλής (εκπαιδευτικής και επαγγελματικής) πορείας, που θα το οδηγήσει στο μέλλον σε επιτυχείς επιλογές στη ζωή του.

Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, καταγράφοντας την αγωνία των γονέων για το μέλλον των παιδιών τους, ανταποκρίνεται με την ενημέρωση: ο Οδηγός Γονέων που κρατάτε σήμερα στα χέρια σας, συντάχθηκε με ευθύνη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και ειδικότερα του Τομέα Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, ακριβώς για να σας πληροφορήσει, να σας ενημερώσει και να σας εξηγήσει -ίσως- ορισμένα θέματα, που συνδέονται με την ανάπτυξη και την επαγγελματική εξέλιξη των παιδιών σας. Το βιβλίο αυτό δε φιλοδοξεί να καλύψει όλα τα θέματα που αντιμετωπίζει ένας γονιός καθώς μεγαλώνει το παιδί του. Είναι αναμφισβήτητο όμως, ότι στην εκπαιδευτική διαδικασία συμμετέχουν ενεργά και οι οικογένειες των παιδιών. Κανένα σχολικό πρόγραμμα, όσο άρτιο και αν είναι, δεν μπορεί να αποδώσει αποτελέσματα, αν δεν υποστηριχθεί από την οικογένεια.

Το έργο των γονιών είναι να φροντίζουν για την ολόπλευρη ανάπτυξη κι εξέλιξη, τη διαπαιδαγώγηση και την εκπαίδευση των παιδιών τους. Όσο και αν έχουν αλλάξει τα πράγματα, η οικογένεια συνεχίζει να έχει καθοριστικό ρόλο στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των νέων. Από το περιβάλλον της οικογένειας ο νέος διαλέγει τα επαγγελματικά του πρότυπα. Στο πλαίσιο της οικογένειας διαμορφώνει τα ενδιαφέροντα και τις αξίες του. Η οικογένεια και ο ευρύτερος κοινωνικός κύκλος που διαθέτει –συγγενείς και φίλοι- είναι συνήθως οι κυριότεροι συντελεστές για την επαγγελματική αποκατάστασή του.

Η επιρροή της οικογένειας γύρω από τις σπουδές και το μελλοντικό επάγγελμα των νέων, είναι καθοριστική, λαμβάνοντας υπόψη και τον ιδιαίτερα στενό σύνδεσμο ανάμεσα στα μέλη της ελληνικής οικογένειας. Το οικογενειακό περιβάλλον παίζει τον παιδαγωγικό του ρόλο από τη στιγμή της γέννησης του παιδιού. Το να γεννηθεί ένα παιδί είναι μια φυσιολογική – βιολογική διαδικασία, την οποία η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων, με τη βοήθεια της ιατρικής επιστήμης, διεκπεραιώνει με απόλυτη επιτυχία και ασφάλεια. Όμως δε συμβαίνει το ίδιο και με την ανατροφή του παιδιού, γιατί η αγωγή δεν είναι κάτι που συντελείται αυτόματα, αλλά εξαρτάται από τις ενέργειες του οικογενειακού περιβάλλοντος. Όπως είναι φυσικό, οι περισσότεροι γονείς διαπαιδαγωγούν το παιδί τους με οδηγό την αγάπη και γνώμονα το συμφέρον του παιδιού τους. Σήμερα, που οι εξελίξεις της εποχής

μας τρέχουν με όλο και πιο γρήγορους ρυθμούς, το έργο της διαπαιδαγώγησης και της εκπαίδευσης των νέων γίνεται ολοένα και δυσκολότερο.

Οι ραγδαίες εξελίξεις έχουν αλλάξει τελείως την κοινωνική και εκπαιδευτική πραγματικότητα. Τα προβλήματα των σύγχρονων νέων είναι και διαφορετικά και περισσότερα απ' ό,τι παλιότερα. Οι γονείς συχνά νιώθουν έκπληξη, όταν αντιμετωπίζουν την έλλειψη ενδιαφερόντων που ίσως παρουσιάζει η κόρη ή ο γιος τους, ή την αδιαφορία για μάθηση, την αύξηση της επιθετικότητας, τη δυσκολία επικοινωνίας, την αναποφασιστικότητα για το μέλλον, την έλλειψη διάθεσης για προσπάθεια, κ.ά. Η εσωτερική τους αγωνία αλλά και κάποια αμηχανία ως προς τη στάση που πρέπει να κρατήσουν οι ίδιοι ως γονείς, τους μπερδεύει και τους οδηγεί, κάποτε, σε ενέργειες που είναι ακραίες: στον αυταρχισμό ή την απόλυτη ελευθερία. Ο ρόλος του γονέα είναι σήμερα σύνθετος, περίπλοκος και ορισμένες φορές, δύσκολος. Οι επιλογές σπουδών και επαγγέλματος αποτελούν ένα σημαντικό θέμα, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της εφηβείας, όπου τα παιδιά καλούνται να πάρουν τις πρώτες εκπαιδευτικές αποφάσεις, που στη συνέχεια, θα επηρεάσουν και τη μελλοντική επαγγελματική τους δραστηριότητα. Δεν πρόκειται για ένα στιγμιαίο γεγονός ή περιστατικό: είναι μια μακρά διαδικασία που συνεχίζεται σε όλη τη ζωή του ατόμου. Γι' αυτό και στον Οδηγό για Γονείς που κρατάτε στα χέρια σας, περιλαμβάνονται θέματα πολύ ευρύτερα από το τι είναι και πώς εφαρμόζονται ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός (ΣΕΠ) και η Συμβουλευτική στο Γυμνάσιο και το Λύκειο. Εδώ γίνεται λόγος για την ολόπλευρη ανάπτυξη του ανθρώπου: την εξέλιξη της προσωπικότητας του, την αυτογνωσία, τη γνωριμία με τα διάφορα είδη περιβάλλοντος, τις δεξιότητες ζωής, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, τα προβλήματα των σύγχρονων νέων και άλλα θέματα.

Ίσως λόγω του όγκου του, κάποιοι γονείς να μην έχουν την υπομονή να διαβάσουν ολόκληρο το βιβλίο. Πιστεύουμε όμως ότι πολλά κεφάλαιά του θα τους κινήσουν το ενδιαφέρον και διαβάζοντάς τα ίσως παρακινηθούν να διαβάσουν και τα υπόλοιπα. Γι' αυτό είναι γραμμένο με τέτοιο τρόπο, που το κάθε κεφάλαιο να έχει μια αυτοτέλεια. Εξάλλου, τα αναλυτικά περιεχόμενα αποτελούν χρήσιμο οδηγό για τη χρήση του εγχειριδίου στα μέτρα, στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του καθενός.

Το βιβλίο αυτό απευθύνεται στους γονείς των μαθητών του Γυμνασίου και του Λυκείου, όπου εφαρμόζεται ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Πιστεύουμε όμως ότι θα ήταν καλό να διαβαστεί και από τους γονείς παιδιών του δημοτικού αλλά και της προσχολικής ηλικίας, γιατί θα τους βοηθήσει να καταλαβαίνουν καλύτερα το παιδί τους, να συνεργάζονται αποτελεσματικά με τους δασκάλους του και να παρεμβαίνουν έγκαιρα, καθοδηγώντας κατάλληλα το παιδί τους.

ΜΕΡΟΣ Α: ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Το Μέρος Α περιέχει τα κεφάλαια:

- 1. Ο θεσμός «Συμβουλευτική – Προσανατολισμός»**
- 2. Ο θεσμός «Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός» στην Εκπαίδευση**

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.
Ο ΘΕΣΜΟΣ «ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ – ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ»**

Στο **πρώτο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Τι ακριβώς είναι ο θεσμός «Συμβουλευτική – Προσανατολισμός»;
- Πού στοχεύει ο θεσμός αυτός;
- Ποιοι φορείς υλοποιούν το θεσμό «Συμβουλευτική – Προσανατολισμός»;
- Πώς υλοποιείται ο θεσμός σήμερα;

Κεφάλαιο Πρώτο: Ο ΘΕΣΜΟΣ “ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ”

Οι εξελίξεις στην κοινωνία μας, δημιουργούν στους πολίτες νέες ανάγκες που ίσως δεν υπήρχαν ή δεν ήταν τόσο επιτακτικές τα παλιότερα χρόνια. Σήμερα οι άνθρωποι δε διστάζουν να αναζητήσουν βοήθεια σε θέματα, για τα οποία παλιότερα η λύση δινόταν στο πλαίσιο της ευρύτερης οικογένειας. Έτσι οι κοινωνικοί «θεσμοί επικούρησης του ανθρώπου» σημείωσαν σημαντική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Ένας από αυτούς είναι και ο θεσμός Συμβουλευτική -Προσανατολισμός που πριν από δύο δεκαετίες ήταν γνωστός μόνο σε ορισμένους επιστημονικούς χώρους. Εξειδικευμένα επιστημονικά συγγράμματα, έρευνες, προγράμματα εφαρμογής του θεσμού στο σχολείο, επιμόρφωση εκπαιδευτικών, δημιουργία και δικτύωση δημόσιων και ιδιωτικών κέντρων παροχής υπηρεσιών συμβουλευτικής και προσανατολισμού, δημιουργία βάσεων δεδομένων, μεταπτυχιακά προγράμματα για την κατάρτιση ειδικών κ.ά. βελτίωσαν αισθητά την κατάσταση σε σχέση με τον τομέα αυτό στην Ελλάδα. Έτσι, ο καθένας που ενδιαφέρεται (και κυρίως οι νέοι) μπορεί να απευθυνθεί και να βρει βοήθεια από ειδικευμένους Συμβούλους ή λειτουργούς του θεσμού σε οργανωμένα Κέντρα στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα.

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ

Τι Είναι η Συμβουλευτική και ο Προσανατολισμός

Οι επιστήμονες που ασχολούνται με το θεσμό Συμβουλευτική – Προσανατολισμός (Σ-Π), προσπαθώντας να δώσουν έναν επιστημονικό ορισμό, χρησιμοποιούν διαφορετικές προσεγγίσεις. Οι περισσότεροι συμφωνούν ότι πρόκειται για ένα θεσμό, που προσφέρει οργανωμένη στήριξη προς το άτομο, στις διάφορες φάσεις της ζωής του, ώστε καθώς αυτό αναπτύσσεται, να είναι ικανό να διεκδικήσει με τρόπο δυναμικό την ισότιμη ένταξή του στην κοινωνία. Ειδικότερα, η βοήθεια αυτή αφορά τη γνωριμία με τον εαυτό του και το περιβάλλον του, τις επιλογές και αποφάσεις για το μέλλον του, καθώς και την ομαλή εξέλιξη και μετάβασή του από μία φάση της ζωής σε άλλη.

Σημειώνουμε τις έννοιες **γνωριμία με τον εαυτό, γνωριμία με το περιβάλλον, επαγγελματική ανάπτυξη, επιλογές, αποφάσεις, μετάβαση** αποτελούν έννοιες – κλειδιά στο θεσμό Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού. Περισσότερα για τους συναφείς όρους και κυρίως για το ρόλο των γονέων μπορεί κανείς να βρει στα κεφάλαια αυτού του βιβλίου.

Για να **γνωρίσει τον εαυτό του**, το νεαρό άτομο χρειάζεται συχνά τη συνδρομή ειδικού λειτουργού. Ο Σύμβουλος μπορεί να το βοηθήσει να εντοπίσει και να συνεκτιμήσει στοιχεία και πληροφορίες που θα το βοηθήσουν να δημιουργήσει μια ρεαλιστική εικόνα για τον εαυτό του και τις δυνάμεις του.

Η γνωριμία με το περιβάλλον προϋποθέτει την **πληροφόρηση** του ατόμου (πρόσβαση σε πληροφορίες με συστηματικό και οργανωμένο τρόπο) σε θέματα που αφορούν το εκπαιδευτικό σύστημα, τα επαγγέλματα και την αγορά εργασίας αλλά και τη ζωή γενικά. Προϋποθέτει ακόμη προσωπικά βιώματα, καθώς και άσκησή του ατόμου για **αυτοπληροφόρηση**.

Οι **επιλογές** που κάνει ένα άτομο σε ζητήματα που αφορούν την εκπαιδευτική του πορεία, την επαγγελματική του εξέλιξη και τη ζωή του γενικά, (όπως, για παράδειγμα, οι παρέες του, ο/η σύντροφός του, το είδος των σπουδών, η επαγγελματική του απασχόληση κτλ.) σχετίζονται, ως ένα βαθμό, με τον τρόπο που παίρνει τις διάφορες **αποφάσεις** του, με το κατά πόσο διαθέτει σχετικές πληροφορίες και με την ύπαρξη **εναλλακτικών λύσεων**.

Η έννοια **επαγγελματική ανάπτυξη** αναφέρεται στην ωριμότητα με την οποία αντιμετωπίζει το άτομο το θέμα της εξελισσόμενης επαγγελματικής του δραστηριοποίησης σ' ολόκληρη τη διάρκεια της ζωής του. Η πορεία αυτή είναι δυναμική, με την έννοια της δημιουργικής συμμετοχής – παρέμβασης του ατόμου στη διαμόρφωση του μέλλοντός του, όπως και στην επικοινωνία με το περιβάλλον, στην αναζήτηση ευκαιριών, στην υπέρβαση των εμποδίων κατά τη μετάβαση από μία κατάσταση σε άλλη, στη διαμόρφωση εναλλακτικών λύσεων, στις συνετές αποφάσεις με αίσθημα ευθύνης, στην ενεργοποίηση και τη δράση.

Σκοπός-Στόχοι

Σκοπός του θεσμού Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού είναι να βοηθήσει το άτομο στην προσπάθειά του για ανάπτυξη, για επιτυχή προσαρμογή στα δεδομένα της ζωής, για ολοκλήρωση. Με άλλα λόγια, ο θεσμός Σ-Π στοχεύει γενικά στο να βοηθήσει το άτομο να εξελιχθεί, ώστε οι εμπειρίες, οι ικανότητες, οι αξίες και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του να οργανωθούν σε ένα όλο. Να φθάσει στο ιδανικό σημείο, όπου αφού έχει ικανοποιήσει όλες του τις ανάγκες και βρίσκεται σε πλήρη ηρεμία και επικοινωνία με το περιβάλλον, να ενταχθεί ομαλά σ' αυτό το περιβάλλον με αποτελεσματικό τρόπο.

Ειδικότερα, ο θεσμός αυτός στοχεύει, μεταξύ άλλων, στα παρακάτω:

Παρέχει βοήθεια προς το άτομο **να γνωρίσει και να αποδεχτεί τον εαυτό του**, δηλαδή να εντοπίσει και να κατανοήσει τα χαρακτηριστικά του, όπως ικανότητες, αδυναμίες και όρια, ενδιαφέροντα, κλίσεις, φιλοδοξίες, να προσδιορίσει τις αξίες, στις οποίες πιστεύει και να τις ιεραρχήσει, να διαμορφώσει δηλαδή, το σύστημα αξιών του.

Παρέχει στήριξη στο άτομο **να θέσει ρεαλιστικούς στόχους**, δηλαδή στόχους ζωής που να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και στις δυνατότητές του.

Καθώς το άτομο αναπτύσσεται προσωπικά, κοινωνικά, επαγγελματικά, χρειάζεται βοήθεια, ώστε να εξελιχθεί σε δημιουργικό μέλος της κοινωνίας. **Η προσαρμογή στο κοινωνικό και στο επαγγελματικό περιβάλλον** δεν είναι πάντοτε επιτυχής, γι' αυτό ένας ακόμη στόχος του θεσμού είναι να βοηθήσει το άτομο σ' αυτή του την προσπάθεια.

Κατά την διαδικασία της επαγγελματικής και κοινωνικής ανάπτυξης το άτομο καλείται να πάρει κάποιες αποφάσεις, **να κάνει επιλογές εκπαιδευτικές και επαγγελματικές**. Επομένως χρειάζεται βοήθεια, ώστε οι αποφάσεις που λαμβάνει να είναι συνετές, ελεύθερες και σύμφωνες με το σύστημα των αξιών του.

Κατά τη διάρκεια της ζωής του, το άτομο βιώνει σημαντικές αλλαγές και περνάει πολλές μεταβατικές φάσεις. Στην πορεία αυτή συχνά παρουσιάζονται εμπόδια και κάθε νέο άτομο αντιμετωπίζει μικρές ή μεγαλύτερες δυσκολίες. Γι' αυτό χρειάζεται, και σ' αυτό το σημείο βοήθεια, ώστε να μάθει πώς να ξεπερνάει αλώβητο, κατά το δυνατόν, τις όποιες δυσκολίες.

Οι Όροι που Χρησιμοποιούνται

Η Συμβουλευτική ορίζεται ως η συστηματική και οργανωμένη στήριξη που παρέχεται στα άτομα, ώστε:

- να αναπτύξουν το δυναμικό τους
- να αντιμετωπίζουν με επιτυχία τις δυσκολίες
- να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τους άλλους
- να νιώθουν ολοκληρωμένοι και ικανοποιημένοι στη καθημερινή τους ζωή.

Ο όρος «Συμβουλευτική» προέρχεται από το ρήμα «συν-βουλεύομαι». Σημαίνει συσκέπτομαι, συνεξετάζω ένα πρόβλημα μαζί με κάποιον άλλο και όχι «παρέχω συμβουλές». Πολλοί πηγαίνοντας στο «Σύμβουλο», περιμένουν να τους δώσει «συμβουλές» και να τους λύσει το πρόβλημά τους. Αντίθετα ο Σύμβουλος επιδιώκει, αφού δημιουργήσει ένα κλίμα εμπιστοσύνης ανάμεσα σ' αυτόν και το συμβουλευόμενο, να διευκολύνει το άτομο να μιλήσει για το ζήτημα που το απασχολεί, να επεξεργαστεί τις διάφορες πτυχές του προβλήματος και να βρει τις καλύτερες δυνατές λύσεις. Ο Σύμβουλος μπορεί να βοηθήσει με τις πληροφορίες που απαιτούνται και στη συνέχεια να διευκολύνει το άτομο να προχωρήσει σε συνετές, ώριμες αποφάσεις, σχετικά με το ζήτημα που τον προβληματίζει και τη ζωή του γενικότερα. Κατά τη διάρκεια αυτών των συναντήσεων (που στη Συμβουλευτική ονομάζονται «συνεδρίες») ο Σύμβουλος μπορεί να βοηθήσει στη διερεύνηση και άλλων πτυχών του προβλήματος ή θεμάτων που σχετίζονται με αυτό, να στηρίξει ψυχολογικά τον συμβουλευόμενο και να τον ενισχύσει, για να εφαρμόσει και να τηρήσει τις αποφάσεις που πήρε.

Ο όρος «**Προσανατολισμός**» γενικά σημαίνει να βρει κάποιος τα σημεία του ορίζοντα, να βρει τη σωστή κατεύθυνση, να βρει το δρόμο του. Ειδικότερα, όμως, ως όρος του θεσμού χρησιμοποιείται με την έννοια του «**Προσωπικού Προσανατολισμού**», του «**Επαγγελματικού Προσανατολισμού**», του «**Εκπαιδευτικού Προσανατολισμού**», ή του «**Εκπαιδευτικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού**».

Ο Προσωπικός Προσανατολισμός βοηθά το άτομο να εξασφαλίσει την ομαλή προσωπική, ψυχολογική, συναισθηματική και κοινωνική εξέλιξή του.

Επαγγελματικός Προσανατολισμός είναι η συστηματική βοήθεια προς τα άτομα, ώστε, αφού γνωρίσουν τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις τους, τις δυνατότητες, τις αδυναμίες, τα όρια τους και παράλληλα τις ευκαιρίες που προσφέρει η αγορά εργασίας, να φθάσουν σε ρεαλιστικές, ώριμες αποφάσεις και να ενταχθούν με επιτυχία στον κόσμο της αμειβόμενης εργασίας. **Εκπαιδευτικός Προσανατολισμός** είναι η συστηματική βοήθεια προς τα άτομα, ώστε, αφού γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά του εαυτού τους (ενδιαφέροντα, κλίσεις, δυνατότητες και όρια, αξίες) και παράλληλα τις διεξόδους σπουδών και κατάρτισης που προσφέρει το εκπαιδευτικό σύστημα στη χώρα τους (πιθανόν και στο εξωτερικό), να προχωρήσουν σε ώριμες αποφάσεις για τις σπουδές τους. **«Εκπαιδευτικός και Επαγγελματικός Προσανατολισμός»** είναι η σύνθεση των δύο και, μαζί με τον προσωπικό προσανατολισμό στο πλαίσιο της «**Συμβουλευτικής**», αποτελούν τον ενιαίο θεσμό «**Συμβουλευτική - Προσανατολισμός**». Η εφαρμογή του θεσμού Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα αποτελεί τον «**Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό (ΣΕΠ)**».

B. ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Οι Κύριοι Συντελεστές

Ο κύριος συντελεστής στη διαδικασία του Προσανατολισμού και της Συμβουλευτικής είναι εκείνος που έχει κάποιο πρόβλημα που τον απασχολεί, και απευθύνεται στο Σύμβουλο για να το λύσει. Αυτός ο κύριος συντελεστής αποκαλείται «**ο ενδιαφερόμενος**», «**ο συμβουλευόμενος**», «**το άτομο**» ή «**ο πελάτης**», όπως αναφέρεται από ορισμένους επιστήμονες. Πιθανά προβλήματα που απασχολούν τον συμβουλευόμενο είναι κάποια δυσκολία στη μελέτη των μαθημάτων και στον προγραμματισμό της εργασίας στο σπίτι, αμφιβολίες σε σχέση με την επιλογή κατεύθυνσης σπουδών, εμπόδια στην επικοινωνία με φίλους, συμμαθητές, συμφοιτητές, προστριβές μέσα στην οικογένεια, αμφιβολίες για μελλοντικές επαγγελματικές αποφάσεις, δυσκολίες προσαρμογής στην εργασία, προβλήματα επαγγελματικής αποκατάστασης Ατόμων Με Ειδικές Ανάγκες (ΑΜΕΑ), απογοήτευση από κακές επιλογές κ.ο.κ.

Ο ενδιαφερόμενος λοιπόν μπορεί να απευθυνθεί στον άλλο βασικό συντελεστή του θεσμού, τον **Σύμβουλο Επαγγελματικού Προσανατολισμού**. Αυτός ο λειτουργός του θεσμού θα συναντηθεί με τον

Συμβουλευόμενο και θα συζητήσει το θέμα μαζί του, θα τον βοηθήσει να καταστρώσει σχέδια, να πάρει αποφάσεις, να βελτιώσει καταστάσεις που τον αφορούν. Πιθανόν να χρειαστεί να μιλήσει με τους γονείς, που αποτελούν έναν ακόμη βασικό συντελεστή στην όλη διαδικασία του θεσμού.

Οι γονείς, όπως είναι φυσικό, επηρεάζουν άμεσα την όλη ανάπτυξη του νεαρού ατόμου, το περιβάλλον στο οποίο εξελίσσεται. Επηρεάζουν έμμεσα τις σπουδές, τον βαθμό και την ποιότητα ενημέρωσής του, τα ενδιαφέροντά του, το σύστημα αξιών του, τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές του.

Φορείς Υλοποίησης του Θεσμού

α) Εκπαίδευση

Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός (ΣΕΠ) εφαρμόζεται στην εκπαίδευση, με γενικό σκοπό την παροχή βοήθειας προς τους μαθητές, κατά τα στάδια της ανάπτυξης τους, να συνειδητοποιήσουν και να καλλιεργήσουν τις δυνατότητες και δεξιότητες τους, να συσχετίσουν τις επιθυμίες τους με την πραγματικότητα και τις ευκαιρίες που προσφέρει το περιβάλλον, να σχεδιάσουν το μέλλον τους και να ενταχθούν δημιουργικά στην κοινωνία.

Ο θεσμός **ΣΕΠ υλοποιείται στη Γ' Γυμνασίου και την Α' Ενιαίου Λυκείου**, με βάση τα Προγράμματα Σπουδών και το εκπαιδευτικό και πληροφοριακό υλικό που εκπονεί ο Τομέας ΣΕΠ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Υπεύθυνοι για την εφαρμογή του ΣΕΠ στο σχολείο είναι οι καθηγητές που αναλαμβάνουν το «μάθημα» αυτό.

Εκτός από την εφαρμογή του ΣΕΠ στις δύο αυτές τάξεις, με την πρόσφατη νομοθεσία (ν. 2525/97) η εφαρμογή του ΣΕΠ επεκτείνεται στα **Γραφεία Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΓΡΑΣΕΠ)** και στα **Κέντρα Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ)**, που ιδρύθηκαν από το ΥΠΕΠΘ σε όλη τη χώρα. Στόχος του ΣΕΠ στα ΚΕΣΥΠ και στα ΓΡΑΣΕΠ είναι να ενημερώνει και να στηρίζει τους νέους να διερευνούν και να εκτιμούν το δυναμικό τους, ώστε να το αξιοποιούν κατάλληλα, όταν αποφασίζουν για τις σπουδές και το επάγγελμά τους, συνυπολογίζοντας τις εκπαιδευτικές δυνατότητες και την κοινωνικο-οικονομική πραγματικότητα, όπως αυτή διαμορφώνεται κάθε φορά.

Συγκεκριμένα, σήμερα λειτουργούν:

- **68 Κέντρα Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ)**, σε όλες τις πρωτεύουσες των νομών της χώρας και σε άλλες μεγάλες πόλεις.
- **200 Γραφεία Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΓΡΑΣΕΠ)**, σε πιλοτική βάση, σε 200 σχολικές μονάδες.

Τα Κέντρα στελεχώνονται από επιμορφωμένους εκπαιδευτικούς: τους Συμβούλους, Υπεύθυνους ΣΕΠ, που στηρίζουν την παροχή Συμβουλευτικής

Επαγγελματικού Προσανατολισμού και τους Ειδικούς της Πληροφόρησης, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την τεκμηρίωση και διαχείριση των πληροφοριών που αφορούν στις σπουδές και τα επαγγέλματα.

Τα Γραφεία ΣΕΠ που λειτουργούν μέσα στις σχολικές μονάδες στελεχώνονται από εκπαιδευτικούς, ειδικά καταρτισμένους στο Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό.

Έτσι, σήμερα οι λειτουργοί του θεσμού του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού συνδυάζουν την επιστημονική γνώση, σοβαρή ειδική κατάρτιση στη Συμβουλευτική και τον Εκπαιδευτικό και Επαγγελματικό Προσανατολισμό καθώς και ουσιαστική εμπειρία υλοποίησης του θεσμού.

β) ΟΑΕΔ

Ο θεσμός Συμβουλευτική-Προσανατολισμός στο πλαίσιο του ΟΑΕΔ υλοποιείται κυρίως στα Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης (ΚΠΑ) σε όλη τη χώρα και στο Κέντρο Προσανατολισμού και Πληροφόρησης στην Αθήνα. Επίσης λειτουργούν, πειραματικά, δύο γραφεία Πληροφόρησης και Συμβουλευτικής στα Κέντρα Επαγγελματικής και Τεχνικής Κατάρτισης (ΚΕΤΕΚ) Μοσχάτου και Ιωαννίνων. Οι υπηρεσίες Προσανατολισμού προσφέρονται από τους Συμβούλους Επαγγελματικού Προσανατολισμού του ΟΑΕΔ σε εργαζόμενους ή άνεργους που ίσως ενδιαφέρονται να καταρτιστούν σε νέα ειδικότητα και να βρουν εργασία, είτε σε νέους που επιθυμούν να καταρτιστούν επαγγελματικά στις σχολές μαθητείας.

γ) Τα Γραφεία Διασύνδεσης των ΑΕΙ και ΤΕΙ

Στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, έχουν ήδη οργανωθεί και λειτουργούν **Γραφεία Διασύνδεσης στα περισσότερα ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας**, που παρέχουν ενημέρωση και συμβουλευτική στήριξη στους φοιτητές-σπουδαστές που το ζητούν, σχετικά με τα μαθήματα, τις μεταπτυχιακές σπουδές, τις εξειδικεύσεις και τις δυνατότητες απασχόλησης.

δ) Άλλες Υπηρεσίες και Άλλοι Φορείς

Στη χώρα μας υπάρχουν υπηρεσίες και φορείς που οργανώνουν προγράμματα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού για διάφορες ομάδες, είτε παρέχουν σε μόνιμη βάση τέτοιες υπηρεσίες. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε:

- Τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, που χρηματοδοτεί ή συνδιοργανώνει ανάλογα προγράμματα (Κέντρα Πληροφόρησης Νεότητας, Προγράμματα Προσανατολισμού στρατιωτών, φυλακισμένων κτλ).

- Την Τοπική Αυτοδιοίκηση που σε αρκετές περιπτώσεις έχει οργανώσει προγράμματα Επαγγελματικού Προσανατολισμού, επανακατάρτισης άνεργων νέων και γυναικών, ή έχει λειτουργήσει κέντρα πληροφόρησης του κοινού.
- Ιδρύματα Κοινωνικών Υπηρεσιών όπως νοσοκομεία, κέντρα ψυχικής υγιεινής, μονάδες αποτοξίνωσης, μονάδες υποδοχής παλιννοστούντων, όπου λειτουργούν υπηρεσίες Συμβουλευτικής διάφορων μορφών (σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, ψυχολογική στήριξη κακοποιημένων ατόμων, οικογενειακός προγραμματισμός, κοινωνική ή επαγγελματική επανένταξη), στελεχωμένες από ψυχιάτρους, κοινωνικούς λειτουργούς, συμβούλους προσανατολισμού, λειτουργούς συμβουλευτικής κτλ.
- Την Εκκλησία που επίσης δραστηριοποιείται προς την κατεύθυνση αυτή, με απογευματινές συναντήσεις – συζητήσεις, ομιλίες από ειδικούς επιστήμονες, συνεργασίες σε προγράμματα και δραστηριότητες, ραδιοφωνικές εκπομπές για τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό κτλ.

δ) Ιδιωτικός Τομέας

Τα τελευταία χρόνια στις μεγάλες πόλεις λειτουργούν ιδιωτικά γραφεία προσανατολισμού, παρέχοντας υπηρεσίες συμβουλευτικής στήριξης, συνήθως, με τη χρήση ψυχομετρικών μέσων (τεστ), καθώς και με ομαδικές ή ατομικές συνεντεύξεις. Επίσης, οι εταιρείες, στο πλαίσιο της στήριξης του ανθρώπινου δυναμικού τους οργανώνουν και λειτουργούν ενδοϋπηρεσιακά προγράμματα κατάρτισης, συμβουλευτικής και επανα-προσανατολισμού του προσωπικού, για την καλύτερη διαχείριση των ανθρώπινων πόρων της επιχείρησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.

Ο θεσμός «Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός» στην Εκπαίδευση

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του θεσμού Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού στην Εκπαίδευση;
- Γιατί είναι απαραίτητη η εφαρμογή του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα;
- Πώς υλοποιείται ο θεσμός του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και με ποιο τρόπο;
- Ποιος είναι ο ρόλος των λειτουργών του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στο σχολείο;
- Γιατί είναι απαραίτητη η συνεργασία σχολείου-γονέων;

Κεφάλαιο Δεύτερο: Ο ΘΕΣΜΟΣ ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ (ΣΕΠ) ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός (ΣΕΠ) εισάγεται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με το Νόμο 309/1976. Από τότε και μέχρι σήμερα ο ΣΕΠ έχει εξελιχθεί πολύ. Με το Ν. 1566/85 ρυθμίζονται τα θέματα εφαρμογής του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Τα τελευταία χρόνια υπήρξε σημαντική αναβάθμιση της εφαρμογής του θεσμού στην Εκπαίδευση με το Ν. 2525/97. Η αναβάθμιση αυτή περιλαμβάνει:

- Την ίδρυση και λειτουργία νέων δομών ΣΕΠ, όπου παρέχονται υπηρεσίες Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού και εκτός σχολικής τάξης: στα 200 Γραφεία ΣΕΠ (ΓΡΑΣΕΠ) που δημιουργήθηκαν σε ισάριθμα σχολεία και στα 70 Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ) που λειτουργούν σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Ελλάδος, σε επίπεδο Νομαρχιών.
- Τον εμπλουτισμό και την ανανέωση του εκπαιδευτικού και πληροφοριακού υλικού που χρησιμοποιείται στο ΣΕΠ.
- Την αναβάθμιση των γνώσεων και των δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών που ασχολούνται με τον ΣΕΠ.

Επιπλέον, με το Ν. 2525/97, εισάγονται οι εξής καινοτομίες στη λειτουργία του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού:

• Ιδρύεται το Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού [ΕΚΕΠ].

- Ιδρύονται δύο ακόμη Κέντρα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού: το πρώτο, ως συντονιστικό, λειτουργεί στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το δεύτερο, ως πρότυπο Κέντρο, θα λειτουργήσει στο ΥΠΕΠΘ υπό την εποπτεία της Διεύθυνσης Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Οι συγκεκριμένες δράσεις μας επιτρέπουν να μιλάμε για σύγχρονη εφαρμογή του θεσμού ΣΕΠ στην Εκπαίδευση και να αισιοδοξούμε για το επίπεδο των υπηρεσιών που προσφέρει στους μαθητές και τις μαθήτριες.

A. ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ (ΣΕΠ)

Τι Είναι ο ΣΕΠ

Ο όρος ΣΕΠ (Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός) που έχει επικρατήσει, αναφέρεται στο «μάθημα» που περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα της Γ' Γυμνασίου και Α' Ενιαίου Λυκείου και που έχει απώτερο σκοπό να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους αποφάσεις. Πιο συγκεκριμένα, ονομάζουμε ΣΕΠ τη διαδικασία συστηματικής βοήθειας προς τους μαθητές, ώστε, αφού

κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά του εαυτού τους, καθώς και τις ευκαιρίες για εκπαίδευση-κατάρτιση και επαγγελματική αποκατάσταση που προσφέρει το περιβάλλον, να προχωρήσουν σε συνετές επιλογές και να ενταχθούν με τρόπο ενεργητικό στον κόσμο της εργασίας.

Σκοπός – Στόχοι

Ο σκοπός του ΣΕΠ είναι ανάλογος με το γενικό σκοπό του θεσμού Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού, απλά είναι κάπως πιο εξειδικευμένος: πρόκειται για μια μακρόχρονη, παιδαγωγική διαδικασία που βοηθά τους μαθητές να γίνουν οι ίδιοι ικανοί να διαχειρίζονται θέματα της επαγγελματικής τους ανάπτυξης.

Ο ΣΕΠ έχει ως βασικό σκοπό να διευκολύνει τη μετάβαση των νέων ανθρώπων προς τον κόσμο της εργασίας, διευρύνοντας τις εμπειρίες τους, με ποικίλες και σύνθετες δραστηριότητες μέσα και έξω από το σχολείο. Συγκεκριμένα, ο ΣΕΠ έχει σκοπό να βοηθήσει τους μαθητές:

- Να εκτιμήσουν:
  - Τα χαρακτηριστικά του εαυτού τους
  - Τις συνθήκες της ζωής τους
  - Τις δυνατότητές τους
  - Τις προτιμήσεις τους
- Να γνωρίσουν τον κόσμο της εργασίας
- Να μάθουν πώς να αναζητούν και να αξιολογούν τις πληροφορίες που τους αφορούν και τους ενδιαφέρουν
- Να ξεκαθαρίσουν και να θέσουν εκπαιδευτικούς και επαγγελματικούς στόχους
- Να μάθουν πώς να παίρνουν αποφάσεις που αφορούν τις σπουδές και το μελλοντικό τους επάγγελμα*

Η Αναγκαιότητα του ΣΕΠ

Ο ΣΕΠ χρειάζεται να εναρμονίζεται συνεχώς με την πραγματικότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από συνεχείς και ταχύτατες κοινωνικοοικονομικές αλλαγές, που διαμορφώνουν με τη σειρά τους νέες και διαφορετικές συνθήκες στην αγορά εργασίας. Η ενημέρωση των νέων για τις αλλαγές στην

---

* Πηγή: ΥΠΕΠΘ, (1999). *Σχεδιάζω το μέλλον μου* Α' Τάξη Ενιαίου Λυκείου (Βιβλίο για τον καθηγητή)

απασχόληση και τη φύση της εργασίας, καθώς και η ανάπτυξη των δεξιοτήτων, που απαιτούνται για την είσοδο και παραμονή στην επαγγελματική ζωή, είναι αναγκαίες σε ένα εξαιρετικά κινητικό και ευμετάβλητο εργασιακό περιβάλλον*.

Η εφαρμογή του ΣΕΠ στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και η συνεχής βελτίωσή της κρίνεται αναγκαία για τους εξής λόγους:

Α. Η φύση των διαφόρων επαγγελμάτων και τα προσόντα που απαιτούνται για την άσκησή τους αλλάζουν με γρήγορους ρυθμούς.

Β. Η ταχύτατη τεχνολογική εξέλιξη αλλά και η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση ανοίγει για τους νέους μία αγορά εργασίας ευρύτερη αλλά και διαφορετική από αυτή που γνωρίζαμε μέχρι σήμερα.

Γ. Η μετάβαση του νέου ατόμου στη ζωή του ενηλίκου και την αμειβόμενη απασχόληση, έχει γίνει μια δύσκολη και πολύπλοκη διαδικασία.

Δ. Η ανεργία «χτυπά» ιδιαίτερα τους νέους ανθρώπους, παρόλο που το μορφωτικό τους επίπεδο αυξάνεται.

Ε. Η ανισότητα στις δυνατότητες μετάβασης ορισμένων ομάδων, όπως οι νέοι-ες από στερημένο πολιτιστικά και οικονομικά περιβάλλον ή οι παλιννοστούντες και οικονομικοί μετανάστες. Ο ΣΕΠ μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά τέτοιες ομάδες ατόμων.

B. Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ

Οργάνωση

Τη διοικητική ευθύνη για την εφαρμογή του ΣΕΠ στην Ελληνική Εκπαίδευση έχει η Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας. Την ευθύνη για τη σύνταξη του εκπαιδευτικού, πληροφοριακού και υποστηρικτικού υλικού ΣΕΠ, καθώς και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ΣΕΠ έχει ο Τομέας ΣΕΠ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Οι Υπεύθυνοι ΣΕΠ, εκπαιδευτικοί, Σύμβουλοι Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, με ειδική ετήσια κατάρτιση στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό στελεχώνουν τα Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ) των Νομών. Είναι υπεύθυνοι για το συντονισμό της εφαρμογής του θεσμού στο Νομό και την εξυπηρέτηση των νέων (μέχρι 25 ετών) και των γονέων τους που απευθύνονται στο ΚΕΣΥΠ.

Οι Ειδικοί της Πληροφόρησης, εκπαιδευτικοί, με ειδική κατάρτιση στην τεκμηρίωση πληροφοριακού υλικού σχετικού με τον Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό στελεχώνουν και αυτοί τα Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ) των Νομών. Οι ειδικοί αυτοί στηρίζουν ιδιαίτερα

---

* Πηγή: ΥΠΕΠΘ, (1999). *Σχεδιάζω το μέλλον μου* Α' Τάξη Ενιαίου Λυκείου (Βιβλίο για τον καθηγητή)

την αναζήτηση κι εξεύρεση πληροφοριών μέσα από τα νέα τεχνολογικά μέσα (Η/Υ, διαδίκτυο)

Ο καθηγητής-σύμβουλος ΣΕΠ εφαρμόζει τον ΣΕΠ στο πλαίσιο του σχολείου: στη σχολική τάξη ή στο Γραφείο ΣΕΠ, που πιθανόν λειτουργεί στη σχολική μονάδα.

Τρόπος Υλοποίησης

α. Τάξεις Εφαρμογής –Υλικό

Ο ΣΕΠ εφαρμόζεται σήμερα στην Γ' τάξη του Γυμνασίου, ως ετήσιο, μονόωρο «μάθημα» και στην Α' τάξη του Ενιαίου Λυκείου ως μονόωρο «μάθημα» του β' τετράμηνου. Η εφαρμογή στις δύο αυτές τάξεις στηρίζεται στο εκπαιδευτικό υλικό ΣΕΠ (βιβλίο μαθητή ΣΕΠ Γ' Γυμνασίου «Ετοιμάζομαι για τη ζωή» και το αντίστοιχο για τον καθηγητή που εφαρμόζει τον ΣΕΠ, καθώς και βιβλίο μαθητή ΣΕΠ Α' Ενιαίου Λυκείου «Σχεδιάζω το μέλλον μου» και το αντίστοιχο του καθηγητή ΣΕΠ). Τα βιβλία αυτά εκπονούνται από τον Τομέα ΣΕΠ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Ο Τομέας ΣΕΠ έχει επίσης την ευθύνη σύνταξης του πληροφοριακού υλικού ΣΕΠ: των ετήσιων Οδηγών Σπουδών και του Οδηγού Επαγγελματών. Πρόκειται για εκδόσεις που προσφέρουν πληροφόρηση στους μαθητές για τις σπουδές και τα επαγγέλματα.

Το εκπαιδευτικό και πληροφοριακό υλικό ΣΕΠ κάθε σχολικού έτους δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (www.pi-schools.gr).

β. Δραστηριότητες

Η εφαρμογή του ΣΕΠ στην τάξη περιλαμβάνει κυρίως την παιδαγωγική διαδικασία για την επαγγελματική ανάπτυξη των παιδιών με βάση τις διδακτικές ενότητες που προβλέπει το Πρόγραμμα Σπουδών του ΣΕΠ. Στο πλαίσιο των «μαθημάτων» ΣΕΠ μπορούν να αξιοποιηθούν και οι Οδηγοί Σπουδών και Επαγγελματών. Η εργασία και συμμετοχή των μαθητών στη διάρκεια των «μαθημάτων» ΣΕΠ μέσα στη τάξη δε βαθμολογείται και αυτός είναι ένας πρόσθετος λόγος που κάθε μαθητής μπορεί να εκφράσει ελεύθερα την άποψη του, τη γνώμη του, χωρίς το φόβο του «σωστού» ή «λάθους». Η απουσία αξιολόγησης των μαθητών αλλά και η ανυπαρξία συγκεκριμένης ύλης που πρέπει να «μαθευτεί», αποτελεί την ιδιαιτερότητα του ΣΕΠ στο σχολικό πρόγραμμα των μαθητών.

Πρόσφατα, στο πλαίσιο εφαρμογής του ΣΕΠ στην Εκπαίδευση έχει εισαχθεί μια νέα υποστηρικτική δράση στα σχολεία, η Αγωγή Σταδιοδρομίας, μέσω της οποίας πραγματοποιούνται: προγράμματα για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, επισκέψεις μαθητών σε χώρους εργασίας, επικοινωνία και συνεργασία με τους τοπικούς φορείς εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης, συναντήσεις με επαγγελματίες κτλ. Προβλέπονται ακόμη, επισκέψεις μαθητών σε χώρους εργασίας με στόχο να βιώσουν το

περιβάλλον, τις συνθήκες εργασίας, να ενημερωθούν για τις επαγγελματικές ειδικότητες, τα αντίστοιχα προσόντα κ.τ.λ. Επίσης μπορεί να οργανωθεί επίσκεψη μαθητών σε άλλη Εκπαιδευτική μονάδα (ΤΕΕ, ΙΕΚ, ΤΕΙ, ΑΕΙ).

Ο καθηγητής ΣΕΠ συνήθως ενθαρρύνει τους μαθητές να συμμετέχουν στην οργάνωση εκδηλώσεων του σχολείου, όπως είναι ομιλίες, εορτές, θεατρικές παραστάσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις, εκδρομές και γενικά, σε εκδηλώσεις που τους ευαισθητοποιούν σε θέματα σπουδών και μελλοντικής επαγγελματικής δραστηριότητας.

Ολοκληρώνοντας τις ποικίλες δραστηριότητες που υλοποιεί ο ΣΕΠ στο σχολείο αναφερόμαστε στις συναντήσεις - συζητήσεις με γονείς και κηδεμόνες με θέματα σχετικά με το ΣΕΠ (ενημέρωση για τους στόχους του ΣΕΠ, συνεργασία σχολείου - οικογένειας, ενημέρωση για το σύστημα των εξετάσεων, επιλογή σπουδών κ.λπ.), που είναι ιδιαίτερα βοηθητικές για μαθητές και γονείς.

γ. Ο Λειτουργός ΣΕΠ και ο Ρόλος του

Την ευθύνη της εφαρμογής του ΣΕΠ στο σχολείο, στο Γραφείο ΣΕΠ (ΓΡΑΣΕΠ) της σχολικής μονάδας έχει ο Καθηγητής-Σύμβουλος ΣΕΠ. Το Κέντρο Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ) στελεχώνεται από τον Σύμβουλο ΣΕΠ, καθώς και τον Ειδικό της Πληροφόρησης, ο οποίος έχει την ευθύνη για τη διαχείριση του πληροφοριακού υλικού ΣΕΠ. Οι επιμορφωμένοι αυτοί εκπαιδευτικοί φροντίζουν και συντονίζουν την εφαρμογή του ΣΕΠ στην τάξη, στα ΓΡΑΣΕΠ και στα ΚΕΣΥΠ της χώρας. Ο ρόλος τους είναι **συντονιστικός & διευκολυντικός**: δεν αξιολογούν, δεν κατευθύνουν, αντίθετα βοηθούν, ενθαρρύνουν, ενημερώνουν και στηρίζουν τους μαθητές (αλλά και τους γονείς και τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς) σε θέματα που αφορούν τις σπουδές, τις ευκαιρίες που προσφέρει το περιβάλλον, τις σχέσεις τους αλλά και τις δυνατότητες και τα όρια τους. Τους ενθαρρύνουν να αναπτύσσουν ενδιαφέροντα και δεξιότητες, να έχουν φιλοδοξίες και να κάνουν σχέδια και όνειρα για τη ζωή τους, τα οποία όμως να στηρίζονται σε ρεαλιστικά δεδομένα.

Αναγκαιότητα Συνεργασίας Σχολείου-Γονέων

Ένας σχετικά νέος θεσμός, τόσο διαφορετικός από τις άλλες σχολικές δραστηριότητες, έχει ανάγκη από τη συστηματική συνδρομή όλων των εμπλεκόμενων παραγόντων. Οι γονείς είναι ένας από αυτούς τους παράγοντες.

Η αναγκαιότητα συνεργασίας με τους γονείς δεν εδραιώνεται μόνο από την επιτυχία ή μη των συναντήσεων γονέων – μαθητών -καθηγητών ΣΕΠ. Περισσότερο **χρειαζόμαστε τη συνεργασία σχολείου-γονέων**, ώστε να καλλιεργηθεί ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και σεβασμού. Έτσι, ο μαθητής θα εκφράσει ελεύθερα προτιμήσεις, θα συζητήσει ήρεμα με τους

γονείς και τους δασκάλους του τις αμφιβολίες, τους φόβους, τα σχέδιά του, θα προβληματιστεί και θα ασκηθεί στην ανάληψη πρωτοβουλιών.

Η συνεργασία σχολείου-γονέων προσφέρει επιπλέον όφελος στους γονείς, όταν επικοινωνούν συχνά με τους καθηγητές του παιδιού τους: μαθαίνουν λεπτομέρειες για τις επιδόσεις του, τις επιτυχίες του, τις δυσκολίες ή τυχόν αποτυχίες του. Από τον καθηγητή ΣΕΠ μπορούν να μάθουν και άλλα στοιχεία που πιθανόν έχει παρατηρήσει, σε σχέση με την προσωπικότητά του, τις αξίες του, τις φιλοδοξίες του, τα σχέδιά του. Έτσι, θα μπορέσουν να το βοηθήσουν και στο σπίτι πιο αποτελεσματικά, εφόσον χρειαστεί.

Χρειάζεται, τέλος, η συνεργασία με τους γονείς, γιατί **το σύγχρονο σχολείο επιδιώκει την επικοινωνία με τον κοινωνικό-οικονομικό περίγυρό του**. Είναι ανάγκη το σχολείο να επικοινωνεί και να συνεργάζεται με επαγγελματίες, επιμελητήρια, φορείς κι εκπροσώπους επιχειρήσεων και οργανισμών, δημοσίων και ιδιωτικών, με εκπροσώπους άλλων φορέων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών. Άντληση στοιχείων σχετικά με την απασχόληση και την οικονομική ανάπτυξη κι εξέλιξη της ευρύτερης περιοχής του σχολείου, διευκόλυνση της επιτυχίας των σχολικών εκδηλώσεων, ανταλλαγή απόψεων γύρω από τα προβλήματα της περιοχής, αποτελούν μερικά μόνο από τα οφέλη που προκύπτουν, από το άνοιγμα αυτό του σχολείου. Οι γονείς μπορούν να διευκολύνουν αυτό το άνοιγμα του σχολείου προς την τοπική κοινότητα, λειτουργώντας ως συνδετικοί κρίκοι με τον κοινωνικό περίγυρο.

ΜΕΡΟΣ Β: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

Το Μέρος Β περιέχει τα κεφάλαια:

- 3. Η Εκπαίδευση και η Κατάρτιση**
- 4. Η Αγορά Εργασίας**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

Η Εκπαίδευση και Η Κατάρτιση

Στο **τρίτο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα;
- Ποιες είναι οι κρίσιμες χρονικές περίοδοι κατά τη διάρκεια της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που οι μαθητές καλούνται να πάρουν σημαντικές αποφάσεις για τον εκπαιδευτικό ή επαγγελματικό τους δρόμο;
- Τι σημαίνει Επαγγελματική Κατάρτιση;
- Ποιοι είναι οι φορείς Κατάρτισης στη χώρα μας;

Κεφάλαιο Τρίτο: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Στις σελίδες που ακολουθούν θα αναφερθούμε με τρόπο συνοπτικό στη δομή, λειτουργία και τα βασικά χαρακτηριστικά της Ελληνικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, με έμφαση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιήθηκε η Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση που οριοθετείται από το Νόμο 2525/97 και το Νόμο 2640/98. Η εκπαιδευτική αυτή μεταρρύθμιση στην Ελλάδα συμπίπτει με μεταρρυθμίσεις των εκπαιδευτικών συστημάτων σε πολλές άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

A. ΕΝΝΟΙΕΣ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Με τον όρο εκπαίδευση εννοούμε τη θεσμοθετημένη, συστηματική και οργανωμένη παιδαγωγική διαδικασία που παρέχεται από την πολιτεία ή άλλο φορέα, με στόχο τη μετάδοση γνώσεων, την ανάπτυξη δεξιοτήτων των νέων ανθρώπων, τη διαπαιδαγώγηση και κοινωνικοποίησή τους, με σκοπό την ομαλή ένταξη και δραστηριοποίησή τους μέσα στο κοινωνικό σύνολο.

Η Εκπαίδευση μπορεί να είναι Γενική ή Επαγγελματική. Η Γενική Εκπαίδευση στοχεύει σε μια ευρύτερη και πολυμερή καλλιέργεια του νέου ατόμου, ενώ η Επαγγελματική Εκπαίδευση αποσκοπεί στην απόκτηση βασικών επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων, σ' ένα ευρύτερο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας ή επαγγελμάτων.

Επαγγελματική Κατάρτιση θεωρείται η συστηματικά οργανωμένη διαδικασία απόκτησης εξειδικευμένων επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων, οι οποίες ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένες εργασιακές απαιτήσεις.

Πολύ σχετικός είναι και ο όρος Μαθητεία. Μαθητεία είναι ένας συνδυασμός θεωρητικής διδασκαλίας, εργαστηριακής κατάρτισης και πρακτικής εξάσκησης στις διάφορες επιχειρήσεις, όπου οι μαθητές/ μαθήτριες εργάζονται. Το σύστημα μαθητείας είναι κατάλληλο για την εκμάθηση ενός συγκεκριμένου επαγγέλματος και εφαρμόζεται διεθνώς.

B. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Βαθμίδες – Χαρακτηριστικά

Η Εκπαίδευση παρέχεται σε τρεις βαθμίδες του Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συστήματος (Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια) και προσφέρει είτε γενική μόρφωση, είτε γενική και τεχνικο-επαγγελματική, φροντίζοντας παράλληλα για τη διαπαιδαγώγηση, την καλλιέργεια και την κοινωνικοποίηση των νέων ατόμων.

Την Ενιαία Εννιάχρονη Υποχρεωτική Εκπαίδευση στη χώρα μας αποτελούν το Δημοτικό Σχολείο από την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και το Γυμνάσιο από τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα περιλαμβάνει και **Σχολεία Ειδικής Αγωγής**, όπου παρέχεται γενική αλλά και ειδική επαγγελματική εκπαίδευση στους μαθητές με ειδικές ανάγκες.

α. Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση περιλαμβάνει την Προσχολική και τη Δημοτική Εκπαίδευση.

Η Προσχολική Εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι διετής, μη υποχρεωτική. Μια καινοτομία που εισάγεται με το νόμο 2525/97 είναι η καθιέρωση του Ολοήμερου Νηπιαγωγείου, το οποίο λειτουργεί 8 ώρες ημερησίως.

Η Δημοτική Εκπαίδευση παρέχεται στα Δημοτικά Σχολεία, όπου η φοίτηση είναι υποχρεωτική και διαρκεί 6 χρόνια. Στα Δημοτικά Σχολεία διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (δάσκαλοι), καθώς επίσης και εκπαιδευτικοί της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με ειδικότητες Αγγλικών, Μουσικής, Σωματικής Αγωγής και Καλλιτεχνικών, που υπηρετούν με οργανικές θέσεις στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Εκτός από το κανονικό πρόγραμμα μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου λειτουργούν και άλλα συμπληρωματικά προγράμματα, όπως η ενισχυτική διδασκαλία, η λειτουργία τάξεων υποδοχής (για παλινοστούντες και αλλοδαπούς), τα φροντιστηριακά τμήματα, τα προγράμματα για ιδιαίτερες κοινωνικές ομάδες, η περιβαλλοντική εκπαίδευση, η αγωγή υγείας, η κυκλοφοριακή αγωγή, το πρόγραμμα σχολικής ζωής - πολιτισμός και το πρόγραμμα δημιουργικής απασχόλησης. Μια ακόμη καινοτομία που καθιερώνεται με το νόμο 2525/97 είναι το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο, που προβλέπει τη λειτουργία των Δημοτικών Σχολείων για 8 ώρες κάθε μέρα.

β. Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση παρέχεται σε δύο κύκλους: Τον πρώτο, ο οποίος περιλαμβάνει τα **Γυμνάσια**, και τον δεύτερο, ο οποίος περιλαμβάνει τα **Ενιαία Λύκεια** και τα **Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.)**.

Γυμνάσιο: Η φοίτηση στις 3 τάξεις του Γυμνασίου είναι υποχρεωτική μέχρι την επιτυχή ολοκλήρωσή της στην Γ' τάξη ή μέχρι τη συμπλήρωση του 15^{ου} έτους της ηλικίας. Εκτός από τα Ημερήσια Γυμνάσια λειτουργούν και Εσπερινά, όπου εγγράφονται εργαζόμενοι μαθητές που έχουν συμπληρώσει το 14^ο έτος ηλικίας. Λειτουργούν επίσης Αθλητικά και Μουσικά Γυμνάσια σε ορισμένες πόλεις.

Ενιαίο Λύκειο: Όσοι από τους μαθητές ολοκληρώσουν επιτυχώς τις σπουδές στο Γυμνάσιο και πάρουν το απολυτήριο της Γ' Γυμνασίου, μπορούν να εγγραφούν στην Α' τάξη του Ενιαίου Λυκείου. Οι παλιότεροι τύποι Λυκείου (Κλασικό, Τεχνικό-Επαγγελματικό, Ενιαίο Πολυκλαδικό), με εξαίρεση το Μουσικό, μετατρέπονται σε Ενιαία Λύκεια σύμφωνα με το νόμο 2525/97.

Το πρόγραμμα του Εκκλησιαστικού Λυκείου και ο τρόπος πρόσβασης των τελειοφοίτων του στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση ρυθμίζονται με απόφαση του Υπουργού Παιδείας.

Στην Α' τάξη του Ενιαίου Λυκείου εφαρμόζεται πρόγραμμα μαθημάτων γενικής παιδείας, κοινό για όλους τους μαθητές και η επίδοση σε αυτά αξιολογείται όπως και στο Γυμνάσιο. Στη Β' τάξη και Γ' τάξη λειτουργούν 3 κατευθύνσεις (Θετική, Θεωρητική και Τεχνολογική). Στις τάξεις αυτές διδάσκονται μαθήματα γενικής παιδείας κοινά για όλους και μαθήματα κατεύθυνσης. Στους μαθητές που παρουσιάζουν μαθησιακά κενά, παρέχεται ενισχυτική διδασκαλία, δωρεάν, εντός του σχολείου. Στις Β' και Γ' τάξεις του Λυκείου οι γραπτές εξετάσεις του Ιουνίου διενεργούνται σε πανελλαδικό επίπεδο. Εκτός των Ημερησίων Ενιαίων Λυκείων λειτουργούν και Εσπερινά, όπου όμως η φοίτηση είναι τετραετής.

Από το ακαδημαϊκό έτος 2000-2001 όσοι κατέχουν Απολυτήριο Ενιαίου Λυκείου έχουν πρόσβαση σε όλα τα Τμήματα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι υποψήφιοι για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση καταθέτουν δήλωση προτίμησης για Τμήματα ή Σχολές από δύο το πολύ Επιστημονικά Πεδία, μετά τη γνωστοποίηση του συνολικού αριθμού μορίων που έχουν συγκεντρώσει. Τα Τμήματα και οι Σχολές της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ταξινομούνται με βάση την επιστημονική τους περιοχή και κατατάσσονται σε πέντε Επιστημονικά Πεδία:

Πεδίο 1^ο : Ανθρωπιστικές, Νομικές και Κοινωνικές Επιστήμες

Πεδίο 2^ο : Θετικές Επιστήμες

Πεδίο 3^ο : Επιστήμες Υγείας

Πεδίο 4^ο : Τεχνολογικές Επιστήμες

Πεδίο 5^ο : Επιστήμες Οικονομίας και Διοίκησης

Η προτεραιότητα για την εισαγωγή σε Τμήματα ΑΕΙ - ΤΕΙ προσδιορίζεται από τα συνολικά μόρια που συγκεντρώνει ο/η υποψήφιος/α από:

Τον μέσο όρο βαθμολογίας που προκύπτει από τα μαθήματα γενικής παιδείας και κατεύθυνσης, στα οποία εξετάζονται οι μαθητές στη Β' και Γ' τάξη του Ενιαίου Λυκείου, σε πανελλήνιο επίπεδο

Από τη βαθμολογία στα δύο μαθήματα βαρύτητας που έχουν οριστεί για κάθε Επιστημονικό Πεδίο.

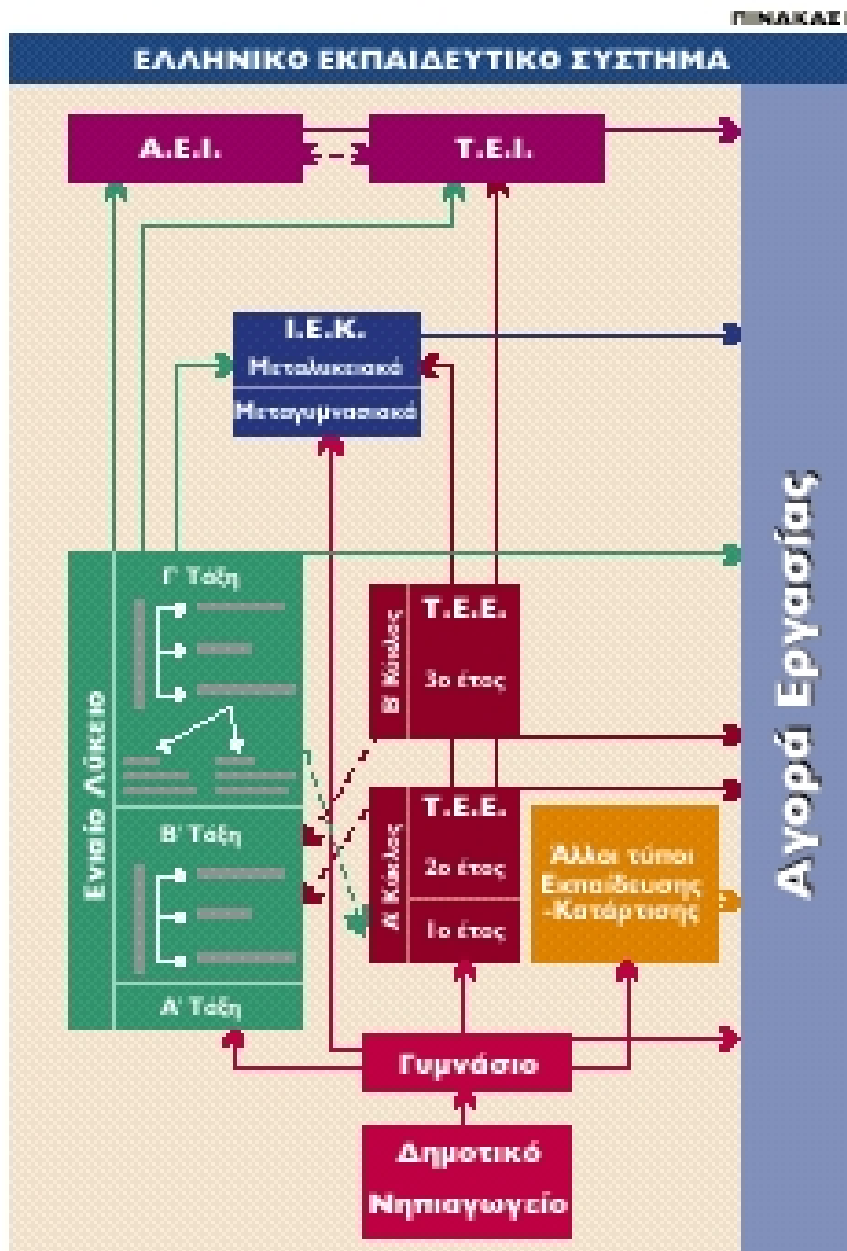
Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια: Η Τεχνική - Επαγγελματική Εκπαίδευση παρέχεται στα **Τεχνικά - Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.)** που ανήκουν στη Δευτεροβάθμια -Μεταγυμνασιακή Εκπαίδευση.

Οι σπουδές στα Τ.Ε.Ε. διαρκούν έως και τρία χρόνια και οργανώνονται σε δύο Κύκλους Σπουδών τον Α' Κύκλο, που διαρκεί δύο έτη σπουδών και το Β', που διαρκεί ένα έτος και οι οποίοι περιλαμβάνουν επί μέρους Τομείς και Ειδικότητες. Ο Α' κύκλος περιλαμβάνει δύο τάξεις στα Ημερήσια Τ.Ε.Ε. και τρεις τάξεις στα Εσπερινά. Στην Α' τάξη λειτουργούν Τομείς, όπως: μηχανολογικός, ηλεκτρονικός, καλλιτεχνικών εφαρμογών, κατασκευών,

οικονομίας και διοίκησης κτλ. Στη Β' τάξη λειτουργούν ορισμένες Ειδικότητες για κάθε Τομέα. Στο Β' κύκλο των ΤΕΕ (ένα έτος για τα Ημερήσια, ένα επιπλέον εξάμηνο για τα Εσπερινά) σκοπός των προγραμμάτων είναι η διδασκαλία σε μεγαλύτερο βάθος των θεωρητικών και εργαστηριακών μαθημάτων.

Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 1) απεικονίζεται το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα και οι δυνατότητες σπουδών που προσφέρει.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Η δομή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος*

* ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Βιβλίο ΣΕΠ για τους μαθητές της Γ' τάξης Γυμνασίου *Ετοιμάζομαι για τη ζωή*. ΟΕΔΒ: 2000.

γ. Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στη χώρα μας παρέχεται στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) και στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ) (βλέπε Πίνακα 1).

Στην Πάτρα έχει την έδρα του το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ) που στηρίζεται στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και παρέχει πτυχίο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ισότιμο με το πτυχίο των υπολοίπων Πανεπιστημίων της χώρας. Στα ΑΕΙ ή ΤΕΙ πρόσφατα ιδρύθηκαν και πρόκειται να λειτουργήσουν τα Ινστιτούτα δια Βίου Εκπαίδευσης που δίνουν τη δυνατότητα για σπουδές σε ενήλικους, που επιθυμούν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους σε επίπεδο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, παρέχεται ακόμη η δυνατότητα μεταπτυχιακών σπουδών.

Κομβικά Σημεία – Διέξοδοι

α. Τελειώνοντας την Γ' τάξη του Γυμνασίου στην ηλικία περίπου των 15 ετών, ο κάθε μαθητής ολοκληρώνει την 9χρονη υποχρεωτική του εκπαίδευση, και αποφασίζει αν θα συνεχίσει τις σπουδές του ή αν θα ενταχθεί στον κόσμο της εργασίας. Γι' αυτό, το τέλος της Γ' τάξης του Γυμνασίου αποτελεί ένα κομβικό σημείο στο εκπαιδευτικό μας σύστημα και παράλληλα κρίσιμη καμπή στην εξέλιξη του ατόμου. Εκτός από τη διέξοδο της αγοράς εργασίας, οι νέοι τελειώνοντας το Γυμνάσιο, μπορούν:

- Να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο Ενιαίο Λύκειο.
- Να ακολουθήσουν την Τεχνική - Επαγγελματική Εκπαίδευση στα ΤΕΕ.
- Να αποκτήσουν επαγγελματική κατάρτιση στα Τ.Ε.Ε. Μαθητείας του ΟΑΕΔ, στις τουριστικές σχολές του Ε.Ο.Τ, τις νοσηλευτικές, γεωργικές κτλ. μεταγυμνασιακές σχολές καθώς και στα μεταγυμνασιακά Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.).

β. Τελειώνοντας την Α' τάξη του Ενιαίου Λυκείου στην ηλικία των 16 ετών ο μαθητής βρίσκεται μπροστά στις εξής επιλογές:

- Να συνεχίσει στη Β' τάξη του Ενιαίου Λυκείου, όπου επιλέγει μία από τις τρεις κατευθύνσεις: Θεωρητική, Θετική, Τεχνολογική.
- Να εγγραφεί στην Α' τάξη του Α' κύκλου των Τ.Ε.Ε με παράλληλη κατοχύρωση των μαθημάτων, στα οποία εξετάστηκε επιτυχώς στο Ενιαίο Λύκειο.

Άρα το τέλος της Α' τάξης του Ενιαίου Λυκείου αποτελεί ένα ακόμη κομβικό σημείο του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

γ. Μετά την ολοκλήρωση των εξετάσεων (σε πανελλήνιο επίπεδο) της Γ' τάξης του Ενιαίου Λυκείου, ο μαθητής μπορεί :

- Να συμπληρώσει το Μηχανογραφικό Δελτίο Υποψηφίου για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση αποφασίζοντας σε ποιες Σχολές ή Τμήματα θα επιθυμούσε να φοιτήσει.
- Να αναζητήσει απασχόληση στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα με το Απολυτήριο του Ενιαίου Λυκείου.
- Να κάνει αίτηση εισαγωγής σε Σχολές όπως η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, το Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου, τις Ανώτερες Δημόσιες Σχολές Αξιωματικών Εμπορικού Ναυτικού, Ανώτερες Εκκλησιαστικές Σχολές, Σχολή Λιμενοφυλάκων, Τμήμα Στελεχών Τουριστικών Γραφείων του ΕΟΤ, Σχολή Ξεναγών, Ανώτερες Σχολές Χορού, Σχολές Κινηματογράφου - Τηλεόρασης, Σχολές Δραματικής Τέχνης κλπ.
- Να κάνει αίτηση εισαγωγής σε Δημόσια ή Ιδιωτικά Ι.Ε.Κ.
- Να συνεχίσει τις σπουδές του σε κάποια χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή σε άλλη χώρα του εξωτερικού.

Είναι πράγματι πολλές οι επιλογές που μπορεί να κάνει ο τελειόφοιτος του Ενιαίου Λυκείου και κρίσιμες οι αποφάσεις που θα πάρει. Για το λόγο αυτό το τέλος της Γ' τάξης του Ενιαίου Λυκείου αποτελεί ένα ακόμα κομβικό σημείο του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

δ. Τελειώνοντας το 2^ο έτος του Α' κύκλου των Τ.Ε.Ε ο μαθητής μπορεί :

- Να συνεχίσει σπουδές στο Β' κύκλο του ΤΕΕ αντίστοιχης ειδικότητας.
- Να εγγραφεί στη Β' τάξη του Ενιαίου Λυκείου.
- Να ασκήσει το αντίστοιχο επάγγελμα, εφόσον έχει ολοκληρώσει επιτυχώς τις σπουδές του στα ΤΕΕ και έχει περάσει τις εξετάσεις πιστοποίησης που απαιτούνται για κάθε επάγγελμα.

Άρα το τέλος του 2^{ου} έτους του Τ.Ε.Ε. αποτελεί επίσης κομβικό σημείο του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

ε. Καθώς ο μαθητής ολοκληρώνει το Β' κύκλο των ΤΕΕ έχει τις εξής δυνατότητες:

- Να εγγραφεί στο προπαρασκευαστικό εξαμηνιαίο πρόγραμμα για τη συμμετοχή σε εξετάσεις εισαγωγής σε τμήμα Τ.Ε.Ι. αντίστοιχης ειδικότητας,
- Να εγγραφεί κατά προτεραιότητα σε Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), αντίστοιχης ειδικότητας, για την απόκτηση

διπλώματος (επιπέδου 3⁺) μεταδευτεροβάθμιας επαγγελματικής κατάρτισης.

- Να ασκήσει το αντίστοιχο επάγγελμα, εφόσον έχει ολοκληρώσει τις σπουδές του στα ΤΕΕ και έχει συμμετάσχει με επιτυχία σε εξετάσεις πιστοποίησης.

Είναι κρίσιμες οι αποφάσεις που καλείται να πάρει ο τελειόφοιτος του Β' κύκλου των ΤΕΕ γι' αυτό και το τέλος του Β' κύκλου των ΤΕΕ αποτελεί ένα ακόμη κομβικό σημείο του Εκπαιδευτικού μας Συστήματος.

Οι γονείς χρειάζεται να γνωρίζουν ότι σήμερα η εκπαίδευση όλων των τύπων έχει αποσυνδεθεί από την αυτόματη πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα και επαγγελματικά δικαιώματα μετά την αποφοίτηση. Για την πρόσβαση σε οποιοδήποτε επάγγελμα απαιτούνται εξετάσεις Πιστοποίησης, με την προϋπόθεση ότι ο /η υποψήφιος/α για επαγγελματική πιστοποίηση έχει ολοκληρώσει τον κύκλο εκπαίδευσης που κατά περίπτωση απαιτείται.

Γ. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Τύποι Κατάρτισης

Η Επαγγελματική Κατάρτιση έχει σκοπό να εφοδιάσει με επαγγελματικές γνώσεις και δεξιότητες άτομα που:

- είτε δεν έχουν αποκτήσει επαγγελματική ειδικότητα,
- είτε θέλουν να αυξήσουν ή να ανανεώσουν τις επαγγελματικές τους γνώσεις και δεξιότητες,
- είτε επιθυμούν να μετακινηθούν προς μια άλλη επαγγελματική δραστηριότητα

Με την επαγγελματική κατάρτιση επιτυγχάνεται η επαγγελματική επάρκεια του ατόμου. Η κατάρτιση μπορεί να είναι:

1. *Αρχική*, δηλαδή να αφορά σ' ένα πρώτο κύκλο κατάρτισης για ένα συγκεκριμένο επάγγελμα. Η Αρχική Κατάρτιση ετοιμάζει τον σπουδαστή για ένα επάγγελμα. Περιλαμβάνει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα κατάρτισης, που πιθανόν να προσφέρει βασική κατάρτιση και εξειδίκευση. Κατά τη βασική κατάρτιση οι υποψήφιοι αποκτούν γενικές γνώσεις, δεξιότητες και εμπειρίες, στις οποίες μπορούν να στηρίξουν εξειδικεύσεις.
2. *Συνεχιζόμενη*, δηλαδή να αποβλέπει στην ανανέωση, αναβάθμιση κι εκσυγχρονισμό των επαγγελματικών δεξιοτήτων. Η συνεχιζόμενη κατάρτιση στοχεύει επίσης, στην εμπάθунση των γνώσεων και δεξιοτήτων των εργαζομένων (ή και των ανέργων) που απαιτούνται για κάθε συγκεκριμένο επαγγελματικό τομέα, καθώς και στην ανανέωση των

γνώσεων και δεξιοτήτων που έχουν ήδη αποκτηθεί σε προηγούμενο χρόνο αλλά χρειάζονται ανανέωση κι εκσυγχρονισμό.

Τόσο η Αρχική όσο και η Συνεχιζόμενη Κατάρτιση έχουν σκοπό να διευκολύνουν την επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων τους και την προσαρμογή τους σε ένα ολοένα μεταβαλλόμενο εργασιακό περιβάλλον.

Φορείς Κατάρτισης και Αντίστοιχα Κέντρα

Αρχική αλλά και Συνεχιζόμενη Κατάρτιση παρέχουν κυρίως ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) και ο Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ο.Ε.Ε.Κ.). Συνεχιζόμενη Κατάρτιση παρέχουν στους εργαζόμενούς τους πολλοί φορείς, εταιρείες, δημόσιες αρχές και κρατικοί οργανισμοί, καθώς και Πανεπιστήμια και άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα, επαγγελματικοί σύνδεσμοι και επιμελητήρια, οργανώσεις εργοδοτών και εργαζομένων, οργανισμοί των περιφερειακών και τοπικών αρχών, ιδιωτικοί φορείς, κτλ. συνεχιζόμενη κατάρτιση προσφέρουν όλες σχεδόν οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να αξιοποιήσουν το προσωπικό τους, ώστε αν παραμένουν ανταγωνιστικές στο διεθνοποιημένο οικονομικό και παραγωγικό περιβάλλον.

α. ΟΑΕΔ

Ο Ο.Α.Ε.Δ. αποτελεί έναν από τους κύριους φορείς Επαγγελματικής Κατάρτισης στη χώρα μας και εποπτεύεται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Μέσα από ένα δίκτυο 52 Εκπαιδευτικών Μονάδων παρέχεται ένα ολοκληρωμένο φάσμα προγραμμάτων Αρχικής και Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης. Όσον αφορά την Αρχική Κατάρτιση ο ΟΑΕΔ απευθύνεται στους :

- νέους που αποφοίτησαν από το Γυμνάσιο,
- νέους που δεν αποφοίτησαν από το Γυμνάσιο και
- νέους απόφοιτους Λυκείου.

Οι Σχολές Μαθητείας του ΟΑΕΔ λειτουργούν σήμερα ως Τ.Ε.Ε. Α' Κύκλου κι εντάσσονται στη Δευτεροβάθμια Τεχνική - Επαγγελματική Εκπαίδευση. Απευθύνονται σε απόφοιτους Γυμνασίου, που τον α' χρόνο παρακολουθούν θεωρητικά και εργαστηριακά μαθήματα στη Σχολή, ενώ το β' και τον γ' χρόνο εργάζονται σε επιχειρήσεις, με μία μόνο μέρα την εβδομάδα παρακολούθηση μαθημάτων στη Σχολή.

Όσον αφορά τη Συνεχιζόμενη Κατάρτιση, ο ΟΑΕΔ απευθύνεται κυρίως σε μακροχρόνια άνεργους, άνεργους που δε δικαιούνται επίδομα ανεργίας, αυτοαπασχολούμενους (μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις), μικρομεσαίες επιχειρήσεις και νέους επιστήμονες.

Τα προγράμματα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης του ΟΑΕΔ έχουν διάρκεια από 2-12 μήνες και έχουν ως στόχο τη μετεκπαίδευση σε νέες ειδικότητες, την τεχνική, παιδαγωγική και διοικητική επιμόρφωση, καθώς επίσης και την επαγγελματική τελειοποίηση κατωτέρων ή μέσω στελεχών επιχειρήσεων, με την οργάνωση σεμιναρίων ή διαλέξεων. Οι ειδικότητες των κέντρων και των σχολών ταχύρυθμης επαγγελματικής κατάρτισης του ΟΑΕΔ υπερβαίνουν τις 30.

Τέλος, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων έχει εκδώσει Υπουργικές Αποφάσεις που θεσμοθετούν νέο σύστημα άτυπης επαγγελματικής κατάρτισης. Στο πλαίσιο της γενικότερης στρατηγικής του Εθνικού Συμβουλίου Επαγγελματικής Κατάρτισης, πιστοποιούνται, παρακολουθούνται και ελέγχονται όλοι οι φορείς που παρέχουν άτυπη επαγγελματική κατάρτιση στα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ.)

β. Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ο.Ε.Ε.Κ.)

Ο Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ο.Ε.Ε.Κ.) αποτελεί φορέα του ΥΠΕΠΘ και έχει τη συνολική ευθύνη για τα Δημόσια και Ιδιωτικά Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.) που λειτουργούν σε όλη τη χώρα. Τα ΙΕΚ δέχονται αποφοίτους Λυκείου. Σε ορισμένα ΙΕΚ λειτουργούν Τομείς με Ειδικότητες που δέχονται αποφοίτους Γυμνασίων (Μεταγυμνασιακά ΙΕΚ).

Η κατάρτιση στα ΙΕΚ παρέχεται σε Τομείς και Ειδικότητες και περιλαμβάνει τη θεωρητική διδασκαλία και την πρακτική άσκηση. Η θεωρητική κατάρτιση των ΙΕΚ πραγματοποιείται στους χώρους όπου στεγάζονται, ενώ η πρακτική άσκηση συχνά γίνεται σε επιχειρήσεις και βιομηχανίες. Με την ολοκλήρωση της κατάρτισής τους σε δημόσια ή ιδιωτικά ΙΕΚ οι καταρτιζόμενοι λαμβάνουν βεβαίωση Επαγγελματικής Κατάρτισης, η οποία τους δίνει το δικαίωμα να συμμετάσχουν σε εξετάσεις για την απόκτηση Διπλώματος Επαγγελματικής Κατάρτισης (επίπεδο 3⁺).

γ. Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας

Το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας έχει την ευθύνη της λειτουργίας των Μέσων Τεχνικών Επαγγελματικών Νοσηλευτικών Σχολών. Λειτουργούν 54 τέτοιες Σχολές στα κατά τόπους νοσοκομεία, που παρέχουν θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση στον τομέα της νοσοκομειακής περίθαλψης, για την κάλυψη των αναγκών σε βοηθητικό προσωπικό των νοσοκομείων και λοιπών ιδρυμάτων περίθαλψης.

δ. Υπουργείο Γεωργίας

Το Υπουργείο Γεωργίας διατηρεί δύο Γεωργικές Σχολές για την εκπαίδευση ατόμων στη γαλακτοκομία και τυροκομία καθώς και στην ανθοκηπουρική και κηπουρική. Σ' αυτές θα πρέπει να προστεθούν 60 ακόμη Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης και συναφείς σχολές που είναι διάσπαρτες σ' όλη τη χώρα και επιμορφώνουν κάθε χρόνο σημαντικό αριθμό ατόμων σε 24 διαφορετικές ειδικότητες.

ε. Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)

Ο Ε.Ο.Τ. λειτουργεί Σχολές Τουριστικών Επαγγελματιών που υπάγονται στο Υπουργείο Ανάπτυξης. Σκοπός τους είναι η κατάρτιση όσων σκοπεύουν να ασκήσουν τουριστικά επαγγέλματα. Δέχονται αποφοίτους Γυμνασίου και προσφέρουν τις ειδικότητες Ξενοδοχειακή - Εστιατορική Τεχνική και Μαγειρική Τέχνη. Απόφοιτους Λυκείου δέχεται το τμήμα Στελεχών Τουριστικών Γραφείων στις Σχολές Τουριστικών Επαγγελματιών Αναβύσσου (Αττικής) και Ρόδου. Ο ΕΟΤ λειτουργεί επίσης Σχολή Ξεναγών στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, που εκπαιδεύει αποφοίτους Λυκείου, ώστε να γίνουν ικανοί να ξεναγούν τουρίστες και να τους ενημερώνουν για τα αξιοθέατα, τα μνημεία και τη σύγχρονη ζωή ενός τόπου.

στ. Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας

Το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας έχει την ευθύνη λειτουργίας των Ακαδημιών Εμπορικού Ναυτικού. Οι Σχολές δέχονται αποφοίτους Λυκείου και εκπαιδεύουν αξιωματικούς καταστρώματος (Πλοιάρχους) και μηχανής (Μηχανικούς) για τη στελέχωση των εμπορικών πλοίων.

ζ. Υπουργείο Πολιτισμού

Το Υπουργείο Πολιτισμού έχει την ευθύνη της Κρατικής Σχολής Ορχηστρικής Τέχνης που λειτουργεί στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Η Σχολή αυτή εκπαιδεύει χορευτές, χορογράφους και καθηγητές χορού. Το Υπουργείο Πολιτισμού εποπτεύει όλες τις Ιδιωτικές Σχολές Χορού.

η. Άλλοι Φορείς

Υπάρχουν αρκετοί ακόμη φορείς που προσφέρουν Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση. Οι φορείς αυτοί ανήκουν είτε στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (ΔΕΗ, ΟΤΕ) είτε στον ιδιωτικό τομέα και καταρτίζουν αντίστοιχα τα στελέχη τους (ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση).

Δ. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.

Τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο υπογραμμίζεται η ιδέα της Ευρωπαϊκής Διάστασης στην Εκπαίδευση. Στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης, όλα τα κράτη μέλη φροντίζουν να προστατεύονται τα δικαιώματα των νέων που επιθυμούν να σπουδάσουν σε άλλη χώρα και να διασφαλίζονται οι προϋποθέσεις ίσης μεταχείρισης των μετακινούμενων σπουδαστών.

Πολλοί νέοι από την Ελλάδα μεταβαίνουν για σπουδές σε άλλες χώρες της Ευρώπης, όχι μόνο σε Πανεπιστήμια αλλά και σε Επαγγελματικές Σχολές. Πληροφορίες για σπουδές σε άλλη χώρα της ΕΕ μπορεί κανείς να πάρει από το Μορφωτικό Τμήμα κάθε Πρεσβείας, αλλά και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα, Βασιλίσσης Σοφίας 2, Σύνταγμα Αθήνα, τηλ. 7272100.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

Η Αγορά Εργασίας

Στο **τέταρτο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Τι εννοούμε με τον όρο "αγορά εργασίας";
- Ποιοι αποτελούν το εργατικό δυναμικό μιας χώρας;
- Τι σημαίνει "ζήτηση" και τι "προσφορά" εργασίας;
- Ποιες είναι οι τάσεις και οι προοπτικές της αγοράς εργασίας στον Ευρωπαϊκό χώρο;
- Ποιες διαστάσεις παίρνει το πρόβλημα της ανεργίας και τι αυτό συνεπάγεται;

Κεφάλαιο Τέταρτο: Η ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στα πλαίσια του επαγγελματικού του προσανατολισμού ένας νέος χρειάζεται να γνωρίζει τις τάσεις και τις προοπτικές της οικονομίας, ώστε η επιλογή σπουδών ή επαγγέλματος που θα κάνει να είναι επιτυχής σε σχέση με αυτά που ισχύουν στην αγορά εργασίας. Σε μια εποχή μάλιστα που η οικονομική και παραγωγική δραστηριότητα κάθε κοινωνίας υπόκειται στις αρχές της παγκοσμιοποίησης, οι γνώσεις για την αγορά εργασίας δεν αφορούν μόνο το τοπικό επίπεδο αλλά επεκτείνονται σε εθνικό, ευρωπαϊκό, ακόμη και παγκόσμιο επίπεδο. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν ορισμένοι βασικοί όροι της Οικονομικής Επιστήμης, μια γενική εικόνα για τα δεδομένα της οικονομίας στη χώρα μας και στην Ευρώπη, καθώς και για τις τάσεις στην απασχόληση, όπως έχουν διαμορφωθεί στο σύγχρονο διεθνοποιημένο περιβάλλον της οικονομίας.

Α. ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

α. Το Αντικείμενο της Οικονομικής Επιστήμης

Αντικείμενο της Οικονομικής Επιστήμης είναι η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς, όπως αυτή εκφράζεται στην προσπάθειά των ατόμων να ικανοποιήσουν *απεριόριστες ανάγκες με περιορισμένα μέσα*.

β. Εργατικό Δυναμικό

Οι άνθρωποι που έχουν συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας τους, είναι ικανοί και επιθυμούν να εργασθούν για το μισθό που είναι ήδη διαμορφωμένος στην αγορά εργασίας, αποτελούν το εργατικό δυναμικό. Στο *εργατικό δυναμικό* ή τον *οικονομικά ενεργό πληθυσμό* ανήκουν οι *εργαζόμενοι* και οι *άνεργοι*. Το ποσοστό αυτό στην Ευρωπαϊκή Ένωση ανέρχεται στο 55,9% του συνολικού πληθυσμού.

γ. Ζήτηση Εργασίας

Ζήτηση Εργασίας είναι το σύνολο της εργατικής δύναμης, το οποίο χρειάζεται στην αγορά εργασίας, το σύνολο δηλαδή των κενών θέσεων εργασίας.

δ. Προσφορά Εργασίας

Είναι το σύνολο των ατόμων που ζητούν εργασία, που προσφέρουν δηλαδή την εργασία τους στην αγορά εργασίας.

ε. Τι εννοούμε με τον όρο “Αγορά Εργασίας”

Όπως σε κάθε αγορά υπάρχει η προσφορά των αγαθών και η ζήτησή τους έναντι κάποιου αντιτίμου, έτσι και στην αγορά εργασίας υπάρχει η προσφορά εργασίας από το εργατικό δυναμικό και η ζήτηση εργασίας από τον εργοδότη, έναντι βέβαια κάποιας αμοιβής. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι «αγορά εργασίας» είναι το πλαίσιο όπου «συναντώνται» όσοι προσφέρουν την εργασία τους και όσοι την αγοράζουν με αντίστοιχη αμοιβή.

Η Δομή της Ελληνικής Οικονομίας

Η Ελληνική οικονομία είναι διαρθρωμένη σε τρεις τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Γενικά, η διάρθρωση της οικονομίας διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς εργασίας, στις αναπτυξιακές δυνατότητες της χώρας και στην ευχέρεια άσκησης πολιτικής στην αγορά εργασίας. Ειδικότερα, η διάρθρωση της απασχόλησης περιλαμβάνει:

Τον Πρωτογενή Τομέα (Ψ απασχόληση στη γεωργία, δάση, κτηνοτροφία, θήρα, αλιεία). Ο *πρωτογενής τομέας* εξακολουθεί να έχει και σήμερα ιδιαίτερη σημασία για την ελληνική οικονομία, παρά τη δραστική μείωσή του τις τελευταίες δεκαετίες. Η εισαγωγή της βιο-τεχνολογίας και η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών έχουν φέρει αλλαγές στην απασχόληση στον τομέα αυτό και σήμερα εκτιμάται ότι στη χώρα μας εργάζονται υπερβολικά πολλά άτομα (18-20% του εργατικού δυναμικού της χώρας) σε σχέση με τις ανάγκες και το ύψος της παραγωγής.

Τον Δευτερογενή Τομέα (Ψ απασχόληση σε ορυχεία, αλυκές, βιομηχανία, βιοτεχνία, ενέργεια και κατασκευές). Ο *δευτερογενής τομέας* στη χώρα μας συγκρινόμενος με άλλες χώρες δεν παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη. Ένα από τα προβλήματα που υπάρχουν στο χώρο είναι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού μικρών οικογενειακών επιχειρήσεων και μικρής σχετικά προσαρμογής στα νέα τεχνολογικά δεδομένα, με αποτέλεσμα την αδυναμία ή τη δυσκολία τους να προσαρμόζονται στις νέες ανταγωνιστικές συνθήκες της παραγωγικής διαδικασίας.

Τον Τριτογενή Τομέα (Ψ απασχόληση σε μεταφορές, επικοινωνίες, εμπόριο, τράπεζες, ασφάλειες, δημόσια διοίκηση, υγεία, εκπαίδευση, υπηρεσίες αναψυχής, τουρισμού, πολιτισμού, καλλωπισμού). Ο *τριτογενής τομέας* της παροχής υπηρεσιών είναι ο τομέας εκείνος που δέχεται τις περισσότερες πιέσεις για απορρόφηση του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού. Η αύξηση του μορφωτικού επιπέδου των νέων, αλλά και η εγκατάλειψη της υπαίθρου είναι βασικοί παράγοντες που στρέφουν στον τριτογενή τομέα μεγάλο αριθμό νέων ανθρώπων.

Σύμφωνα με συγκεντρωτικά στοιχεία για το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν της χώρας μας, κατά το έτος **1997** συνέβαλαν:

ο πρωτογενής τομέας	σε ποσοστό 8,5%
ο δευτερογενής τομέας	σε ποσοστό 23,8%
ο τριτογενής τομέας	σε ποσοστό 67,7%

Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι για τις επόμενες δεκαετίες αναμένεται να συρρικνωθεί σημαντικά, κυρίως, ο πρωτογενής, αλλά και ο δευτερογενής τομέας και να αναπτυχθεί ο τριτογενής τομέας των υπηρεσιών.

Τα Χαρακτηριστικά και οι Τάσεις της Αγοράς Εργασίας στη Χώρα μας και στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Ας δούμε κάποια γενικά χαρακτηριστικά και τάσεις της αγοράς εργασίας, όπως έχουν διαμορφωθεί σήμερα, στο πλαίσιο της διεθνοποιημένης οικονομίας:

☒ Ο παγκόσμιος διεθνής ανταγωνισμός, η συνεχείς και ραγδαίες αλλαγές, η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, η αναδιάρθρωση της παραγωγής, έχουν επηρεάσει τα οικονομικά περιβάλλοντα και κατά συνέπεια και τις συνθήκες απασχόλησης, καθώς τα άτομα θα πρέπει να προσαρμόζουν τις δεξιότητες και τα προσόντα τους στα νέα δεδομένα, σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

☒ Η διατήρηση του εργατικού δυναμικού σε θέσεις με μικρή ή και ανύπαρκτη παραγωγικότητα, η ετεροαπασχόληση και η υποαπασχόληση, όπως φυσικά και η ανεργία, η απόκτηση ολοένα και περισσότερων τυπικών προσόντων ή η απόκτηση ακατάλληλων γνώσεων και δεξιοτήτων είναι φαινόμενα που συνιστούν σπατάλη ανθρωπίνων πόρων και εμποδίζουν την οικονομική εξέλιξη.

☒ Η ανεργία εξακολουθεί να παραμένει σε πολύ υψηλά επίπεδα σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη χώρα μας (βρίσκεται στο 10%) και συνιστά μια από τις ανησυχητικές πτυχές της αγοράς εργασίας.

☒ Περίπου το 10% των θέσεων εργασίας καταργούνται κάθε χρόνο. Η διαδικασία κατάργησης θέσεων εργασίας / δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας είναι πολύ περίπλοκη. Το τι συνεπάγεται αυτό, εξαρτάται από το κατά πόσο θα επιτευχθεί η προσαρμογή του εργατικού δυναμικού και φυσικά από το ρυθμό με τον οποίο δημιουργούνται οι νέες θέσεις εργασίας.

☒ Στην Ευρωπαϊκή Ένωση εκατομμύρια θέσεων εργασίας καταλαμβάνονται από ξένους εργαζόμενους, δηλαδή από εργαζόμενους που προέρχονται από κράτη μη μέλη της Ένωσης. Οι αλλοδαποί εργαζόμενοι συγκεντρώνονται κυρίως στα δύο άκρα της επαγγελματικής πυραμίδας δηλ. πρόκειται είτε για στελέχη πολυεθνικών επιχειρήσεων, εμπειρογνώμονες με άδεια εργασίας είτε για άτομα χωρίς άδεια εργασίας που ασκούν εργασίες εποχιακές, σκληρές ή περιστασιακές και γενικά εργασίες με χαμηλό κοινωνικό γόητρο και περιορισμένες προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης.

☒ Η συμμετοχή των ανδρών στην απασχόληση συνεχίζει να είναι υψηλότερη από αυτή των γυναικών. Παράλληλα, μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών παρά ανδρών αποσύρεται νωρίτερα από τον εργασιακό χώρο.

☒ Σταδιακά αλλά συνεχώς μειώνεται ο αριθμός του μόνιμου προσωπικού, ενώ αυξάνεται αντίστοιχα ο αριθμός των συμβάσεων εργασίας μικρής χρονικής διάρκειας και ο αριθμός των εργαζόμενων σε εποχική βάση ή με καθεστώς μερικής απασχόλησης.

☒ Η γνώση ξένων γλωσσών και των λογισμικών πακέτων αποτελούν πλέον την ελάχιστη προϋπόθεση για την ταχεία προσαρμογή και την ανέλιξη του

εργατικού δυναμικού στις νέες συνθήκες της παραγωγής και της αγοράς εργασίας.

☒ Ο εργαζόμενος είναι αναγκαίο να διαθέτει ευέλικτες δεξιότητες, προσαρμοσμένες στις εργασιακές απαιτήσεις της εποχής, προκειμένου να ανταπεξέλθει με επιτυχία στις συνθήκες της σύγχρονης αγοράς εργασίας.

Προοπτικές της Αγοράς Εργασίας για τους Νέους Εργαζόμενους

Μέχρι πριν μερικά χρόνια, η εισαγωγή των νέων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση σε κάποια Σχολή ή Τμήμα ΑΕΙ ή ΤΕΙ, θεωρείτο κλειδί για την είσοδο στην αγορά εργασίας. Σήμερα όμως η κατάσταση είναι αρκετά διαφορετική, ειδικά για τους νέους:

☒ Το διάστημα που οι νέοι και οι νέες σπουδάζουν, έχει διευρυνθεί, με αποτέλεσμα τα νέα άτομα να εντάσσονται αργότερα στην αγορά εργασίας.

☒ Ενώ η εκπαίδευση και η κατάρτιση πολλών νέων είναι καλύτερη σε σχέση με προηγούμενες γενιές, ωστόσο οι νέοι συνεχίζουν να μην καταλαμβάνουν σε μεγάλα ποσοστά ανώτερες θέσεις και να αμείβονται σημαντικά λιγότερο.

☒ Συχνά οι νέοι συνδυάζουν σπουδές και εργασία, αλλά η εξεύρεση εργασίας έχει γίνει πιο δύσκολη. Πολλοί νέοι άνθρωποι εργάζονται περιστασιακά ή με μειωμένο ωράριο, κυρίως σε πρόσκαιρες θέσεις του τομέα των υπηρεσιών και αρκετές φορές με χαμηλότερες αμοιβές.

☒ Σύμφωνα με τις προοπτικές εξέλιξης του εργατικού δυναμικού, σε γενικές γραμμές προβλέπεται η μείωση του ποσοστού των νέων μέχρι 24 ετών στην εργασία, κυρίως λόγω της αυξανόμενης συμμετοχής τους στην εκπαίδευση, ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια.

☒ Ειδικότερα για την απασχόληση των νέων, εκτιμάται ότι:

✓ Νέες προοπτικές ανοίγονται τη νέα χιλιετία στον τηλεπικοινωνιακό εργασιακό χώρο της Ευρώπης. Ο τομέας αυτός αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους χώρους ανάπτυξης και απασχόλησης, όπως σημειώνουν οι ειδικοί.

✓ Ο τομέας των επιχειρήσεων και η διαρκής εξέλιξη που σημειώνεται σ' αυτόν τα τελευταία χρόνια, έχουν δημιουργήσει αυξημένη ζήτηση για νέα στελέχη με οικονομικές και λογιστικές σπουδές, τόσο σε επιχειρήσεις, όσο και σε τράπεζες.

✓ Οι απαραίτητες δεξιότητες για τη διατήρηση και την εξέλιξη της καριέρας θα συνεχίσουν να μεταβάλλονται στη νέα χιλιετία. Πάντως, πολλές θέσεις εργασίας, οι οποίες ως τώρα μπορούσαν να διατηρηθούν με χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων και χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, θα εκλείψουν και οι νέες θέσεις εργασίας που θα υπάρχουν θα απαιτούν υψηλή εξειδίκευση και συνεχή εκπαίδευση.

⊗ Στο διεθνή χώρο, και κατά συνέπεια και στη χώρα μας, ορισμένοι τομείς της οικονομικής δραστηριότητας φαίνεται να προσφέρουν περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης, όπως οι τομείς των *τηλεπικοινωνιών* και των *επαγγελμάτων που σχετίζονται με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας*. Ζήτηση επίσης παρουσιάζει και ο *κλάδος των υπηρεσιών*, και συγκεκριμένα οι υπηρεσίες που σχετίζονται με τον *τουρισμό*, καθώς και ορισμένα *κοινωνικά επαγγέλματα*.

⊗ Ιδιαίτερη ζήτηση επίσης παρουσιάζουν οι *ειδικοί σύμβουλοι οικονομικού σχεδιασμού*, αλλά και όσοι ασχολούνται με την ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση του προσωπικού των επιχειρήσεων, καθώς οι εργαζόμενοι χρειάζονται συνεχή επιμόρφωση, για να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις.

⊗ Ακόμα και σε επαγγέλματα που πλέον θεωρούνται κορεσμένα, όπως δικηγόροι και γιατροί, η ειδίκευση προσφέρει διεξόδους (*ειδίκευση στο εμπορικό και ναυτιλιακό δίκαιο ή στο εργατικό και ασφαλιστικό δίκαιο, ο κλάδος της γενετικής ή των μεταμοσχεύσεων στο χώρο της ιατρικής*).

Τέλος, πιστεύεται πως οι προοπτικές απασχόλησης μπορούν να αυξηθούν με την τηλεργασία, δηλαδή την απασχόληση των εργαζόμενων στο σπίτι, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρει η νέα τεχνολογία (ηλεκτρονικό εμπόριο, τηλεπικοινωνίες κτλ.). Έτσι, οι εργαζόμενοι εξοικονομούν πολύτιμο χρόνο από τις μετακινήσεις, ενώ οι επιχειρήσεις μειώνουν τα λειτουργικά τους έξοδα.

Συμπερασματικά, οι γονείς χρειάζεται να είναι επιφυλακτικοί στις προβλέψεις αγοράς εργασίας. Καλό είναι να θυμούνται ότι ένα πτυχίο σήμερα δεν εξασφαλίζει απαραίτητα μια θέση εργασίας. Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι να αποκτήσουν οι νέοι γενικές αλλά ευρείες γνώσεις, επαγγελματικά εφόδια και επαρκείς δεξιότητες, ώστε να μπορούν να προσαρμόζονται με επιτυχία στις εκάστοτε ανάγκες της αγοράς εργασίας.

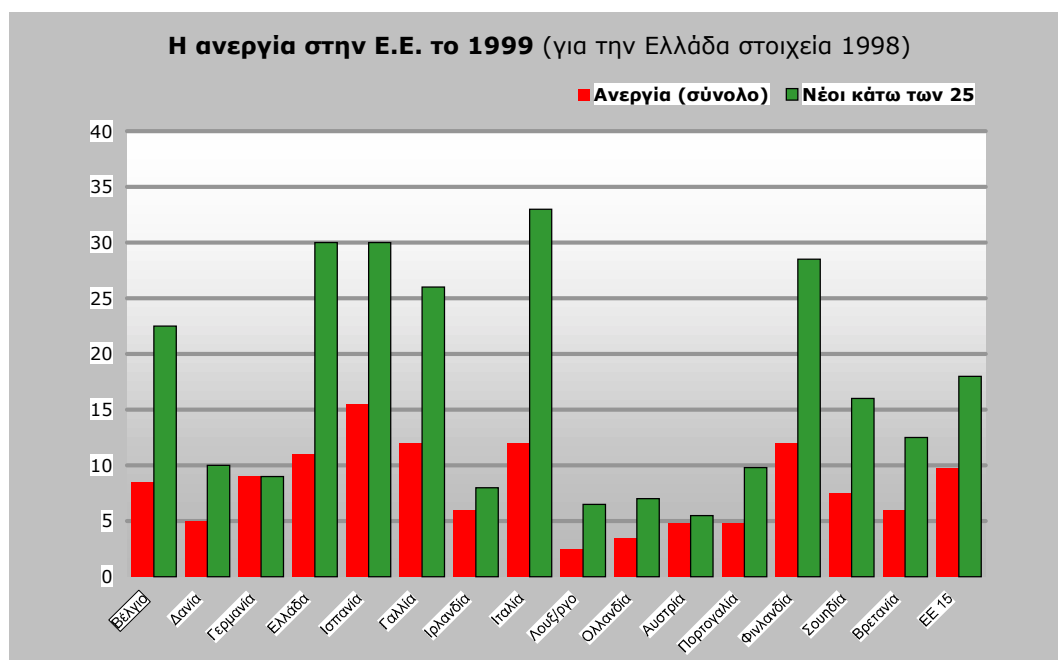
B. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ανεργία

Η ανεργία στις μέρες μας έχει αναχθεί στο σοβαρότερο ίσως πρόβλημα των σύγχρονων κοινωνιών. Το φαινόμενο αυτό που έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις, δεν απασχολεί μόνο τους άνεργους αλλά και τους εργαζόμενους, αφού αισθάνονται όλο και συχνότερα απειλούμενοι. Η Πολιτεία καλείται να αντιμετωπίσει το πρόβλημα όχι μόνο παθητικά - με κοινωνικές παροχές προς τους άνεργους, αλλά και με μέτρα δυναμικά, όπως με *επανεκπαίδευση, κατάρτιση* και φυσικά με την *ανάπτυξη της οικονομίας*.

Σε ολόκληρη την Ευρώπη τα ποσοστά της ανεργίας είναι πολύ υψηλά. Η ανεργία, όπως είναι γνωστό, δεν πλήττει ομοιόμορφα όλες τις ομάδες του πληθυσμού. Οι νέοι είναι μία από τις ομάδες που έχουν τις μεγαλύτερες δυσκολίες να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Άλλες ομάδες με υψηλή

ανεργία είναι οι γυναίκες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι πρόσφυγες κλπ. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία του 1998, το ποσοστό της ανεργίας έχει φτάσει το 10,8%. Η ανεργία των νέων πλησιάζει το 30%. Συγκεκριμένα 169.000 νέοι κάτω των 25 ετών είναι άνεργοι και από αυτούς το 80% περίπου δεν έχει εργαστεί ποτέ. Ενδεικτικά, αυτά τα στοιχεία παρουσιάζονται στο παρακάτω γράφημα*:

Συγκεκριμένα, στη χώρα μας:

- Το φαινόμενο της ανεργίας εντοπίζεται κυρίως στις αστικές περιοχές.
- Η ανεργία πλήττει περισσότερο τους νέους, όπως και τους αποφοίτους μέσης εκπαίδευσης και τους πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Υψηλότερη συγκέντρωση ανεργίας παρατηρείται στις γυναίκες, παρά στους άνδρες.
- Ιδιαίτερα υψηλό και αυξανόμενο ποσοστό είναι αυτό των μακροχρόνια ανέργων.

* Πηγή: Καθημερινή 17.05.2000, στοιχεία Eurostat

Για την αντιμετώπιση της ανεργίας λαμβάνονται μέτρα, όπως η μερική απασχόληση, τα ελαστικά ωράρια λειτουργίας των καταστημάτων, η δυνατότητα εφαρμογής κυκλικής εργασίας, η ενθάρρυνση της τηλεργασίας αποτελούν παραδείγματα για ενίσχυσης για την ομαλότερη λειτουργία της αγοράς εργασίας στις σημερινές οικονομικές συνθήκες. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την αναζήτηση εργασίας δεν είναι οι ίδιες σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στη Γερμανία και στην Ισπανία, για παράδειγμα, μεγάλο ποσοστό των ανέργων καταφεύγουν σε επίσημο οργανισμό για να βρουν εργασία. Στην Ελλάδα, αντίθετα, οι περισσότεροι άνεργοι είτε απευθύνονται απευθείας στους εργοδότες είτε βρίσκουν εργασία μέσω της οικογένειας και του δικτύου των συγγενών και φίλων.

Γυναίκα και Εργασία

Η αύξηση του πλούτου στις δυτικές κοινωνίες θεωρείται από πολλούς ότι είναι αποτέλεσμα των πρόσθετων εργατωρών των γυναικών. Δημιουργήθηκαν όμως κενά στην οικογένεια και πολλά κοινωνικά και συναισθηματικά προβλήματα από το μέγλωμα των παιδιών ή τη φροντίδα των ηλικιωμένων από επαγγελματίες. Παρόλα αυτά, σε όλα τα κράτη - μέλη αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των οικονομικώς ενεργών γυναικών. Βέβαια, ένα μέρος της αύξησης του ποσοστού αυτού οφείλεται στην εργασία των γυναικών με μερική απασχόληση. Παρόλα αυτά, οι γυναίκες υπερεκπροσωπούνται στην ομάδα των ανέργων.

Σε μεγάλο ποσοστό οι γυναίκες καλύπτουν περισσότερο θέσεις εξαρτημένης εργασίας, ενώ μεγάλο ποσοστό γυναικών - μία στις τρεις εργαζόμενες - εργάζεται βοηθητικά σε οικογενειακή επιχείρηση, χωρίς να αμείβεται. Έχει όμως, παρατηρηθεί ότι όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο, τόσο μειώνονται οι διαφορές μεταξύ αντρών και γυναικών ως προς το είδος και το επίπεδο των θέσεων εργασίας που καταλαμβάνουν.

Επομένως σημασία έχει όχι μόνο να προσελκύονται γυναίκες στην αγορά εργασίας, αλλά και να παρέχεται η δυνατότητα εξεύρεσης σταθερής απασχόλησης με υψηλή ειδικευση. Αναγκαίο επίσης είναι να βελτιωθούν οι κοινωνικές υπηρεσίες που στηρίζουν τις εργαζόμενες μητέρες (πχ, *ωράρια εργασίας* σε συμφωνία με τα σχολικά ωράρια, *διευκολύνσεις* για τη φύλαξη των παιδιών, *συστήματα χορήγησης ειδικής άδειας* για τους γονείς και προγράμματα *επαγγελματικού αναπροσανατολισμού*).

Η Απασχόληση Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων

Η ελεύθερη διακίνηση εργαζόμενων στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, είναι πια γεγονός. Στη χώρα μας απασχολούνται πολλοί αλλοδαποί, που μπορεί να είναι:

- πολίτες άλλων χωρών της Κοινότητας,

- εργαζόμενοι από τρίτες χώρες με άδεια εργασίας,
- εργαζόμενοι εποχιακά ή για ένα μικρό χρονικό διάστημα που παραμένουν νόμιμα στη χώρα,
- εργαζόμενοι που είναι παράνομοι από την άποψη τόσο της παραμονής, όσο και της εργασίας.

Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνουν δύο διευκρινίσεις:

- Στη νόμιμη μετανάστευση περιλαμβάνεται και η μετανάστευση ομογενών που έχει διευρυνθεί τα τελευταία χρόνια.
- Οι αλλοδαποί εργαζόμενοι απασχολούνται σε σημαντικό βαθμό σε δραστηριότητες, για τις οποίες συνήθως δεν υπάρχει προσφορά εργασίας από την πλευρά των ελλήνων εργαζόμενων. Είναι γεγονός ότι η γεωγραφική θέση της χώρας μας ευνόησε την εισροή μεγάλου αριθμού οικονομικών κυρίως μεταναστών, με αποτέλεσμα η απασχόλησή τους να έχει φτάσει στο ποσοστό του 8 - 9% του ενεργού πληθυσμού, σύμφωνα με εκτιμήσεις αρμοδίων. Η σημερινή ελληνική αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από προσφορά σχετικά “ακριβής” εργασίας των Ελλήνων εργαζομένων και προσφορά “φτηνής” εργασίας από τους οικονομικούς μετανάστες.

Άλλες κοινωνικές ομάδες με ιδιαιτερότητες ως προς την πρόσβαση στην απασχόληση είναι αυτές των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες ενθαρρύνονται να εκπαιδεύονται, ώστε να αξιοποιούν τις ικανότητές τους, κυρίως σε τεχνικές ή χειρωνακτικές εργασίες. Ζητούμενο επίσης είναι να εντάσσονται στην αγορά εργασίας υποβοηθούμενα από προγράμματα κατάρτισης, αλλά και από την παροχή κινήτρων στους εργοδότες. Οι στόχοι αυτοί αποτελούν μια προσπάθεια παροχής ίσων ευκαιριών και όχι φιλανθρωπικής βοήθειας.

Προς την κατεύθυνση αυτή, το Υπουργείο Παιδείας ίδρυσε στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, στον Τομέα ΣΕΠ Γραφείο ΣΕΠ για την επαγγελματική συμβουλευτική στήριξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑμΕΑ). Παράλληλα, λαμβάνεται ειδική μέριμνα από όλες τις αρμόδιες υπηρεσίες για την επαγγελματική προετοιμασία κι αποκατάσταση των ατόμων αυτών, όπως και για την οικονομική ενίσχυση των εργοδοτών, που απασχολούν στις επιχειρήσεις τους ΑμΕΑ. Στο πλαίσιο αυτό λειτουργούν επίσης, ειδικά προγράμματα ένταξης, στήριξης, κατάρτισης, εργασιακής εμπειρίας, επαγγελματικής προετοιμασίας και τοποθέτησης των ΑμΕΑ σε θέσεις εργασίας.

Γ. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Οι επιπτώσεις της ανεργίας είναι ιδιαίτερα αρνητικές, τόσο για το άτομο, όσο και για την κοινωνία γενικότερα. Βέβαια, το μέγεθος των ψυχοκοινωνικών αυτών επιβαρύνσεων εξαρτάται κατά πρώτιστο λόγο από τη σπουδαιότητα και την ηθική υπόσταση που δίνει κάθε κοινωνία στην εργασία.

Γενικά όμως, ο άνεργος ωθείται στην οικονομική φτώχεια, συνέπεια της οποίας είναι και η περιθωριοποίησή του αλλά και η αδυναμία πρόσβασής του σε αρκετά από τα δημόσια και ιδιωτικά αγαθά που προσφέρονται σε μια οργανωμένη κοινωνία.

Πρέπει βέβαια να σημειώσουμε πως οι συνέπειες της ανεργίας διαφοροποιούνται από άτομο σε άτομο. Η διαφοροποίηση αυτή δεν οφείλεται μόνο στην ιδιαίτερη ψυχοσύνθεση και προσωπικότητα κάθε ατόμου, αλλά και σε παράγοντες, όπως είναι η οικογενειακή του κατάσταση, η ύπαρξη ή όχι υποστήριξης από την ευρύτερη οικογένεια κλπ. Ας σκεφτούμε, για παράδειγμα, τι επιπτώσεις έχει η ανεργία για παράδειγμα σε ένα νέο άτομο που προσπαθεί να δημιουργήσει και να οργανώσει τη ζωή του, ή σε ένα ζευγάρι με οικογενειακές υποχρεώσεις και πιθανότατα με παιδιά, ή σε μία μονογονεϊκή οικογένεια που στερείται τους μοναδικούς της οικονομικούς πόρους.

ΜΕΡΟΣ Γ: ΓΙΑ ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΩ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ

Το Μέρος Γ περιέχει τα κεφάλαια:

- 5. Ανάπτυξη, εξέλιξη και προσωπικότητα του ατόμου**
- 6. Οι νέοι και τα προβλήματά τους σήμερα**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.

Ανάπτυξη, εξέλιξη και προσωπικότητα του ατόμου

Στο **πέμπτο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Τι σημαίνει προσωπικότητα του ατόμου;
- Ποιοι παράγοντες συμβάλλουν στην ανάπτυξη της προσωπικότητας;
- Ποια είναι τα στάδια ανάπτυξης του ατόμου;
- Τι είναι η επαγγελματική ανάπτυξη των νέων;
- Ποιοι παράγοντες συμβάλλουν στην επαγγελματική ανάπτυξη;

Κεφάλαιο Πέμπτο: ΑΝΑΠΤΥΞΗ - ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Ο άνθρωπος είναι ένα δυναμικό, συνεχώς εξελισσόμενο ον. Η εξέλιξή του ξεκινά από τη στιγμή της σύλληψής του και τερματίζεται με το θάνατο. Η πορεία αυτή μας δημιουργεί αβεβαιότητα και ανασφάλεια, δε θα πρέπει όμως να μας οδηγεί στην υπερβολή, στην οποία έφτασαν ορισμένοι διανοητές, ιδίως κατά το παρελθόν, αρνούμενοι την ύπαρξη κάποιων σταθερών στοιχείων ακόμη και της ίδιας της γνώσης. Η σύγχρονη επιστήμη μελετά την εξέλιξη του ανθρώπου επισημαίνοντας αυτούς τους σταθερούς κανόνες που τη διέπουν.

A. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Τι Εννοούμε Συνήθως Μιλώντας για Προσωπικότητα

Ο πολύς κόσμος, όταν λέει για κάποιον ότι «είναι άνθρωπος με προσωπικότητα», αναφέρεται σε μια σύνθετη και λίγο απροσδιόριστη ιδιότητα που αποδίδεται σε όσους διακρίνονται για την ενεργητικότητά τους, τις ικανότητες και την αυτονομία τους και οι οποίοι συνήθως εντυπωσιάζουν και γοητεύουν το περιβάλλον τους. Όταν πάλι λέμε ότι «γνωρίζουμε την προσωπικότητα κάποιου», εννοούμε ότι γνωρίζουμε τα βασικά πνευματικά και κοινωνικά του χαρακτηριστικά, τα προτερήματα και τα ελαττώματα, τα ενδιαφέροντα, τις επιθυμίες, την κοσμοθεωρία του, ξέρουμε δηλαδή, *ποιος είναι*. Όταν γνωρίζουμε την προσωπικότητα ενός ανθρώπου, επικοινωνούμε πιο εύκολα μαζί του, προβλέπουμε κι αντιμετωπίζουμε τη συμπεριφορά του και έτσι τελικά μπορούμε να έχουμε καλές σχέσεις, να συνεργαζόμαστε μαζί του και να είμαστε σε θέση, αν χρειαστεί, να τον βοηθήσουμε.

Τι Σημαίνει για την Ψυχολογία και την Παιδαγωγική ο Όρος Προσωπικότητα

Στην Παιδαγωγική και την Ψυχολογία ο όρος *προσωπικότητα* έχει πολυάριθμες σημασίες, τόσες πολλές, ώστε να μπορούμε να απαριθμήσουμε περισσότερους από πενήντα ορισμούς της. Αυτό συμβαίνει, επειδή η προσωπικότητα δεν είναι απλά ένα άθροισμα ψυχοσωματικών χαρακτηριστικών, αλλά μια ενότητα με δυναμικό χαρακτήρα, ένα οργανωμένο σύνολο πνευματικών λειτουργιών και τρόπων συμπεριφοράς. Μιλάμε για το δυναμικό χαρακτήρα της, γιατί συνεχώς εξελίσσεται, μεταβάλλεται ανάλογα με τις εμπειρίες που έχει ένα άτομο στη ζωή του και τις προσπάθειες προσαρμογής του σε διαρκώς νέες κοινωνικές συνθήκες. Οι αλλαγές στην προσωπικότητα είναι ιδιαίτερα θεαματικές κατά την πρώτη φάση της ζωής ενός ανθρώπου (παιδική, εφηβική, νεανική ηλικία) λόγω της εξωστρέφειας που χαρακτηρίζει αυτή την περίοδο. Στη συνέχεια, οι μεταβολές εσωτερικεύονται και δε γίνονται εύκολα αντιληπτές, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δε συντελούνται, αφού το άτομο εξελίσσεται συνεχώς έως τη στιγμή του θανάτου του.

Λόγω της κληρονομικότητας και των διαφορετικών κοινωνικών επιδράσεων, η προσωπικότητα του καθενός ποτέ δεν είναι απόλυτα όμοια με αυτήν κάποιου άλλου. Τη διακρίνει η μοναδικότητα (όπως συμβαίνει και με τα δακτυλικά αποτυπώματα) και η ατομική ιδιαιτερότητα του καθενός, όπως συμβαίνει ακόμη και στις περιπτώσεις των διδύμων. Η μοναδικότητα αυτή χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά όλων μας, οπότε θα μπορούσαμε να πούμε ότι *«προσωπικότητα είναι το σύνολο των ιδιαίτερων τρόπων σκέψης και συμπεριφοράς του κάθε ατόμου»*.

Παράγοντες που Συμβάλλουν στην Ανάπτυξη της Προσωπικότητας

Η προσωπικότητα ενός ατόμου αναπτύσσεται και διαμορφώνεται όχι μόνον από την επίδραση μεμονωμένων παραγόντων αλλά από την συνδυαστική αλληλεπίδραση διαφόρων παραγόντων. Τους παράγοντες αυτούς μπορούμε να διακρίνουμε, για συστηματικούς και μόνο λόγους, σε δύο μεγάλες ομάδες:

α) Τους Ατομικούς, που εντοπίζουμε μέσα στο ίδιο το άτομο και οι οποίοι διακρίνονται σε κληρονομικούς – βιολογικούς και επίκτητους.

β) Τους Εξωατομικούς ή Περιβαλλοντικούς, οι οποίοι εντοπίζονται έξω από το άτομο και επηρεάζουν την ανάπτυξη της προσωπικότητας.

Συμπέρασμα

Από την αλληλεπίδραση βιολογικών και κληρονομικών παραγόντων από τη μια πλευρά και περιβαλλοντικών από την άλλη προκύπτουν μόνιμα ή εξελίξιμα γνωρίσματα της προσωπικότητας, που τα ονομάζουμε ατομικά επίκτητα χαρακτηριστικά. Βιολογικοί και επίκτητοι παράγοντες καθορίζουν τις τάσεις και τις δυνατότητες που έχει ένα άτομο στη ζωή του. Το ποιες όμως τελικά διαστάσεις θα λάβει η εξέλιξή του, ποια θα είναι η προσωπικότητά του, το ποιος δηλαδή θα γίνει, εξαρτάται από το περιβάλλον, μέσα στο οποίο ο άνθρωπος αναπτύσσεται. Η προσωπικότητα διαμορφώνεται από τις βιολογικές - κληρονομικές καταβολές και τις επιδράσεις του περιβάλλοντος. Από αυτούς τους δύο παράγοντες εμείς μπορούμε να ασκήσουμε κάποιο έλεγχο στις επιδράσεις του περιβάλλοντος είτε ως οικογένεια είτε ως σχολείο αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις ως κοινωνία ολόκληρη προσφέροντας την κατάλληλη αγωγή.

B. ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ - ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Στάδια Ανάπτυξης

Ο άνθρωπος από τη στιγμή που γεννιέται με το σχηματισμό ενός γονιμοποιημένου ωοκυττάρου, αναπτύσσεται και υφίσταται συνεχείς μεταβολές που συντελούνται με το πέρασμα του χρόνου. Ο πιο εμφανής

τομέας της ανάπτυξης είναι εκείνος της σωματικής, ο οποίος όμως συμβαδίζει με τους τομείς της αισθησιοκινητικής, γνωστικής, συναισθηματικής, κοινωνικής ανάπτυξης και γενικά με την εξέλιξη των πολλών και διαφόρων όψεων της προσωπικότητας, για την οποία μιλήσαμε πιο πάνω.

Υπάρχουν πολλές απόψεις για το πώς θα μπορούσαμε να χωρίσουμε σε χρονικές περιόδους την ανάπτυξη του ανθρώπου. Συνδυάζοντας τις πιο παραδεκτές απόψεις μπορούμε να καταλήξουμε στην πιο κάτω διαίρεση:

- α) Η Προγεννητική Περίοδος (από τη σύλληψη ως τη γέννηση),
- β) Η Βρεφική Ηλικία (0 -1 έτους),
- γ) Η Πρώτη Παιδική Ηλικία (1 -3 ετών),
- δ) Η Δεύτερη Παιδική Ηλικία, η οποία υποδιαιρείται:
  - στην Προσχολική (3 - 6 ετών)
  - στη Σχολική Περίοδο (6 - 13 ετών),
- ε) Η Εφηβεία (13 - 20 ετών),
- στ) Η Νεανική (20 - 40 ετών),
- ζ) Η Ωριμη (40 - 65 ετών) και
- η) Η Γεροντική (65 και άνω) ηλικία.

α. Προγεννητική Περίοδος έως και Πρώτη Παιδική Ηλικία (-3 ετών)

Κατά την προγεννητική περίοδο το έμβρυο διανύει το μεγαλύτερο μέρος της γενεαλογικής ιστορίας και εξελικτικής ανάπτυξης του ανθρώπινου είδους στο σωματικό ιδίως τομέα. Η εξέλιξη αυτή συνεχίζεται από την στιγμή της γέννησης ενός ατόμου έως την ηλικία των τριών ετών. Σ' αυτό το φαινομενικά σύντομο χρονικό διάστημα με τη συνεχή ανάπτυξή του το βρέφος - παιδί μοιάζει να ανακεφαλαιώνει τη μακρόχρονη ιστορία του ανθρώπου, που από το πνευματικό σκοτάδι καταλήγει στο σκεπτόμενο άνθρωπο. Κατά τον σημαντικό αμερικανό ψυχολόγο Thorndike *το παιδί που συμπλήρωσε τα τρία του χρόνια έχει διανύσει σχεδόν το μισό της πνευματικής του εξέλιξης.*

β. Η Δεύτερη Παιδική Ηλικία (3 – 13 ετών)

Φυσικά η ανάπτυξη σε όλους τους τομείς συνεχίζεται ραγδαία και κατά την προσχολική και σχολική περίοδο. Κάτι που θα πρέπει οπωσδήποτε να τονίσουμε και το οποίο ήδη έχει αναφερθεί, είναι ότι καθώς οι βιολογικές καταβολές διαφέρουν από άτομο σε άτομο και οι εξωτερικές επιδράσεις δεν

είναι ίδιες στον καθένα, υπάρχουν σημαντικές ατομικές διαφορές στο ρυθμό ανάπτυξης και στη βασική διαμόρφωση της προσωπικότητας.

Ο ρυθμός και ο βαθμός ανάπτυξης του παιδιού ενδιαφέρει ιδιαίτερα το σχολείο, γιατί από αυτήν εξαρτάται αν ένα παιδί είναι ώριμο να φοιτήσει στο δημοτικό, αν έχει φτάσει στο επίπεδο να κατανοεί την έννοια του αριθμού ή τον μηχανισμό γραφής και ανάγνωσης ή αν μπορεί να μάθει την ύλη των διαφόρων μαθημάτων. Πολλά παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο σχολείο ίσως δεν είναι ακόμη έτοιμα να αντιμετωπίσουν το είδος και το επίπεδο δυσκολίας της μαθητικής ύλης, που προβλέπεται για την κάθε τάξη. Για τους λόγους αυτούς οι γονείς καλό είναι να στηρίζουν και να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους ώστε να τα καταφέρουν στο σχολείο κι όχι να έχουν υπέρμετρες απαιτήσεις επιδόσεων, που συχνά επιτείνουν ακόμη περισσότερο το άγχος και τις δυσκολίες του μικρού μαθητή.

γ. Η Εφηβική Ηλικία (13 – 20 ετών)

Κατά την εφηβική ηλικία (13 -20 ετών) σχεδόν ολοκληρώνεται η σωματική και νοητική ανάπτυξη του ατόμου. Προς το τέλος της ηλικίας αυτής επιτυγχάνεται και ο έλεγχος της συναισθηματικής ζωής. **Η σωματική ανάπτυξη** στους εφήβους δεν πραγματοποιείται ταυτόχρονα και ομαλά για όλους. Η υπερβολικά γρήγορη ανάπτυξη κάποιων μελών του σώματος συνήθως ενοχλεί τον έφηβο και του δημιουργεί κάποια προβλήματα που εκδηλώνονται στη συμπεριφορά του (νευρικότητα, επιθετικότητα, έλλειψη αυτοπεποίθησης, πείσμα, εγωκεντρισμός). Η λειτουργία των ενδοκρινών αδένων και προπάντων αυτών που σχετίζονται με τη σεξουαλική ζωή προκαλούν συναισθηματικές διαταραχές, για τις οποίες και ο έφηβος χρειάζεται να είναι έγκαιρα και κατάλληλα προετοιμασμένος αλλά και το περιβάλλον του να δείχνει κατανόηση. Γενικά είναι πολύ σημαντικό κάθε σωματική - βιολογική ανωμαλία να εντοπίζεται έγκαιρα και να αντιμετωπίζεται γρήγορα και σωστά, ώστε να προλαμβάνονται δυσάρεστες επιπτώσεις στη μετέπειτα ζωή του εφήβου.

Η διανοητική ανάπτυξη του ανθρώπου εξελίσσεται με αρκετά γρήγορους ρυθμούς κατά τα πρώτα εφηβικά χρόνια και κορυφώνεται στην ηλικία των 16 - 18 ετών. Η ευκολία απόκτησης γνώσεων στο στάδιο της εφηβικής ηλικίας αυξάνεται πολύ. Η μνήμη είναι πολύ αναπτυγμένη, καθώς και η προσοχή και η συγκέντρωση σε ό,τι ενδιαφέρει τον έφηβο είναι μεγάλη. Η αφηρημάδα που καμιά φορά τον διακρίνει οφείλεται σε συναισθηματική αναστάτωση. Κατά το στάδιο αυτό ξαναπαρουσιάζεται και αναπτύσσεται η δημιουργική φαντασία αλλά παράλληλα ο έφηβος αποκτά την καθαρά λογική σκέψη και είναι σε θέση να σκέφτεται σε αφηρημένο επίπεδο. Ασχολείται έντονα με θεωρητικά, φιλοσοφικά, ηθικά θέματα στην προσπάθειά του να διαμορφώσει μια δικιά του κοσμοθεωρία. Αισθάνεται τον εαυτό του ανώτερο από τους γονείς του που τους θεωρεί συνήθως «οπισθοδρομικούς και βουτηγμένους στη συμβατικότητα και τη ρουτίνα».

Η **συναισθηματική ανάπτυξη** είναι πολύ έντονη κατά την περίοδο της εφηβείας, που διακρίνεται για τον αστείρευτο πλούτο των συναισθημάτων,

από τα οποία τα πιο χαρακτηριστικά είναι η φιλία και ο έρωτας. Η συναισθηματική αστάθεια και οι αιφνίδιες μεταπτώσεις της διάθεσης οδηγούν τον έφηβο σε μια αμφιταλάντευση ανάμεσα στη δράση και την αδράνεια, στην αισιοδοξία και την απελπισία, στην ορμητικότητα και την ηττοπάθεια. Η έκρηξη αυτή των συναισθημάτων, η οποία έχει βεβαίως και βιολογικά αίτια (μεταβολές στους ενδοκρινείς αδένες) μοιάζει σαν μια επανάσταση ενάντια στην απόλυτη κυριαρχία της λογικής, η οποία συστηματικά καλλιεργείται από το περιβάλλον και ιδίως στο σπίτι και στο σχολείο. Προς το τέλος της εφηβείας το νέο άτομο αρχίζει να κυριαρχεί στο συναισθηματικό του κόσμο και τότε είναι η ιδανική στιγμή να πετύχουμε την ισορροπία ανάμεσα στη λογική και το συναίσθημα.

Η κοινωνική ανάπτυξη του εφήβου περνά μέσα από ορισμένες φάσεις. Στην αρχή ο έφηβος εξαρτάται ακόμα από τους γονείς του αλλά προοδευτικά αρχίζει να απομακρύνεται από την προστασία τους επιζητώντας την ανεξαρτησία του. Στη συνέχεια έχουμε τον αγώνα για τη χειραφέτηση, ο οποίος διεξάγεται άλλοτε χωρίς ιδιαίτερες εντάσεις και άλλοτε με ψυχολογικές συγκρούσεις. Η οικονομική εξάρτηση του εφήβου από την οικογένειά του αντιμάχεται την επιθυμία του για χειραφέτηση. Στη φάση αυτή ο έφηβος είναι ταυτόχρονα και επαναστάτης αλλά και απομονωμένος από την πραγματικότητα. Αμφιταλαντεύεται κι αισθάνεται ανασφάλεια και διχασμό, γιατί, ενώ θέλει να πάψει να είναι παιδί, σε πάρα πολλά θέματα εξακολουθεί να είναι και αυτό συνεχίζεται για αρκετό καιρό, ώσπου να ενταχθεί στον κόσμο των ενηλίκων.

δ. Η Νεανική Ηλικία (20 – 40 ετών)

Ανάμεσα στα είκοσι με τα σαράντα του χρόνια το άτομο, αφού ολοκλήρωσε τη σωματική του ανάπτυξη, στρέφεται προς την πνευματική του ολοκλήρωση. Διακρίνεται για τη δημιουργική του σκέψη, την αισιοδοξία, την ανάληψη πρωτοβουλιών, το θάρρος και τη σωματική και ψυχική του αντοχή. Οι υπερβολές και ακρότητες της εφηβείας και των πρώτων νεανικών χρόνων σιγά - σιγά αμβλύνονται με τα διδάγματα που προσφέρει η πείρα της ζωής. Την πείρα αυτή θα την αποκτήσει ο νέος ασκώντας το επάγγελμα που διάλεξε και συμβιώνοντας με το σύζυγο - σύντροφο, με τον οποίο σταθερά συνδέθηκε.

Ο καθένας ασκώντας το επάγγελμά του συνειδητοποιεί πλήρως τις ικανότητές του και αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες εξέλιξης και τα όριά τους. Οι αξίες και οι σκοποί, τους οποίους το άτομο θέτει στην επαγγελματική του ζωή, ποικίλλουν. Για άλλους το επάγγελμα είναι εκδήλωση της δημιουργικής ορμής, για άλλους είναι μέσο ικανοποίησης της τάσης προς απόκτηση δύναμης και επιβολής. Για πολλούς είναι πηγή απόκτησης χρημάτων και για άλλους τέλος είναι το κλειδί για την εξασφάλιση άνετης ζωής και κοινωνικής καταξίωσης.

ε. Η Ωριμη Ηλικία (40 – 65 ετών)

Στην περίοδο αυτή έχουμε την ακμή της προσωπικότητας του ατόμου. Ο χαρακτήρας τώρα έχει σταθεροποιηθεί, οι διανοητικές λειτουργίες είναι έντονες, η αυτοκυριαρχία μεγιστοποιείται και ολοκληρώνεται η προσωπική του αντίληψη για τη ζωή. Άλλοτε που οι ρυθμοί των κοινωνικών και προπάντων των οικονομικών εξελίξεων ήταν βραδύτεροι, η ώριμη ηλικία εθεωρείτο ως η κορυφαία φάση της πορείας του ανθρώπου στη ζωή. Τα τελευταία όμως χρόνια οι αλληπάλληλες αλλαγές και οι γρήγοροι ρυθμοί ευνοούν, στον επαγγελματικό ιδίως τομέα, τους νεότερους, οι οποίοι έχουν μεγαλύτερες ικανότητες προσαρμογής από τους μεσήλικες και περισσότερη αντοχή στις διαρκώς αυξανόμενες απαιτήσεις των εργοδοτών, λόγω του ισχυρού ανταγωνισμού της ελεύθερης οικονομίας. Η κατάσταση αυτή δημιουργεί σε αρκετούς μεσήλικες εργασιακά προβλήματα που δυστυχώς επηρεάζουν και την υπόλοιπη ζωή τους.

στ. Η Γεροντική Ηλικία (65 ετών και άνω)

Κατά την περίοδο αυτή αρχίζει η κάμψη των σωματοψυχικών δυνάμεων και λειτουργιών του ατόμου. Το βάρος ελαττώνεται καθώς και η μυϊκή δύναμη. Ελαττώνεται η κινητικότητα και η ευλυγισία, ενώ αυξάνεται η αρτηριοσκλήρωση. Η μνήμη εξασθενεί και περιορίζεται η ικανότητα για μάθηση. Η οξύτητα των αισθητηρίων οργάνων και τα αντανεκλαστικά μειώνονται. Συχνά υπάρχει στους ηλικιωμένους η αίσθηση ότι είναι άτομα «ξοφλημένα και άχρηστα που είναι βάρος στα παιδιά τους και την κοινωνία». Η μοναξιά και τα διαρκώς αυξανόμενα προβλήματα υγείας δημιουργούν όλο και περισσότερο αντικειμενικά αλλά και ψυχολογικά προβλήματα που ο ηλικιωμένος αδυνατεί να λύσει μόνος του. Δεν είναι περίεργο λοιπόν που τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται ιδιαίτερα η Συμβουλευτική των Ηλικιωμένων που αποσκοπεί στη στήριξη και βοήθεια των ηλικιωμένων ατόμων.

Γ. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Το Περιεχόμενο και οι Φάσεις της Επαγγελματικής Ανάπτυξης

Διανύουμε μια εποχή ραγδαίων και έντονων αλλαγών με άμεσες συνέπειες στη οικονομία και στην κοινωνία. Κάθε πέντε χρόνια πολλά επαγγέλματα είτε εξαφανίζονται, είτε αλλάζουν εξαιτίας της ανάπτυξης της τεχνολογίας. Η ανάγκη για επιμόρφωση ή επανεκπαίδευση γίνεται επιτακτική, ώστε να μπορεί ο εργαζόμενος να παραμένει στη θέση εργασίας του. Το εργατικό δυναμικό αντιμετωπίζει νέες προκλήσεις και καλείται να γίνει ευέλικτο και ευπροσάρμοστο στις απαιτήσεις του κόσμου παραγωγής.

Ένας ξεχωριστός τομέας ανάπτυξης, ο οποίος μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα για τον προσανατολισμό των νέων, είναι η **επαγγελματική ανάπτυξη του παιδιού**. Με τον όρο επαγγελματική ανάπτυξη εννοούμε την «εξελικτική πορεία του ατόμου όσον αφορά τον προσανατολισμό του στο χώρο της

εργασίας και τις αποφάσεις για το επάγγελμα ή τα επαγγέλματα που επιθυμεί ή επιδιώκει να ακολουθήσει». Η σχέση δηλαδή του ανθρώπου με το επάγγελμα αποτελεί διαδικασία ολόκληρης ζωής.

Οι γονείς παίζουν τον σημαντικότερο ίσως ρόλο στην επαγγελματική ανάπτυξη των παιδιών τους. Οι προσδοκίες τους και οι εκπαιδευτικές τους αξίες επηρεάζουν τις επαγγελματικές επιλογές των παιδιών τους, τους στόχους και το αποτέλεσμα της μετάβασης των νέων από το περιβάλλον του σχολείου και της οικογένειας στον κόσμο της εργασίας και την κοινωνία.

Η επαγγελματική ανάπτυξη περιλαμβάνει την εξέλιξη των πτυχών εκείνων της προσωπικότητας του ατόμου, που σχετίζονται με τις επιλογές, στάσεις και συμπεριφορές στο πλαίσιο της επαγγελματικής του δραστηριοποίησης. Η επαγγελματική ζωή δεν αποτελείται μόνον από την περίοδο εξάσκησης κάποιου επαγγέλματος αλλά και από όλες εκείνες τις φάσεις, κατά τις οποίες διαμορφώνονται επιλογές κι αποφάσεις που αρχικά οδηγούν στην προετοιμασία, ύστερα στην επιλογή επαγγέλματος, αργότερα στην άσκησή του και στις ενδιάμεσες αλλαγές και μετακινήσεις στην επαγγελματική σταδιοδρομία κι εξέλιξη και φτάνουν έως τη συνταξιοδότηση. Σήμερα, θεωρείται ότι η επαγγελματική ανάπτυξη δεν τελειώνει, όταν το άτομο αποσύρεται από την ενεργό ζωή, αντίθετα, η επαγγελματική εξέλιξη συνεχίζεται όσο το άτομο συνεχίζει να έχει κάποια δραστηριότητα που αποβλέπει στο να ωφεληθεί οικονομικά και κοινωνικά το ίδιο αλλά και οι άλλοι, συνήθως η οικογένειά του: τα παιδιά ή τα εγγόνια του.

Παράγοντες που Συμβάλλουν στην Επαγγελματική Ανάπτυξη

Η επαγγελματική ανάπτυξη διαμορφώνεται και καθορίζεται από έναν συνδυασμό παραγόντων αντιστοιχών με εκείνους που εξετάσαμε, όταν μιλούσαμε για την ανάπτυξη της προσωπικότητας. Έτσι μπορούμε να διακρίνουμε τους παράγοντες αυτούς, σε δύο βασικές κατηγορίες:

- α) Τους ατομικούς και
- β) Τους εξωατομικούς παράγοντες.

Είδαμε πιο πάνω ότι οι ατομικοί παράγοντες διακρίνονται σε κληρονομικούς - βιολογικούς και επίκτητους. Τα τελευταία χρόνια, όπως και σε άλλους τομείς, έτσι και στον τομέα της επαγγελματικής ανάπτυξης, λόγω της μεγάλης εξέλιξης της βιολογίας, αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στους γενετικούς - κληρονομικούς παράγοντες. Θα πρέπει λοιπόν να δεχτούμε ότι και σε αυτόν τον τομέα τα κληρονομημένα χαρακτηριστικά του εαυτού μας παίζουν πολύ μεγάλο ρόλο. Εξίσου σημαντικό ρόλο παίζουν και οι επίκτητοι ατομικοί - προσωπικοί παράγοντες, οι οποίοι αποτελούν εκείνα τα σταθερά ή εξελισσόμενα γνωρίσματα του ατόμου που διαμορφώνονται από την επίδραση του περιβάλλοντος (φυσικού ή κοινωνικού) ή του συνδυασμού περιβάλλοντος και κληρονομικότητας. Αυτή η αλληλεπίδραση ποικίλλει ανάλογα με τα εξεταζόμενα χαρακτηριστικά, την ηλικία των ατόμων, την κοινωνική τάξη, την οικονομική κατάσταση εκάστου ατόμου κ.ά.

Έχει αποδειχτεί ότι αν τα άτομα καταφέρουν να ενταχθούν σε επαγγέλματα σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες, τις δεξιότητες του ατόμου και το σύστημα των αξιών του, τότε αποδίδουν καλύτερα στην εργασία τους και είναι και περισσότερο ευτυχισμένα στη ζωή τους. Οι γονείς, όπως και το σχολείο προσπαθούν να βοηθήσουν τους μαθητές να ενταχθούν στην αγορά εργασίας σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις τους, όταν μάλιστα διαπιστώνουν ουσιαστική προσπάθεια και θέληση από τη μεριά των μαθητών.

α. Τα Ενδιαφέροντα

Το ενδιαφέρον είναι το μόνιμο κίνητρο που μπορεί να μας οδηγήσει στην πραγματοποίηση μιας δραστηριότητας. Παρόλο που ορισμένοι επιστήμονες ισχυρίζονται ότι τα ενδιαφέροντα είναι έμφυτα, οι περισσότεροι παραδέχονται ότι τουλάχιστον στο μεγαλύτερό τους μέρος είναι επίκτητα. Θεωρούνται προϊόντα της «πολιτιστικής κληρονομιάς» και αποδίδονται στο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζει κάθε άτομο. Τα ενδιαφέροντα λοιπόν μπορούν να θεωρηθούν ότι είναι το αποτέλεσμα ερεθισμάτων του περιβάλλοντος.

β. Ικανότητες, Δεξιότητες

Οι ικανότητες και οι δεξιότητες αποτελούν το δυναμικό του κάθε ατόμου. Με τον όρο ικανότητα εννοούμε τις έμφυτες κλίσεις, τα ταλέντα, τα «δυνατά» μας σημεία, που εξελίσσονται ανάλογα με τις ευκαιρίες που μας δίνει το περιβάλλον. Με τον όρο «δεξιότητα» εννοούμε τον βαθμό ευκολίας, ακρίβειας και ταχύτητας με τον οποίο εκτελούμε μια σειρά από ενέργειες, προκειμένου να λύσουμε κάποιο πρόβλημα ή να αντιμετωπίσουμε ορισμένες καταστάσεις. Οι δεξιότητες αποκτώνται ύστερα από συστηματική προσπάθεια και άσκηση. Οι ικανότητες είναι, σε μεγάλο βαθμό, έμφυτες, ενώ οι δεξιότητες μαθαίνονται. Βέβαια η ταχύτητα με την οποία ένα άτομο αποκτά καινούργιες δεξιότητες εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από τις ικανότητές του αλλά και τα κίνητρα που έχει, δηλαδή τη θέληση και την επιθυμία του να φτάσει στον στόχο του. Τέλος πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι ικανότητες και οι δεξιότητες δεν είναι στατικές αλλά καλλιεργούνται και εξελίσσονται σε όλη τη διάρκεια της ζωής μας. *

γ. Οι Αξίες

Οι αξίες αποτελούν έναν ακόμη από τους παράγοντες εκείνους που θεωρούνται σημαντικοί και καθοριστικοί τόσο για την προσωπική, όσο και την κοινωνική και επαγγελματική του ανάπτυξη του ατόμου. Αξίες ονομάζουμε ένα σύνολο πεπαιθώσεων, στις οποίες αποδίδουμε ιδιαίτερη σημασία. Οι αξίες επηρεάζουν τη συμπεριφορά, τις αποφάσεις και τις επιλογές μας και κατά συνέπεια και την επαγγελματική μας κατεύθυνση. Το σύστημα των αξιών μας συμπεριλαμβάνει τις επαγγελματικές ή εργασιακές μας αξίες που συνδέονται άμεσα με το είδος τα δουλειάς που θέλουμε να κάνουμε. Είναι τα στοιχεία εκείνα που προσδοκούμε να βρούμε και άρα τα αναζητούμε στις επαγγελματικές μας δραστηριότητες. *

---

* Πηγή: ΥΠΕΠΘ (1999). *Σχεδιάζω το μέλλον μου*. Βιβλίο ΣΕΠ για τον μαθητή Α' Ενιαίου Λυκείου.

Ο Ρόλος του Οικογενειακού Περιβάλλοντος στην Επαγγελματική Ανάπτυξη

Από τους εξωατομικούς παράγοντες που διαμορφώνουν την επαγγελματική ανάπτυξη του ατόμου και φυσικά επηρεάζουν σημαντικά την εκλογή επαγγέλματος ο σημαντικότερος ίσως είναι αυτός του οικογενειακού περιβάλλοντος. Ο ρόλος της οικογένειας είναι καθοριστικός ειδικά κατά τις πρώτες αναπτυξιακές περιόδους της ζωής του ανθρώπου και ειδικά έως και την εφηβεία. Πιο αναλυτικά, ρόλος αυτός κατά τις διάφορες φάσεις της ανάπτυξης του παιδιού είναι:

α. Κατά την Προγεννητική Περίοδο έως και την Πρώτη Παιδική Ηλικία (έως 3 ετών)

Ήδη κατά την προγεννητική περίοδο οι επιδράσεις του περιβάλλοντος μέσω του σώματος της μητέρας (συναισθηματική της κατάσταση, σχέση με το σύζυγο, ασθένειες, κάπνισμα, λήψη ουσιών, κτλ) αρχίζουν να διαμορφώνουν συνθήκες που θα επηρεάσουν άμεσα ή έμμεσα την επαγγελματική εξέλιξη του ατόμου. Με τη γέννησή του το βρέφος αρχίζει να δέχεται ερεθίσματα από τον κόσμο της εργασίας, που δεν μπορεί βέβαια στην αρχή να συνειδητοποιήσει. Όταν όμως το παιδί φτάνει στην ηλικία περίπου των δύο ετών, αποκτά την ικανότητα για αναπαραστασιακή σκέψη, δηλαδή είναι ικανό να παρατηρεί τον κόσμο γύρω του και να αναπαριστά, ιδίως μέσω του παιχνιδιού, ανθρώπινες δραστηριότητες που αντιλαμβάνεται, μεταξύ των οποίων και κάποιες επαγγελματικές.

β. Κατά τη Δεύτερη Παιδική Ηλικία

(1) Προσχολική Περίοδος

Εύκολα κατανοούμε ότι η φάση της επαγγελματικής ανάπτυξης που αντιστοιχεί στην προσχολική ηλικία είναι εξαιρετικά σημαντική, αφού τώρα το παιδί αποκτά την αίσθηση του εαυτού του και της προσωπικότητάς του και καταλαβαίνει τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους κοινωνικούς ρόλους. Η επαγγελματική ανάπτυξη του νηπίου αρχίζει να καλλιεργείται συστηματικά κατά τη φοίτησή του στο Νηπιαγωγείο, καθώς αποτελεί μια από τις σημαντικότερες ενότητες του προγράμματος Σπουδών αυτής της βαθμίδας. Έτσι, το μικρό παιδί αρχίζει να αναπτύσσεται η επιλεκτική δημιουργία και καλλιέργεια ενδιαφερόντων, ικανοτήτων, κλίσεων και ειδικά ο σχηματισμός επαγγελματικών εικόνων και προτύπων. Η ποικιλία των ερεθισμάτων που θα δεχτούν τα παιδιά στο Νηπιαγωγείο μπορεί να αποδειχτεί αποφασιστική για την επαγγελματική τους ανάπτυξη. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος της Προσχολικής Εκπαίδευσης για τον μελλοντικό επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών και γι' αυτό είναι απαραίτητο αφενός μεν οι Νηπιαγωγοί να είναι ευαισθητοποιημένοι κι ενημερωμένοι κι αφετέρου η οικογένεια να παρακολουθεί και να ενισχύει τις ανάλογες δραστηριότητες του Νηπιαγωγείου.

(2) Σχολική Περίοδος

Η προσπάθεια αυτή είναι απαραίτητο να συνεχιστεί και στο Δημοτικό Σχολείο. Τα στοιχεία που αναφέρονται στον κόσμο της εργασίας που υπάρχουν στα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού θα πρέπει να τονιστούν και να γίνουν αφορμή για συζήτηση, επεξεργασία και δραστηριότητες όχι μόνο στο σχολείο αλλά και στο σπίτι. Η επίσκεψη των μικρών παιδιών σε ποικίλους επαγγελματικούς χώρους και η παρακολούθηση της δουλειάς των εργαζομένων καλλιεργεί ενδιαφέροντα και αφυπνίζει ικανότητες, κάτι που οι γονείς σταθερά πρέπει να επιδιώκουν.

γ. Εφηβική Ηλικία

Με τη μετάβαση του παιδιού από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο, τα προβλήματα που δημιουργούνται γενικά, και ειδικά αυτά που προκύπτουν από την επαγγελματική του ανάπτυξη, πολλαπλασιάζονται, αφού τώρα ξεκινά και η δύσκολη περίοδος της εφηβείας. Κατά την εφηβική ηλικία συντελείται μια εκτεταμένη αναδιοργάνωση της προσωπικότητας, η οποία οφείλεται εκτός από τους οργανικούς - βιολογικούς παράγοντες και στις κοινωνικοπολιτιστικές επιδράσεις, οι οποίες γίνονται τώρα απόλυτα αντιληπτές από τον έφηβο.

Οι γονείς που κατά την περίοδο αυτή ίσως φτάνουν στο σημείο να μην αναγνωρίζουν το ίδιο τους το παιδί, οφείλουν να είναι πάντα σωστά ενημερωμένοι πάνω στα προβλήματά και να είναι έτοιμοι να βρουν μαζί του την καλύτερη λύση. Ειδικά προς το τέλος του Γυμνασίου, οπότε ο έφηβος είναι υποχρεωμένος να πάρει την πρώτη εκπαιδευτική και κατ' επέκταση επαγγελματική του απόφαση, οι γονείς του πρέπει να τον βοηθήσουν να καταλάβει τι σημαίνει «σωστή απόφαση» και να τον έχουν ασκήσει στο να μάθει να αποφασίζει μόνος του, όσο το δυνατόν πιο ανεπηρέαστος. Βέβαια, για να πετύχουν κάτι τέτοιο, είναι απαραίτητο να έχουν υπομονή, αντοχή και διάθεση για συζήτηση με επιχειρήματα, αποφεύγοντας τελείως την καταπίεση, την αυταρχικότητα αλλά και την αδιαφορία.

Η συμβολή των γονέων μπορεί να είναι σημαντική στο να δημιουργήσει το παιδί τους μια ρεαλιστική εικόνα για τον εαυτό του, τις δυνάμεις του και τις ανάγκες του και να κάνει ώριμα σχέδια για εκπαίδευση κι εργασία. Σ' αυτή τη φάση ο έφηβος χρειάζεται να εγκαταλείψει προηγούμενες αποφάσεις που στηρίζονταν σε περισσότερο φανταστικά δεδομένα και καλά πληροφορημένος για τις σπουδές και το πού τον οδηγούν, να αποκλείσει επαγγέλματα, για τα οποία δεν έχει τα απαραίτητα προσόντα και ικανότητες. Για να συμβεί κάτι τέτοιο όμως ομαλά και χωρίς την ενδεχόμενη αίσθηση μείωσης και απαξίωσης, είναι απαραίτητο οι γονείς να έχουν μάθει το παιδί τους να σέβεται κάθε μορφή απασχόλησης και να θεωρεί κάθε τίμια εργασία αξιοπρεπή.

Οι έρευνες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια έχουν δείξει ότι οι Έλληνες γονείς δεν είναι και τόσο διατεθειμένοι να αφήσουν το παιδί τους ανεπηρέαστο να αποφασίσει μόνο του και ασκούν έντονη επιρροή, έμμεση και άμεση, πάνω στην επιλογή των σπουδών και του επαγγέλματός του. Εδώ θα

πρέπει να σημειώσουμε την προτίμηση της συντριπτικής πλειοψηφίας των ελληνικών οικογενειών για σπουδές των παιδιών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Κατά την άποψη των περισσότερων γονέων η κοινωνική ανέλιξη αρχίζει με την είσοδο του νέου σε κάποιο ΑΕΙ ή και ΤΕΙ και ολοκληρώνεται μόνον με την άσκηση ενός επαγγέλματος με υψηλό κοινωνικό κύρος, παρά τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας που παρατηρούνται μεταξύ των πτυχιούχων των πανεπιστημιακών σχολών. Πρόσφατα, έχει αρχίσει να φαίνεται κάποια στροφή προς την φοίτηση στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ), που δείχνει μια γενικότερη ίσως αλλαγή νοοτροπίας.

Συμπεράσματα

Για την επαγγελματική ανάπτυξη του νέου ανθρώπου ο ρόλος της οικογένειας είναι καθοριστικός. Η επίδραση αυτή μπορεί να είναι αρνητική, εάν οι γονείς δεν είναι ενημερωμένοι πάνω σε θέματα προσανατολισμού, ώστε να στηρίξουν την επαγγελματική ανάπτυξη των παιδιών τους. Αντίθετα, εάν το οικογενειακό περιβάλλον έχει κατάλληλα ευαισθητοποιηθεί, μπορεί να παίξει σημαντικότατο ρόλο, καθώς η οικογένεια μπορεί να βγάλει στο φως και να καλλιεργήσει όλες τις ικανότητες, δεξιότητες, τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντα των παιδιών της κατά τρόπο ισορροπημένο.

Οι γονείς, με σεβασμό και φροντίδα για το παιδί, θα πρέπει να επιδιώκουν να προσφέρουν στο παιδί τους το καλύτερο δυνατό περιβάλλον, που θα τους δώσει τα κατάλληλα ερεθίσματα και τα απαραίτητα εφόδια στην απαιτούμενη «δοσολογία». Ο ρόλος των γονέων στο σημείο αυτό είναι αναντικατάστατος αλλά απαιτεί τη διάθεση χρόνου και προϋποθέτει γνώσεις κι αφιέρωση στην ανατροφή του παιδιού. Οι γονείς χρειάζεται να ενημερώνονται, να διαβάζουν και προπάντων να κάνουν αυτοκριτική, αναγνωρίζοντας τα λάθη τους και αποφεύγοντας να τα ξανακάνουν. Επίσης είναι απαραίτητο να συζητούν με τα παιδιά τους και να προσπαθούν να καταλάβουν, αν κατάφεραν να τους μεταδώσουν αυτό που επιδίωκαν. Όσο όμως σημαντικές κι αν είναι οι συζητήσεις μεταξύ παιδιών και γονιών, είναι εσφαλμένη η αντίληψη ότι μπορούμε να ασκήσουμε αγωγή μόνο με λόγια. Είναι αναμφισβήτητο ότι τα παιδιά βασικά διδάσκονται με το παράδειγμα. Μας παρακολουθούν συνεχώς, ακόμη κι όταν δεν το αντιλαμβανόμαστε και μας μιμούνται, ταυτίζονται σε πολλά σημεία μαζί μας, αντιγράφοντας φωτογραφικά και τις πιο κρυφές πτυχές του εαυτού μας. Συνεπώς, καλό θα ήταν να αποφεύγουν οι γονείς να επηρεάζουν τα παιδιά τους έχοντας ως γνώμονα τις δικές τους επιθυμίες και όνειρα. Θα πρέπει να σκέφτονται ότι είναι κρίμα να αφήνουν σκόπιμα να χάνονται και να μην εκδηλώνονται ή ενεργοποιούνται κλίσεις και ενδιαφέροντα που θα μπορούσαν να οδηγήσουν το παιδί τους, αν όχι πάντα στην «επαγγελματική επιτυχία», τουλάχιστον στο να νιώθει ικανοποίηση από αυτό που κάνει.

Είναι αναγκαίο λοιπόν να υπάρχει κλίμα ελευθερίας και ευελιξία που θα επιτρέψει στο παιδί ν' ανακαλύψει τον πραγματικό του εαυτό. Αυτός ο εαυτός φυσικά κατά τη φάση της επαγγελματικής εκλογής είναι ο συνδυασμός των επικρατέστερων και ισχυρότερων ικανοτήτων - διαθέσεων - ενδιαφερόντων - στάσεων κτλ., όπως αυτές έχουν αναπτυχθεί. Εξίσου καθοριστική είναι και η

μακρόχρονη επίδραση των κοινωνικών - οικονομικών συνθηκών, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί στη συγκεκριμένη χώρα, στη συγκεκριμένη περιοχή, πόλη, ακόμη και συνοικία, στην οποία έζησε και μεγάλωσε το άτομο.

Εκείνο που χρειάζεται να θυμόμαστε είναι ότι η τελική απόφαση της επιλογής σπουδών και επαγγέλματος ανήκει στο παιδί και μόνο, το οποίο πρέπει ανεπηρέαστο να ανακαλύψει τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές του προτιμήσεις και να μη χρησιμοποιείται ως μέσο κοινωνικής αναβάθμισης της οικογένειας ή πραγματοποίησης ανεκπλήρωτων ονείρων των γονιών του. Αν λοιπόν ο πατέρας και η μητέρα αναγνωρίζουν στην κόρη ή στο γιο τον πρώτο ρόλο στις διαδικασίες επιλογής σπουδών και επαγγέλματος, είναι σίγουρο ότι θα έχουν την εμπιστοσύνη των παιδιών τους που δε θα διστάζουν να συζητούν μαζί τους τα προβλήματα του εκπαιδευτικού και επαγγελματικού τους προσανατολισμού. Έτσι θα αποφεύγονται οι αντιδράσεις και οι συγκρούσεις που οδηγούν τις περισσότερες φορές σε βιαστικές ή λανθασμένες αποφάσεις. Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι η οικογένεια επιτελεί σωστά το ρόλο της και καταξιώνεται, μόνον εφόσον μεταδίδει και καλλιεργεί στα παιδιά ιδιότητες, γνώσεις, δεξιότητες, διαδικασίες και απόψεις που η νέα γενιά μπορεί να τις αποδεχτεί, επειδή εκφράζουν δικές της ανάγκες και αξίες, επειδή ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τις ανησυχίες των νέων ανθρώπων, τα οποία η οικογένεια οφείλει να σέβεται και να ενισχύει.

ΜΕΡΟΣ Δ: ΠΩΣ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΩ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ

Το Μέρος Δ περιέχει τα κεφάλαια:

- 6. Η γνωριμία με τον εαυτό και ο ρόλος των γονέων**
- 7. Η γνωριμία με το περιβάλλον και ο ρόλος των γονέων**
- 8. Οι φάσεις μετάβασης και ο ρόλος της οικογένειας**
- 9. Οι δεξιότητες ζωής και ο ρόλος των γονέων**
- 10. Αποφάσεις Λήψη αποφάσεων**
- 11. Η περίπτωση των παιδιών με ειδικές ανάγκες**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.

Η γνωριμία με τον εαυτό και ο ρόλος των γονέων

Στο **έκτο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Τι σημαίνει εαυτός –αυτογνωσία – αυτοαντίληψη - αυτοεκτίμηση;
- Πώς «κτίζεται» ο εαυτός;
- Γιατί είναι σημαντικό να γνωρίσουμε τον εαυτό μας;
- Πώς σχετίζεται ο εαυτός μας με την επαγγελματική επιλογή;
- Πώς επηρεάζουν οι γονείς την εικόνα που έχουμε για τον εαυτό μας;
- Με ποιο τρόπο μπορούμε να γνωρίσουμε τον εαυτό μας;

Κεφάλαιο Έκτο: Η ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από τεράστια τεχνολογικά επιτεύγματα, αλλά και από σύγχυση, άγχος, μοναξιά και αβεβαιότητα.

Η ανάγκη να στραφούμε μέσα μας, για ν' αντέξουμε τα οδυνηρά χτυπήματα της ζωής και να βρούμε μια ισορροπία ανάμεσα στον εσωτερικό μας κόσμο και την πραγματικότητα, προβάλλει επιτακτική όσο ποτέ.

Η πρόκληση που μας παρουσιάζεται είναι να γνωρίσουμε τον εαυτό μας και να τον αγκαλιάσουμε με αγάπη, για να μπορέσουμε να βρούμε γαλήνη και πληρότητα στη ζωή μας

A. ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΑΣ

Κάθε άνθρωπος έχει την ικανότητα να στραφεί μέσα του, να γνωρίσει το δυναμικό του και να προχωρήσει στις πιο κατάλληλες επιλογές για την ανάπτυξη και εξέλιξή του. Αν γνωρίσει, αγαπήσει και εκτιμήσει τον εαυτό του, μπορεί να βρει νόημα στην ύπαρξή του και να πάρει τη ζωή και την ευτυχία στα χέρια του.

Εαυτός

Ο εαυτός είναι μια έννοια σύνθετη και πολυδιάστατη. Το ενδιαφέρον γι' αυτόν ανάγεται στην αρχή της ύπαρξης του ανθρώπου: Πρωτόγονες κοινωνίες αναγνώριζαν την ύπαρξη μιας εσωτερικής δύναμης, που μπορεί να επηρεάζει την ανθρώπινη μοίρα, ενώ ιδιαίτερη σημασία στον εαυτό έδωσαν η φιλοσοφία και οι θρησκείες. Από τότε ποικίλοι ορισμοί έχουν προταθεί στην προσπάθεια να ερμηνεύσουν μια έννοια τόσο πολύπλοκη.

Κάποιες θεωρίες ασχολήθηκαν με τον κοινωνικό εαυτό υποστηρίζοντας ότι η διαμόρφωση του εαυτού καθορίζεται από την κοινωνική εμπειρία και επαφή: Γνωρίζουμε ποιοι είμαστε από τις στάσεις και αντιδράσεις των άλλων ανθρώπων απέναντί μας. Θεωρούμε τον εαυτό μας έξυπνο ή κουτό ανάλογα με αυτό που βλέπουμε στον καθρέφτη της κοινωνίας. Με άλλα λόγια, ο τρόπος που οι άλλοι μας βλέπουν και η σύγκριση που κάνουμε με τους άλλους επηρεάζει την ιδέα που έχουμε για τον εαυτό μας.

Άλλες προσεγγίσεις έδωσαν έμφαση σε οικονομικούς και πολιτιστικούς παράγοντες. Υποστηρίχτηκε ότι η ιστορία, οι παραδόσεις, τα έθιμα μιας χώρας επιδρούν στη διαμόρφωση του εαυτού. Το πρότυπο του επιτυχημένου ανθρώπου είναι πολύ διαφορετικό στη δυτική, από ό,τι στην ανατολική κουλτούρα. Μερικές άλλες θεωρίες τόνισαν την ποιότητα των πρώιμων σχέσεων μητέρας-βρέφους. Αποδείχτηκε ότι η γονική αγάπη, στοργή και φροντίδα τα πρώτα χρόνια της ζωής οδηγεί στην ενηλικίωση με βαθιά αισθήματα αξίας και ασφάλειας. Αντίθετα η γονική εγκατάλειψη και παραμέληση στερεί το παιδί από τους πιο όμορφους ανθρώπινους δεσμούς

της αγάπης και της τρυφερότητας και το οδηγεί στην ενηλικίωση με μειωμένο αίσθημα ασφάλειας και αυτοπεποίθησης.

Ορισμένοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι ο εαυτός θα μπορούσε να διαιρεθεί για συστηματικούς λόγους σε διάφορα μέρη: τη διάνοηση, τα συναισθήματα, τις αισθήσεις κλπ. Όλα αυτά τα μέρη αλληλοεπηρεάζονται και δεν μπορούν να λειτουργήσουν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο. Απομένει σε μας να τα συνειδητοποιήσουμε, να τα παραδεχτούμε και να τα ενσωματώσουμε, ώστε να γίνουμε αυτόνομοι και ολοκληρωμένοι. Άλλοι διανοητές θεωρούν τον εαυτό ως ένα ενιαίο και αδιάσπαστο σύνολο καλά οργανωμένο και δυναμικό.

Συναφής με την έννοια του εαυτού είναι η ταυτότητα, η οποία ορίζεται ως ένας κρίκος, που συνδέει τις θετικές και αρνητικές απόψεις του ατόμου για τον εαυτό του. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στη δημιουργία μιας πετυχημένης ταυτότητας, δηλαδή στην ανάγκη του ανθρώπου να νοιώθει ότι είναι *ξεχωριστός*, μοναδικός και συγχρόνως πετυχημένος. Υποστηρίχτηκε ότι η δημιουργία της επιτυχημένης ταυτότητας καθορίζεται από την ανάγκη του ανθρώπου να αγαπά και να αγαπιέται και να αισθάνεται ότι αξίζει για τον εαυτό του και τους άλλους.

Όποια άποψη και να υιοθετήσουμε, το ζητούμενο είναι το ίδιο: Η απόκτηση και η διατήρηση της ψυχικής μας υγείας, δηλαδή η επίτευξη μιας ισορροπημένης σχέσης με το περιβάλλον μας, που θα μας επιτρέψει να έχουμε μια ρεαλιστική, θετική άποψη για τον εαυτό μας και θα μας κάνει να νοιώθουμε επαρκείς και ασφαλείς. Για να φτάσουμε στο σημείο αυτό, πρέπει να αντιμετωπίσουμε μια πρόκληση ιδιαίτερα δύσκολη: Να γνωρίσουμε τον εσωτερικό μας κόσμο μέσα από μια διαδικασία που ονομάζεται αυτογνωσία.

Αυτογνωσία

Η προσπάθεια του ανθρώπου να γνωρίσει τον εαυτό του είναι τόσο παλιά όσο και η φιλοσοφία.

Ο Σωκράτης ήθελε ο άνθρωπος να στραφεί μέσα του, να γνωρίσει το πραγματικό είναι του, τα όρια των δυνάμεών του. Ό,τι είχε ήδη κάνει ο αρχαίος φιλόσοφος Ηράκλειτος, ο οποίος συνοψίζει την αναζήτηση του εαυτού του στη φράση «*εδιζησάμην εμαυτόν*» (ερεύνησα τον εαυτό μου), γίνεται για το Σωκράτη συστηματικό έργο ζωής.

Η σύγχρονη ψυχολογία δίνει ιδιαίτερη σημασία στην αυτογνωσία υποστηρίζοντας ότι πολλές πτυχές του εαυτού μας είναι άγνωστες, αλλά με τη συνεχή αυτοεξέταση και αυτοανάλυση μπορούμε να γνωρίσουμε τον εαυτό μας, ο οποίος υφίσταται, βρίσκεται κάτω από τους τρόπους με τους οποίους ενεργούμε.

Μπορούμε να γνωρίσουμε από τον εαυτό μας τουλάχιστον εκείνο το μέρος, που βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο της συνείδησης, το χώρο δηλαδή του συνειδητού. Υπάρχει όμως άλλο ένα μεγάλο μέρος του εαυτού μας που

μένει στο σκοτάδι, το οποίο οι ψυχολόγοι ονομάζουν ασυνείδητο και στο οποίο απωθούμε δυσάρεστα συμβάντα της πραγματικότητας με ποικίλους τρόπους, που ονομάζονται αμυντικοί μηχανισμοί σε μια προσπάθεια να προστατέψουμε τη συνείδησή μας από ψυχικό πόνο και αφόρητη ένταση. Ακριβώς εξαιτίας του πόνου που γεννούν μέσα μας τα προβλήματα, φροντίζουμε να τα αποφεύγουμε, τα ξεχνάμε, τα αγνοούμε, τα παραμερίζουμε. Στερούμε έτσι τον εαυτό μας από τη δυνατότητα να μάθουμε από τα λάθη μας, να ωριμάσουμε και να εκτιμήσουμε ρεαλιστικά τις ευθύνες απέναντι στον εαυτό μας και στην κοινωνία. Φωτίζοντας όσο μπορούμε καλύτερα το συνειδητό μέρος του εαυτού μας μέσα από τη συνεχή αυτοεξέταση, μπορούμε να κατακτήσουμε την αυτεπίγνωση, δηλαδή την αντίληψη του πώς νοιώθουμε και πώς σκεπτόμαστε. Και η γνώση αυτή μας δίνει τη δυνατότητα της αυτονομίας και της θετικής στάσης απέναντι στη ζωή.

Το να γνωρίσουμε και να εξετάσουμε τον εσωτερικό μας κόσμο είναι μια πρόκληση αρκετά οδυνηρή. Σημαίνει ότι είμαστε ανοιχτοί στο να αντιμετωπίζουμε με ρεαλισμό τον εαυτό μας και τις πράξεις μας και ότι είμαστε σε θέση να αναθεωρούμε την πορεία των πράξεων ή και της ζωής μας, κοιτάζοντας την πραγματικότητα με θάρρος και ειλικρίνεια.

Πρόκειται για ένα ταξίδι πνευματικής ανάπτυξης που απαιτεί θάρρος, ειλικρίνεια, ταπεινότητα και αγωνία, που ο καθένας πρέπει να κάνει μόνος του δαπανώντας αρκετό χρόνο και δουλεύοντας σκληρά για να γνωρίσει τις πραγματικές του δυνατότητες και να έχει επίγνωση των πράξεων, των σκέψεων και των συναισθημάτων του.

Η γνώση του εαυτού μας είναι το θεμέλιο της ετερογνωσίας. Όταν γνωρίζουμε τον εαυτό μας, γινόμαστε πιο ανεκτικοί στα ελαττώματα των άλλων, πιο πονετικοί και ευαίσθητοι στη διαφορετικότητα. Αποδεχόμαστε τους άλλους και βάζουμε τα θεμέλια για μια ουσιαστικότερη επικοινωνία.

Η αυτογνωσία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους στόχους του επαγγελματικού προσανατολισμού. Μέσα από μια πορεία εξερεύνησης του εαυτού ο μαθητής μπορεί να ανακαλύψει τα ταλέντα του, τις ικανότητές του, τα ενδιαφέροντά του, να εκτιμήσει τις φιλοδοξίες του, να αξιολογήσει τα επαγγελματικά του σχέδια. Το πιο ουσιαστικό όμως είναι ότι μπορεί να προβεί στη λήψη αποφάσεων αναλαμβάνοντας την ευθύνη των επιλογών του.

Η γνώση του εαυτού μας όμως αναπόφευκτα συνδέεται και με το πώς πιστεύουμε ότι μας βλέπουν οι άλλοι και μας οδηγεί στην αυτοαντίληψή μας.

Αυτοαντίληψη

Πρόκειται για τη στάση που διαμορφώνει ο άνθρωπος για τον εαυτό του, για το πώς αντιλαμβάνεται τις πληροφορίες που έχει για το άτομό του. Η αυτοαντίληψη είναι προϊόν κοινωνικής εμπειρίας, γιατί το άτομο διαμορφώνει την εικόνα του εαυτού του μέσα από τις συναλλαγές με τους άλλους ανθρώπους. Η εικόνα δηλαδή, που έχουμε για τον εαυτό μας, επηρεάζεται και καθρεφτίζει τις αντιλήψεις και τις στάσεις των άλλων ανθρώπων απέναντί

μας. Με άλλα λόγια το ποιοι είμαστε καθορίζεται και από τον τρόπο που οι άλλοι μας βλέπουν. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, γιατί, αν δεχόμαστε αρνητικά μηνύματα από το περιβάλλον μας ή γενικά διαμορφώνουμε κακή εικόνα για μας, οδηγούμαστε σε αυτό που ονομάζεται «φθορά της ταυτότητας». Θεωρούμε δηλαδή τον εαυτό μας κατώτερο ή όχι σωστό με σοβαρές συνέπειες στην ψυχική μας υγεία.

Στην έννοια της αυτοαντίληψης εμπεριέχονται προσωπικά στοιχεία του ατόμου, όπως το όνομα, το φύλο, η σωματική εικόνα, το μορφωτικό επίπεδο, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, ενώ τα στοιχεία που τη συνθέτουν αφορούν το ποιος είμαι, το ποιος θα ήθελα να είμαι, το ποιος προτίθεμαι να γίνω και το ποιος θα έπρεπε να είμαι. Υποστηρίζεται ότι οι αντιλήψεις μας για τον εαυτό μας, όπως ακριβώς και τα δακτυλικά αποτυπώματά μας, είναι μοναδικές και αυτό αιτιολογεί την ποικιλία των προσωπικοτήτων και τα προβλήματα στην επικοινωνία. Εφόσον δυο άνθρωποι ποτέ δεν βλέπουν τον εαυτό τους ή τον κόσμο με τον ίδιο τρόπο, δεν μπορούν να έχουν και τις ίδιες εμπειρίες.

Το περιεχόμενο της αυτοαντίληψης δεν είναι στατικό. Καθώς μεγαλώνουμε, εξελισσόμαστε και ωριμάζουμε, οι αντιλήψεις που έχουμε για τον εαυτό μας τροποποιούνται. Έρευνες δείχνουν ότι τα στοιχεία που συνθέτουν το περιεχόμενο της έννοιας ακολουθούν μια ιεραρχική σειρά ανάλογα με την ηλικία, με στόχο την επίτευξη της ψυχολογικής ωριμότητας.

Τέλος, η αυτοαντίληψη καθορίζει την αυτοεκτίμηση, που προκύπτει από την αξιολόγηση των αντιλήψεων του εαυτού.

Αυτοεκτίμηση

Αυτοεκτίμηση είναι το αίσθημα αξίας που έχει ο καθένας μας για τον εαυτό του. Είναι ο βαθμός της ικανότητας να αγαπάς, να εκτιμάς, να φροντίζεις, να νοιάζεσαι για τον εαυτό σου, και να πιστεύεις σ' αυτόν. Υπευθυνότητα, σεβασμός, τιμιότητα, ευαισθησία, αισιοδοξία είναι μερικές από τις ιδιότητες που χαρακτηρίζουν ανθρώπους με υψηλό αίσθημα αυτοεκτίμησης. Όταν οι άνθρωποι αισθάνονται ότι δεν αξίζουν, γίνονται μνησικάκοι και δύσπιστοι, νοιώθουν ανεπαρκείς και αποτυχημένοι. Συχνά κλείνονται στον εαυτό τους και βιώνουν έντονα συναισθήματα μοναξιάς και απομόνωσης. Πίσω από τους ψυχολογικούς τοίχους που οι ίδιοι υψώνουν, νοιώθουν το φόβο να τους κυριεύει, θεωρούν τον εαυτό τους ανάξιο και οδηγούνται σε συμπεριφορά εκ προοιμίου αποτυχημένη.

Η αίσθηση της χαμηλής εκτίμησης του εαυτού οφείλεται συχνά στην ανικανότητα των γονιών να ικανοποιήσουν τις βασικές ανάγκες της φροντίδας, αγάπης και τρυφερότητας προς το παιδί κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι παιδιά που προέρχονται από τέτοιες οικογένειες μπαίνουν στην ενηλικίωση με ελάχιστη πίστη στον εαυτό τους, με την πεποίθηση ότι είναι ανάξια να αγαπηθούν και μ' ένα βαθύ αίσθημα ανασφάλειας και ματαιότητας. Αντίθετα, τα τυχερά παιδιά που ανατράφηκαν με αγάπη, φροντίδα και συνέπεια σε όλη τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας

νοιώθουν ότι είναι πολύτιμα και αξιαγάπητα, βρίσκουν νόημα στη ζωή τους και αναπτύσσουν υγιείς σχέσεις.

Η αυτοεκτίμησή μας παίζει βασικό ρόλο στις σχέσεις μας. Όσο είναι πιο χαμηλή, τόσο μεγαλύτερη η εξάρτησή μας από τους άλλους. Γιατί όσο λιγότερο εμπιστευόμαστε τον εαυτό μας, τόσο περισσότερο έχουμε ανάγκη από την επιβεβαίωση των άλλων, για να λειτουργήσουμε καλά. Αυτό όμως μας εξαναγκάζει σε συνεχείς συμβιβασμούς και σε ένα είδος συναισθηματικής σκλαβιάς. Το πρώτο βήμα για να αγαπήσουμε και να αναγνωρίσουμε την αξία των άλλων στηρίζεται στην εκτίμηση και αγάπη προς τον εαυτό μας. Όταν παύουμε να αγαπούμε τον εαυτό μας, εκμηδενίζεται η αυτοεκτίμησή μας και αισθανόμαστε μια αφόρητη θλίψη, δεν μας αρέσει ο εαυτός μας, νοιώθουμε κατώτεροι από τους άλλους, τους φθονούμε ή τους φοβόμαστε.

Σημαντικός είναι ο ρόλος της αυτοαντίληψης–αυτοεκτίμησης στο φαινόμενο της εγκατάλειψης του σχολείου και της σχολικής επίδοσης. Έτσι παιδιά που δέχονται έντονη κριτική για τα λάθη τους, που ακούν συνεχώς αρνητικές και δυσάρεστες φράσεις σχετικά με τις ικανότητές τους, μαθαίνουν να θεωρούν τον εαυτό τους ανίκανο στη διεκπεραίωση κάποιας εργασίας, αισθάνονται αποτυχημένα, αρνούνται την προσπάθεια και συχνά την εγκαταλείπουν. Οι έρευνες δείχνουν ότι το παιδί με υψηλή αυτοαντίληψη και υψηλό αίσθημα προσωπικής αξίας, όχι μόνο προσαρμόζεται καλύτερα στο περιβάλλον του σχολείου, αλλά έχει και περισσότερες πιθανότητες ακαδημαϊκής σταδιοδρομίας. Αντίθετα το παιδί με αυτοαντίληψη χαμηλής στάθμης συχνά έχει χαμηλή απόδοση στο σχολείο και λιγότερες πιθανότητες να είναι καλός και επιμελής μαθητής.

Η αυτοαντίληψη σχετίζεται άμεσα με τη συμπεριφορά και τη δημιουργία μιας πετυχημένης ταυτότητας. Έτσι άτομα με θετική εικόνα του εαυτού έχουν εμπιστοσύνη στις δυνάμεις τους, υψηλό αίσθημα αυτοαξίας, κάνουν υπεύθυνες επιλογές, νοιώθουν θετικά απέναντι στον εαυτό τους και στη ζωή, αισθάνονται ικανά, σημαντικά, πετυχημένα και αξιόλογα ευτυχισμένα, έχουν αίσθηση της προσωπικής τους αξίας, αγαπούν και αγαπιούνται. Αντίθετα άτομα με χαμηλή αυτοαντίληψη νοιώθουν ανεπαρκή, φέρονται αρνητικά ή και επιθετικά, είναι απαισιόδοξα.

B. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ

Η οικογένεια αποτελεί το πρώτο σχολείο του παιδιού. Σε αυτό το οικείο και προσωπικό περιβάλλον ο άνθρωπος γνωρίζει τον εαυτό του και το γύρω του κόσμο, αποκτά βασικές εμπειρίες και γνώσεις, αναπτύσσει τα συναισθήματά του, εκφράζει τις ελπίδες και τους φόβους του. Αυτό το σχολείο λειτουργεί όχι μόνο μέσα από όσα κάνουν ή λένε οι γονείς άμεσα στα παιδιά, αλλά και μέσα από τα παραδείγματα που δίνουν με τη στάση, τους τρόπους και γενικά τη ζωή τους.

Οικογένεια και Αυτογνωσία

Γενικά, οι στάσεις των γονέων ασκούν σημαντική επιρροή στην προσπάθεια του εφήβου να ανακαλύψει την προσωπική του ταυτότητα. Αυταρχικές οικογένειες, που απλά λένε στο παιδί τι να κάνει, χρησιμοποιούν τη σωματική τιμωρία, για να επιβάλλουν κανόνες ή την υπακοή, απορρίπτουν το διάλογο και απαιτούν από τα παιδιά τους απόλυτη υποταγή στο γονικό λόγο, παράγουν εφήβους με μικρό βαθμό αυτονομίας και αυτοπεποίθησης, με παθητική και υποτακτική ή επαναστατική συμπεριφορά.

Πιο ευέλικτοι γονείς, που χρησιμοποιούν δημοκρατικά μέσα για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους, κρατούν μια στάση κατανόησης και αποδοχής απέναντι στις ενέργειές τους, συζητούν και χρησιμοποιούν λογικά επιχειρήματα, αφήνουν περιθώρια στους νέους να ρυθμίζουν μόνοι τους τα προβλήματά τους, έχουν εφήβους με το μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας.

Αντίθετα γονείς που απορρίπτουν ή αδιαφορούν για τα παιδιά τους, τα παραμελούν, τα εχθρεύονται ή τα περιφρονούν, δημιουργούν εφήβους με χαμηλό αίσθημα αυταξίας. Είναι οι έφηβοι που δεν αγαπήθηκαν και δεν έμαθαν να αγαπούν, αυτοί που αισθάνονται αποτυχημένοι ή ότι δεν αξίζουν τίποτε. Όμως και η υπερβολική αγάπη και φροντίδα μπορεί να βλάψει το παιδί. Οι υπερπροστατευτικοί γονείς υιοθετούν άλλοτε μια στάση κυριαρχική και άλλοτε παραχωρητική. Δεν αφήνουν στα παιδιά τους περιθώρια αυτονομίας και δράσης και αναπτύσσουν εφήβους με φοβίες, περιορισμένο αυθορμητισμό και ανεξαρτησία.

Η πιο σωστή προσέγγιση είναι αυτή που βασίζεται στο «παν μέτρον άριστον». Ένα μείγμα ενθάρρυνσης, αγάπης και αποδοχής, σεβασμού, εκτίμησης και φροντίδας, είναι το κλειδί για τη δημιουργία μιας υγιούς ψυχολογικά προσωπικότητας.

α. Ο Ρόλος του Πατέρα

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη στάση του πατέρα κατά την εφηβεία. Οι έρευνες δείχνουν ότι οι έφηβοι με πατέρες απόμακρους, με τους οποίους διατηρούσαν απρόσωπες σχέσεις, είχαν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση από εκείνους που είχαν αναπτύξει στενές σχέσεις. Φαίνεται ότι το πατρικό ενδιαφέρον, η αγάπη, η φροντίδα, ο σεβασμός που ο στοργικός πατέρας δείχνει στο παιδί του, σχετίζεται άμεσα με την αυτοαντίληψή του.

β. Ο Ρόλος της Μητέρας.

Οι ψυχολόγοι τονίζουν τον καθοριστικό ρόλο της μητέρας για την αύξηση ή την υπονόμευση της ασφάλειας που νοιώθει το παιδί-έφηβος. Υποστηρίζεται ότι η αυτοαποδοχή, η αυτοπεποίθηση, η σιγουριά, η ασφάλεια ή αντίθετα η αυτοαπόρριψη, η ανασφάλεια, το άγχος μπορούν εύκολα να

μεταδοθούν από τη μητέρα στο παιδί. Η ευαισθησία, η επιδοκιμασία, η στοργή, ο σεβασμός, η αποδοκιμασία, η αδιαφορία ενός γονέα μπορεί να είναι καθοριστικής σημασίας για την αυτοαποδοχή ή την αυτοαπόρριψη του ίδιου του παιδιού.

Εφηβική Ηλικία Και Αυτοεικόνα

Με την είσοδο στην εφηβεία ο νέος άνθρωπος ανακαλύπτει τον εαυτό του αλλά και την εικόνα του εαυτού του στο πλαίσιο του περιβάλλοντος όπου ζει. Η ιδέα που έχει σχηματίσει για τον εαυτό του δεν εξαρτάται μόνο από το πώς τον βλέπουν οι άλλοι, αλλά κυρίως από το πώς νομίζει ότι τον βλέπουν οι άλλοι. Σ' αυτό που πιστεύει ότι είναι, έχει ήδη ενσωματώσει την εικόνα που νομίζει ότι έχουν γι' αυτόν οι γονείς του. Αν νοιώθει ότι το οικογενειακό περιβάλλον τον υποτιμά ή αδιαφορεί γι' αυτόν, θα έχει μικρή πίστη στον εαυτό του και θα αισθάνεται ανασφαλής. Έρευνες έχουν δείξει ότι έφηβοι που προέρχονταν από οικογένειες, όπου επικρατούσε αγάπη, αποδοχή, αμοιβαία εμπιστοσύνη, ισορροπημένη σχέση μεταξύ των δυο γονέων, είχαν θετικότερη εικόνα και μεγαλύτερη ανεξαρτησία. Αντίθετα γονείς που ήταν υπερβολικά αυστηροί και ανεπαρκώς προστατευτικοί επηρέασαν αρνητικά την αυτοεικόνα του παιδιού τους.

Ορισμένοι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι κατά την εφηβεία διαμορφώνεται η ταυτότητα, η οποία επηρεάζεται από κληρονομικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες. Όμως ο άνθρωπος δεν μένει παθητικός δέκτης των περιβαλλοντικών επιδράσεων, αλλά καλείται να κάνει συνειδητές επιλογές στη ζωή του. Άλλοι δίνουν έμφαση στη δημιουργία μιας πετυχημένης ταυτότητας, την οποία αποδίδει στις σχέσεις με τους άλλους. Αυτές ικανοποιούν το αίσθημα της προσωπικής αξίας και του δίνουν πρότυπα συμπεριφοράς, όπως αξίες, κανόνες κλπ., ώστε να αξιολογεί την εκάστοτε συμπεριφορά του. Ειδικότερα για τους εφήβους υποστηρίζεται ότι προσπαθούν να βάλουν σε τάξη τις προτεραιότητές τους ανάλογα με τις επιδιώξεις τους στα χρονικά πλαίσια που έχουν ορίσει. Αυτή η διαδικασία οδηγεί στη δημιουργία ταυτότητας, όπου η αγάπη και η αίσθηση της προσωπικής αξίας αποτελούν το κλειδί για τη δημιουργία μιας επιτυχημένης προσωπικής και επαγγελματικής ταυτότητας.

Οικογένεια και Αναζήτηση της Επαγγελματικής Ταυτότητας

Η οικογένεια αποτελεί το κύριο περιβάλλον του ανθρώπου. Οι γονείς στην καθημερινή επικοινωνία και επαφή με το παιδί χρησιμεύουν ως μοντέλα και του μεταφέρουν πρότυπα συμπεριφοράς και δραστηριοτήτων. Στο οικογενειακό περιβάλλον το παιδί αναπτύσσεται, ικανοποιεί τις ανάγκες του και διαμορφώνει την αυτοαντίληψή του.

Η οικογένεια είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζει την επαγγελματική επιλογή. Τα ερεθίσματα, οι φιλοδοξίες, οι στάσεις, οι εκπαιδευτικές και επαγγελματικές προσδοκίες των γονιών κτλ. μεταβιβάζονται άλλοτε σκόπιμα και άλλοτε ασυνείδητα στα παιδιά τους: "Είσαι γεννημένος γιατρός", "Η οικογένειά μας έχει βγάλει τρεις γενιές πολιτικούς" είναι παραδείγματα από όσα λέγονται συχνά στις οικογένειες και ένα παιδί νοιώθει υποχρεωμένο να τα ακολουθήσει. Είναι ουσιαστικό να ακολουθούμε

ένα επάγγελμα, επειδή πραγματικά το αγαπάμε, αλλά και επειδή ταιριάζει στην προσωπικότητα και τις ικανότητές μας και αυτό πρέπει να γίνει κατανοητό από τους γονείς. Δεν μπορούμε να ζητάμε από ένα παιδί που δεν διαθέτει δεξιότητες επικοινωνίας ή το χάρισμα του λέγειν, να γίνει δικηγόρος, επειδή έτσι απαιτεί η παράδοση της οικογένειας, αλλά να προσπαθούμε να έχουμε μια ρεαλιστική άποψη, για το τι μπορεί και τι θέλει να κάνει το παιδί μας. Ιδιαίτερη επίδραση ασκεί το επάγγελμα του πατέρα και η οικογενειακή παράδοση που εκφράζεται με την ταύτιση επαγγέλματος πατέρα - παιδιού. Έχει αποδειχτεί ότι ο πατέρας αποτελεί σημαντικό επαγγελματικό πρότυπο για το παιδί του. Όσο πιο θετική είναι η σχέση πατέρα-γιού, τόσο μεγαλύτερη επίδραση έχει η πατρική φιγούρα στην επαγγελματική επιλογή.

Οι έρευνες δείχνουν ότι οι περισσότεροι γονείς επιθυμούν το παιδί τους να συνεχίσει τις σπουδές του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συχνά παθιάζονται με την επιθυμία τους αυτή και γίνονται υπερβολικά πειστικοί στην προσπάθειά τους να πείσουν το παιδί να ακολουθήσει τα βήματά τους ή να ζήσει με μια ιδανική εικόνα που έχουν διαμορφώσει στο μυαλό τους. Το τίμημα είναι ακριβό: Πρόκειται για τους ανθρώπους που ακολούθησαν ένα συγκεκριμένο επάγγελμα όχι από αγάπη και γνήσιο ενδιαφέρον, αλλά για να ικανοποιήσουν τα όνειρα και τις φιλοδοξίες των γονιών τους. Αν ποτέ καταφέρουν να ξεπεράσουν τις απογοητεύσεις που τους δίνει η λάθος επιλογή τους, δεν θα μπορέσουν να επιδείξουν τίποτε σημαντικό στον τομέα τους, ούτε να αναλάβουν κάποιο ηγετικό ρόλο.

Γενικά, οι γονείς μπορούν να βοηθήσουν το παιδί τους να γνωρίσει τον εαυτό του και να επιλέξει ώριμα και υπεύθυνα το επάγγελμά του, όταν στέκονται δίπλα του με αγάπη, σεβασμό και κατανόηση, λέγοντας και όχι επιβάλλοντας τη γνώμη τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.

Η γνωριμία με το περιβάλλον και ο ρόλος των γονέων

Στο **έβδομο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Τι εννοούμε με τον όρο Περιβάλλον και ποια είναι τα είδη του;
- Πώς το άτομο μέσω της πληροφόρησης έρχεται σε επαφή με το περιβάλλον και το γνωρίζει;
- Ποιος είναι ο ρόλος της οικογένειας στην πληροφόρηση των νέων;

Κεφάλαιο Έβδομο: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Ο άνθρωπος δεν είναι ένα «κλειστό» σύστημα, απομονωμένο από τον περίγυρό του. Βρίσκεται σε συνεχή επαφή και αλληλεπίδραση με το περιβάλλον του, το φυσικό, το κοινωνικό, το οικονομικό.

Η γνώση του περιβάλλοντος έχει μεγάλη σημασία για το άτομο και πραγματοποιείται βασικά μέσω της πληροφόρησης. Ο ρόλος των γονέων και του σχολείου στη γνωριμία κι εξοικείωση με τον κόσμο που μας περιβάλλει, είναι καθοριστικός για την προσαρμογή του νέου στο περιβάλλον, μέσα στο οποίο θα διανύσει την πορεία της ζωής του.

A. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

Το Περιβάλλον

α. Έννοια του Περιβάλλοντος

Με τον όρο περιβάλλον εννοούμε το σύνολο των εξωτερικών παραγόντων που επιδρούν πάνω στον άνθρωπο και γίνονται αντιληπτοί από αυτόν με τη μορφή ερεθισμάτων. Ο ορισμός αυτός είναι πολύ πλατύς και δείχνει ότι καθημερινά δεχόμαστε πάρα πολλά ερεθίσματα. Στην πραγματικότητα, αντιλαμβανόμαστε σχετικά λίγα και από αυτά, ακόμη λιγότερα επηρεάζουν τις αντιδράσεις μας.

Ψυχολογικά το περιβάλλον αποτελούν τα ερεθίσματα εκείνα που προκαλούν ορισμένα είδη συμπεριφοράς. Από την πλευρά της παιδαγωγικής με τον όρο περιβάλλον αποδίδουμε την πολυσύνθετη αλληλεπίδραση της φύσης, της κοινωνίας και της πολιτιστικής ατμόσφαιρας, η οποία αλληλεπίδραση διαμορφώνει το πλαίσιο, μέσα στο οποίο γεννιέται, ζει και αναπτύσσεται κάθε άτομο.

Οικονομικά, το περιβάλλον αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο το κάθε άτομο δραστηριοποιείται επαγγελματικά, συμβάλλοντας στο παραγωγικό δυναμικό της κοινότητας όπου ζει.

Το περιβάλλον αρχίζει να παίζει μεγάλο ρόλο για τη ζωή του ανθρώπου ήδη από την προγεννητική περίοδο. Σ' αυτή τη φάση μπορούμε να μιλήσουμε περισσότερο για ενδομήτριο περιβάλλον, γιατί το έμβρυο αποτελεί κατά κάποιο τρόπο ένα μέρος του σώματος της γυναίκας, αφού βρίσκεται μέσα στη μήτρα, συντηρείται μέσω του ομφάλιου λώρου και «κολυμπά» στο αμνιακό υγρό. Το έμβρυο θα επιζήσει και θα γεννηθεί ομαλά, εφόσον αυτό το εσωτερικό προγεννητικό περιβάλλον εξασφαλίζει τις κατάλληλες συνθήκες που είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη της νέας ύπαρξης.

Μετά τη γέννησή του το βρέφος εκτίθεται, άμεσα πλέον, σε ένα χαοτικό εξωτερικό περίγυρο, ο οποίος είναι αυτό που συνήθως ονομάζουμε «περιβάλλον». Η ανάπτυξη, η εξέλιξη του ανθρώπου γίνεται κατανοητή και

εξηγείται από την αλληλεπίδραση του ατόμου και του εξωτερικού περιβάλλοντός του. Η μελέτη της σχέσης τους μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν είναι μόνον οι εξωτερικοί παράγοντες που καθορίζουν το είδος του περιβάλλοντος αλλά και το κάθε άτομο, που με τη μοναδικότητά του ασκεί επίδραση στα εξωτερικά δεδομένα και στον τρόπο, με τον οποίο αυτά θεωρούνται ως περιβάλλον από το κάθε άτομο, χωριστά.

β. Είδη Περιβάλλοντος

Αν και το περιβάλλον ενός ατόμου είναι ενιαίο, αποτελεί δηλαδή μια αδιαίρετη ενότητα, εντούτοις για λόγους συστηματικούς, για να μπορέσουμε να το μελετήσουμε καλύτερα, είμαστε αναγκασμένοι να το διαιρέσουμε σε είδη. Μπορούμε λοιπόν να το διακρίνουμε σε φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, τεχνητό κτλ. Τα σημαντικότερα είδη περιβάλλοντος που σχετίζονται άμεσα με την ανάπτυξη ενός νέου ατόμου είναι τα ακόλουθα τρία:

(1) Το Φυσικό Περιβάλλον

Αυτό περιλαμβάνει όλα όσα υπάρχουν έξω από το άτομο και αντικειμενικά υφίστανται, έστω κι αν το συγκεκριμένο άτομο αγνοεί τελείως την ύπαρξή τους. Συνήθως, όταν μιλάμε για φυσικό περιβάλλον, εννοούμε τη φύση, το ευρύτερο δηλαδή περιβάλλον του ανθρώπου που ορίζει τη διαμονή του, την υγεία του και γενικότερα την επιβίωσή του. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχει αυτό που ονομάζουμε περιβαλλοντική κρίση, συζητούμε για προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, για μέτρα που λαμβάνονται ή πρέπει να ληφθούν υπέρ αυτού, για τα προβλήματα που δημιούργησε στη φύση η αλματώδης οικονομική ανάπτυξη και προπάντων ο τρόπος, με τον οποίο αυτή πραγματοποιήθηκε, για την καταστροφή της φύσης και την υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Οι σωστές περιβαλλοντολογικές επιλογές εξαρτώνται από ένα πλήθος παραγόντων που βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση και τέτοιοι είναι πριν απ' όλα οι κοινωνικές αξίες, η πολιτική δομή, τα οικονομικά μέσα και φυσικά οι επιστημονικές γνώσεις και η τεχνολογία που διαθέτουμε.

(2) Το Κοινωνικό Περιβάλλον

Είναι το σύνολο των εξωτερικών κοινωνικών συνθηκών και επιδράσεων που επηρεάζουν τη ζωή, την ανάπτυξη και τη συμπεριφορά του ατόμου. Περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τις αξίες, τις απόψεις, τις στάσεις, τα ιδεώδη, τις πεποιθήσεις, τα στερεότυπα. Κατά τη διάρκεια της ζωής, το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου διαρκώς διευρύνεται, καθώς ο νέος ιδίως άνθρωπος από τον οικογενειακό κύκλο βγαίνει στην κοινωνία.

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η σημασία του κοινωνικού περιβάλλοντος ίσως είναι μεγαλύτερη από αυτή του φυσικού, γιατί σήμερα και ιδίως στις μεγαλουπόλεις, ζούμε σ' ένα περιβάλλον κατασκευασμένο και διαμορφωμένο από τον άνθρωπο. Ο ενήλικος, είτε είναι ο γονιός είτε ο δάσκαλος, βρίσκεται διαρκώς ανάμεσα στον κόσμο και στο παιδί, και μέρος

του ρόλου τους είναι να προσπαθούν να φέρνουν το παιδί σε άμεση επαφή με το άμεσο κοινωνικό του περιβάλλον.

(3) Το Ψυχολογικό Περιβάλλον

Είναι το μέρος εκείνο του συνολικού περιβάλλοντος που περιλαμβάνει τον κύκλο όλων εκείνων, που το άτομο αντιλαμβάνεται και το ενδιαφέρουν. Ό,τι δηλαδή ο άνθρωπος συνειδητοποιεί, κατανοεί ή μπορεί να ερμηνεύσει από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, αυτό αποτελεί μέρος του ψυχολογικού του περιβάλλοντος.

Μέσα στην ίδια οικογένεια, στο ίδιο σπίτι ή στο ίδιο σχολείο τα παιδιά ζουν σε ένα σχεδόν ίδιο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, το οποίο διαρκώς μεταβάλλεται, αλλά σταδιακά και ανεπαίσθητα. Αντίθετα, το ψυχολογικό περιβάλλον κάθε παιδιού, όπως και κάθε ατόμου έχει, όπως είπαμε και πιο πάνω, διαφορετικό περιεχόμενο. Αλλάζει επίσης συνεχώς και οι μεταβολές αυτές μπορεί να γίνονται καμιά φορά ταχύτατα και απροσδόκητα. Αρκεί μια λέξη, μια χειρονομία, μια έκφραση του προσώπου, ώστε ένα πράγμα ή ένα πρόσωπο να μπει στον αντιληπτικό κύκλο του παιδιού και να αποκτήσει αξία γι' αυτό.

γ. Η Επαφή με το Περιβάλλον

Όλα τα έμβια όντα βρίσκονται σε συνεχή επαφή, όπως είδαμε, με το περιβάλλον, από το οποίο δέχονται αδιάκοπα επιδράσεις αλλά και το προσδιορίζουν και το επηρεάζουν. Η επαφή αυτή είναι είτε άμεση, υλικού ή ενεργητικού τύπου (π.χ. η λήψη τροφής) είτε έμμεση με τη λήψη ή την παροχή πληροφοριών.

Πληροφορία είναι κάθε στοιχείο γνώσης (γεγονότα, φαινόμενα) ή κρίσης (σχόλια, γνώμες), το οποίο μεταδίδεται με τη βοήθεια λέξεων, ήχων ή εικόνων και γενικά με όλα τα σημεία - σύμβολα που είναι κατανοητά από τους ανθρώπους. Η κατοχή των πληροφοριών βοηθά το άτομο να επικοινωνεί με το περιβάλλον του κατανοώντας καλύτερα τα αντικείμενα, τα πρόσωπα ή τις καταστάσεις, στις οποίες αυτή αναφέρεται.

Η Πληροφόρηση

α. Έννοια

Ο θεσμός «Συμβουλευτική και Προσανατολισμός» βοηθά το άτομο να γνωρίσει το περιβάλλον του κατά οργανωμένο τρόπο με την λειτουργία της πληροφόρησης.

Πληροφόρηση είναι ένας ολόκληρος κύκλος ενεργειών, που αφορούν:

1. Την αναζήτηση πληροφοριών
2. Τη συγκέντρωση πληροφοριών

3. Την αξιολόγηση – επεξεργασία πληροφοριών
4. Την καταχώρηση - ταξινόμηση πληροφοριών
5. Τη μετάδοση - διάδοση των πληροφοριών αυτών.

Η τεράστια σημασία που αποδίδεται στην πληροφόρηση οφείλεται στην σημασία της για τη μετάβαση του σύγχρονου κόσμου στην κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης, όπου η πληροφορία είναι πραγματική «επένδυση» για κάθε άνθρωπο. Ειδικά στις μέρες μας, όπου η κοινωνική ιδίως πραγματικότητα είναι εξαιρετικά πολύπλοκη, η πληροφόρηση είναι ο μίτος της Αριάδνης που μας βγάζει από το λαβύρινθο, στον οποίο έχει μεταβληθεί η καθημερινή ζωή μας. Ο καλά πληροφορημένος άνθρωπος λέγεται σωστά ότι «αξίζει για δύο».

β. Η Λειτουργία της Πληροφόρησης

Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο - φορέας που συγκεντρώνει από κάποια πηγή και επεξεργάζεται πληροφοριακό υλικό, μπορεί να γίνει πομπός πληροφοριών και να τις μεταδίδει σε δέκτες - λήπτες χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα (κανάλια επικοινωνίας). Τέτοια, μπορεί να είναι τα κάθε λογής έντυπα, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, ο κινηματογράφος αλλά και οι διαπροσωπικές επαφές.

Εκείνο που στη λειτουργία της πληροφόρησης έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η επίδραση που ασκεί το πληροφοριακό μήνυμα πάνω στο άτομο που δέχεται την πληροφορία. Η επίδραση αυτή μπορεί να καταλήγει στη διαμόρφωση ή αλλαγή γνώμης, στάσης ή συμπεριφοράς του δέκτη - λήπτη της πληροφορίας, στην παραδοχή από αυτόν ή στην απόρριψη καινούργιων ιδεών κτλ.

Εάν θέλουμε η πληροφόρηση να είναι αποτελεσματική, χρειάζεται να γνωρίζουμε καλά τον τρόπο, με τον οποίο σχηματίζονται οι επιδράσεις πάνω στους αποδέκτες των πληροφοριών. Στον τομέα αυτό έχει αναπτυχθεί μια ολόκληρη επιστήμη και τα αποτελέσματα των σχετικών ερευνών αξιοποιούνται σήμερα από τους επαγγελματίες της πληροφόρησης αλλά μπορούν και πρέπει να χρησιμοποιούνται και από τον οποιονδήποτε ενδιαφέρεται να μεταδώσει αποτελεσματικά μια πληροφορία. Γονείς και δάσκαλοι οφείλουν να μην αρκούνται στο να μεταδώσουν απλά μια πληροφορία αλλά και να φροντίζουν, ώστε αυτή να ασκήσει επίδραση πάνω στον αποδέκτη της, δηλ. στη συγκεκριμένη περίπτωση το παιδί.

γ. Είδη Πληροφοριών

Το άτομο κατά την εξελικτική του πορεία, για να μπορέσει να επιβιώσει μέσα στο περιβάλλον, στο οποίο έχει ενταχθεί, είναι υποχρεωμένο να δέχεται πάρα πολλά είδη πληροφοριών. Όλα αυτά τα είδη για λόγους συστηματικούς

μπορούμε να τα υπαγάγουμε σε δύο μεγάλες γενικές κατηγορίες, τις Ατομικές και τις Περιβαλλοντικές.

(1) Οι Ατομικές Πληροφορίες

Ατομικές πληροφορίες είναι εκείνες που αφορούν τον εαυτό μας και μας διευκολύνουν να τον γνωρίσουμε καλύτερα. Οι πληροφορίες αυτές είναι απαραίτητο να συγκεντρώνονται και να δίνονται με μεγάλη προσοχή και πάντα να συσχετίζονται με το συγκεκριμένο περιβάλλον, στο οποίο ζούμε. Σήμερα, γίνεται πολύς λόγος για τα λεπτά όρια και την ευαισθησία, με την οποία πρέπει να χειριζόμαστε και να χρησιμοποιούμε προσωπικές πληροφορίες που αφορούν συνανθρώπους μας.

Οι μέθοδοι, με τις οποίες μπορούν να συγκεντρωθούν ατομικές πληροφορίες, είναι πολλές και μπορούμε να τις διακρίνουμε σε δύο μεγάλες ομάδες: στις ψυχομετρικές και στις μη ψυχομετρικές.

Ψυχομετρικές είναι οι μέθοδοι που στηρίζονται στη χρήση ψυχομετρικών μετρήσεων (ψυχολογικά τεστ). Η μεγάλη διάδοση των τεστ κατά το παρελθόν κατέδειξε και τη χρησιμότητά τους αλλά και τις αδυναμίες τους. Πολλοί επιστήμονες άρχισαν να αμφισβητούν την αξία τους, χωρίς όμως να καταφέρουν να την καταρρίψουν. Σήμερα τα τεστ θεωρούνται σημαντικό εργαλείο στα χέρια των ειδικών, σε συνδυασμό όμως πάντα και συσχέτιση με τα αποτελέσματα που θα μας δώσουν οι **μη ψυχομετρικές μέθοδοι**.

Οι σπουδαιότερες μέθοδοι από τις τελευταίες είναι:

1. Η παρατήρηση. Γονείς και δάσκαλοι έχουν τη δυνατότητα να παρατηρούν διακριτικά τη συμπεριφορά του παιδιού στο φυσικό του περιβάλλον και να συγκεντρώνουν πολύτιμα στοιχεία εκμεταλλευόμενοι το πλεονέκτημα της φυσικής συμπεριφοράς που δυστυχώς δεν υπάρχει συνήθως στα τεστ ή και σε άλλες μεθόδους. Εδώ όμως υπάρχει το μειονέκτημα του υποκειμενικού στοιχείου που συχνά χαρακτηρίζει μια παρατήρηση.
2. Το ατομικό δελτίο του μαθητή, το οποίο συγκεντρώνει μια μεγάλη ποικιλία πληροφοριών (βαθμολογίες μαθημάτων, παρατηρήσεις, ποινές, διακρίσεις, αξιολογήσεις κ.ά.). Δυστυχώς στην Ελλάδα το ατομικό δελτίο παρά τις προσπάθειες που έγιναν, για να γίνει πλουσιότερο, παραμένει πολύ φτωχό.
3. Η συνέντευξη. Πολύτιμη μέθοδος αλλά απαιτεί έμπειρο άτομο που γνωρίζει πώς να τη διαχειριστεί.
4. Ημερολόγια - αυτοβιογραφίες - εκθέσεις ιδεών. Ιδίως από τις τελευταίες ένας έμπειρος δάσκαλος μπορεί να συγκεντρώσει σημαντικές ατομικές πληροφορίες.

5. Κοινωνιομετρικές μέθοδοι που αποβλέπουν στη συγκέντρωση πληροφοριών για τη συμπεριφορά ενός ατόμου μέσα σε μια κοινωνική ομάδα.
6. Τα χόμπυ. Η διαπίστωσή τους αποτελεί ένδειξη κλίσεων, ικανοτήτων, ενδιαφερόντων.
7. Ιατρικές Εξετάσεις. Αποκαλύπτουν τα όρια του οργανισμού μας, τις αντοχές και τις αδυναμίες μας.
8. Πληροφορίες, γνώμες τρίτων. Φίλοι, συμμαθητές, γείτονες, γνωστοί καταθέτουν συχνά σημαντικές πληροφορίες.

(2) Οι Περιβαλλοντικές Πληροφορίες

Είναι οι πληροφορίες εκείνες που μας βοηθούν να γνωρίσουμε το περιβάλλον, στο οποίο βρισκόμαστε ενταγμένοι, συντελούν δηλαδή, όπως λέμε, στην Περιβαλλοντογνωσία μας.

Υπάρχουν πάρα πολλά είδη τέτοιων πληροφοριών. Για τα παιδιά, τους έφηβους και τους νέους τα είδη πληροφοριών που τους ενδιαφέρουν περισσότερο είναι κυρίως τρία: οι κοινωνικές, οι εκπαιδευτικές, και οι επαγγελματικές πληροφορίες.

1. Οι **κοινωνικές πληροφορίες** είναι εκείνες που αφορούν στις διάφορες κοινωνικές όψεις της ζωής. Είναι απαραίτητες στο άτομο και στην προσπάθεια για προσαρμογή του στο κοινωνικό περιβάλλον και τη συνύπαρξή του με τους άλλους. Χάρη σ' αυτές τις πληροφορίες ο νέος άνθρωπος καταγράφει την πραγματικότητα γύρω του, αφομοιώνει κανόνες και αξίες, αποκτά και ρυθμίζει τρόπους συμπεριφοράς και διαμορφώνει στάσεις και κίνητρα. Επίσης (και ίσως αυτό να είναι το σπουδαιότερο) με αυτές ξεκινά η διαδικασία για χειραφέτηση, που σημαίνει ικανότητα του νέου ατόμου για αυτοδιαχείριση, για συμμετοχή στα κοινά και αυτοδιαχείριση, ικανότητα να σκέφτεται και να ενεργεί αυτόνομα και ικανότητα να αποδεσμεύεται από περιττές σχέσεις εξάρτησης και εξουσίας.
2. Οι **εκπαιδευτικές πληροφορίες** αναφέρονται στις ευκαιρίες και δυνατότητες που έχει κάποιος για εκπαίδευση, σπουδές, κατάρτιση. Είναι απαραίτητο να αφορούν σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες και διεξόδους, ώστε να διευκολύνουν και να καθιστούν ομαλό το πέρασμα, τη μετάβαση από το ένα επίπεδο στο άλλο. Το παιδί με αυτές τις πληροφορίες ενημερώνεται και κατατοπίζεται σχετικά με το νέο του εκπαιδευτικό περιβάλλον, με σκοπό τον περιορισμό του άγχους που δημιουργείται μπροστά σε κάθε αλλαγή. Επίσης, χαράζει την πορεία που θα το οδηγήσει τελικά στην επαγγελματική κατεύθυνση που το ενδιαφέρει περισσότερο. Οι πληροφορίες αυτές είναι απαραίτητες όχι μόνο στα παιδιά αλλά και στους γονείς τους, οι οποίοι με τη βοήθειά τους θα μπορέσουν να τα βοηθήσουν να χαράξουν ένα ρεαλιστικό σχέδιο ζωής, επιλέγοντας αρχικά τις

εκπαιδευτικές και στη συνέχεια τις επαγγελματικές εκείνες λύσεις και διεξόδους που του ταιριάζουν καλύτερα.

3. Οι **επαγγελματικές πληροφορίες** είναι εκείνες που αναφέρονται στον κόσμο της εργασίας (εργατική νομοθεσία, αγορά εργασίας, σύνθεση - προοπτικές εργατικού δυναμικού κτλ.) και σε ό,τι αφορά τα επαγγέλματα (περιγραφή επαγγελματικού έργου, συνθήκες άσκησής του, απαραίτητα τυπικά προσόντα, προοπτικές απασχόλησης κ.ά.). Στη σημερινή εποχή οι επαγγελματικές πληροφορίες είναι απαραίτητες για το άτομο που αναπτύσσεται μέσα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον. Από μέρα σε μέρα οι επαγγελματικές δραστηριότητες αλλάζουν. Παλιά επαγγέλματα εξαφανίζονται και νέα, τελείως άγνωστα, εισβάλλουν και κυριαρχούν στον εργασιακό χώρο. Η προοπτική να αλλάξουν οι νέοι εργαζόμενοι κατά τη διάρκεια της εργασιακής τους ζωής όχι μόνο πολλές φορές εργοδότη αλλά και τρεις και τέσσερις φορές επάγγελμα, μας υποχρεώνει να αναζητούμε μεγάλο όγκο επαγγελματικών πληροφοριών, τις οποίες να αξιοποιούμε με ευρύτητα πνεύματος, ευελιξία και φαντασία.

δ. Τρόποι που το Σχολείο Υλοποιεί την Πληροφόρηση

Το σχολείο έχει ως ένα από τους κύριους σκοπούς του τη συστηματική μετάδοση ενός οργανωμένου όγκου γνώσεων, οι οποίες αντιστοιχούν σε καταστάσεις του κόσμου που μας περιβάλλει. Οι γνώσεις αυτές είναι πληροφορίες που το εκπαιδευτικό σύστημα κρίνει ότι το σχολείο πρέπει να μεταδώσει στους μαθητές του, ώστε να μπορούν να τις χρησιμοποιούν σε κάθε νέα επαφή που θα έχουν με το περιβάλλον.

Το περιβάλλον στις μέρες μας μεταβάλλεται με μεγάλη ταχύτητα και η ικανότητα αναγνώρισης από τον καθένα μας των περιβαλλοντολογικών αλλαγών και η αντιμετώπισή τους ή η προσαρμογή σ' αυτές είναι θέμα επιβίωσης. Το σύγχρονο σχολείο προσπαθεί να διευρύνει τις δυνατότητες προσαρμογής στις νέες καταστάσεις και εξελίξεις, με γνώσεις και πληροφορίες που καλύπτουν βασικά όλους τους τομείς. Τα τελευταία χρόνια έγιναν προσπάθειες εισαγωγής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα κάποιων καινούργιων μαθημάτων - θεσμών που αποσκοπούν στο να ανοίξουν το σχολείο και να το φέρουν σε επαφή με το ευρύτερο κοινωνικό, οικονομικό, πολιτιστικό και το φυσικό περιβάλλον. Έτσι σήμερα στο ελληνικό σχολείο διδάσκονται και εφαρμόζονται: ο Σχολικός - Επαγγελματικός Προσανατολισμός (ΣΕΠ), η Αγωγή Υγείας, η Αγωγή Καταναλωτή, το μάθημα της Τεχνολογίας και η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Όλα αυτά μπορούν και πρέπει ν' αποτελούν θεσμούς που βοηθούν στην πρόσκτηση δεξιοτήτων πληροφόρησης καθώς και στην πρόσβαση σε πληροφορίες για θέματα που αφορούν τους νέους.

(1) Ο Θεσμός του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Για το θεσμό αυτό γίνεται λόγος αναλυτικά σε άλλα κεφάλαια του βιβλίου και γι' αυτό δε θα ήταν σκόπιμο να πούμε περισσότερα. Απλά θα θέλαμε εδώ να τονίσουμε την πληροφοριακή διάσταση του θεσμού, ο οποίος δίδει στους μαθητές και τους γονείς τους όλα αυτά τα είδη πληροφοριών, για τα οποία μιλήσαμε προηγουμένως σ' αυτό το κεφάλαιο και μάλιστα συχνά με τρόπο ζωντανό και βιωματικό.

(2) Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση εμφανίζεται σήμερα στο ελληνικό σχολείο ως μια νέα εκπαιδευτική κίνηση που καθιστά φανερό το γεγονός ότι οι γνώσεις, οι δεξιότητες, οι συμπεριφορές και οι δράσεις για το περιβάλλον είναι αναγκαίες που αφορούν όχι μόνο τους ειδικούς αλλά και ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Ο καθένας μας και ειδικά οι νέοι άνθρωποι θα πρέπει να είναι δέκτες πληροφοριών για το περιβάλλον και τα προβλήματα που δημιουργεί σ' αυτό η κακή και άμετρη χρησιμοποίηση των ανακαλύψεων της επιστήμης και των επιτευγμάτων της τεχνολογίας. Δυστυχώς τα προβλήματα αυτά δεν μπορούν πια να λυθούν μόνον από την επιστήμη και είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστούν σε κοινωνική βάση και με κριτήριο την κοινωνική συνείδηση και ευθύνη όλων και ιδίως των νέων. Η νέα γενιά θα πρέπει να είναι έτοιμη έγκαιρα, ώστε, όταν θα μπει στην ενεργό ζωή και θα πάρει στα χέρια της τις τύχες της χώρας της αλλά και ολόκληρης της ανθρωπότητας, να μπορεί να προτείνει λύσεις και να αναλάβει πρωτοβουλίες που θα επιτρέψουν να αντιμετωπιστούν οι πιέσεις που ασκούνται στο κοινωνικό σύνολο για ληστρική εκμετάλλευση του περιβάλλοντος.

(3) Το Μάθημα της Τεχνολογίας

Η εισαγωγή του μαθήματος της Τεχνολογίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση είναι μια προσπάθεια να έλθει σε ουσιαστικότερη επαφή το μαθητικό δυναμικό με την πραγματικότητα του τεχνο-βιομηχανικού περιβάλλοντος, στο οποίο ζούμε. Η ελληνική κοινωνία αγωνιά για την ανάγκη απόκτησης τεχνολογικής γνώσης, ενημέρωσης και πληροφόρησης των μελών της, ώστε να μπορέσει να προσαρμοστεί ομαλά στο διαρκώς διευρυνόμενο και διογκούμενο τεχνολογικό κίνημα, ξεπερνώντας τον τεχνολογικό αναλαβητισμό της.

(4) Η Αγωγή Υγείας, η Αγωγή Καταναλωτή, η Θεατρική Παιδεία

Η Αγωγή Υγείας δίνει στο μαθητή πληροφορίες για το Βιολογικό Περιβάλλον και στις μέρες μας ρίχνει ιδιαίτερο βάρος στην πρόληψη. Η Καταναλωτική Αγωγή πληροφορεί το άτομο για το οικονομικό περιβάλλον και τους μηχανισμούς του καταναλωτικού συστήματος. Η Θεατρική Παιδεία φέρνει τα παιδιά σε επαφή με το πολιτιστικό περιβάλλον δίνει όμως πολύ σημαντικές πληροφορίες και για το κοινωνικό περιβάλλον.

ε. Άλλες Δυνατότητες για Πληροφόρηση

Σήμερα εκτός από το Σχολείο έχουμε πληθώρα θεσμών και φορέων, οι οποίοι ασχολούνται με την πληροφόρηση. Η εξωσχολική πληροφόρηση είναι τόσο πολύ διαδεδομένη και παρέχεται με τόσο ελκυστικούς τρόπους, ώστε οι μαθητές έχουν χάσει αρκετά το ενδιαφέρον τους και το σεβασμό τους για το σχολείο, το οποίο άλλοτε, ιδίως στα μικρά και απομονωμένα μέρη ήταν η μοναδική πηγή πληροφόρησης. Εδώ δε χρειάζεται να μιλήσουμε για τα εξωσχολικά βιβλία και έντυπα, για τα Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης, για τον κινηματογράφο κτλ. και την τεράστια επιρροή που αυτά ασκούν σε μικρούς και μεγάλους.

Δεν μπορούμε όμως να μην τονίσουμε τις δυνατότητες που προσφέρει σήμερα η Πληροφορική με τη χρήση των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών. Έχουμε επίσης απεριόριστες δυνατότητες πληροφόρησης με τα πληροφοριακά ταξίδια που μπορεί κάποιος να πραγματοποιήσει μέσω του Internet.

Το σχολείο μπορεί να αξιοποιήσει όλα αυτά τα μέσα και τα κανάλια πληροφόρησης, συστηματοποιώντας τη χρήση τους και εντάσσοντάς τα στους παιδαγωγικούς του σκοπούς, οι οποίοι φυσικά δεν έχουν χάσει την αξία τους.

B. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η Οικογένεια ως Δίαυλος - Μέσο Πληροφόρησης

Όσο όμως καλά κι αν κάνει τη δουλειά του το σχολείο ως πηγή πληροφοριών και όσο σπουδαίος κι αν είναι ο ρόλος των υπόλοιπων πληροφοριακών μέσων, δεν αρκούν αυτά και μόνο, για να βοηθήσουν τους νέους στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που έχουν κατά τη γνωριμία τους με το περιβάλλον.

Έχει αποδειχτεί επιστημονικά ότι άτομα ή ομάδες, με τις οποίες συνδεόμαστε συναισθηματικά, μας επηρεάζουν πολύ και έχουν την ικανότητα να ξεπερνούν όλες τις επιφυλακτικότητες και τις δυσπιστίες μας, ιδίως στον τομέα της μετάδοσης, της λήψης και της αξιοποίησης των πληροφοριακών μηνυμάτων. Η οικογένεια πριν απ' όλα, πατέρας, μητέρα, αδέρφια κατά πρώτο λόγο και στενοί συγγενείς κατά δεύτερο, οι φίλοι και άτομα που θαυμάζουμε και αποδεχόμαστε ως ιδεολογικούς μας καθοδηγητές ή συμβούλους έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν τη μεγαλύτερη πληροφοριακή επίδραση επάνω μας.

Ειδικά το οικογενειακό περιβάλλον ως πηγή ενημέρωσης μεταδίδει προσωπικές εμπειρίες και βιώματα πάνω σε θέματα σπουδών και επαγγελματικής ζωής. Οι ζωντανές μαρτυρίες γονιών, αδελφών και στενών συγγενών ασκούν βαθιά επίδραση στην ψυχή του νέου, ο οποίος πολύ δύσκολα μπορεί να αμφισβητήσει την αξιοπιστία και την αντικειμενικότητά τους.

Το οικογενειακό περιβάλλον πρόθυμα συλλέγει και μεταδίδει στο νέο σημαντικό όγκο πληροφοριών, τις οποίες συγκεντρώνει από διάφορες πηγές ή πομπούς, και κυρίως από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης. Το μεγάλο όμως θέμα που ανακύπτει είναι κατά πόσο η πληροφοριακή επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος, αν και καλοπροαίρετη, αποδεικνύεται τελικά θετική ή όχι για τους νέους.

Δυστυχώς συχνά η πληροφόρηση που διοχετεύεται μέσω του οικογενειακού περιβάλλοντος δε διακρίνεται για την αντικειμενικότητά της, τη δυνατότητα διασταύρωσης του πληροφοριακού υλικού, την εξασφάλιση πληροφοριών που ισχύουν και προπάντων τη σωστή οργάνωση και διαχείρισή τους.

Οικογένεια και Αυτοπληροφόρηση

Εκεί που θα πρέπει να ρίξει το μεγάλο βάρος του το οικογενειακό περιβάλλον είναι στην ενθάρρυνση των νέων που ετοιμάζονται να πάρουν τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους αποφάσεις για αυτοπληροφόρηση. Αυτό όμως απαιτεί μια δύσκολη και επίπονη προσπάθεια. Χρήσιμο είναι να επιδιώξουν οι γονείς να αναπτύξουν στο παιδί τους την επιθυμία και τη διάθεση για αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με τις σπουδές και τα επαγγέλματα. Οι έφηβοι της εποχής μας μπορεί να συλλέγουν απίθανες πληροφορίες σχετικά με τη μουσική ή τον αθλητισμό, ελάχιστη όμως προσπάθεια καταβάλλουν, για να μάθουν έστω και κάποια βασικά πράγματα σχετικά με ορισμένα επαγγέλματα που ισχυρίζονται ότι τους ενδιαφέρουν. Ακόμη λιγότερες πληροφορίες συγκεντρώνουν για τις σπουδές που οδηγούν σ' αυτά τα επαγγέλματα, με αποτέλεσμα να δοκιμάζουν μεγάλη απογοήτευση, όταν εισάγονται ειδικά στο Πανεπιστήμιο και υποχρεώνονται να ασχοληθούν με μαθήματα που ελάχιστα τους ικανοποιούν. Έτσι βλέπουμε συχνά πολλά παιδιά να θέλουν να αλλάξουν τη Σχολή ή το Τμήμα, στο οποίο πέτυχαν και είχαν δηλώσει ως πρώτη τους προτίμηση στο Μηχανογραφικό Δελτίο. Μπαίνουν λοιπόν σε περιπέτειες, τις οποίες θα μπορούσαν να είχαν αποφύγει, αν είχαν έγκαιρα κατανοήσει τη σπουδαιότητα των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών πληροφοριών και είχαν συγκεντρώσει πληροφορίες για τις σπουδές που σκοπεύουν να κάνουν και το επάγγελμα που σκέφτονται να εξασκήσουν.

Οι γονείς επίσης, παράλληλα με το σχολείο, μπορούν να βοηθήσουν το παιδί τους να αποκτήσει και την ικανότητα για αυτοπληροφόρηση. Για το σκοπό αυτό χρήσιμο είναι να ενημερώνεται έγκαιρα το παιδί πάνω σε βασικές οικονομικές έννοιες και αρχές, όπως η έννοια της Παραγωγής, οι κλάδοι, οι τομείς και ειδικά οι συντελεστές της: η Εργασία, η Φύση, το Κεφάλαιο, η Επιχειρηματικότητα. Επίσης, ο νέος μπορεί να εξοικειωθεί με τις βασικές αρχές της αγοράς εργασίας, τη λειτουργία του νόμου της προσφοράς και ζήτησης εργασίας, καθώς και με τις έννοιες της ανεργίας, της υποαπασχόλησης, της ετεροαπασχόλησης κτλ.

Αν οι γονείς δεν μπορούν να ενημερώσουν οι ίδιοι το παιδί τους σχετικά με τέτοια θέματα, καλό είναι να το φέρουν σε επαφή με ανθρώπους που

κατέχουν αυτά τα ζητήματα αλλά και να το ενθαρρύνουν να διαβάζει εφημερίδες ή περιοδικά ή να παρακολουθεί εκπομπές στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση που παρουσιάζουν και αναλύουν τις πολιτικές και ιδίως τις οικονομικές εξελίξεις.

Η προοδευτική εξοικείωση του παιδιού με όλα αυτά τα θέματα θα το καταστήσει ικανό να παρακολουθεί τις αλλαγές που η πρόοδος της τεχνολογίας επιφέρει στις σπουδές και στην αγορά εργασίας, οι οποίες φυσικά θα έχουν επιπτώσεις στον εκπαιδευτικό και επαγγελματικό προσανατολισμό του. Θα συνειδητοποιήσει έτσι την οικονομική σημασία των σπουδών και τη σύνδεσή τους με την αγορά εργασίας, θα συσχετίσει συνεπώς το οικονομικό μέλλον ενός ατόμου με το επίπεδο, το είδος και το αντικείμενο της εκπαίδευσής του.

Παράλληλα θα αρχίσει να ασχολείται όλο και διεξοδικότερα με επαγγελματικές πληροφορίες του άμεσου ενδιαφέροντός του που αφορούν στο είδος και στις συνθήκες εργασίας, στις προοπτικές, στο οικονομικό και κοινωνικό κύρος ενός επαγγέλματος.

Όλα αυτά θα οδηγήσουν στο τέλος το νέο άνθρωπο και σε βαθύτερες και ουσιαστικότερες σκέψεις, όπως για τη σχέση ανάμεσα στην ικανοποίηση που νιώθει κάποιος από το επάγγελμά του και τη σωματοψυχική του υγεία και κυρίως στο περιεχόμενο που δίνει στην έννοια «επιτυχία» στη ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.

Οι φάσεις μετάβασης και ο ρόλος της οικογένειας

Στο **όγδοο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Ποια είναι η έννοια της «μετάβασης» και ποιες είναι οι «καταστάσεις μετάβασης» στη ζωή μας;
- Τι προβλήματα αντιμετωπίζει το άτομο κατά τη μετάβασή του από μια «φάση ζωής» σε άλλη και πώς μπορεί ο θεσμός να παρέμβει διευκολυντικά;
- Πώς μπορούν οι γονείς να βοηθήσουν ένα νέο κατά τη μετάβαση από μια φάση ζωής σε άλλη;

Κεφάλαιο Όγδοο: ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Ένα σημαντικό ζήτημα που αφορά το θεσμό Συμβουλευτική – Προσανατολισμός είναι η μετάβαση του ατόμου από μια φάση ζωής σε άλλη ή από μία κατάσταση σε άλλη, κάτι που συχνά απασχολεί τους νέους και τους γονείς τους. Το έργο του Συμβούλου περιλαμβάνει την ευαισθητοποίηση του νέου ατόμου και την ενημέρωσή του με πληρότητα για τις αλλαγές που θα προκύψουν στη νέα φάση ζωής, τι θα μπορούσε να αξιοποιήσει και πώς θα στηριχθεί, ώστε να ξεπεράσει με επιτυχία τις δυσκολίες και τα εμπόδια που τυχόν θα εμφανιστούν. Παρόμοια θα μπορούσε να είναι η φροντίδα των γονέων για το παιδί τους: Το να περάσει από την παιδική στην εφηβική ηλικία, το να πάει από το Δημοτικό στην Α' τάξη του Γυμνασίου, το να περάσει σε πανεπιστήμιο άλλης πόλης, το να βρει εργασία για πρώτη φορά σε μια επιχείρηση, αποτελούν σημαντικές μεταβάσεις για τη ζωή του νέου. Ο ρόλος των γονέων είναι και σ' αυτή την περίπτωση πολύ σημαντικός, γι' αυτό στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να τον προβάλλουμε.

]

A. ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ

Με τον όρο “Μετάβαση”, εννοούμε ολόκληρη την ακολουθία των αλλαγών, μεταβολών, διεργασιών, οι οποίες έχουν σχέση με ένα άτομο που βρισκόταν σε μία κατάσταση (φάση ζωής) και προχωρεί προς μία νέα κατάσταση. Φυσικά συνεχετάζουμε και τις δυσκολίες ή τα εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν, κατά τη διάρκεια αυτών των αλλαγών. Επειδή όμως αυτές οι αλλαγές δεν είναι αυτόματες αλλά συνήθως έχουν χρονική διάρκεια και αλληλουχία, μιλάμε και για “μεταβατικά στάδια”. Για παράδειγμα, σημειώνονται σημαντικές αλλαγές στις συνήθειες, στον τρόπο ζωής, στην ψυχαγωγία, στον τρόπο μελέτης, αλλά και στην προσωπικότητα ενός παιδιού που τελειώνει την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και “μεταβαίνει” στην Α' τάξη του Γυμνασίου. Ή υπάρχουν αλλαγές αλλά και προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν, όταν ένας τελειόφοιτος του Ενιαίου Λυκείου πετυχαίνει την είσοδό του σε ένα τμήμα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, σε πόλη διαφορετική του τόπου μόνιμης διαμονής της οικογένειάς του, αν σκεφτούμε τον ακαδημαϊκό τρόπο μελέτης, τη φοιτητική ζωή, την αναζήτηση κατάλληλης κατοικίας, την πιθανή συγκατοίκηση, τις νέες φίλιες, την αναγκαιότητα της συνετής οικονομικής διαχείρισης, τις νέες ευθύνες, την αυτονόμηση και φυσικά την αναγκαιότητα της *έγκαιρης προετοιμασίας* του νέου ατόμου γι' αυτή την καινούργια και απαιτητική φάση ζωής.

Μία επιτυχής μετάβαση προοιωνίζει και την επιτυχία στη νέα φάση ζωής είτε πρόκειται για σπουδές σε άλλη βαθμίδα είτε για την ένταξη στον κόσμο της εργασίας είτε για οποιαδήποτε αλλαγή στην επαγγελματική κατάσταση. Η προσωπική ικανοποίηση γι' αυτό που κάνεις, η αίσθηση της αποδοχής από τους δικούς σου ανθρώπους, από την οικογένειά σου, είναι άμεσα συνδεδεμένα με τη δημιουργική διάθεση και τελικά με την ψυχική ισορροπία. Το άτομο δεν είναι πάντοτε αρκετά ικανό να ξεπεράσει εμπόδια ή δεν έχει τις

απαραίτητες εμπειρίες, γι' αυτό αποδίδουμε ιδιαίτερη σημασία στη βοήθεια που μπορεί να προσφέρει η οικογένεια κατά τις σημαντικές αλλαγές στη ζωή του.

B. ΦΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ- ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ-Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Στην Εκπαίδευση

Μετάβαση στην Α' Γυμνασίου, μετάβαση στην Α' Ενιαίου Λυκείου, μετάβαση από το Γυμνάσιο στα ΤΕΕ, μετάβαση από κάποια τάξη του Ενιαίου Λυκείου στα Τ.Ε.Ε., μετάβαση από το Ενιαίο Λύκειο σε ίδρυμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή σε άλλες σχολές, σπουδές σε άλλη πόλη, σπουδές στο εξωτερικό, είναι χαρακτηριστικές περιπτώσεις, στις οποίες αξίζει να στρέψουμε την προσοχή μας.

Είναι ποικίλοι οι τρόποι με τους οποίους οι γονείς και το οικογενειακό περιβάλλον μπορούν να διευκολύνουν τη μετάβαση των παιδιών τους από μία φάση της ζωής τους σε άλλη. Καταρχήν απαιτείται ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και προβληματισμός των ιδίων, ώστε να δραστηριοποιηθούν και προς τους φορείς που εμπλέκονται (σχολείο, άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κοινωνικούς φορείς, οργανισμούς κτλ.), και προς την οικογένειά τους, και φυσικά προς τον άμεσα ενδιαφερόμενο.

Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν πιο αναλυτικά ορισμένες καίριες μεταβάσεις κατά την περίοδο της εφηβείας, που όμως είναι καθοριστικές για το εκπαιδευτικό και κατά συνέπεια το επαγγελματικό μέλλον των παιδιών.

α. Μετάβαση από το Γυμνάσιο στο Ενιαίο Λύκειο

Τα παλιότερα χρόνια, το Γυμνάσιο και το Λύκειο αποτελούσαν ενιαίο σχολείο με ένα διευθυντή και ενιαίο σύλλογο διδασκόντων. Έτσι η μετάβαση των μαθητών από την Γ' τάξη στην Δ' τάξη δεν αποτελούσε ιδιαίτερο ζήτημα. Σήμερα όμως το ενιαίο Λύκειο είναι ένα ξεχωριστό σχολείο με διαφορετική διεύθυνση και καθηγητές, παρόλο που στεγάζεται στο ίδιο κτίριο συνήθως με ένα Γυμνάσιο, ίσως και με το ίδιο ωράριο. Μπορεί τα παιδιά του Γυμνασίου, ιδίως της Γ' τάξης, να συγχρωτίζονται με παιδιά του Λυκείου. Γνωρίζουν ίσως και τους καθηγητές και μαθαίνουν πολλά για τις απαιτήσεις και τον τρόπο διδασκαλίας τους από τους/τις μαθητές/τριες της Α' Λυκείου. Ωστόσο μένει να συζητήσουν, να διερευνήσουν, να μάθουν πολλά για τη λειτουργία του Λυκείου, τις δυνατότητες επιλογών και τις διεξόδους που παρέχει καθώς και την ανάγκη προσωπικής δέσμευσης για αυξημένη προσπάθεια και πιο συστηματική μελέτη. Το Γυμνάσιο, στο πλαίσιο εφαρμογής του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού προβλέπει ειδική ενημέρωση των γονέων – κηδεμόνων και των μαθητών της Γ' τάξης σχετικά με τις διεξόδους σπουδών ή κατάρτισης μετά το Γυμνάσιο, με έμφαση στη λειτουργία του Ενιαίου Λυκείου, τις δυνατότητες επιλογών, μαθήματα κατευθύνσεων, τρόπο αξιολόγησης κτλ.

Στη φάση αυτή οι γονείς, σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς, μπορούν να:

- Συζητούν με το παιδί τους σχετικά με τα σχέδιά του μετά το Γυμνάσιο, ώστε η απόφασή του για συνέχιση σπουδών στο Λύκειο να είναι επαρκώς τεκμηριωμένη (δηλαδή να στηρίζεται σε σωστές πληροφορίες και σοβαρά επιχειρήματα).
- Με κάθε ευκαιρία το βοηθούν να ενημερωθεί σχετικά με τις υποχρεώσεις του στο Ενιαίο Λύκειο.
- Συνεργάζονται με τους καθηγητές του Γυμνασίου και ειδικότερα τον καθηγητή- Σύμβουλο ΣΕΠ γύρω από τις δυνατότητες και τις κλίσεις του παιδιού.
- Συζητούν μαζί του όλες τις παραμέτρους που αφορούν τη μελέτη και την πορεία των σπουδών του, όπως ενισχυτική διδασκαλία, ψυχαγωγία, άλλα εξωσχολικά μαθήματα, πρόγραμμα μελέτης κτλ.
- Ευνοούν σχετικές συζητήσεις με μεγαλύτερα παιδιά, φοιτητές και με άλλα μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος, ώστε το παιδί τους να αποκτήσει μια γενικότερη αντίληψη της κατάστασης.
- Συλλέγουν πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία του Ενιαίου Λυκείου από έντυπα ή αξιοποιώντας συζητήσεις με καθηγητές.
- Συμμετέχουν ενεργά σε ενημερωτικές συναντήσεις γονέων και κηδεμόνων.
- Ενημερωθούν από το Γραφείο ΣΕΠ (αν υπάρχει στη σχολική μονάδα όπου φοιτά το παιδί).
- Επισκεφτούν το Κέντρο Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ) του Νομού τους, για τη στήριξη και ενημέρωση όλων των μελών της οικογένειας γύρω από τα τρέχοντα θέματα σπουδών κι επαγγελματικής αποκατάστασης του παιδιού.

β. Μετάβαση από το Γυμνάσιο στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ)

Οι τυχόν δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίσει ο μαθητής της Γ' τάξης Γυμνασίου κατά τη μετάβασή του σε ΤΕΕ θα προέλθουν από τη μείωση της σχολικής απασχόλησης με θεωρητικά μαθήματα, την προοπτική της δουλειάς στο εργαστήριο ειδικότητας και την αλλαγή του όλου προσανατολισμού του σχολείου προς την επαγγελματική εξειδίκευση. Η προοπτική επαγγελματικής απασχόλησης για το σπουδαστή του ΤΕΕ φαίνεται να είναι πολύ πιο άμεση από ό,τι για το μαθητή του Ενιαίου Λυκείου ή του Γυμνασίου. Το τελευταίο αυτό στοιχείο απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και σωστή προετοιμασία, ώστε να διαμορφωθούν σταδιακά οι προσδοκίες, φιλοδοξίες και τα όνειρα του νέου.

Η φροντίδα των γονέων στη συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να περιστραφεί στα παρακάτω:

- Συζητήσεις με το μαθητή, παρουσία και συγγενών που γνωρίζουν τα χαρακτηριστικά της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης.
- Προμήθεια σχετικών ενημερωτικών εντύπων.
- Συνεργασία με τον καθηγητή- σύμβουλο ΣΕΠ του σχολείου.
- Πρόταση να επισκεφθεί ένα κοντινό ΤΕΕ, να δει, να ρωτήσει, να μάθει.
- Βοήθεια για να εκφράσει προτιμήσεις για επαγγελματική εξειδίκευση και τα γενικότερα σχέδια για το μέλλον.
- Ενημέρωση γύρω από τους Τομείς και τις Ειδικότητες της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης από το Γραφείο ΣΕΠ (αν υπάρχει στη σχολική μονάδα όπου φοιτά το παιδί).
- Επίσκεψη στο Κέντρο Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ) του Νομού τους, για τη στήριξη και ενημέρωση όλων των μελών της οικογένειας γύρω από τα θέματα κατάρτισης, επαγγελματικής προοπτικής κι αποκατάστασης του παιδιού.

γ. Μετάβαση από Κάποια Τάξη του Ενιαίου Λυκείου στο ΤΕΕ

Πιθανή αιτία για μια τέτοια αλλαγή μπορεί να είναι η εντύπωση ότι ο μαθητής δε "θα τα καταφέρει" στο Ενιαίο Λύκειο ή η αποτυχία να προβιβαστεί από τη Β' ή την Γ' τάξη του Ενιαίου Λυκείου. Στην περίπτωση αυτή ο μαθητής είναι φορτισμένος με την αίσθηση της αποτυχίας, γι' αυτό και οι γονείς χρειάζεται:

- Να αποδείξουν ότι δεν τον κατηγορούν για την αποτυχία του και θα τον στηρίξουν στις αποφάσεις του.
- Να ενημερωθούν από τους καθηγητές του σχετικά με τις ικανότητες και αδυναμίες του.
- Να τον βοηθήσουν να ενημερωθεί με τον καλύτερο τρόπο σχετικά με τις υποχρεώσεις του στο ΤΕΕ και τις αλλαγές που θα χρειαστεί να κάνει στα σχέδιά του.
- Να τον βοηθήσουν να εκφράσει προτίμηση για επαγγελματική εξειδίκευση.
- Να του υποδείξουν να βρει παλιούς συμμαθητές του που πιθανόν σπουδάζουν ή τελείωσαν το ΤΕΕ και να μιλήσει μαζί τους.
- Να τον ενθαρρύνουν να επισκεφτεί το Γραφείο ΣΕΠ (αν υπάρχει στη σχολική μονάδα όπου φοιτά το παιδί) ή το Κέντρο Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ) του Νομού τους.

δ. Μετάβαση από τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ή την Κατάρτιση

Η Γ' τάξη Λυκείου-ΤΕΕ ανέκαθεν υπήρξε σταθμός για την παραπέρα πορεία των τελειοφοίτων προς την επαγγελματική κατάρτιση, την απασχόληση ή τις σπουδές στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Ειδικά σήμερα, με την αλλαγή του τρόπου εισαγωγής στα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ, οι σπουδές στο Ενιαίο Λύκειο και ιδιαίτερα οι επιδόσεις στα μαθήματα της Β' και Γ' τάξης, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το μέλλον των μαθητών. Όσοι πάρουν το απολυτήριο, έχουν μεγάλη πιθανότητα να βρουν μια θέση σε ένα Τμήμα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ανάλογα βέβαια και με τις προτιμήσεις τους, η υψηλή βαθμολογία παρέχει πρόσβαση στα Τμήματα "υψηλής ζήτησης" (όπως η κοινή γνώμη φαίνεται να αξιολογεί τα τμήματα Ιατρικής, Πληροφορικής, Νομικής, Μηχανολόγων Μηχανικών, ΜΜΕ κ.ά.).

Είναι όμως πάντα τόσο "απλή υπόθεση" να βρεθείς από τα θρανία του σχολείου στο Πανεπιστήμιο ή στα ΤΕΙ; Η σχολική ζωή μάλλον χαρακτηρίζεται από την καθημερινή παρουσία στην τάξη, το ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου και τη συνεχή αξιολόγηση από τους καθηγητές. Οι γονείς έρχονται στο σχολείο, ρωτούν για την πρόοδο των παιδιών τους και τα καθοδηγούν στην προσπάθειά τους. Οι σπουδές στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση αντίθετα, χαρακτηρίζονται από ευέλικτα προγράμματα, που σε κάποιες περιπτώσεις γίνονται ατομικά προγράμματα σπουδών, ανάλογα με τα μαθήματα επιλογής που δηλώνει ο φοιτητής. Χρειάζεται σοβαρή προσπάθεια, αν ο σπουδαστής δεν είναι προετοιμασμένος, για να αντιληφθεί την ποικιλία των μαθημάτων, τις διαφορετικές αίθουσες, τους διδάσκοντες καθηγητές και τα πάμπολλα σημειώματα στους πίνακες ανακοινώσεων, να καταρτίσει το πρόγραμμά του, να αρχίσει έγκαιρα την παρακολούθηση μαθημάτων, να προμηθευτεί τα συγγράμματα και να ξεκινήσει τη μελέτη του. Η ένταξη σε φοιτητικές συντροφίες, η ψυχαγωγία στο πλαίσιο της φοιτητικής ζωής, έχει για αρκετούς φοιτητές κάποιες δυσκολίες, όπως και η προσωπική ζωή στο σπίτι, ιδιαίτερα για όσους προέρχονται από άλλες πόλεις.

Η προετοιμασία του υποψήφιου φοιτητή/σπουδαστή για την ομαλή μετάβασή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ή την Κατάρτιση όσο απαραίτητη κι αν φαίνεται, είναι ελλιπής, μέσα στην αδιάκοπη προσπάθειά του να διατηρεί καλούς βαθμούς σε όλα τα μαθήματα. Χρειάζεται προσωπική προσπάθεια, για να βρει πληροφορίες, να συζητήσει με σπουδαστές, να μάθει για τη φοιτητική ζωή. Χρειάζεται το ίδιο το σχολείο να οργανώνει επισκέψεις με τους μαθητές σε ένα κοντινό ίδρυμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ή Κατάρτισης. Χρειάζεται και η οικογένεια να βοηθήσει και σ' αυτόν τον τομέα το παιδί, που στην Γ' τάξη φορτίζεται με τη συνήθως φιλότιμη προσπάθεια να επιτύχει υψηλή βαθμολογία σε όλα τα μαθήματα.

Οι προτάσεις που ακολουθούν αποτελούν παραδείγματα βοήθειας προς τον/την έφηβο/η πάντοτε μέσα σε κλίμα αποδοχής, αγάπης και στήριξης από τους γονείς:

- Συζητήσεις σχετικά με το πώς αντιλαμβάνεται τη φοιτητική ζωή και τις υποχρεώσεις του/της. Στις συζητήσεις αυτές καλό είναι να συμμετέχει μέλος της οικογένειας που έχει ανώτερες ή ανώτατες σπουδές.
- Επίσκεψη στο ίδρυμα που υπολογίζει να περάσει, ώστε να αναγνωρίσει τους χώρους, τον κόσμο και την “ατμόσφαιρα”.
- Επιβεβαίωση της εμπιστοσύνης προς τον/την υποψήφιο/α ή φοιτητή/τρια
- Διευκόλυνση για την εξεύρεση στέγης, σε περίπτωση που η επιτυχία είναι σε άλλο μέρος.
- Συζήτηση με ειλικρίνεια για θέματα οικονομικά. Αν υπάρχει ανάγκη, μπορεί και ο/η νέος/α να βοηθήσει τον οικογενειακό προϋπολογισμό, με εργασία μερικής απασχόλησης.
- Διευκόλυνση για συντροφιά με άλλους υποψήφιους ή επιτυχόντες.
- Κατά το δυνατόν συνεχής ενημέρωση των γονέων και των ενδιαφερομένων σε θέματα που αφορούν τις σπουδές, από εφημερίδες και άλλα έγκυρα έντυπα.

Στον Κόσμο της Εργασίας

Η μετάβαση από το σχολείο στην αμειβόμενη απασχόληση, η μετάβαση από την εργασία σε περίοδο ανεργίας, η μετάβαση σε άλλο χώρο εργασίας ή σε άλλη ειδικότητα, είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα **μετάβασης** στον κόσμο της εργασίας.

α. Η μετάβαση από το σχολείο στον κόσμο της εργασίας είναι μία διαδικασία σημαντική, διότι συνδέεται άμεσα με τη δυνατότητα του ατόμου να κερδίζει χρήματα και επομένως να αυτονομηθεί. Θα πρέπει εδώ να τονίσουμε πως είναι μικρό το ποσοστό των τελειοφοίτων του Ενιαίου Λυκείου, σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, που επιλέγουν την κατευθείαν ένταξη σε εργασία. Συνήθως ασκείται πίεση από την οικογένεια προς τα παιδιά να σπουδάσουν, να πάρουν ένα πτυχίο. Αυτό φυσικά δεν είναι κατακριτέο, αλλά συχνά φθάνει σε υπερβολές. Έχουν δηλαδή αναφερθεί περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι γονείς επιμένουν το παιδί τους να επαναλάβει τις προσπάθειες για εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, δύο και τρεις φορές, παρόλο που το ίδιο δε δείχνει την ανάλογη διάθεση. Σε άλλες περιπτώσεις επιμένουν να εγγραφεί σε κάποια σχολή (συνήθως ΙΕΚ ή εργαστήριο ελευθέρων σπουδών) ακόμη και όταν το ίδιο δεν ενδιαφέρεται για τη συγκεκριμένη ειδικότητα. Σε αρκετές πάντως περιπτώσεις οι νέοι εντάσσονται στον κόσμο της εργασίας, έχοντας στο στόμα τη στυφή γεύση από την αποτυχία εισόδου στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ή τις ημιτελείς σπουδές. Αυτός είναι ο κύριος λόγος που η οικογένεια κατά την περίοδο αυτής της μετάβασης οφείλει να είναι ιδιαίτερα προσεκτική και να προσφέρει στο νέο άτομο τις παρακάτω ευκαιρίες:

- Δημιουργία και συντήρηση, μέσα στην οικογένεια, κλίματος κατανόησης και αποδοχής.
- Συζητήσεις στο πλαίσιο της ευρύτερης οικογένειας πάνω σε θέματα απασχόλησης, αμοιβών και εργασιακών σχέσεων.
- Διευκόλυνση επισκέψεων του νέου στο χώρο εργασίας ενός νέου συγγενή ή φίλου, που πρόσφατα προσλήφθηκε.
- Συζήτηση με τους γονείς σχετικά με προτιμήσεις για επαγγέλματα, για συνθήκες εργασίας, ευκαιρίες που παρουσιάζονται και τα μελλοντικά σχέδια.
- Ευκαιρίες για μη αμειβόμενη μικρής διάρκειας απασχόληση (εργασιακή εμπειρία) στην επιχείρηση ενός φίλου ή συγγενή, ακόμη και σε θέση που δεν θα ήταν της προτίμησής του.
- Οικονομική στήριξη για τη συμμετοχή σε σεμινάρια άτυπης εκπαίδευσης – κατάρτισης.
- Ενημέρωση από φυλλάδια και άλλες πηγές, σε θέματα απασχόλησης και κατάρτισης καθώς και σχετικά σχόλια.

β. Μετάβαση των Νέων από την Εργασία σε Κατάσταση Ανεργίας.

Λόγω των τελευταίων κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων στην Ευρώπη γενικά και στη χώρα μας, είναι πολύ πιθανό ένα νέο άτομο να χρειαστεί να περάσει από μια περίοδο ανεργίας και γι' αυτό χρειάζεται η ανάλογη προετοιμασία και στήριξη του νέου από τους πολύ δικούς του ανθρώπους. Στην περίπτωση που ο νέος χάσει την εργασία του για οποιοδήποτε λόγο (απόλυση, εγκατάλειψη της εργασίας για προσωπικούς λόγους κτλ), η οικογένεια και πάλι θα σταθεί στο πλάι του με:

- Προσωρινή οικονομική του κάλυψη κατά το δυνατόν.
- Συζήτηση σε κλίμα κατανόησης, σε σχέση με τα νέα δεδομένα και απαιτήσεις της αγοράς εργασίας αλλά και τις προσπάθειες που πρέπει ο ίδιος να ξεκινήσει, ώστε να ανταποκριθεί στο σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον.
- Στήριξη στις πιθανές αποτυχίες να ξαναβρεί εργασία.
- Διευκόλυνση για προσωρινή απασχόληση (έστω και άμισθη).
- Συνεχή ενημέρωση σχετικά με σεμινάρια επανακατάρτισης και ευκαιρίες απασχόλησης.
- Ενθάρρυνση να αποκτήσει όσο το δυνατόν περισσότερα επαγγελματικά εφόδια, για παράδειγμα να μάθει ή να τελειοποιήσει τις γνώσεις του σε μια –τουλάχιστον- ξένη γλώσσα, να παρακολουθήσει μαθήματα Η/Υ, να

παρακολουθήσει σεμινάρια σχετικά με τον χώρο και το αντικείμενο εργασίας που τον ενδιαφέρει, κτλ.

γ. Η Μετάβαση σε Άλλο Εργασιακό Περιβάλλον

Παρόλο που η μετάβαση αυτή είναι και σύντομη και δεν περικλείει κινδύνους, ενώ αντίθετα συνήθως σηματοδοτεί αναβάθμιση και κρύβει προσδοκίες επιτυχίας, η οικογένεια μπορεί και πάλι να προσφέρει:

- Ενθάρρυνση για τη χάραξη νέας προοπτικής.
- Πληροφορίες για τη νέα θέση εργασίας από συγγενείς, φίλους κτλ.
- Ευκαιρίες νέων επαφών – γνωριμιών, μέσω του οικογενειακού κύκλου.
- Συζητήσεις γύρω από τις απαιτήσεις της νέας θέσης και τις εμπειρίες του ατόμου στη καινούργια του δουλειά.

Η Μετάβαση των Νέων στον Κόσμο των Ενηλίκων

Μετάβαση από την νηπιακή στην παιδική ηλικία, από την παιδική στην εφηβική, μετάβαση από την εφηβεία στην ωριμότητα και την αυτονόμηση, δημιουργία σοβαρού δεσμού, γάμος, σοβαρή αναπηρία, διαζύγιο, απώλεια του συντρόφου, είναι χαρακτηριστικές μεταβάσεις που βιώνει ή μπορεί να βιώσει ένα άτομο. Αν η οικογένειά του βοηθήσει, και θα μπορούσε να βοηθήσει, ανάλογα με τις συνθήκες, στην ουσία προλαβαίνει και υποκαθιστά το Σύμβουλο. Ως παράδειγμα θα χρησιμοποιήσουμε τη μετάβαση ενός ατόμου από την εφηβεία στην ωριμότητα και την αυτονόμηση.

Η συμπεριφορά του εφήβου χαρακτηρίζεται από αντιδράσεις προς τους γονείς, αμφισβήτηση, μεταπτώσεις, ίσως και τάσεις απομόνωσης. Σιγά-σιγά, όμως, ακολουθώντας τα πρότυπα και τις ιδέες του, ολοκληρώνει το σύστημα των αξιών του και ωριμάζει. Φαίνεται πιο κατασταλαγμένος, μένει πιο σταθερός στις φιλίες του, διαχειρίζεται πιο αποτελεσματικά τον εαυτό του και το μέλλον του και, ανάλογα με τις συνθήκες και την πορεία που έχει χαράξει, οδεύει προς την ανεξαρτητοποίηση. Πρόκειται για διαδικασία που κρατάει αρκετό καιρό, ίσως χρόνια. Γι' αυτό και οι γονείς μπορούν και πρέπει να ενισχύσουν το νέο άτομο στην πορεία του αυτή με:

- Δημιουργία και διατήρηση μέσα στο σπίτι, κλίματος κατανόησης, αποδοχής, αγάπης.
- Προσφορά αρκετού χρόνου για συζητήσεις και συντροφιά με το έφηβο.
- Καθημερινή απόδειξη της εμπιστοσύνης τους προς αυτόν.
- Ανάθεση ευθυνών, ώστε σταδιακά να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες.

- Φροντίδα για τη μόρφωση, την καλλιέργεια, την ψυχαγωγία του, τις συντροφίες του.
- Συζητήσεις-σχόλια γύρω από την πορεία και την εξέλιξη φιλικών ή συγγενικών προσώπων.
- Ενημέρωση και σχόλια γύρω από τις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας.
- Συζητήσεις γύρω από ζητήματα, όπως η εργασία, ο γάμος, η οικογένεια κτλ.
- Μετάδοση αισιόδοξης διάθεσης για την αντιμετώπιση των δυσκολιών.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι, σε κάθε περίπτωση μετάβασης ενός ατόμου από μία φάση ζωής σε άλλη, η οικογένειά του μπορεί να προσφέρει πολύτιμη βοήθεια: πρώτον με **προετοιμασία** σχετικά με το τι πιθανόν θα συναντήσει στη νέα κατάσταση (ενημέρωση, συζήτηση σε κλίμα κατανόησης και αποδοχής) και δεύτερον με **στήριξη** για την αντιμετώπιση τυχόν δυσκολιών ή προβλημάτων που ανακύπτουν.

Γ. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Θα ασχοληθούμε με τη μελέτη της περίπτωσης της Ιωάννας, η οποία, κατά το σχολικό έτος 1999-2000 παρακολούθησε τη **θεωρητική κατεύθυνση** στην Γ' τάξη Ενιαίου Λυκείου της Αθήνας και συμμετείχε με επιτυχία στις εξετάσεις του Ιουνίου. Η Ιωάννα ήταν αρκετά καλή μαθήτρια και είχε πολύ καλή ενημέρωση σχετικά με τις σπουδές, χάρη σε μια καθηγήτρια που ενδιαφέρθηκε γι' αυτήν από την Γ' τάξη του Γυμνασίου. Οι γονείς της είναι εκπαιδευτικοί, και συγκεκριμένα φιλόλογοι. Ο πατέρας της έλεγε ότι μπορεί να σπουδάσει ό,τι θέλει, αλλά η μητέρα της, αγχώδης, έψαχνε τα πάντα και συζητούσε μαζί της πολύ. Τους φόβιζε το θέμα της επαγγελματικής αποκατάστασης.

Η Ιωάννα, απόλυτα ικανοποιημένη με τους βαθμούς της στο **εθνικό απολυτήριο**, δήλωσε ως πρώτη της προτίμηση στο Μηχανογραφικό Δελτίο Υποψηφίου για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ως δεύτερη προτίμηση το Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η Ιωάννα είχε πάρει πολλές πληροφορίες. Έμαθε λοιπόν, ότι το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών στην Αθήνα έχει πιο θεωρητική κατεύθυνση, ενώ η ίδια έχει μάλλον πρακτικό προσανατολισμό στη ζωή της. Αγαπάει το θέατρο, όχι τόσο διότι είχε παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο σε θεατρική παράσταση του Δημοτικού Σχολείου, αλλά διότι οι γονείς της την πήγαιναν πολύ συχνά στο θέατρο και σχολίαζαν μαζί της λεπτομέρειες από κάθε παράσταση. Ήθελε να φύγει από την Αθήνα, που τη θεωρεί πιο απρόσωπη πόλη, ενώ η Θεσσαλονίκη με το λιμάνι είναι πιο όμορφη, πιο ελεύθερη. Είχε και μια απογοήτευση από τις

παρέες της και σκέφτηκε να κάνει μια καινούργια αρχή. Έγιναν πολλές συζητήσεις με τους γονείς ολόκληρο το χρόνο. Η μητέρα της, ευαίσθητη, της έλεγε: “θα μας λείψεις, αν δηλώσεις Θεσσαλονίκη”. Το ίδιο και η μικρότερή της αδελφή. Ωστόσο, δε δέχθηκε έντονες πιέσεις παρά μόνο την παράκληση να βάλει τη β’ προτίμησή της σε φιλολογικό τμήμα της Αθήνας. Επιθυμούσε να ζήσει τη φοιτητική ζωή όπως την είχε ακούσει από φίλους της. Οι γονείς της έχουν εμπιστοσύνη και τα επιπλέον έξοδα για τις σπουδές δεν θα δημιουργήσουν πρόβλημα.

Την Ιωάννα τη γοητεύει ο χώρος του θεάτρου και πιστεύει βάσιμα ότι θα πετύχει την πρώτη της προτίμηση. Όμως, τώρα είναι σε διακοπές περιμένοντας τα αποτελέσματα και κάνει κάποιες σκέψεις, μήπως έπρεπε να είχε δηλώσει πρώτο το Τμήμα Αρχαιολογίας, γιατί άκουσε ότι οι καλλιτέχνες είναι ιδιόρρυθμοι, το περιβάλλον απαιτητικό. Ωστόσο η ίδια πιστεύει ότι όσοι από τους υποψήφιους προτιμούν το Τμήμα Θεάτρου πρέπει να το θέλουν πολύ και ασφαλώς ότι έχει δικαίωμα να κάνει τις επιλογές της. Γράφει καλά και θα μπορούσε να επιτύχει και ως κριτικός θεάτρου. Η μητέρα της μάλιστα της είχε προτείνει μια εναλλακτική λύση: Να σπουδάσει Αρχαιολογία, να ειδικευτεί στην Ιστορία Τέχνης, να πάει στο εξωτερικό για ειδικές σπουδές και να επιστρέψει για να βρει εργασία ως κριτικός.

- Εσείς πιστεύετε ότι η **μετάβαση** της Ιωάννας από τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση προς το Πανεπιστήμιο θα είναι εύκολη;
- Ποια είναι τα στοιχεία από την ιστορία της Ιωάννας που στηρίζουν την απάντησή σας;
- Νομίζετε πως η βοήθεια που δέχθηκε από τους γονείς της ήταν αρκετή;
- Αν “όχι”, με ποιον ακόμη τρόπο θα μπορούσαν οι γονείς της Ιωάννας να την βοηθήσουν στη μετάβασή της προς το Πανεπιστήμιο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9.

Οι δεξιότητες ζωής και ο ρόλος των γονέων

Στο **ένατο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Τι εννοούμε λέγοντας «δεξιότητες ζωής»;
- Πώς αποκτώνται οι δεξιότητες ζωής;
- Γιατί είναι σημαντικές οι δεξιότητες ζωής;
- Πώς σχετίζονται οι δεξιότητες ζωής με την επαγγελματική ανάπτυξη;

Κεφάλαιο Ένατο: ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Ζούμε σε μια κοινωνία που τείνει να γίνει αρκετά πολύπλοκη και σύνθετη. Οι συνθήκες της σύγχρονης εποχής απαιτούν την ανάπτυξη ορισμένων βασικών γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων έτσι ώστε η προσαρμογή μας στα καινούργια δεδομένα να είναι ευκολότερη, ομαλότερη και περισσότερο επιτυχημένη.

Σ' αυτό μπορεί να μας βοηθήσει μια σειρά από δεξιότητες, που ονομάζονται δεξιότητες (καθημερινής) ζωής, διότι μας βοηθούν να προσαρμοζόμαστε ευκολότερα στις απαιτήσεις της καθημερινότητας ή να υλοποιούμε τους στόχους μας, να αντιμετωπίσουμε τις καταστάσεις που μας αφορούν και γενικά «να τα βγάζουμε πέρα» σ' έναν κόσμο που δεν μας φαίνεται πάντα εύκολος ή φιλικός. Το πόσο καλά θα τα καταφέρουμε εξαρτάται από την ψυχική πανοπλία μας -από τις «δεξιότητες ζωής» που θα αποκτήσουμε.

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΗΣ

Τι Εννοούμε Λέγοντας «Δεξιότητες Ζωής»;

Είναι οι δεξιότητες που χρησιμοποιούμε στην καθημερινή μας ζωή και μας βοηθούν να λειτουργήσουμε με επιτυχία, να επιβιώσουμε, να συντηρήσουμε και να αναπτύξουμε το δυναμικό μας. Πρόκειται για τη γενική ικανότητα να αντιμετωπίζουμε τα προβλήματα της ζωής μέσα από δεξιότητες αυτοβοήθειας και αυτοκαθοδήγησης, με στόχο την επίτευξη των στόχων μας, της ψυχικής μας ισορροπίας και υγείας. Στον όρο «δεξιότητες ζωής» περιλαμβάνονται ποικίλες δεξιότητες που χρησιμοποιούνται από τον καθένα μας στα πλαίσια της καθημερινότητας και που αποσκοπούν στην ομαλότερη πορεία μας στην εργασία και τη ζωή.

Οι δεξιότητες ζωής είναι προϊόν μάθησης. Υποστηρίζεται ότι ο εαυτός μας αποτελείται από τρία κύρια μέρη:

1. Τον *φυσικό εαυτό*, που είναι η «βιολογική προίκα» μας και που περιλαμβάνει τις κλίσεις, τις ορμές, τα ένστικτα και όλο το ανθρώπινο δυναμικό μας.
2. Τον *μαθημένο εαυτό*, που αντανakλά την εμπειρία μας και περιλαμβάνει την αυτοαντίληψη και τις δεξιότητές μας.
3. Τον *εκτελεστικό εαυτό* που αντιπροσωπεύει την ικανότητα να προχωράμε στη ζωή μας μέσα από μια σειρά επιλογών που κάνουμε.

Οι δεξιότητες ζωής, αν και ανήκουν στον μαθημένο εαυτό, συνδέονται στενά με τον φυσικό και τον εκτελεστικό. Η ικανότητά μας να εξελιχτούμε και να αναπτυχθούμε προσδιορίζεται από το φυσικό δυναμικό μας και το κατά πόσο θα ανταποκριθούμε σωστά στη ζωή και στις απαιτήσεις της με τις δεξιότητες που έχουμε αποκτήσει.

Ποιες είναι οι Δεξιότητες Ζωής

Οι άνθρωποι μπορούν να επιλέξουν τα στοιχεία του φυσικού και μαθημένου εαυτού, που θέλουν να αναπτύξουν, για να επιτύχουν συγκεκριμένους στόχους. Αν και όλοι μας διαθέτουμε την ικανότητα να επιβιώνουμε και να αναπτυσσόμαστε, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, υπάρχουν ορισμένες δεξιότητες που, αν δεν τις αποκτήσουμε επαρκώς, θα αντιμετωπίσουμε προβλήματα προσαρμογής, επικοινωνίας, σχέσεων ή ακόμη σωματικής και ψυχικής υγείας. Αυτές είναι:.

Δεξιότητες χειρισμού προβλημάτων: Πρόκειται για τις δεξιότητες που θα μας βοηθούν να χειριζόμαστε εποικοδομητικά τα προβλήματά μας και να υπομένουμε τις συνέπειες και την ταλαιπωρία που συνεπάγονται.

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η ζωή είναι γεμάτη προβλήματα. Με το να προσπαθούμε να τα επιλύσουμε, αναπτυσσόμαστε και εξελισσόμαστε διανοητικά και ψυχικά. Μαθαίνοντας στα παιδιά μας τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων, θέτουμε τις βάσεις για την ψυχική τους υγεία. Αυτό, βεβαίως, προϋποθέτει ανάληψη των ευθυνών μας για την ανάπτυξη και ωρίμανση τους.

Η επίλυση των προβλημάτων μας βασίζεται στο βαθμό αυτογνωσίας που διαθέτουμε. Όσο περισσότερο έχεις επίγνωση των πράξεων, των σκέψεων και των συναισθημάτων σου, τόσες περισσότερες λύσεις μπορείς να βρεις και τόσο ευκολότερα μπορείς να προβλέψεις την έκβαση των αποφάσεων σου.

Δεξιότητες επικοινωνίας: Πρόκειται για τις δεξιότητες που μας βοηθούν να συναλλασσόμαστε με άλλους ανθρώπους και να εκφράζουμε με τρόπο αποτελεσματικό τις σκέψεις και τα συναισθήματά μας. Για να υπάρξει επικοινωνία, είναι απαραίτητος ένας πομπός και ένας δέκτης.

Τα μηνύματα που στέλνουμε μπορεί να είναι λεκτικά, δηλαδή να εκφράζονται με λέξεις, ή μη λεκτικά, δηλαδή να εκφράζονται με τη στάση του σώματος, την έκφραση του προσώπου κλπ. Υποστηρίζεται ότι επικοινωνούμε με λέξεις κατά 7%, με τον τόνο, τη χροιά της φωνής κατά 38% και με τις κινήσεις του σώματος κατά 55%. Για να είναι σαφές αυτό που θέλουμε να εκφράσουμε, θα πρέπει να υπάρχει συνέπεια ανάμεσα στο λεκτικό και μη λεκτικό επίπεδο π.χ. ένα στοργικό "σ' αγαπώ" είναι πολύ διαφορετικό από ένα αδιάφορο.

Οι άνθρωποι που έχουν δεξιότητες επικοινωνίας αναπτύσσουν υγιείς σχέσεις και συναλλάσσονται εύκολα και άμεσα με τους άλλους. Αντίθετα, εκείνοι που έχουν φτωχές δεξιότητες επικοινωνίας νιώθουν πως συχνά τους ταπεινώνουν και τους παρανοούν.

Συναισθηματικές δεξιότητες: Ο όρος συναίσθημα αναφέρεται σε ένα αίσθημα και στις ψυχολογικές και βιολογικές παραμέτρους του που οδηγούν σε συγκεκριμένες σκέψεις και αντιδράσεις.

Οι άνθρωποι με πλούσιο συναισθηματικό κόσμο είναι κοινωνικά ισορροπημένοι, τρυφεροί, ευαίσθητοι, πονετικοί, αυθόρμητοι, ευδιάθετοι και

καλύτερα προσαρμοσμένοι στο στρες. Στο αντίθετο άκρο βρίσκονται αυτοί που οι ψυχίατροι ονομάζουν "αλεξιθυμικούς". Τα άτομα αυτά δυσκολεύονται να εκφράσουν αυτό που αισθάνονται, όχι γιατί αδυνατούν να το νιώσουν, αλλά γιατί δεν μπορούν να το αναγνωρίσουν. Και ακριβώς επειδή λείπει αυτή η ικανότητα, στερούνται της ενσυναίσθησης, δηλαδή της ικανότητας να αναγνωρίζεις τα συναισθήματα του άλλου.

Κακοποιημένα παιδιά που έχουν υποστεί σωματική ή ψυχική βία φέρονται με σαδισμό και αδιαφορούν για το αν πληγώνουν τους άλλους. Αντίθετα, εκείνα που μεγάλωσαν με πονετικούς και ευαίσθητους στον πόνο των άλλων γονείς έμαθαν να ανταποκρίνονται στη στενοχώρια των άλλων.

Δεξιότητα αξιοποίησης του χρόνου: Πρόκειται για την ικανότητα να αξιοποιείς το χρόνο σου δημιουργικά. Ο χρόνος μας είναι πολύτιμος. "Χρόνου φείδου" έλεγαν οι αρχαίοι σε μια προσπάθεια να καταδείξουν την αξία του χρόνου. Αν καταλάβουμε πόσο σημαντικός είναι ο χρόνος μας, τότε θα τον χρησιμοποιήσουμε με το σωστό τρόπο. Η κάθε στιγμή της ζωής μας είναι σημαντική κι είναι κρίμα να αφήνουμε την κάθε μέρα να περνά χωρίς να την αξιοποιούμε.

Οι στοργικοί γονείς που πραγματικά εκτιμούν τα παιδιά τους, τους αφιερώνουν το χρόνο τους, για να τα ακούσουν και να τα βοηθήσουν. Τα παρατηρούν, τα προσέχουν, είναι πρόθυμοι να υποφέρουν μαζί τους, κατανοούν τις ανάγκες τους. Πολύ περισσότερο όμως, δίνουν ποιότητα στη σχέση τους και τους περνούν το μήνυμα ότι είναι άτομα με αξία, πολύτιμα και αξιαγάπητα, γιατί, όταν αγαπάμε κάτι, θέλουμε να το φροντίζουμε και να του διαθέτουμε το χρόνο μας.

Επαγγελματικές δεξιότητες: Πρόκειται για τις δεξιότητες που σε βοηθούν να προσαρμόζεσαι στον χώρο εργασίας, να είσαι σε αρμονία με το επαγγελματικό σου περιβάλλον και να αποδίδεις το μέγιστο των δυνατοτήτων σου. Πρόκειται για ορισμένες δεξιότητες που θεωρούνται απαραίτητες για να μπορέσει ο άνθρωπος να απορροφηθεί στην αγορά εργασίας, να παραμείνει στη θέση του, να εξελιχθεί ή να μετακινηθεί σε άλλο τομέα, θέση ή αντικείμενο εργασίας.

Οι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν προβλήματα προσαρμογής στον επαγγελματικό τους χώρο αντιδρούν με ποικίλους τρόπους. Απουσιάζουν συχνά, γίνονται αντιπαραγωγικοί, έχουν προβλήματα στις σχέσεις με τους συναδέλφους. Αντίθετα, όταν υπάρχει επαγγελματική προσαρμογή, δημιουργούνται κίνητρα για παραγωγικό έργο και ο άνθρωπος αισθάνεται ικανοποιημένος από το επάγγελμά του.

Δεξιότητες μάθησης: Πρόκειται για τις δεξιότητες που σχετίζονται με τις διαδικασίες μάθησης και γενικά εκπαίδευσης και σπουδών. Για παράδειγμα, οι δεξιότητες αυτής της ομάδας αναφέρονται στον τρόπο μελέτης, στον τρόπο οργάνωσης και σχεδιασμού της ζωής στις παραμονές εξετάσεων, στην αντιμετώπιση του εξεταστικού άγχους, στην αποδοτική μελέτη, στις σχέσεις με το προσωπικό του σχολείου κ.ο.κ.

Άλλες δεξιότητες: Πολλές άλλες δεξιότητες, που δεν ανήκουν στις παραπάνω κατηγορίες, είναι σημαντικές για τη ζωή του ατόμου. Για παράδειγμα, δεξιότητες επιβίωσης, δεξιότητες σε καταστάσεις κινδύνου, δεξιότητες σε καταστάσεις κρίσεως, κ.ο.κ.

Πώς Αποκτώνται οι Δεξιότητες Ζωής

Μερικοί ψυχολόγοι τονίζουν τη σημασία της μάθησης δεξιοτήτων μέσα από τις συνέπειες των ενεργειών μας. Πρόκειται για μια διαδικασία δοκιμής και λάθους, κατά την οποία η συμπεριφορά ενισχύεται ή αποδυναμώνεται κάτω από την επίδραση του περιβάλλοντος.

Άλλοι ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι οι δεξιότητες ζωής αποκτώνται μέσα από την παρατήρηση ή από τα πρότυπα που προβάλλουν οι γονείς. Το πώς συμπεριφερόμαστε, νιώθουμε, εκφραζόμαστε, έχει τις ρίζες του στα παραδείγματα που δίνουν οι γονείς. Βλέποντας το ρόλο που διαδραματίζουν τα γονικά πρότυπα μπορούμε να αντιληφθούμε την σημασία της οικογένειας στην απόκτηση δεξιοτήτων ζωής. Η οικογένεια είναι το πρώτο σχολείο δεξιοτήτων ζωής. Σε όσες περισσότερες δεξιότητες μας ασκεί το οικογενειακό περιβάλλον τόσο καλύτερα ανταποκρινόμαστε στο μακρύ και δύσκολο ταξίδι της ανάπτυξης και της ωρίμανσης.

Ο θεσμός του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού συμβάλλει στην απόκτηση δεξιοτήτων ζωής, με το εκπαιδευτικό υλικό της Γ΄ Γυμνασίου και Α΄ Ενιαίου Λυκείου, με το οποίο ευαισθητοποιεί τον μαθητή, ώστε να μάθει πώς να εντοπίζει, να αξιολογεί και να αντιμετωπίζει τις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της εργασίας και της ζωής, γενικότερα. Στον περιορισμένο χρόνο «διδασκαλίας» του ΣΕΠ υπάρχουν ενότητες στα σχολικά βιβλία για τον μαθητή, όπου παρουσιάζονται αναλυτικά οι δεξιότητες ζωής και η σημασία τους για την πορεία των νέων ανθρώπων.

Γιατί είναι Σημαντικές οι Δεξιότητες Ζωής

Καθημερινά αντιμετωπίζουμε τις προκλήσεις της ζωής και αναγκαζόμαστε να κάνουμε μια σειρά επιλογών. Οι άνθρωποι που διαθέτουν επαρκείς δεξιότητες ζωής μπορούν όχι μόνο να προβαίνουν στις κατάλληλες επιλογές αλλά και να είναι αποτελεσματικοί στην αντιμετώπιση καινούργιων προβλημάτων.

Οι δεξιότητες ζωής μας δίνουν τη δυνατότητα να κατευθύνουμε τη ζωή μας, να παίρνουμε αποφάσεις ψύχραιμα, να είμαστε αυτόνομοι και αποτελεσματικοί.

Στον επαγγελματικό χώρο, οι άνθρωποι που είναι πετυχημένοι κατέχουν σε μεγάλο βαθμό τις βασικές δεξιότητες ζωής: Είναι ικανοί στη διαπροσωπική επικοινωνία και ευέλικτοι στη διαδικασία επίλυσης προβλημάτων και λήψης απόφασης. Επιλέγουν προσεκτικά το εργασιακό τους περιβάλλον και το διαμορφώνουν έτσι, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους. Έχουν πίστη

στον εαυτό τους, είναι δημιουργικοί, παίρνουν ρίσκα, διαθέτουν εγρήγορση και ενεργητικότητα.

Η Διαδικασία της Μετάβασης και ο Ρόλος των Δεξιοτήτων Ζωής

Όπως ήδη έχει σημειωθεί, με τον όρο μετάβαση νοούνται εκείνες οι ενέργειες του ατόμου ή εκείνες οι φάσεις δραστηριοτήτων, κατά τις οποίες και μέσω των οποίων συντελείται η μεταπήδηση του μαθητή από ένα περιβάλλον σε άλλο, από μια βαθμίδα σε άλλη, από μια φάση εξέλιξης σε άλλη κλπ. Μέσα στα πλαίσια της διαδικασίας αυτής, ο μαθητής μεταβαίνει από τη μια εκπαιδευτική βαθμίδα στην άλλη, από το σχολείο στον κόσμο έξω από αυτό, δηλαδή στον εργασιακό χώρο. Για να μπορέσει ο μαθητής να πραγματοποιήσει μια επιτυχημένη μετάβαση, χρειάζεται ειδική προετοιμασία και βοήθεια, τόσο από την πλευρά του σχολείου, όσο και της οικογένειας.

Η συνεργασία, η ικανότητα επικοινωνίας, ο χειρισμός των συναισθημάτων, η αυτεπίγνωση, ο αυτοέλεγχος είναι μερικές από τις δεξιότητες που είναι χρήσιμες στους νέους τόσο στη ζωή του μέσα σε μια σχολική τάξη, όσο και στον κόσμο εκτός σχολείου.

Η επαγγελματική τοποθέτηση, δηλαδή η προσωρινή ή μόνιμη είσοδος σε ένα εργασιακό χώρο, σχετίζεται άμεσα με τη διαδικασία της μετάβασης και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο απόκτησης επαγγελματικών δεξιοτήτων. Ο μαθητής μπορεί να δει στην πράξη τα προβλήματα που προκύπτουν στον επαγγελματικό χώρο και να αναπτύξει τις κατάλληλες δεξιότητες αντιμετώπισής τους. Επιπλέον, μπορεί να κατανοήσει τις δεξιότητες που απαιτούνται για την άσκηση ενός επαγγέλματος και να αποκτήσει μια πιο ρεαλιστική εικόνα για τον κόσμο της εργασίας. Η επαγγελματική τοποθέτηση λοιπόν, δίνει τη δυνατότητα στο μαθητή να αποκτήσει επαγγελματική εμπειρία και πρακτικές γνώσεις στον πραγματικό εργασιακό χώρο.

Σημειώνεται ότι οι έρευνες δείχνουν ότι τα κέρδη των μαθητών κατά την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας στη διάρκεια της σχολικής τους ζωής είναι πολλά: πιθανή εξασφάλιση μόνιμης απασχόλησης, γνώση των πλεονεκτημάτων-μειονεκτημάτων ενός επαγγέλματος, γνωριμία με τις απαιτούμενες επαγγελματικές δεξιότητες και τις συνθήκες άσκησης ενός επαγγέλματος, κτλ. Παράλληλα, επιτυγχάνεται η σύνδεση κι επικοινωνία του σχολείου με τον κόσμο της εργασίας, ενώ προκύπτουν οφέλη και για τις επιχειρήσεις που φιλοξενούν μαθητές: η τοποθέτηση για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας συχνά οδηγεί σε εύκολη και ανέξοδη επιλογή του κατάλληλου εργατικού δυναμικού, είτε σε εποχιακή είτε σε μόνιμη βάση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10.

Αποφάσεις – Λήψη αποφάσεων

Στο **δέκατο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Τι σημαίνει «λήψη απόφασης» και ποιες στρατηγικές μπορούμε να εφαρμόσουμε;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της υπεύθυνης λήψης απόφασης;
- Τι σημαίνει “επιλέγω επάγγελμα”; Ποιοι παράγοντες επιδρούν στις επιλογές μας;
- Εμείς οι γονείς μπορούμε να διευκολύνουμε τα παιδιά μας στην επιλογή επαγγέλματος;
- Ποια είναι τα όρια της φροντίδας προς τα παιδιά μας;

Κεφάλαιο Δέκατο: ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ - ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Αν και η ζωή μας χωρίς τη δυνατότητα επιλογών θα ήταν πιο απλή, κανείς δε θα προτιμούσε να ζει σε καθεστώς ανελευθερίας. Συνειδητά λοιπόν, ο άνθρωπος σε όλη τη διάρκεια της ζωής του καλείται να εξετάσει, να σταθμίσει, και να αποφασίσει μεταξύ δύο ή και περισσότερων επιλογών.

Ιδιαίτερα σημαντικές και καθοριστικής σημασίας για την περαιτέρω πορεία του ανθρώπου είναι οι αποφάσεις που αφορούν τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές του επιλογές. Αρκεί να σκεφτεί κανείς πως επιλέγοντας επάγγελμα, επιλέγει παράλληλα και τρόπο ζωής.

Έχοντας υπόψη μας πως όσο πιο πολλές λανθασμένες επιλογές κάνουμε σήμερα, τόσο πιο πολλοί άνεργοι και μετανιωμένοι θα υπάρχουν αύριο, χρειάζεται να ξεκινήσουμε συζήτηση με τα παιδιά και να τους θέσουμε ερωτήματα και διλήμματα. Ας τα ρωτήσουμε πώς βλέπουν το επάγγελμα που ο γονιός τους ή οι γονείς τους ασκούν, ως προς τα *ωράρια*, τις *συνθήκες εργασίας*, τις *οικονομικές απολαβές*, τις *δυνατότητες* που προσφέρουν για *εξέλιξη*. Ας τα ρωτήσουμε για τα δικά τους όνειρα και για τους δικούς τους στόχους, και ας τα ενημερώσουμε για τη σοβαρότητα της λήψης απόφασης, αξιοποιώντας και την ακόλουθη πληροφόρηση. Είναι σίγουρο πως όλοι θα βγούμε κερδισμένοι.

Α. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ - ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Τι Είναι Λήψη Απόφασης

Λήψη απόφασης είναι η διαδικασία, με την οποία ένα άτομο επιλέγει ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες επιλογές - εναλλακτικές λύσεις. Μία απόφαση μπορεί να χαρακτηριστεί ως “καλή” ή, αντίθετα, ως “κακή”, ως “συνετή” ή ως “λανθασμένη”. Όμως, ο χαρακτηρισμός αυτός γίνεται ιδιαίτερα δύσκολος, αν σκεφτούμε πως τα αποτελέσματα μιας απόφασης μπορεί να φανούν μετά από χρόνια.

Στρατηγικές Λήψης Απόφασης

Η στρατηγική είναι το σχέδιο που χρησιμοποιεί κανείς για να μετατρέψει τις *αξίες*, τους *στόχους*, τις *πληροφορίες* που έχει πάρει και τα *ρίσκα* που αναλαμβάνει, σε *απόφαση*. Αν δεν υπάρχει κάποια στρατηγική, τότε η απόφαση είναι τυχαία. Οι κυριότερες στρατηγικές είναι τέσσερις:

↳ *η στρατηγική της επιθυμίας*: το άτομο επιλέγει τις ενέργειες εκείνες που θα μπορούσαν να το οδηγήσουν στο πιο επιθυμητό αποτέλεσμα, ανεξάρτητα από τους κινδύνους, το κόστος ή την πιθανότητα επίτευξης,

- ↳ η *στρατηγική της αποφυγής*: το άτομο επιλέγει τις ενέργειες εκείνες που είναι περισσότερο πιθανό να το βοηθήσουν να αποφύγει το χειρότερο πιθανό αποτέλεσμα,
- ↳ η *στρατηγική της ασφάλειας*: το άτομο επιλέγει τις ενέργειες εκείνες που έχουν τη μεγαλύτερη πιθανότητα να του εξασφαλίσουν επιτυχία,
- ↳ η *στρατηγική του συνδυασμού*: το άτομο επιλέγει τις ενέργειες εκείνες που θα του εξασφαλίσουν τον καλύτερο δυνατό συνδυασμό πιθανότητας και επιθυμίας. Είναι η πιο λογική, αλλά και η πιο δύσκολη στρατηγική.

Τι σημαίνει λήψη υπεύθυνης απόφασης;

Ο μαθητής τελειώνοντας το Γυμνάσιο καλείται να πάρει την πρώτη ίσως σοβαρή εκπαιδευτική - επαγγελματική απόφαση. Πρέπει να απαντήσει στον εαυτό του και στους γονείς του για τη συνέχιση ή τη διακοπή των σπουδών του, για την ενδεχόμενη επιλογή επαγγελματικής κατάρτισης κτλ. Η πορεία που θα ακολουθήσει, για να καταλήξει στην απόφασή του, θα είναι επαρκής αν:

- ✓ θέτει σκοπούς και συγκεντρώνει πληροφορίες,
- ✓ λαμβάνει υπόψη τις αξίες του,
- ✓ σκέφτεται εναλλακτικές λύσεις και τις αξιολογεί,
- ✓ υπολογίζει τις συνέπειες των ενεργειών του,
- ✓ επιλέγει τη λύση που παρουσιάζει τα περισσότερα πλεονεκτήματα και τα λιγότερα μειονεκτήματα, και συγχρόνως ικανοποιεί περισσότερο τους στόχους, όπως τους έχει θέσει ιεραρχικά,
- ✓ περάσει στο στάδιο της υλοποίησης με οργάνωση, πρόβλεψη και προγραμματισμό, και αξιολογήσει την απόφασή του.

Η διαδικασία αυτή, σύμφωνα με κάποιους συγγραφείς, ονομάζεται και *λογικός τρόπος απόφασης*.

Πρέπει να σημειώσουμε πως στην περίπτωση των αποφάσεων για σπουδές και επάγγελμα η *λογική* σειρά είναι πρώτα να αποφασίσουμε σε ποιον εργασιακό χώρο θα μας ενδιέφερε να εργαστούμε και στη συνέχεια να διερευνήσουμε τις σπουδές που οδηγούν σε αυτόν, και όχι αντίστροφα. Δυστυχώς όμως πολλά παιδιά, κάτω από την πίεση της οικογένειας και τον φόβο της αποτυχίας, δηλώνουν πως αυτό που τα ενδιαφέρει είναι η είσοδος σε οποιαδήποτε Σχολή.

β. Ποια η Σημασία της Εκπαιδευτικής και Επαγγελματικής Επιλογής;

Από το αποτέλεσμα των αποφάσεων κάθε νέου και νέας επηρεάζεται:

- η ικανοποίηση των βασικών αναγκών, όπως είναι ο βιοπορισμός αλλά και δυνατότητες απασχόλησης στο μέλλον,
- η επαγγελματική του / της πορεία, η προσαρμογή και η ικανοποίηση,
- η ψυχική και συναισθηματική ισορροπία του ατόμου,

γ. Η Αναγκαιότητα της Πληροφόρησης για τις Σπουδές και τα Επαγγέλματα

Ο κόσμος του χτες χαρακτηριζόταν από μια σχετική σταθερότητα και οι άνθρωποι λίγες μεταβολές γνώριζαν στη διάρκεια της ζωής τους. Σήμερα όμως ο ρυθμός ανάπτυξης είναι επιταχυνόμενος, οι εξελίξεις, τόσο στον εργασιακό, όσο και στον εκπαιδευτικό χώρο, είναι ιδιαίτερα έντονες και γρήγορες. Η συστηματική πληροφόρηση συμβάλλει στον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας και στον περιορισμό της ανισότητας ευκαιριών: το κάθε άτομο πρέπει να έχει πρόσβαση σε πληροφορίες, ώστε να γνωρίζει το τι συμβαίνει στον κόσμο γύρω του αλλά και το ποιες εναλλακτικές λύσεις έχει στη διάθεσή του, μέχρι τότε ισχύουν, τι προϋποθέσεις υπάρχουν, κτλ. Το ζητούμενο σήμερα είναι οι κοινωνίες να περάσουν από το επίπεδο της πληροφορίας στο επίπεδο της γνώσης. Η πληροφόρηση οδηγεί σε ευρύτερες οπτικές και αντιλήψεις, η επίδραση των κοινωνικών επαγγελματικών προκαταλήψεων και στερεοτύπων αμβλύνεται, ενώ επικρατούν ορθολογικότεροι τρόποι στην επιλογή σπουδών, επαγγέλματος, τρόπου ζωής, στάσεων, αξιών κτλ.

B. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Ατομικοί

Οι επιλογές ενός ατόμου, με όποιο τρόπο κι αν έχει καταλήξει σε αυτές, δεν είναι ούτε τυχαίες, ούτε αυθαίρετες. Οπωσδήποτε είναι αποτέλεσμα των:

- ✓ αξιών και των προτεραιοτήτων, όπως: *ασφάλεια, αναγνώριση, οικονομικές απολαβές, αυτο - έκφραση, διαπροσωπικές σχέσεις;*
- ✓ των *επιθυμιών* και των *προσδοκιών* που το άτομο είχε εκείνο το διάστημα της ζωής του,
- ✓ της νοητικής και της συναισθηματικής ισορροπίας του,
- ✓ της *αυτοπεποίθησης, αυτογνωσίας* και *αυτοαντίληψης* του.

Οικογενειακοί

Η οικογένεια διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του επαγγέλματος των παιδιών, καθώς οι γονείς ανήκουν και στα δύο συστήματα, οικογένεια και οικονομία. Εξάλλου,

- ✓ οι γονείς συνειδητά ή ασυνείδητα μεταφέρουν στα παιδιά *κοινωνικές αξίες*, δημιουργούν *φιλοδοξίες*, *επιθυμίες* και αναπτύσσουν τις *εκπαιδευτικές* και *επαγγελματικές προσδοκίες* τους,
- ✓ στο νεαρό άτομο γίνονται βίωμα τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του επαγγέλματος των γονιών του, ενώ στις περιπτώσεις που ένα επάγγελμα αποτελεί οικογενειακή παράδοση, η επιρροή επιτείνεται,
- ✓ ιδιαίτερα στη δική μας κοινωνία, οι γονείς κατέχουν κυρίαρχη θέση στην οργάνωση της ζωής των παιδιών τους, ενώ συχνά - και εσφαλμένα βέβαια - τα αντιμετωπίζουν ως προέκταση του “εγώ” τους,
- ✓ τέλος, η *οικονομική κατάσταση της οικογένειας* συχνά προσδιορίζει ή περιορίζει την πορεία που θα ακολουθήσει ένα παιδί μετά τη βασική εκπαίδευση.

Κοινωνικοί

Οι βασικότεροι κοινωνικοί παράγοντες που επιδρούν στις αποφάσεις στον επαγγελματικό προσανατολισμό του ατόμου είναι:

- ✓ Το *επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης* και η *αγορά εργασίας*: οι *ρυθμοί ανάπτυξης*, η *ανάπτυξη της τεχνολογίας*, η *αύξηση της παραγωγικότητας*.
- ✓ Η *κατάσταση πλήρους απασχόλησης* ευνοεί σε σημαντικό βαθμό τις επαγγελματικές επιλογές που βασίζονται στην προσωπική επιλογή, ενώ αντίθετα η ανεργία είναι ανασταλτικός παράγοντας.
- ✓ Καθοριστικής σημασίας είναι και ο *εκπαιδευτικός* παράγοντας. Ας σκεφτούμε, για παράδειγμα, πώς επιδρά στις επαγγελματικές επιλογές των παιδιών ένα εκπαιδευτικό σύστημα στραμμένο προς τις κλασικές σπουδές ή αντίθετα στις θετικές σπουδές ή στην τεχνική εξειδίκευση. Τέλος, ας σκεφτούμε τις επιδράσεις ενός πλουραλιστικού εκπαιδευτικού μοντέλου.
- ✓ Το *φύλο* φαίνεται να είναι ένας ιδιαίτερα καθοριστικός παράγοντας για την επιλογή εκπαιδευτικής κατεύθυνσης και επαγγέλματος, αφού οι θετικές σπουδές εξακολουθούν να θεωρούνται χώρος “αντρικός”.
- ✓ Οι σπουδές στη χώρα μας είναι συνδεδεμένες με την *κοινωνική καταξίωση*.

Γ. ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥΣ

Τι Περιμένουν τα Παιδιά από τους Γονείς;

- ➔ **ενθάρρυνση**, ώστε να συμμετέχουν στις σοβαρές αποφάσεις που αφορούν την οικογένεια,
- ➔ προσεκτική **ακρόαση και εκτίμηση της άποψης** που καταθέτουν,
- ➔ συζήτηση για το τι σημαίνει και τι συνεπάγεται το να **αναλαμβάνει κανείς τις ευθύνες των πράξεων του**,
- ➔ κατάλληλες **ευκαιρίες** να παίρνουν μόνα τους αποφάσεις,
- ➔ ιδιαίτερη **προσοχή στο αποθαρρυσμένο παιδί**, που του είναι αναγκαία, ώστε να ενταχθεί ισότιμα στην ομάδα των συνομηλίκων του.

Ας συζητήσουμε τις επιλογές του παιδιού, ώστε να διαπιστώσουμε αν οι πηγές πληροφόρησής του είναι έγκυρες, αν οι κλίσεις του, οι δυνατότητές του και ο τρόπος ζωής που θα επιθυμούσε συμφωνούν με το επάγγελμα που σκέφτεται να ακολουθήσει.

Ας μην αποκλείουμε το ενδεχόμενο, στη συζήτηση να αποκαλυφθούν όχι μόνο λανθασμένες επιλογές του παιδιού, αλλά και δικές μας προκαταλήψεις, λανθασμένες ή στερεότυπες αντιλήψεις και στάσεις.

Ας τονίσουμε στα παιδιά πως πέρα από τα τυπικά προσόντα που παρέχουν οι σπουδές, η ύπαρξη γνήσιου ενδιαφέροντος και πραγματικής αγάπης για το αντικείμενο εργασίας είναι προϋπόθεση επιτυχίας. Αντίθετα, η απόκτηση μιας θέσης εργασίας ως αυτοσκοπός δεν εγγυάται επαγγελματική και προσωπική ευτυχία και επιτυχία.

Η Υπερπροστασία Επιλύει ή Επιτείνει τα Προβλήματα;

Οι γονείς ανησυχώντας για την απειρία των παιδιών τους που μπαίνουν στον κόσμο των ενηλίκων, συχνά καταφεύγουν στην υπερπροστασία. Είναι μια αντίδραση όχι επιθυμητή, ωστόσο λογική, μπροστά στο φόβο να “χάσουν” το παιδί τους. Από την άλλη πλευρά, η προσπάθεια του νέου για ανεξαρτησία δεν είναι απλά μια πλευρά των δραστηριοτήτων του, αλλά κυριολεκτικά σκοπός του στην περίοδο της εφηβείας.

Η τάση πολλών γονιών να παραχαϊδεύουν και να προστατεύουν το παιδί σε μεγάλο βαθμό έχει πολύ συχνά τα αντίθετα από τα προσδοκώμενα αποτελέσματα:

✓το παιδί δεν κατορθώνει να ανεξαρτητοποιηθεί, παρατείνεται η παιδική του ηλικία, ενώ εξελίσσεται σε εξαρτημένη και παθητική προσωπικότητα,

✓ συχνά γίνεται ιδιότροπο κι έτσι οι υπερπροστατευτικοί γονείς άλλοτε υποτάσσουν το παιδί στις δικές τους θελήσεις και άλλοτε υποτάσσονται οι ίδιοι στις θελήσεις του παιδιού,

✓ όταν ένα παιδί αποθαρρύνεται να πειραματιστεί και να αναλάβει τις ευθύνες των πράξεων και των αποφάσεών του, κινδυνεύει να καταστεί δειλό, αδέξιο, άτομο με χαμηλή αυτοεκτίμηση, γεμάτο φόβους και αβεβαιότητα. Επομένως, κάθε διαδικασία λήψης και υλοποίησης απόφασης είναι ιδιαίτερα δύσκολη γι' αυτό.

Οι ειδικοί συμβουλεύουν:

“Μπορείτε να διευκολύνετε την πορεία του παιδιού σας από την παιδική στην ενήλικη ζωή υποστηρίζοντάς το στην αναζήτηση του ρόλου του ενήλικου. Αν είστε προετοιμασμένοι να αναθέσετε στον έφηβο ευθύνες, να του δώσετε την ευκαιρία να συμμετέχει στη λήψη των αποφάσεων και στη διατύπωση των κανόνων, μακροπρόθεσμα θα ανταμειφθείτε με την ευγνωμοσύνη του”.

Προτάσεις για Διάλογο και Επικοινωνία

Φυσικά, όλες οι αποφάσεις δεν έχουν την ίδια σοβαρότητα. Υπάρχουν αποφάσεις που δεν έχουν καθοριστική σημασία για τη ζωή μας, και αποφάσεις σημαντικές, που στη συνέχεια θα είναι δύσκολο να αναιρέσουμε ή να αλλάξουμε. Ωστόσο, αν ασκηθούμε στη λήψη αποφάσεων για τα μικρά και καθημερινά ζητήματα, τότε θα μπορέσουμε να ανταποκριθούμε και στις ανάγκες των σοβαρότερων και πολυπλοκότερων ζητημάτων.

Οργάνωση Δραστηριότητας

☞ Δώστε την ευκαιρία στο παιδί σας να κάνει προτάσεις και να οργανώσει ένα Σαββατοκύριακο. Τα άλλα μέλη της οικογένειας πρέπει να δεσμευτούν πως θα ακολουθήσουν. Ποια στοιχεία έχει λάβει υπόψη του το παιδί; Τι κινήσεις σχεδιάζει να κάνει, ώστε να εξασφαλίσει συναίνεση και επιτυχία για τις προτάσεις του; Ποιες εναλλακτικές λύσεις έχει σκεφθεί, για την περίπτωση που θα προκύψουν απρόβλεπτα ή ανυπέρβλητα εμπόδια;

Λήψη Υπεύθυνης Απόφασης

☝ «Θεέ μου, δώσ' μου τη γαλήνη
να δεχτώ ό,τι δεν μπορώ ν' αλλάξω,
το θάρρος ν' αλλάξω ό,τι μπορώ,
και τη σοφία να ξεχωρίσω ανάμεσα στα δυο»

Διαβάζοντας το παραπάνω ποίημα, ποιες προϋποθέσεις πιστεύετε πως μπορούν να βοηθήσουν στη λήψη απόφασης; Αν υπάρχουν αυτές οι προϋποθέσεις, διευκολύνεται η λήψη μιας ικανοποιητικής απόφασης; Είναι άραγε οι *προϋποθέσεις* που προηγούνται ή το *αποτέλεσμα* που ακολουθεί, ένδειξη της επιτυχημένης λήψης απόφασης;

Απόφαση Σπουδών

☞ Ας υποθέσουμε ότι φέτος το καλοκαίρι ένα παιδί σας εκδηλώνει την επιθυμία να εξασκηθεί εντατικά σε μια ξένη γλώσσα. Οι εναλλακτικές λύσεις είναι πολλές, όπως: καλοκαιρινά μαθήματα, φοίτηση σε καλοκαιρινό εκπαιδευτικό πρόγραμμα ξένης χώρας, αξιοποίηση ενός ευρωπαϊκού προγράμματος ανταλλαγών κτλ. Συζητήστε μαζί με το παιδί τους στόχους που έχει θέσει. Τοποθετήστε τους κατά σειρά σπουδαιότητας (π.χ. πιστοποιητικό γλωσσομάθειας, εξάσκηση στην επικοινωνία κτλ.). Σκεφτείτε τους διάφορους τρόπους που μπορούν να σας οδηγήσουν σε κάθε στόχο, δηλαδή τις εναλλακτικές λύσεις. Ποιες πληροφορίες πρέπει να πάρετε και από πού; Ποια είναι τα “υπέρ” και τα “κατά” κάθε εναλλακτικής επιλογής;

Τα παραπάνω προβλήματα είναι φανταστικά. Η εξάσκηση όμως μπορεί να βοηθήσει στο μέλλον στη συστηματική αντιμετώπιση πραγματικών προβλημάτων.

Παράδειγμα

Ο Νικόλας είναι 18 χρονών, τελείωσε την τρίτη τάξη του Ενιαίου Λυκείου (Τεχνολογική Κατεύθυνση) και πριν από λίγες ημέρες ενημερώθηκε ότι εισάγεται στο Τμήμα Μηχανολογίας του ΤΕΙ Χαλκίδος. Ο Νικόλας προέρχεται από ευκατάστατη οικογένεια που διαμένει μόνιμα στην Αθήνα. Ο πατέρας του εργάζεται ως προγραμματιστής Η/Υ σε μεγάλη εταιρεία εφαρμογών Η/Υ. Η μητέρα του εργάζεται επίσης ως υπάλληλος σε μία επιχείρηση. Ο αδελφός του Νικόλα, 25 χρονών, αφού τελείωσε τις σπουδές του ως φυσικός στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία, αρραβωνιάστηκε και ψάχνει για δουλειά. Ο Νικόλας κατά τις ελεύθερες ώρες του έπαιζε συνήθως μπάσκετ και παρακολουθούσε τους αγώνες στην τηλεόραση. Την προηγούμενη χρονιά, τελειώνοντας τη Β' τάξη Ενιαίου Λυκείου, δεν πήγε καλά στις εξετάσεις του Ιουνίου, παρόλο που προσπάθησε,

συγκεντρώθηκε και διάβαζε αρκετά. Πέρασε στην Γ' τάξη αλλά οι γονείς του τον μάλωσαν και του υπέδειξαν να προσπαθήσει περισσότερο και στο σχολείο και στο φροντιστήριο κατά την επόμενη κρίσιμη χρονιά.

Τον Ιούλιο συμπλήρωσε το Μηχανογραφικό Δελτίο Υποψηφίου, με α' προτίμηση το Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών του Μετσόβειου Πολυτεχνείου, παρόλο που γνώριζε ότι δεν θα μπορούσε να εισαχθεί εκεί. Αμέσως μετά δήλωσε στη σειρά τα αντίστοιχα Τμήματα στην Πάτρα, Βόλο, όλα τα Τμήματα Φυσικής, καθώς και τα Τμήματα Μηχανολογίας των ΤΕΙ. Ο Νικόλας αισθάνεται απογοητευμένος, διότι θα ήθελε πολύ να πάρει τον τίτλο του μηχανολόγου μηχανικού του Πολυτεχνείου. Το πτυχίο του ΤΕΙ δεν τον ικανοποιεί. Οι γονείς του έλεγαν ότι θα μπορούσε να είχε περάσει σε πανεπιστημιακή σχολή, αν διάβαζε περισσότερο. *Δεν θα άρεσε στο Νικόλα να ασχοληθεί με ηλεκτρονικούς υπολογιστές ή με τουριστικά επαγγέλματα, οπότε θα αξιοποιούσε τα Αγγλικά που ξέρει;* Ωστόσο, του δήλωσαν ότι θα τον στηρίξουν σε όποια επιλογή του. Ο πατέρας του μάλιστα του δήλωσε ότι θα του πάρει αυτοκίνητο για να πηγαινοέρχεται στη Χαλκίδα καθημερινά.

Ο Νικόλας, αν δεν περάσει στη Σχολή που θέλει, σκέφτεται τις εξής λύσεις:

1. να σπουδάσει στο ΤΕΙ Χαλκίδας και στη συνέχεια να δώσει κατατακτήριες εξετάσεις για το Τμήμα Μηχανολογίας του Πολυτεχνείου
2. να επαναλάβει την εξέταση στα προβλεπόμενα μαθήματα για να ανεβάσει το βαθμό του, οπότε θα είχε ίσως καλύτερη ευκαιρία την επόμενη χρονιά
4. να σπουδάσει μηχανολόγος στην Αγγλία

Ο Νικόλας και οι γονείς του είναι πολύ προβληματισμένοι.

- **Ο Νικόλας και η οικογένειά του έχουν εξαντλήσει όλες τις εναλλακτικές λύσεις;**
- **Τι απόφαση θα πάρει ο Νικόλας;**
- **Ποιο στοιχείο πιστεύετε ότι θα βαρύνει στην τελική του απόφαση;**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11.

Η περίπτωση των παιδιών με ειδικές ανάγκες

Στο **ενδέκατο κεφάλαιο** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Τι εννοούμε όταν λέμε παιδί με ειδικές ανάγκες;
- Πώς πρέπει να μεγαλώνει το παιδί με ειδικές ανάγκες;
- Ποιες είναι οι προοπτικές απασχόλησης των ατόμων με ειδικές ανάγκες;
- Πώς μπορεί η οικογένεια να βοηθήσει το παιδί με ειδικές ανάγκες στην επαγγελματική του επιλογή;

Κεφάλαιο Ενδέκατο: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Στην εποχή μας, εξαιτίας της έμφασης που δίνεται στην εκπαίδευση και της έντονης ανταγωνιστικότητας που επικρατεί στην αγορά εργασίας οι γονείς νοιάζονται περισσότερο από ποτέ για την αποκατάσταση των παιδιών τους.

Η έγνοια όμως αυτή γίνεται ακόμη πιο έντονη για τον γονιό που έχει παιδί με ειδικές ανάγκες.

Α. ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ «ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ»

Όλοι οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους. Άλλοι είναι πιο έξυπνοι, άλλοι πιο δημιουργικοί, άλλοι πιο ειλικρινείς, άλλοι πιο ψηλοί. Άλλοι μαθαίνουν πιο γρήγορα, άλλοι χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να κατανοήσουν και να εμπεδώσουν, άλλοι είναι πιο επιμελείς και άλλοι πιο σχολαστικοί. Κανένας μας δεν είναι απόλυτα όμοιος με τον άλλο. Ακόμη και σε ένα ζευγάρι ομοζυγωτών διδύμων η ιδιοσυστασία δεν είναι ποτέ η ίδια.

Εύκολα λοιπόν μπορούμε να διακρίνουμε παραλλαγές στη σωματική διάπλαση, στη συμπεριφορά, στην αντίληψη, στη νοημοσύνη, στην προσωπικότητα γενικά.

Σε ορισμένους όμως ανθρώπους οι παραλλαγές αυτές είναι τόσο έντονες, ώστε υπάρχει μια σημαντική απόκλιση από το μέσο φυσιολογικό όρο. Εάν η απόκλιση αυτή είναι θετική ,αναφερόμαστε σε άτομα με υπερανεπτυγμένα κάποια χαρακτηριστικά (π.χ. παιδιά θαύματα). Εάν είναι αρνητική ,μιλάμε για άτομα με μειονεξίες ή αναπηρίες.

Ειδικότερα στα άτομα με ειδικές ανάγκες υπάγονται εκείνα που παρουσιάζουν:

1. Νοητικές αποκλίσεις (υπέρ-ευφυή / νοητικά καθυστερημένα)
2. Διαφορές στην επικοινωνιακή ικανότητα (μαθησιακές δυσκολίες / δυσκολία λόγου / δυσκολία ομιλίας)
3. Διαφορές στην συμπεριφορά (συναισθηματικές / κοινωνικές διαταραχές)
4. Αισθητηριακές αποκλίσεις (σοβαρά προβλήματα όρασης ή ακοής)
5. Σωματικές αναπηρίες (φυσική αδυναμία / κινητική αναπηρία).

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.) συχνά έχουν ανάγκη **ειδικής αγωγής**. Πρόκειται για ειδικά σχεδιασμένη εκπαίδευση που ανταποκρίνεται στις ειδικές τους ανάγκες. Π.χ. παιδιά με σοβαρά ακουστικά προβλήματα μπορεί να χρειαστούν μαθήματα στη νοηματική γλώσσα.

Η ειδική αγωγή μπορεί να παρέχεται μέσα από ένα **ειδικό σχολείο** ή μια **ειδική τάξη**. Το μεν πρώτο παρέχει εκπαίδευση σε παιδιά με σοβαρές

μειονεξίες, ενώ το δεύτερο φροντιστηριακή βοήθεια σε παιδιά που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα μαθησιακά προβλήματα.

Ωστόσο, οι σύγχρονες τάσεις στην παιδαγωγική δείχνουν ότι για τα παιδιά αυτά προκύπτουν μεγαλύτερα οφέλη όταν παρακολουθούν το σχολείο μαζί με τα υπόλοιπα παιδιά, με τη βοήθεια Προγραμμάτων Σπουδών, που είναι ειδικά προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες τους.

Οι επιμέρους στόχοι κάθε εκπαιδευτικού προγράμματος για άτομα με ειδικές ανάγκες πρέπει να του παρέχουν τη δυνατότητα:

- Να γνωρίσει τον εαυτό του και τον κόσμο που τον περιβάλλει.
- Να αναπτύξει την πίστη στον εαυτό του και να κατανοήσει ότι είναι ένα πρόσωπο με αξία.
- Να αξιοποιήσει τις δεξιότητες λήψης απόφασης και επίλυσης προβλημάτων.
- Να πληροφορηθεί για τον κόσμο της εργασίας, τις σπουδές, τα επαγγέλματα, την οικονομική και κοινωνική ζωή.
- Να επιλέξει αυτό που πραγματικά ταιριάζει στην περίπτωση του.

Ειδικά Προβλήματα

Η παρουσία ενός ειδικού παιδιού μέσα στην οικογένεια αποτελεί μια δύσκολη, δυσάρεστη και πιεστική κατάσταση. Όσο εμφανέστερη και μεγαλύτερη η αναπηρία, τόσο περισσότερο το stress και τόσο μεγαλύτερη η ανάγκη για βοήθεια. Η κατάσταση οξύνεται, όταν η οικογένεια έχει οικονομικά προβλήματα ή όταν αντιμετωπίζει το πρόβλημα σαν καταστροφή και απομονώνεται.

Η μητέρα συνήθως επιφορτίζεται με την ανατροφή και εκπαίδευση του παιδιού, με αποτέλεσμα να γίνεται ευερέθιστη και έντονα συναισθηματική.

Τα αδέλφια δοκιμάζουν ποικίλα συναισθήματα: Άλλοτε νιώθουν θυμό, γιατί οι γονείς ασχολούνται περισσότερο με το ειδικό παιδί, άλλοτε φόβο ότι τα προβλήματα του ειδικού παιδιού μπορούν να μεταδοθούν και σε κείνα και άλλοτε έντονη συναισθηματική φόρτιση από την πίεση των γονιών να αποδώσουν στο σχολείο, καθώς συχνά οι γονείς επενδύουν στα άλλα τους παιδιά, για να μετριάσουν τα αισθήματα της απογοήτευσης και ανεπάρκειας που προέρχονται από την ύπαρξη ενός ειδικού παιδιού.

Η στάση της ομάδας των συνομηλίκων προσδιορίζεται από τη σοβαρότητα του προβλήματος του ειδικού παιδιού. Όσο πιο εμφανής είναι η απόκλιση, τόσο πιο αρνητική είναι η στάση τους.

Οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι τα προβλήματα που δημιουργούνται σε μια οικογένεια που έχει ένα ειδικό παιδί, μπορούν να αμβλυνθούν, όταν τα παιδιά

ενθαρρύνονται να μιλήσουν για τα συναισθήματά τους και όταν το πρόβλημα του ειδικού παιδιού δεν αποτελεί «ταμπού» ή το κοινό μυστικό της οικογένειας.

Πώς Πρέπει να Μεγαλώνει το Παιδί με Ειδικές Ανάγκες

Η συμβίωση με ένα ειδικό παιδί απαιτεί ιδιαίτερη υπομονή και αντοχή. Ποικίλα είναι τα συναισθήματα που δοκιμάζει ένας γονιός, όταν οι ειδικοί του ανακοινώνουν ότι έχει ένα παιδί με ειδικές ανάγκες. Σοκάρεται, νοιώθει έκπληξη, ανησυχία, θυμό, απογοήτευση, απελπισία. Οι πρώτες αντιδράσεις είναι συνήθως άρνηση και δυσπιστία: «Έχει γίνει λάθος», «τι ξέρει αυτός για το παιδί μας;»

Με την πάροδο του χρόνου ο θυμός δίνει τη θέση του στην εγκαρτέρηση και την αποδοχή: «Έχουμε ένα ειδικό παιδί. Τι πρέπει να κάνουμε;». Είναι η κατάλληλη στιγμή για συμβουλές και βοήθεια και επιβάλλεται η συνεργασία με ειδικούς, που θα βοηθήσουν όχι μόνο το παιδί αλλά και όλη την οικογένεια, γιατί ένα παιδί με "ειδικές ανάγκες" είναι οικογενειακή υπόθεση: Είτε η οικογένεια απομονώνεται, είτε συζητά το πρόβλημά της ανοικτά, όλα τα μέλη αντιδρούν κατά κάποιον τρόπο στις δυσκολίες του παιδιού με ειδικές ανάγκες.

Πώς νοιώθει όμως το παιδί για τα προβλήματά του; Με μια λέξη διαφορετικό. Κι όσο πιο έξυπνο το παιδί, τόσο περισσότερο αντιλαμβάνεται τη διαφορετικότητά του. Όταν δεν μπορεί να κάνει απλά πράγματα, που με ευκολία κάνουν παιδιά της ηλικίας του, αισθάνεται απογοητευμένο και ανεπαρκές. Είναι σημαντικό να μπούμε στη θέση του παιδιού και να δούμε τον κόσμο μέσα από τα δικά του μάτια. Φανταστείτε, πόσο δύσκολο και επίπονο είναι, να μην μπορεί κανείς να κατανοήσει τις λέξεις που ακούει ή να εκφραστεί ή ακόμη να εκτελεί απλές καθημερινές δραστηριότητες που θεωρούνται δεδομένες.

Γι' αυτό η επικοινωνία μέσα στα πλαίσια της οικογένειας του ειδικού παιδιού είναι πολύ σημαντική. Οι γονείς πρέπει να ενθαρρύνουν όλα τα μέλη της οικογένειας να κουβεντιάζουν, να μοιράζονται τα συναισθήματά τους, όχι μόνο για να απαλύνουν τα αισθήματα της απομόνωσης και ανεπάρκειας που νοιώθει το παιδί, αλλά και για να του μεταφέρουν το μήνυμα ότι τα αισθήματα έχουν αξία και υπάρχουν λέξεις για να τα εκφράζουν.

Εφόσον οι πόρτες της επικοινωνίας παραμένουν ανοιχτές, το παιδί μπορεί να βρει συμμάχους στα ίδια του τα αδέρφια, γιατί θα κατανοήσουν τα προβλήματά του. Με λίγα λόγια όλη η οικογένεια μπορεί να επωφεληθεί συζητώντας για τις ιδιαίτερες ανάγκες του ειδικού παιδιού. Έχει αποδειχτεί ότι η γονική αποδοχή, υποστήριξη και αγάπη έχει καταλυτική επίδραση στο ειδικό παιδί, γιατί το βοηθά να αποκτά πίστη στον εαυτό του και να αντιμετωπίζει τις δυσκολίες σε ένα κόσμο που του φαίνεται παράλογος και εχθρικός.

Ένα άλλο ζήτημα εξίσου σημαντικό, είναι η συμμετοχή και των δυο γονιών στην ανατροφή του ειδικού παιδιού. Συχνά η μητέρα επιφορτίζεται με

την ευθύνη της ανατροφής αλλά οι έρευνες δείχνουν ότι η πατρική συμμετοχή είναι απαραίτητη για την υγιή ανάπτυξη του παιδιού: Το ενδιαφέρον, η προσοχή, ο χρόνος που αφιερώνει ο πατέρας στο παιδί του, διευκολύνουν την ανάπτυξή του, το ενθαρρύνουν και το κάνουν να αποκτήσει πίστη στον εαυτό του και στους ανθρώπους γύρω του. Ωστόσο και οι ίδιοι οι γονείς χρειάζονται κατανόηση, υποστήριξη και βοήθεια από τους άλλους.

Είναι ιδιαίτερα επώδυνο να είσαι γονιός ενός παιδιού με ειδικές ανάγκες. Χρειάζεται να δείχνεις στον εαυτό σου την αποδοχή, αγάπη και πίστη που τόσο πολύ προσπαθείς να διδάξεις στο παιδί σου.

B. ΤΡΟΠΟΙ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (ΑΜΕΑ)

Η επαγγελματική εκπαίδευση των Α.μ.Ε.Α. (Ατόμων με **Ειδικές Ανάγκες**) είναι ένα σοβαρό θέμα, που απασχολεί όχι μόνο τους γονείς, αλλά και τους ανθρώπους που απασχολούνται σε αυτό τον χώρο. Ο προβληματισμός επικεντρώνεται στους εξής τομείς:

Στον επαγγελματικό προσανατολισμό των ειδικών ατόμων: Στόχος των προγραμμάτων επαγγελματικού προσανατολισμού είναι να ενθαρρυνθούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες, να αξιολογήσουν με ρεαλισμό τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά, ώστε να βρουν το επάγγελμα που τους ταιριάζει.

Στην προσαρμογή και αποκατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Η προσαρμογή αναφέρεται στην αρμονική σύζευξη ατόμου και επαγγελματικού περιβάλλοντος, ενώ η αποκατάσταση στην ενσωμάτωσή τους στον κόσμο της εργασίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με προγράμματα ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης που παρέχονται από:

1. Προστατευμένα εργαστήρια, δηλαδή μονάδες που παρέχουν εκπαίδευση και εργασία μη ανταγωνιστικής μορφής.

2. Ειδικά επαγγελματικά σχολεία, στα οποία αποκτούν επαγγελματικές και εργασιακές δεξιότητες αποκλειστικά τα Α.Μ.Ε.Α.

3. Κανονικά προγράμματα (ή κατάλληλα προσαρμοσμένα) επαγγελματικής εκπαίδευσης για κάποιες κατηγορίες ειδικών παιδιών, ώστε να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών με ειδικά προβλήματα.

Η **συνεργασία** των μονάδων που παρέχουν **επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση** σε Α.Μ.Ε.Α. **με την αγορά εργασίας και την ευρύτερη κοινότητα** είναι ιδιαίτερα χρήσιμη προκειμένου να υπάρξει ευαισθητοποίηση των εργοδοτών, των συνδικάτων και της κοινωνίας γενικότερα.

Η Μετάβαση των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.) από το Σχολείο στην Εργασία

Για τα άτομα με ειδικές ανάγκες η μετάβαση από το σχολείο στην εργασία είναι πραγματικά μια δοκιμασία. Οι άνθρωποι αυτοί που πέρασαν μεγάλο μέρος της ζωής τους στο προστατευμένο περιβάλλον του ειδικού σχολείου, πρέπει να προσαρμοστούν σε ένα κόσμο που πολλές φορές τους αντιμετωπίζει με προκατάληψη, φόβο και καχυποψία. Η συνέχιση των σπουδών σε κάποιο πανεπιστήμιο, ΤΕΙ ή άλλη σχολή, δημόσια ή ιδιωτική αποτελεί ένα πραγματικό άθλο, γιατί εκτός από τα αρχιτεκτονικά εμπόδια (δυσκολίες που προκύπτουν από την παλαιού τύπου αρχιτεκτονική, όπου δεν προβλέπονταν ειδικές διευθετήσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες) για κάποιες κατηγορίες αναπήρων, έχουν να αντιμετωπίσουν έναν τελείως διαφορετικό πλαίσιο ζωής. Πρέπει να μάθουν να οργανώνουν τον χρόνο και την κοινωνική τους ζωή, να παίρνουν μόνοι τους τις αποφάσεις τους και γενικά να λειτουργούν αυτόνομα. Η μετάβαση από τον εκπαιδευτικό στον επαγγελματικό χώρο απαιτεί προσεκτική προετοιμασία. Το παιδί με ειδικές ανάγκες πρέπει να ετοιμαστεί με λεπτότητα και ρεαλισμό για τη ζωή μετά το σχολείο. Το ζητούμενο είναι η καλύτερη δυνατή προσαρμογή στο επαγγελματικό εκείνο περιβάλλον, που θα ανταποκρίνεται στα επαγγελματικά / ακαδημαϊκά ενδιαφέροντά του και θα του παρέχει την απαιτούμενη υποστήριξη.

Εξίσου απαραίτητη είναι η συμβουλευτική υποστήριξη των Α.Μ.Ε.Α. τόσο πριν, όσο και μετά την ένταξή τους στον κόσμο της εργασίας. Οι έρευνες δείχνουν ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν ανάγκη από ψυχολογική στήριξη ακόμη και μετά την τοποθέτησή τους σε ένα εργασιακό περιβάλλον, γιατί αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες προσαρμογής λόγω της αναπηρίας τους.

Προοπτικές Απασχόλησης των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.) στο Κατώφλι του 21ου Αιώνα

Το ζητούμενο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες στο κατώφλι του 21ου αιώνα δεν είναι μόνο να βρουν ένα επάγγελμα, αλλά να μπορέσουν να μείνουν σ' αυτό, ώστε να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους. Έτσι το πέρασμα στον καινούργιο αιώνα θα βρει τα άτομα με ειδικές ανάγκες προσανατολισμένα στη ζωή του ενήλικα, με εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και καλύτερα ενταγμένα στην κοινωνικο-οικονομική ζωή.

Χρειάζονται επομένως προγράμματα ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, τα οποία δεν θα περιορίζονται στην απλή εκμάθηση επαγγελματικών δεξιοτήτων αλλά θα βοηθούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες να:

- Ξεχωρίσουν και να αξιολογήσουν τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά, τις ικανότητες και αδυναμίες τους.

- Αναπτύξουν πίστη στον εαυτό τους, ικανότητες επίλυσης προβλημάτων, λήψης απόφασης και κριτικής σκέψης.
- Αποκτήσουν ρεαλιστικές απόψεις για τις απαιτήσεις της εργασίας και του δυναμικού τους ως ενήλικες.
- Καλλιεργήσουν τις κατάλληλες δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας και θετική στάση στην εργασία.

Για να αναπτυχθούν τέτοια προγράμματα, θα πρέπει να προηγείται αναλυτική και κριτική αξιολόγηση των πληροφοριών που αφορούν το κάθε άτομο, ώστε το πρόγραμμα να ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες του. Η μέθοδος, η γλώσσα, τα μέσα και οι τεχνικές διδασκαλίας πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στην αναπηρία και τις ιδιαιτερότητες του κάθε ατόμου, ώστε να το βοηθήσουν να επωφεληθεί ουσιαστικά και να αποκτήσει τις περισσότερες δυνατές γνώσεις και δεξιότητες.

Γ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (Α.Μ.Ε.Α.)

Το πρώτο βήμα, που μπορούν να κάνουν οι γονείς ενός ειδικού παιδιού, είναι να αποδεχτούν τις αδυναμίες του, όχι όμως να σταθούν μόνον σ' αυτές. Είναι προτιμότερο να δουν με ρεαλισμό και αντικειμενικότητα τους τομείς, στους οποίους το παιδί τους μπορεί να τα καταφέρει και αυτούς να τονίσουν και να ενισχύσουν, γιατί δε θα τονώσουν μόνο την χαμηλή του αυτοεκτίμηση, αλλά και την εμπιστοσύνη στον εαυτό του.

Η αποδοχή οδηγεί και στην επιλογή ρεαλιστικών στόχων. Ένα συχνό πρόβλημα των οικογενειών με παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι ότι οι γονείς βάζουν υψηλούς ή και ανέφικτους στόχους για τα παιδιά τους. Τα πιέζουν να δουλεύουν πολλές ώρες για να βελτιώσουν τα μαθησιακά τους προβλήματα. Τα στερούν όμως έτσι από τη δυνατότητα να αναπτύξουν τα ενδιαφέροντά τους, να διασκεδάσουν, να αποκτήσουν φίλους. Συχνά, όταν τα παιδιά τους δεν τα καταφέρνουν, παρά τις προσπάθειές τους, απογοητεύονται περισσότερο, γίνονται δυστυχημένα, βιώνουν έντονο άγχος και δεν έχουν κοινωνική ζωή. Οι γονείς οφείλουν να υποστηρίζουν τα παιδιά τους στις προσπάθειές τους να πετύχουν τους στόχους τους, αλλά συγχρόνως πρέπει να είναι σε θέση να διακρίνουν πότε οι στόχοι αυτοί είναι ρεαλιστικοί. Δεν μπορούν να ζητούν από ένα παιδί με σοβαρά γλωσσικά προβλήματα να γίνει φιλόλογος τη στιγμή που θα ήταν πολύ ευτυχισμένο ή πετυχημένο ως μηχανικός ή ζωγράφος. Είναι σημαντικό επίσης οι γονείς να θυμούνται ότι υπάρχουν επιλογές και εναλλακτικές λύσεις για το παιδί με ειδικές ανάγκες, αρκεί να υπάρχει η σωστή πληροφόρηση, το κίνητρο, το ενδιαφέρον, η συμπαράσταση από το περιβάλλον.

Αφού έχουν εντοπιστεί οι τομείς όπου το παιδί μπορεί να ανταποκρίνεται θετικά, ξεκινά η αξιοποίησή τους. Το παιδί προσανατολίζεται σε αυτά που

μπορεί να κάνει (κι όχι σ' αυτά που δεν μπορεί) και που θα του τονώσουν τα αισθήματα ανεπάρκειας και χαμηλής πίστης στον εαυτό του, αλλά και θα το βοηθήσουν αργότερα κατά την επαγγελματική του επιλογή.

Το επόμενο βήμα αφορά το σχεδιασμό της επαγγελματικής του σταδιοδρομίας. Είναι σημαντικό για το ειδικό παιδί να συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία της επαγγελματικής επιλογής. Αυτό προϋποθέτει κατανόηση των «ειδικών αναγκών του», γνώση των νομικών δικαιωμάτων του, εξερεύνηση των επαγγελματικών επιλογών και καλλιέργεια της ικανότητας λήψης απόφασης. Ακόμη πιο ουσιαστικό είναι να μπορεί το παιδί να γνωρίζει τις δυνατότητές του και να επιλέγει προγράμματα, στα οποία μπορεί να επιτύχει και που είναι συμβατά με τα ενδιαφέροντά, τις ικανότητες και τις ανάγκες του.

Ένα άλλο ζήτημα που συχνά απασχολεί τους γονείς είναι αν το ειδικό παιδί θα συνεχίσει τις σπουδές του ή αν θα εγκαταλείψει το σχολείο με το πέρας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Το αν το παιδί με ειδικές ανάγκες μπορεί να συνεχίσει την εκπαίδευσή του εξαρτάται από τις ικανότητες, τα κίνητρα και τη σοβαρότητα των προβλημάτων του. Είναι ουσιαστικό όμως η πόρτα του σχολείου να παραμένει ανοιχτή και είναι προτιμότερο για το παιδί να μείνει στο σχολείο παρά να βγει στην αγορά εργασίας χωρίς κατάρτιση ή σωστή προετοιμασία.

Τέλος ο σχεδιασμός της μετάβασης από το σχολείο στην εργασία πρέπει να ξεκινά πολύ νωρίτερα από ό,τι στα «κανονικά» παιδιά, με έμφαση στη διδασκαλία δεξιοτήτων ζωής, η οποία είναι εξίσου σημαντική με ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, γιατί το παιδί έχει ανάγκη να ενταχθεί αργότερα στο κοινωνικό σύνολο με μια σχέση ισοτιμίας και ανεξαρτησίας.

ΜΕΡΟΣ Ε: ΣΥΝΟΨΙΖΟΝΤΑΣ

Κεφάλαιο Δωδέκατο: ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ...

Στα κεφάλαια που προηγήθηκαν αναπτύχθηκαν πολλά και σημαντικά θέματα. Θέματα που εκτιμάται ότι θα βοηθήσουν τους γονείς να καταλάβουν καλύτερα το παιδί τους, να το καθοδηγήσουν στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές του αποφάσεις και να συνεργαστούν αποτελεσματικά με τους εκπαιδευτικούς. Στις σελίδες που ακολουθούν συνοψίζονται όσα αναλυτικά παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια. Η περίληψη αυτή θα βοηθήσει άλλους γονείς να ανακεφαλαιώσουν τα σημεία "κλειδιά" του βιβλίου και άλλους να επιλέξουν τα θέματα που τους ενδιαφέρουν και να διαβάσουν το αντίστοιχο κεφάλαιο.

- **Η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός** αποτελεί ενιαίο θεσμό που υλοποιείται στο σχολείο (Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός – Συμβουλευτική) καθώς και σε άλλους φορείς. Αποβλέπει στην υποβοήθηση, των νέων κυρίως, για προσωπική ανάπτυξη και ενημέρωση σχετικά με τις ευκαιρίες που προσφέρει το περιβάλλον, ώστε να προχωρήσουν σε υπεύθυνες – συνετές αποφάσεις για το μέλλον τους και να ενταχθούν δημιουργικά και ισότιμα στην κοινωνία. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των γονέων σχετικά με το θεσμό αυτό, ώστε να συμμετέχουν με τρόπο θετικό στη διαδικασία προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης του παιδιού τους.
- Για να βοηθήσουμε αποδοτικά ως γονείς τα παιδιά μας ειδικά στον εκπαιδευτικό και επαγγελματικό τους προσανατολισμό, είναι καλό να γνωρίζουμε τα βασικά στοιχεία και τις πρόσφατες αλλαγές στο **Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα**, καθώς και τα απαραίτητα στοιχεία για τη λειτουργία και τη δυναμική της αγοράς εργασίας. Έτσι μπορούμε να διευκολύνουμε το παιδί μας κάθε φορά που καλείται να πάρει κρίσιμες αποφάσεις για τον εκπαιδευτικό και επαγγελματικό του δρόμο.
- Όταν αναφέρεται κανείς στην επιλογή επαγγέλματος ή στην επαγγελματική ζωή, δε μπορεί να αποφύγει την αναφορά σε όρους, όπως *οικονομία, αγορά εργασίας, ανεργία ή εργατικό δυναμικό*. Χρήσιμο επίσης είναι να γνωρίζει τις τάσεις και τις προοπτικές που υπάρχουν, όχι μόνο στον ελληνικό χώρο, αλλά σε επίπεδο Ευρωπαϊκό. Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, πως η παγκοσμιοποίηση είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της εποχής μας και κυρίως της οικονομίας μας.
- **Η προσωπικότητα** αναπτύσσεται – εξελίσσεται με την αλληλεπίδραση ατομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Από τους τελευταίους σημαντικότεροι είναι η οικογένεια, το σχολείο, οι φίλοι, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αλλά και τα τυχαία περιστατικά.
- Κατά την **επαγγελματική ανάπτυξη** του ατόμου σημαντικό ρόλο παίζουν τα ενδιαφέροντα, οι κλίσεις, οι ικανότητες, οι δεξιότητες του ατόμου και οι αξίες που αυτό αποδέχεται.

- Η οικογένεια οφείλει να καλλιεργήσει όλες τις **ικανότητες, δεξιότητες, κλίσεις και ενδιαφέροντα** των παιδιών της κατά τρόπο ισορροπημένο και όχι επιλεκτικό. Οι επιθυμίες και τα όνειρα των γονιών δε θα πρέπει να επηρεάζουν τις επαγγελματικές επιλογές των παιδιών τους.
- Η οικογένεια, ως αναπόσπαστη ομάδα και μικρογραφία της κοινωνίας, έρχεται συχνά αντιμέτωπη με **προβλήματα που χαρακτηρίζουν την εποχή μας**, όπως *ναρκωτικά, AIDS, επιθετικότητα*. Πέρα όμως από αυτά, η οικογένεια καλείται να αντιμετωπίσει και άλλα ζητήματα, που αν και θεωρούνται απλούστερα, μπορούν να δυσκολέψουν τη ζωή της: *σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, διατάραξη των σχέσεων, διαζύγιο, σχολική αποτυχία*. Δεν παραβλέπουμε το γεγονός πως κάθε οικογένεια είναι πολύπλοκη και κάθε περίπτωση μοναδική.
- Η οικογένεια είναι το πρώτο σχολείο του παιδιού στην προσπάθεια να γνωρίσει τον εαυτό του και τον γύρω του κόσμο. Μέσα από τα **παραδείγματα** που δίνουν οι γονείς στο παιδί τους με τη στάση, τους τρόπους και τη ζωή τους, μεταβιβάζουν πρότυπα συμπεριφοράς και δραστηριοτήτων και το βοηθούν να σχηματίσει μια ιδέα για το ποιος είναι.
- Η γονική φροντίδα, αγάπη και στοργή τα πρώτα χρόνια της ζωής οδηγεί στην ενηλικίωση με ένα βαθύ αίσθημα αξίας και προσωπικής ασφάλειας. Και αυτό το **αίσθημα της προσωπικής αξίας** αποτελεί το θεμέλιο λίθο της ψυχικής μας υγείας.
- Η **αυτογνωσία** αποτελεί ένα ταξίδι πνευματικής ανάπτυξης, που βασίζεται στη συνεχή αυτοεξέταση και αυτοανάλυση. Όσο περισσότερο γνωρίζουμε τον εαυτό μας τόσο περισσότερο εξελισσόμαστε και μπορούμε να κάνουμε συνειδητές, υπεύθυνες και ρεαλιστικές επιλογές αναλαμβάνοντας τις συνέπειες των πράξεών μας και παίρνοντας τη ζωή στα χέρια μας.
- Ο άνθρωπος βρίσκεται σε συνεχή επαφή και αλληλεπίδραση με το **περιβάλλον**, το οποίο παίζει μεγάλο ρόλο στη ζωή του και είναι διαφορετικό για τον καθένα μας.
- Η επαφή με το περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό κτλ.) γίνεται με τη **λειτουργία της πληροφόρησης** και σ' αυτήν ο ρόλος του θεσμού της Συμβουλευτικής – Προσανατολισμού είναι σπουδαίος.
- Σήμερα το σχολείο με παλιά αλλά και καινούργια μαθήματα – θεσμούς καθώς και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, η πληροφορική κ.ά. προσφέρουν πολύτιμο **πληροφοριακό υλικό** στους νέους.
- Σημαντικότερος για την πληροφόρηση είναι και ο ρόλος του οικογενειακού περιβάλλοντος και ιδίως των γονιών που θα πρέπει να βοηθήσουν το παιδί τους να αποκτήσει την ικανότητα για **αυτοπληροφόρηση**.

- **Η μετάβαση ενός νέου από μια φάση της ζωής** σε άλλη (π.χ. από το Γυμνάσιο στο Λύκειο ή στα ΤΕΕ) είναι μια σημαντική αλλαγή, οπότε ο νέος χρειάζεται τη βοήθεια και της οικογένειας.
- Η **διευκόλυνση για την ενημέρωση** του νέου σχετικά με το καινούργιο, οι ευκαιρίες για ανάπτυξη της πρωτοβουλίας του και οι ισότιμες συζητήσεις στο οικογενειακό πλαίσιο μπορούν να τον βοηθήσουν στην επιτυχημένη μετάβαση σε μια νέα φάση.
- **Οι δεξιότητες ζωής** αποτελούν την ψυχική πανοπλία μας, που μας βοηθά να προχωρήσουμε στη ζωή και να προστατεύουμε τον εαυτό μας στις δύσκολες στιγμές. Πρόκειται για δεξιότητες αυτοβοήθειας και αυτοκαθοδήγησης με στόχο την επίτευξη των στόχων μας αλλά και της ψυχικής μας ισορροπίας.
- Το **οικογενειακό περιβάλλον** παρέχει τα πρώτα μαθήματα στο παιδί, που θα καθορίσουν την ικανότητά του να ανταποκρίνεται θετικά στη ζωή και τον βαθμό της ασφάλειας που θα νοιώθει στην ενηλικίωσή του. Το **σχολείο** μπορεί να γίνει ένα δεύτερο εργαστήριο ζωής, βοηθώντας το παιδί **να εντοπίσει και να καλλιεργήσει το φυσικό δυναμικό του** και να αποκτήσει τα απαραίτητα εφόδια για να τα βγάλει πέρα στη ζωή.
- Ο άνθρωπος σε όλη την πορεία της ζωής του καλείται να αποφασίσει μεταξύ δύο ή περισσότερων εναλλακτικών λύσεων, αφού πρώτα τις εξετάσει, τις αξιολογήσει, τις σταθμίσει. Αλλά και στη συνέχεια, καλείται να αξιολογήσει την απόφασή του και να προσδιορίσει την περαιτέρω πορεία του. Γνωρίζοντας επομένως τους παράγοντες που καθορίζουν την επιλογή μιας απόφασης, αλλά και τις τεχνικές για τη λήψη της, μπορούμε να συζητήσουμε γόνιμα και δημιουργικά με τα παιδιά μας για τη **λήψη των εκπαιδευτικών και των επαγγελματικών τους αποφάσεων**.
- Όλοι οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους. Εύκολα μπορούμε να διακρίνουμε παραλλαγές στη σωματική διάπλαση, στη νοημοσύνη, στην προσωπικότητα κ.λ.π. Σε μερικούς ανθρώπους οι διαφορές αυτές είναι τόσο έντονες, ώστε υπάρχει μια σημαντική απόκλιση από το μέσο φυσιολογικό όρο. Αν η απόκλιση αυτή είναι θετική μιλάμε για παιδιά με υπερανάπτυγμένα κάποια χαρακτηριστικά, ενώ αν είναι αρνητική για παιδιά με μειονεξίες ή αναπηρίες (**ειδικά παιδιά**).
- Η **συμμετοχή και των δυο γονιών στην ανατροφή** του ειδικού παιδιού είναι απαραίτητη, ενώ η γονική αποδοχή, υποστήριξη και αγάπη βοηθά το παιδί να αποκτήσει πίστη στον εαυτό του και απαλύνει τα αισθήματα ανεπάρκειας και απομόνωσης που νοιώθει.
- Οι γονείς μπορούν να **βοηθήσουν το ειδικό παιδί** στην επαγγελματική του επιλογή δίνοντας έμφαση στους τομείς, όπου αυτό είναι ικανό και διευκολύνοντάς το να επιλέξει ρεαλιστικούς στόχους, ώστε να τονώσουν τη χαμηλή του αυτοεκτίμηση και την εμπιστοσύνη στον εαυτό του.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Για την ενημέρωση των γονέων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1ο: Οι νέοι και τα προβλήματά τους σήμερα

Στο **Παράρτημα 1** δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Τι πρέπει να γνωρίζω για τα ναρκωτικά; Πώς μπορούμε να προλάβουμε το πρόβλημα;
- Πότε διατρέχουμε κίνδυνο από το AIDS;
- Γιατί πολλά παιδιά ή έφηβοι εκδηλώνουν επιθετική συμπεριφορά; Εμείς, ως γονείς, τι πρέπει να προσέξουμε;
- Πώς απαντάμε στα δύσκολα ερωτήματα για τις σχέσεις των δύο φύλων;
- Ποιες μορφές μπορεί να πάρει μία οικογένεια;
- Πώς η οικογένεια μπορεί να συμβάλλει στη βελτίωση των σχολικών επιδόσεων του παιδιού;

ΟΙ ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΣΗΜΕΡΑ

“Οι γονείς διδάσκουν στο πιο δύσκολο σχολείο του κόσμου: το Σχολείο Διάπλασης Ανθρώπων. Εσείς είστε το συμβούλιο των καθηγητών, ο διευθυντής, ο δάσκαλος, ο επιστάτης, όλα αυτά μαζί σε δύο πρόσωπα. Θεωρείστε ειδικοί σε όλα τα θέματα, όσα αφορούν τη ζωή και το βίο των ανθρώπων. Τα θέματα πληθαίνουν όσο μεγαλώνει η οικογένεια. Και λίγα σχολεία βρίσκονται που να σ’ εκπαιδεύσουν για τη δουλειά σου, χωρίς μάλιστα να υπάρχει κάποιο γενικά δεκτό πρόγραμμα σπουδών. Το σχολείο σου δεν έχει διακοπές, παύσεις, επαγγελματικές ενώσεις, ούτε καθιερωμένες προαγωγές ή μισθολογικές αυξήσεις. Εργάζεσαι ή τουλάχιστον είσαι διαθέσιμος 24 ώρες την ημέρα, 365 μέρες το χρόνο, 18 χρόνια το λιγότερο για κάθε παιδί που αποκτάς” (Satir, 1989).

Η οικογένεια, ως κύτταρο της κοινωνίας, έρχεται αντιμέτωπη με τα προβλήματα των παιδιών της. Οι γονείς γνωρίζουν καλά πως δεν υπάρχουν επιτυχημένες «συνταγές», ούτε λύσεις που εφαρμόζονται σε όλες τις περιπτώσεις. Επιχειρούμε λοιπόν μια προσέγγιση στα κυριότερα θέματα που απασχολούν τους νέους, στοχεύοντας κυρίως στην πρόκληση του ενδιαφέροντος και του προβληματισμού των γονέων τους και φυσικά στην αναλυτικότερη ενημέρωσή τους.

Α. ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Ναρκωτικά

Η χρήση *ψυχοτρόπων ουσιών*, των ουσιών δηλαδή που έχουν την ιδιότητα να επιδρούν στο κεντρικό νευρικό σύστημα μεταβάλλοντας την ψυχική διάθεση ή τη συμπεριφορά, αποτελεί σήμερα μια δυστυχώς διαδεδομένη συνήθεια σε νέους και ενήλικες. Στις ψυχοτρόπες ουσίες συγκαταλέγονται ουσίες *κοινωνικά παραδεκτές* και με ευρεία διάδοση, όπως είναι ο καφές, το τσάι, ο καπνός, τα οινόπνευματώδη, οι φαρμακευτικές ουσίες που παρέχονται με ιατρική συνταγή, αλλά και ορισμένες *κοινωνικά καταδικαστέες* ουσίες, όπως είναι η κάνναβη, τα παραισθησιογόνα, τα οπιούχα και η κοκαΐνη, που τις ονομάζουμε “ναρκωτικά”.

α. Παράγοντες που Οδηγούν στη Χρήση

Η χρήση και η κατάχρηση ουσιών είναι ένα φαινόμενο που μπορεί να οφείλεται σε πολλά αίτια και καθορίζεται από την αλληλεπίδραση ποικίλων παραγόντων. Γενικά, οι παράγοντες που συνδέονται με τη χρήση *παράνομων ουσιών* μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο ευρύτερες κατηγορίες:

<u>Κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες</u>	<u>Ατομικοί παράγοντες</u>
<ul style="list-style-type: none"> ⊗ εξασθένηση παραδοσιακών αξιών και θεσμών ⊗ ανεπάρκεια εκπαιδευτικού συστήματος ⊗ αλλαγή στη δομή της οικογένειας ⊗ η υπερβολική χρήση φαρμάκων ⊗ ο καταναλωτισμός ⊗ η επίδραση των συνομηλίκων 	<ul style="list-style-type: none"> ⊗ αναπτυξιακά χαρακτηριστικά εφηβείας ⊗ κοινωνικές αξίες ⊗ χαρακτηριστικά προσωπικότητας ⊗ αποκλίνουσες μορφές συμπεριφοράς

Σήμερα, όλα τα μεγάλα κέντρα αποκατάστασης τοξικομανών αποδέχονται ότι, για να υπάρξει εξάρτηση, πρέπει να συντρέχουν τρεις παράγοντες: *η προσωπικότητα, η ουσία, ο κοινωνικός περίγυρος*. Κάθε ένας από αυτούς τους παράγοντες επιδρά στους άλλους δύο και δε λειτουργεί χωρίς εκείνους. Ειδικότερα για τους *οικογενειακούς παράγοντες*, μπορούμε να πούμε πως συνδέονται με τη χρήση ναρκωτικών με ποικίλους τρόπους. Οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις ανάμεσα στα μέλη μιας οικογένειας, η ύπαρξη σταθερών συναισθηματικών δεσμών και υγιών προτύπων στο χώρο της οικογένειας συμβάλλουν καθοριστικά στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών κι ιδιαίτερα των εφήβων.

Ποιες όμως μορφές συμπεριφοράς της οικογένειας, που σχετίζονται με τη δυσλειτουργία της, μπορούν να οδηγήσουν έναν έφηβο σε ομάδες συνομηλίκων που ευνοούν τη χρήση τέτοιων ουσιών; Συνοπτικά μπορούμε να σημειώσουμε τις ακόλουθες:

- ⊗ αντικοινωνική ή εγκληματική συμπεριφορά των γονιών,
- ⊗ ακατάλληλες μορφές διαπαιδαγώγησης,
- ⊗ απουσία στενής σχέσης παιδιού με τους γονείς,
- ⊗ έλλειψη ενδιαφέροντος για τις δραστηριότητές του,
- ⊗ έλλειψη ή ασυνέπεια στις μεθόδους πειθαρχίας,
- ⊗ υπερβολική συναισθηματική εμπλοκή με το παιδί,
- ⊗ υπερβολική αυστηρότητα ή αντίθετα υπερβολική παραχωρητικότητα,
- ⊗ χαμηλές προσδοκίες από τους γονείς για την εκπαίδευση των παιδιών τους.

β. Πρόληψη

Στην προσπάθεια αντιμετώπισης της μάστιγας των ναρκωτικών, η καταστολή αποδεικνύεται ανεπαρκής. Παράλληλα με αυτή, αλλά και με τη θεραπεία των ήδη εξαρτημένων ατόμων, η βαρύτητα δίνεται στην πρόληψη. Όλα τα προτεινόμενα μέτρα αποβλέπουν στην ενίσχυση των νεαρών ατόμων, ώστε να αντιστέκονται στην πρόκληση των ναρκωτικών. Η πρόληψη λοιπόν στοχεύει στη διαμόρφωση μιας συγκροτημένης, υγιούς και ώριμης προσωπικότητας που αγαπά τη ζωή και αγωνίζεται γι' αυτή.

Στον τομέα της πρόληψης, πέρα από την *πολιτεία* γενικότερα, και την *εκπαίδευση* ειδικότερα, καλούνται να δραστηριοποιηθούν οι *γονείς*. Εξάλλου, η διαμόρφωση της ώριμης προσωπικότητας είναι μια μακρόπνοη διαδικασία που ξεκινά από τη μέρα της γέννησης και συνεχίζεται ασταμάτητα. Οι ρίζες, όμως για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας βρίσκονται στα πρώτα χρόνια της ζωής, κατά τα οποία η επίδραση των γονιών είναι αυθόρμητη και συνεχής.

Τα χαρακτηριστικά, που αποτελούν εφόδιο για την πορεία του ατόμου, και τα οποία καλείται να καλλιεργήσει η οικογένεια, είναι: το *αίσθημα της ασφάλειας*, της *επικοινωνίας* και του *αμοιβαίου σεβασμού*, η *σταθερή* και *κοινά αποδεκτή συμπεριφορά*, η *υπευθυνότητα* και η *αυτοεκτίμηση*.

ΑΠΛΑ ΒΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ

✦ Μιλήστε στο παιδί σας για το αλκοόλ και τα ναρκωτικά. Μπορείτε να βοηθήσετε να αλλάξουν κάποιες ιδέες που ίσως έχει, ότι π.χ. “όλοι πίνουν, καπνίζουν, παίρνουν ναρκωτικά”.

✦ Μάθετε να ακούτε τα παιδιά σας. Το πιο πιθανό είναι το παιδί να μιλήσει μαζί σας, όταν είναι σίγουρο ότι το ακούτε με προσοχή.

✦ Βοηθήστε το παιδί σας να νιώθει καλά με τον εαυτό του. Επαινέστε τις προσπάθειες και τις επιτυχίες του και επικρίνετε κάποια συγκεκριμένη αρνητική ενέργεια ή συμπεριφορά, χωρίς να απορρίπτετε το ίδιο το παιδί.

✦ Βοηθήστε το παιδί σας να αναπτύξει αξίες. Έτσι, του δίνετε τη δύναμη να λει “ ΟΧΙ ”, αντί να παρασύρεται από “φίλους και παρέες”.

✦ Να είστε ένα θετικό πρότυπο, ένα καλό παράδειγμα. Οι δικές σας συνήθειες και στάσεις μπορούν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό τις ιδέες του παιδιού σας.

✦ Δημιουργήστε σαφείς κανόνες στην οικογένεια. Συμφωνήστε από πριν με το παιδί σας ποια θα είναι η τιμωρία του, αν παραβεί τους κανόνες αυτούς.

✦ Ενθαρρύνετε τις θετικές δραστηριότητες του παιδιού σας, εκπαιδευτικές, αθλητικές, καλλιτεχνικές, πολιτιστικές, ψυχαγωγικές, σχολικές και άλλες δραστηριότητες.

✦ Ενωθείτε με άλλους γονείς. Συζητήστε, αναλάβετε πρωτοβουλίες, δημιουργήστε ή ενταχθείτε σε υποστηρικτικές ομάδες που θα ενισχύσουν τη στάση σας στο σπίτι.

✦ Μάθετε τι να κάνετε, αν υποψιαστείτε ότι υπάρχει πρόβλημα. Απευθυνθείτε στους εξειδικευμένους φορείς.

AIDS ή Σύνδρομο Επίκτητης Ανοσολογικής Ανεπάρκειας

α. Τρόποι Μετάδοσης και Εκδήλωσης

Το AIDS εκδηλώθηκε και εξαπλώθηκε επικίνδυνα κατά τη διάρκεια του αιώνα μας, προκαλώντας μεγάλο αριθμό θυμάτων. Η νόσος αυτή οφείλεται σε ιό που διαταράσσει την κυτταρική ανοσία και *μεταδίδεται* από άνθρωπο σε άνθρωπο, κυρίως με τη σεξουαλική επαφή μεταξύ ομοφυλόφιλων και λιγότερο μεταξύ ετεροφυλόφιλων. Πιο επικίνδυνες ομάδες για τη μετάδοση της νόσου θεωρούνται οι λεγόμενες “ομάδες υψηλού κινδύνου”, όπως είναι: οι ομοφυλόφιλοι, οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών που χρησιμοποιούν ενδοφλέβιες ενέσεις, γυναίκες και άνδρες ελευθερίων ηθών, πολυμεταγγιζόμενα άτομα. Η νόσος εκτιμάται ότι *δε μεταδίδεται* με το σάλιο, τα κόπρανα, τα ούρα ή τα έντομα κτλ. *Εκδηλώνεται* ύστερα από περίπου δύο χρόνια από τη μόλυνση στα παιδιά και έως οκτώ χρόνια στους μεγαλύτερους. Συμπτώματά της είναι ο πυρετός, η αδυναμία, η απώλεια βάρους, η διάρροια, ιδρώτες, διόγκωση των λεμφαδένων και του σπλήνα, βαριές επίπονες λοιμώξεις κτλ. Η *διάγνωση* της νόσου επιβεβαιώνεται με εργαστηριακές εξετάσεις.

β. Πρόληψη

Για την *προφύλαξη - πρόληψη* από τη νόσο πρέπει:

Ψνα λαμβάνονται αυστηρά μέτρα προφύλαξης, κυρίως μεταξύ των ατόμων υψηλού κινδύνου,

Ψνα αποφεύγονται οι πολλοί σεξουαλικοί σύντροφοι,

Ψνα χρησιμοποιούνται αποστειρωμένες σύριγγες μιας χρήσης από τους ναρκομανείς,

Ψνα γίνεται αυστηρός έλεγχος του αίματος και των παραγώγων του πριν από κάθε μετάγγιση,

Ψγενικά πρέπει κάθε άνθρωπος να προβληματίζεται και να περιορίζει τις σεξουαλικές του σχέσεις μεταξύ νόμιμων και σταθερών συντρόφων, και να χρησιμοποιεί πάντοτε προφυλακτικό.

Βία – Επιθετικότητα

α. Μορφές Βίαιης Επιθετικής Συμπεριφοράς

Η επιθετικότητα αφορά την κοινωνική ζωή μας, την οποία και διαταράσσει μέσα από ένα μεγάλο φάσμα εκδηλώσεων και ενεργειών, όπως: *λεκτική προσβολή και υποτίμηση της προσωπικότητας του άλλου, εκδήλωση οργής και θυμού, δολοφονίες, πόλεμοι, βία στα γήπεδα, σεξουαλική κακοποίηση, τρομοκρατικές ενέργειες, αυτοκαταστροφή - αυτοχειρία.*

β. Παράγοντες Εμφάνισης Επιθετικής Συμπεριφοράς

Οι παράγοντες οι οποίοι επιδρούν στη διαμόρφωση της επιθετικής συμπεριφοράς στα παιδιά είναι ποικίλοι, όπως:

☞ *Η οικογένεια*, στην περίπτωση που υπάρχει ασυνέπεια στον καθορισμό και στην εφαρμογή των κανόνων πειθαρχίας, όταν ασκείται έλεγχος με αυθαίρετο ή ανεκτικό τρόπο, ή όταν διαπιστώνεται αντίφαση στον καθορισμό αποδεκτής συμπεριφοράς του παιδιού από τον πατέρα και τη μητέρα. Αρνητικά φυσικά επιδρούν και τα βίαια ξεσπάσματα, ως τρόπος επικοινωνίας ή ως μέθοδος πειθαρχίας.

☞ *Οι ομάδες συνομηλίκων* παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη, στη διατήρηση ή τροποποίηση της επιθετικής συμπεριφοράς.

☞ *Η τηλεόραση*, και *μερικά ηλεκτρονικά παιχνίδια* συχνά, διδάσκουν τεχνικές επιθετικότητας, ενθαρρύνουν μαθημένες συνήθειες βίας και προσφέρουν ηθική δικαιολόγηση επιθετικών επιθυμιών.

☞ Σημαντική επίσης είναι η *αλληλεπίδραση των παραγόντων* αυτών στην ανάπτυξη και τη διατήρηση της επιθετικότητας. Ένα παιδί, για παράδειγμα, που νοιώθει συναισθηματικά ανασφαλές εξαιτίας δυσκολιών επικοινωνίας με τους γονείς του ή με τους συνομηλίκους του, είναι πιθανό να παρακολουθεί για πολλές ώρες τηλεόραση αναζητώντας τη συναισθηματική υποστήριξη που στερείται από την πραγματική ζωή.

γ. Η Επιθετικότητα στο Σχολικό Χώρο

Ιδιαίτερη έκταση έχουν πάρει τον τελευταίο καιρό φαινόμενα εκδήλωσης επιθετικής συμπεριφοράς στα πλαίσια του σχολικού χώρου, όπως το *κάψιμο των σχολικών βιβλίων*, οι *βανδαλισμοί κατά τις καταλήψεις σχολικών κτιρίων* ή και η *επιθετική συμπεριφορά από ομάδες μαθητών*. Τα φαινόμενα αυτά καταδεικνύουν την αποτυχία ενός μεγάλου μέρους των εκπαιδευτικών στόχων, όπως είναι η διαμόρφωση υγιών και υπεύθυνων προσωπικοτήτων, κριτικά σκεπτόμενων ατόμων, και πάνω απ' όλα νέων που, ανεξάρτητα από την επαγγελματική πορεία που θα ακολουθήσουν στη ζωή τους, θα εκτιμούν την αξία της μάθησης.

Βέβαια, η εμφάνιση τέτοιων φαινομένων δεν είναι αναίτια. Η άρνηση για μάθηση που συχνά εμφανίζουν οι νέοι - και εξαιτίας της εντατικοποίησης της εκπαίδευσης και της αύξησης των απαιτήσεων -, η έλλειψη σχολικής ζωής, η κακή συντήρηση των σχολικών κτιρίων, η “εισαγόμενη” από τις γειτονιές επιθετικότητα, είναι παράγοντες που οδηγούν στην εμφάνιση βίας στο σχολικό χώρο. Επιπλέον, μέσα σε συνθήκες γενικής ανωνυμίας, με εμφανή αδυναμία των εκπαιδευτικών να έχουν εποπτεία των όσων συμβαίνουν, αλλά και γνώση των οικογενειακών συνθηκών των μαθητών, η επιθετική συμπεριφορά είναι αναμενόμενη. Ας σημειωθεί, τέλος, ότι στο έργο τους οι εκπαιδευτικοί δεν βοηθούνται από υποστηρικτικό προσωπικό, όπως σχολικοί ψυχολόγοι, σύμβουλοι κτλ.

δ. Πού Πρέπει να Εστιάσουν οι Γονείς την Προσοχή τους

☒ Ο πιο ενδεδειγμένος τρόπος για τη μείωση, αν όχι για την εξάλειψη της επιθετικής συμπεριφοράς είναι η πρόληψη, δηλαδή η προτεραιότητα στην *παιδεία*, στην *αγωγή*, στη διαμόρφωση υγιούς ανθρώπινης *συμπεριφοράς*, η επικράτηση *κοινωνικής δικαιοσύνης*.

☒ Η *οικογένεια* και το *σχολείο* είναι οι πρωτογενείς και οι πιο βασικές ομάδες κοινωνικοποίησης που αποβλέπουν στη διάπλαση του νέου ατόμου σε προσωπικότητα κοινωνική και πολιτισμική. Οικογένεια και σχολείο καλούνται να συνεργαστούν, για να καταλάβουν τα παιδιά πως το σχολείο γίνεται καλύτερο μόνο με τη συμμετοχή τους και όχι με την αποχή ή την καταστροφή.

☒ Επίσης στην οικογένεια πρέπει να υπάρχει *διάθεση* και *πνεύμα διαλόγου* και *επικοινωνίας*, να προβάλλονται υγιή *πρότυπα* στα παιδιά, να υπάρχει *έλεγχος των ενασχολήσεων* των παιδιών (τηλεόραση, παιχνίδια σε πολυμέσα, γνωριμία της ομάδας συνομηλίκων, στην οποία τα παιδιά εντάσσονται κτλ.), να *αποφεύγονται οι σωματικές ποινές*, καθώς συχνά εκλαμβάνονται από το παιδί ως επιθετική συμπεριφορά.

☒ Στην περίπτωση που το παιδί καταφεύγει στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς, οι γονείς μπορούν να του υποδεικνύουν και να του διδάσκουν την υιοθέτηση άλλων, εναλλακτικών συμπεριφορών για να φτάσει στο στόχο του.

Προβλήματα Σχέσεων των Δύο Φύλων

α. Τα Δύσκολα Ερωτήματα

Ένα ζήτημα μεγάλο που οι γονείς δεν αγνοούν, αλλά ωστόσο αποφεύγουν να το συζητήσουν με τα παιδιά τους, είναι αυτό της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, η οποία μάλιστα δεν ξεκινά από την εφηβική ηλικία, αλλά από την παιδική. Εξάλλου, η *σεξουαλική αγωγή* δεν πρέπει να επικεντρώνεται στη γενετήσια ζωή, καθώς αφορά ολόκληρη την ύπαρξη του ατόμου. Η σημασία της σεξουαλικής αγωγής καταδεικνύεται από το γεγονός ότι από την ορθότητα και την επιτυχία της εξαρτάται η ισορροπία, η ομαλή πνευματική ανάπτυξη και η ηθική υγεία των επόμενων γενεών.

Ο όρος *σεξουαλική αγωγή* συνοψίζει ή περιλαμβάνει δύο ξεχωριστά πράγματα:

α) Τη *σεξουαλική ενημέρωση*, το πώς θα δώσουμε στα παιδιά και στους εφήβους μια γνώση της φυσιολογίας και της ανατομίας, και το πώς θα αποκαλύψουμε πραγματικότητες που γι' αυτούς αποτελούν μυστήριο, τους απασχολούν και τους βασανίζουν.

β) Την καθαυτό *σεξουαλική αγωγή*, το καθήκον δηλαδή να κάνουμε τα παιδιά και τους εφήβους να καταλάβουν ότι το ένστικτο το σεξουαλικό, όπως και τα άλλα, πρέπει να τεθεί υπό τον έλεγχο της βούλησης και της λογικής. Άρα, η αγωγή και η ενημέρωση είναι δύο έννοιες διαφορετικές, δεν μπορούμε όμως να επιχειρήσουμε τη μια χωρίς την άλλη. Εξάλλου, η σεξουαλική αγωγή δεν είναι παρά μια μορφή συναισθηματικής αγωγής, όπως και η *σεξουαλικότητα* δεν είναι παρά μια μορφή της *συναισθηματικότητας*.

Στην εποχή μας η ανάγκη για έγκυρη και έγκαιρη ενημέρωση των νέων είναι ιδιαίτερα απαιτητική, καθώς η ηλικία έναρξης της σεξουαλικής δραστηριότητας έχει μειωθεί αισθητά. Συχνά όμως το άτομο δεν είναι ώριμο να αντιμετωπίσει τις ευθύνες μιας *σχέσης*, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται περιστατικά όπως απόπειρες αυτοκτονίας, εγκυμοσύνες στην εφηβεία, αλλά και εκτρώσεις, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ψυχική και σωματική υγεία της νέας. Ας δούμε λοιπόν πώς μπορούμε να προσεγγίσουμε και να ενημερώσουμε τα παιδιά μας.

β. Η Ενημέρωση των Παιδιών

Υπάρχουν πράγματι, πολλοί τρόποι ενημέρωσης, χωρίς ο ένας να αποκλείει τον άλλο, αλλά με τη δυνατότητα καθένας να επικρατεί με τη σειρά του έναντι των άλλων. Έτσι, διακρίνουμε:

α) τη *χωρίς λόγια ενημέρωση* που βασίζεται στην εμπειρία του παιδιού από το οικογενειακό του περιβάλλον, όπως είναι για παράδειγμα η κοινή ζωή ανάμεσα σε αδελφούς και αδελφές.

β) την *ενημέρωση με λόγια* που απευθύνεται στο κάθε άτομο προσωπικά και λαμβάνει υπόψη τόσο τα σύγχρονα ενδιαφέροντά του, όσο και τις συναισθηματικές του ανάγκες,

γ) την *επιστημονική ενημέρωση*, με τρόπο συστηματικό και αντικειμενικό, που δεν έχει προσωπικό χαρακτήρα και έτσι είναι κατάλληλη για άτομα ώριμα να τη δεχτούν. Η ενημέρωση αυτή μπορεί να προκύψει, είτε από την ανάγνωση ενός επιστημονικού συγγράμματος, είτε από τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης.

Ας μείνουμε όμως λίγο στο ρόλο της οικογένειας: Στην εποχή μας έχει γίνει κατανοητό πως οποιοσδήποτε φορέας και αν επωμισθεί το έργο αυτό, είναι αναγκαία η συνεργασία με την οικογένεια, καθώς μέσα στους κόλπους της, η σεξουαλική αγωγή μπορεί να παρασχεθεί με τον πιο εύκολο και δραστικό τρόπο. Η οικογένεια, εξάλλου, έχει το πλεονέκτημα ότι μπορεί να ασκήσει το έργο αυτό εξατομικευμένα, σε αντίθεση με τη σχολική τάξη, όπου παρά την εξειδικευμένη γνώση, ο παιδαγωγός έρχεται αντιμέτωπος με παιδιά που παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές ως προς την ωριμότητα, την ανάπτυξη και φυσικά τη γνώση γύρω από αυτά τα θέματα.

Στην περίπτωση που ο γονιός απαντά σε ερωτήματα του παιδιού του, καλό είναι να έχει υπόψη του τους ακόλουθους κανόνες:

- η εμπιστοσύνη προϋπάρχει του διαλόγου,
- η πράξη και το παράδειγμα, όπως προβάλλουν απ' τη συμπεριφορά των γονιών και των δασκάλων, έχουν μεγαλύτερη σημασία απ' ό,τι η διδασκαλία,
- δεν αποφεύγουμε να απαντήσουμε στις ενοχλητικές ερωτήσεις. Αν χρειαστεί ζητούμε μια μικρή πίστωση χρόνου, ώστε να βρούμε τον καλύτερο τρόπο για να διατυπώσουμε τις εξηγήσεις μας,
- ο τόνος μας πρέπει να είναι όσο γίνεται πιο φυσικός, ώστε να μην αφήνει το παιδί να υποθέτει περισσότερα από όσα του λέμε,
- δεν προχωράμε περισσότερο από ό,τι ζητάει το παιδί να μάθει,
- υπάρχουν πράγματα που συζητούνται πιο φυσικά “ανάμεσα σε άντρες” ή “ανάμεσα σε γυναίκες”. Αυτό φυσικά δε σημαίνει πως ο γονιός του άλλου φύλου θα πρέπει να απέχει συστηματικά από κάθε συζήτηση πάνω σ' αυτά τα ζητήματα,
- πολλοί γονείς, για να βγουν από την αμηχανία, θέτουν στη διάθεση των παιδιών τους ένα κατατοπιστικό βιβλίο, χωρίς ωστόσο αυτό να μπορεί να αντικαταστήσει την αξία μιας ανθρώπινης σχέσης.

Ας θυμόμαστε πως ενημερώνοντας υπεύθυνα και με ειλικρίνεια τα παιδιά μας, περιορίζουμε σημαντικά το ενδεχόμενο το παιδί να ενημερωθεί από μια τυχαία ή ανεύθυνη συζήτηση, ενώ το οπλίζουμε με δυνάμεις, ώστε να μπορεί να αξιολογεί και να αντιμετωπίζει τα ποικίλα και αμφιβόλου ποιότητας ερεθίσματα που δέχεται από το περιβάλλον.

Άλλα προβλήματα στην Οικογένεια

Καμιά φορά ο άνθρωπος έρχεται αντιμέτωπος με ερωτήματα όπως, “Γιατί παντρεύτηκα;” ή “Γιατί παντρεύτηκα το συγκεκριμένο άτομο;”. Ό,τι και να απαντήσει κανείς στα ερωτήματα αυτά, το σίγουρο είναι πως οι λόγοι, για τους οποίους παντρεύτηκε κάποιος, αντιπροσώπευαν κάποτε μια ευκαιρία για να προσθέσει κάτι στη ζωή του. Είναι βέβαιο πως μόνο ένα ιδιόρρυθμο άτομο θα παντρευόταν γνωρίζοντας πως θα χειροτερέψει τη ζωή του. Ωστόσο, πολλές φορές τα πράγματα εξελίσσονται κάπως ή και πολύ διαφορετικά, με αποτέλεσμα το ζευγάρι συχνά να καταλήγει σε *διαζύγιο*. Ιδιαίτερα η σύγχρονη οικογένεια, επιβαρύνεται από το πλήθος των απαιτήσεων της εποχής, με αποτέλεσμα συχνά να οδηγείται στην αποτυχία. Γι’ αυτό το λόγο λοιπόν επιδιώκεται η διαμόρφωση μιας οικογένειας ικανής να αντιδρά στις δυσκολίες και τις ακαμψίες της και να διακρίνεται για τη σταθερότητα των σχέσεων των μελών της. Έτσι, θα μπορεί στις κρίσιμες στιγμές να αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις της και να αντεπεξέρχεται σ’ αυτές.

α. Η Διατάραξη των Σχέσεων στην Οικογένεια

Οι διαταραγμένες οικογενειακές σχέσεις σε μεγάλο βαθμό οφείλονται στην επίδραση που ασκεί η κοινωνική πραγματικότητα στην οργάνωση και στη δυναμική της οικογένειας. Έτσι, η σύγχρονη γυναίκα, εργαζόμενη, σύζυγος και μητέρα παλεύει να συνθέσει τα στοιχεία εκείνα που θα αποτελέσουν τη νέα της ταυτότητα “*που θα της επιτρέψει να διατηρήσει στο σεντούκι του μυαλού της τα πολύτιμα πετράδια του παρελθόντος: φροντίδα στον άλλο, συναισθηματική συμμετοχή και τρυφερότητα, το χρυσό πάπλωμα που μειώνει τον πόνο και τον φόβο, γεμίζει το κενό, όχι μόνο στους άλλους, αλλά και στην ίδια*” (Κατάκη, 1990). Με τα στοιχεία αυτά που δεν έχει κανένα λόγο να πετάξει, οφείλει να συνδυάσει τα νέα στοιχεία, τα σχετικά με τη δημιουργική της παρουσία στον κοινωνικό ή εργασιακό χώρο.

Παράλληλα, ο σύγχρονος άνδρας, εργαζόμενος, πατέρας και σύζυγος καλείται να πρωταγωνιστεί εξίσου στο χώρο της προσωπικής - οικογενειακής ζωής και να μην μονοπωλεί το χρόνο του και το ενδιαφέρον του στον κοινωνικό - εργασιακό χώρο. Μόνο τότε τα παιδιά δε θα κατηγορούν τους γονείς τους ότι τους προσέφεραν τα πάντα, εκτός από τον εαυτό τους.

Συχνά η αδυναμία των γονιών να γεφυρώσουν τις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας οδηγεί σε συγκρούσεις μεταξύ των μελών της και διατάραξη της ισορροπίας της οικογένειας.

β. Η Μονογονεϊκή Οικογένεια

Με τον όρο “Μονογονεϊκή Οικογένεια” περιγράφουμε την οικογένεια εκείνη, στην οποία ένα τουλάχιστο παιδί διαμένει με ένα γονιό. Η δημιουργία της μπορεί να οφείλεται στο θάνατο ενός εκ των δύο γονιών, στην τυπική λύση του γάμου, δηλαδή σε διαζύγιο, ή σε άτυπη λύση των συζυγικών σχέσεων, αλλά και σε εκούσια ή ακούσια απόκτηση παιδιού χωρίς να έχει προηγηθεί γάμος. Τέλος, δε λείπουν και οι *μονογονεϊκές οικογένειες* που είναι αποτέλεσμα συνειδητής επιλογής. Όπως σε κάθε οικογένεια, έτσι και στις μονογονεϊκές, η ανατροφή των παιδιών επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες.

Όμως, δε μπορεί κανείς να αγνοήσει τα ιδιαίτερα προβλήματα που μπορεί οι οικογένειες αυτές να αντιμετωπίζουν, όπως είναι η φύλαξη των μικρών παιδιών όταν ο γονέας εργάζεται, το βάρος που προκύπτει από την αποκλειστική ευθύνη ανατροφής, φροντίδας και ψυχολογικής στήριξης των παιδιών. Τέλος, είναι γεγονός ότι η οικονομική κρίση πλήττει συχνότερα τις οικογένειες αυτές. Αυτά τα προβλήματα δεν αναιρούν βέβαια το γεγονός ότι υπάρχουν ικανότατοι μοναχικοί γονείς, όπως υπάρχουν και ανεπαρκείς γονείς παραδοσιακών οικογενειών.

γ. Η Μεικτή Οικογένεια

Στην περίπτωση που μία οικογένεια συγκροτείται από τμήματα προηγούμενων οικογενειών, τότε δημιουργείται η λεγόμενη *μεικτή οικογένεια*. Οι οικογένειες αυτές εμφανίζονται με τρεις βασικά μορφές:

- μία γυναίκα με παιδιά παντρεύεται έναν άντρα χωρίς παιδιά,
- ένας άντρας με παιδιά παντρεύεται μια γυναίκα χωρίς παιδιά,
- και οι δυο έχουν παιδιά από προηγούμενους συντρόφους.

Οι μεικτές οικογένειες ξεκινούν με μεγάλα μειονεκτήματα, τα οποία όμως, αν τα καταλάβουν, μπορούν να τα ξεπεράσουν και να τα χρησιμοποιήσουν εποικοδομητικά. Πρέπει, ωστόσο, να εξασφαλίζεται ζωτικός χώρος για κάθε μέλος, κάτι που μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη και την επιτυχία της οικογένειας αυτής. Ας θυμόμαστε πως τα προβλήματα προκύπτουν, όταν τα άτομα δε βρίσκουν καιρό για να επικοινωνήσουν με ειλικρίνεια. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δείχνουν οι γονείς προς τα παιδιά, τα οποία, άλλωστε δεν έχουν επιλέξει τη συγκεκριμένη οικογενειακή κατάσταση. Ας σκεφτούμε ένα παιδί που έχει μια μητέρα κι ένα πατριό στο σπίτι και πατέρα και μητριά σ' ένα άλλο σπίτι. Τι θα συμβαίνει μέσα του, αν οι μεγάλοι του ζητάνε ο καθένας κάτι διαφορετικό; Ή ποιες συνέπειες θα έχει για το παιδί η επιβάρυνσή του με τις ανεπίλυτες συγκρούσεις και απογοητεύσεις που έχουν οι γονείς;

Το ζευγάρι, οι αρχιτέκτονες της οικογένειας, ας βάλουν ένα “στοίχημα” και ας προσπαθήσουν να το κερδίσουν.

δ. Οι Συνέπειες του Διαζυγίου στα Παιδιά

Είναι γεγονός ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη επίπτωση στα παιδιά, που να μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα του χωρισμού των γονέων. Εξάλλου, η διαβίωση και η έκθεση του παιδιού σε ένα περιβάλλον επιζήμιο γι' αυτά είναι εξίσου αρνητική. Τέλος, κάθε παιδί αντιδρά διαφορετικά στο διαζύγιο και σε σχέση με την ηλικία στην οποία βρίσκεται. Γενικά πάντως για τις συνέπειες του διαζυγίου μπορούμε να πούμε ότι:

- τα παιδιά προσχολικής ηλικίας αντιδρούν συχνά με ποικίλες συναισθηματικές εκδηλώσεις και αλλαγές στη συμπεριφορά τους, όπως άγχος, εφιάλτες, νυκτερινή ενούρηση, διαταραχές στο φαγητό, εριστικότητα και επιθετικότητα,
- τα παιδιά σχολικής ηλικίας αντιδρούν συνήθως με κατάθλιψη, απόσυρση, θλίψη, φόβο για προσωπικές ευθύνες, αλλαγή συμπεριφοράς στο σχολείο, μείωση της σχολικής επίδοσης, εσωτερικές συγκρούσεις για το γονιό, του οποίου το μέρος πρόκειται να ακολουθήσουν. Συνήθως τα παιδιά εκφράζουν τους φόβους τους για την ασταθή οικογενειακή κατάσταση και τις ελπίδες τους για συμφιλίωση των γονιών τους. Τα μεγαλύτερα παιδιά (9 - 10 ετών) νοιώθουν ντροπή, μοναξιά και έχουν κάποια ασάφεια στην αντίληψη του εαυτού τους,
- το διαζύγιο είναι ιδιαίτερα οδυνηρό γεγονός για τους εφήβους και επιδρά αρνητικά στη διαδικασία σχηματισμού της ταυτότητάς τους και στη βαθμιαία αποσύνδεσή τους από την οικογένεια.

Βέβαια, πρέπει να επισημάνουμε ότι πολλά παιδιά προσαρμόζονται στη νέα κατάσταση, ενώ οι έντονες συναισθηματικές τους αντιδράσεις μειώνονται σημαντικά ένα με δύο χρόνια μετά το διαζύγιο.

Ας έχουμε υπόψη μας πως, ακόμα και σε μια διαδικασία χωρισμού, οι γονείς μπορούν να βοηθήσουν ουσιαστικά τα παιδιά τους με:

- ☞ αποφυγή συγκρούσεων και μείωση εκδήλωσης εχθρότητας πριν και μετά το διαζύγιο,
- ☞ ύπαρξη ψυχικής ισορροπίας των γονιών και ικανότητά τους να καλύπτουν τις συναισθηματικές ανάγκες των παιδιών,
- ☞ συνέπεια και κοινή στάση των γονέων μετά το διαζύγιο για την ανατροφή, την πειθαρχία και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών,
- ☞ αγάπη και θετικές σχέσεις του παιδιού και με τους δύο γονείς,
- ☞ συχνές και συνεπείς επισκέψεις του γονέα που δεν έχει την επιμέλεια των παιδιών,
- ☞ ύπαρξη συναισθηματικού κλίματος που να επιτρέπει ανοιχτές συζητήσεις στην οικογένεια.

Σχολική Αποτυχία

“ Για τους καλούς μαθητές το σχολείο είναι ένα είδος γέφυρας μεταξύ του κόσμου του παιδιού και αυτού των ενηλίκων. Για τα παιδιά με δυσκολίες μάθησης, που δεν μπορούν ή δε θέλουν να μάθουν γράμματα, το σχολείο είναι ένας τόπος όπου πιθανά ξεκινά η πάλη εναντίον της κοινωνίας”.

α. Τι Εννοούμε με τον Όρο “Σχολική Αποτυχία”;

Με τον όρο σχολική αποτυχία, εννοούμε:

α) είτε την αδυναμία ή τη δυσκολία των μαθητών να ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους μέχρι το τέλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (απόρριψη, εγκατάλειψη σχολείου, αποφοίτηση, αλλά σε επίπεδο λειτουργικού αναλφαριθμητισμού),

β) είτε την αδυναμία επιτυχίας των μαθητών που επιθυμούν και επιδιώκουν να εξασφαλίσουν εισόδο στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και κυρίως την αποτυχία τους να εξασφαλίσουν επίδοση τουλάχιστον της βάσης,

Πριν εξετάσουμε το θέμα της σχολικής αποτυχίας, μπορούμε να συμφωνήσουμε σε μερικές διαπιστώσεις:

- ☞ οι απαιτήσεις του σχολείου σήμερα από τα παιδιά και τους εφήβους είναι πολύ πιο μεγάλες από άλλοτε,
- ☞ η διάσπαση της προσοχής και του ενδιαφέροντος των παιδιών από άλλες ασχολίες και ερεθίσματα είναι δεδομένη,
- ☞ όταν οι γονείς λένε πως το παιδί είναι “τεμπέλης”, ο χαρακτηρισμός αυτός δε λαμβάνει υπόψη του άλλους πιθανούς παράγοντες, όπως είναι η έλλειψη μαθησιακής ετοιμότητας ή απαιτούμενης ωριμότητας, η έλλειψη ενδιαφέροντος ή και πιθανή άρνηση μάθησης εξαιτίας άλλων λόγων,
- ☞ αν πάλι οι γονείς με τη λέξη “τεμπελιά” αναφέρονται στην παθητικότητα, στην απάθεια και στη νωθρότητα, δίκαια τη θεωρούν ανεπιθύμητη,
- ☞ μεγάλος αριθμός νέων ανθρώπων τα πάνε καλά ή σχετικά καλά στη ζωή τους, ανεξάρτητα από τις επιδόσεις τους ή την προσαρμογή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα,
- ☞ μάθηση, βέβαια, σημαίνει εξέλιξη της ικανότητας για κατανόηση, ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, διεύρυνση οριζόντων, άρα εξακολουθεί να είναι επιθυμητή,

- ↳ τα σχολεία αποτελούν το μικρόκοσμο της κοινωνίας, στην οποία ανήκουν. Υπάρχουν, επομένως, και όρια στις δυνατότητές τους, όταν πρέπει να βοηθήσουν παιδιά που, είτε έχουν μεγαλώσει σε αντίξοες συνθήκες, είτε ήδη για κάποιο λόγο εμφανίζουν προβληματική συμπεριφορά,
- ↳ η αποτυχία τέλος, σε ένα κόσμο προσανατολισμένο στην επιτυχία, έχει σημαντικές συνέπειες για τους εφήβους.

β. Αναζήτηση Αιτίων

Καθώς στη διαδικασία μάθησης, αλλά και αξιολόγησης των μαθητών εμπλέκονται πολλοί παράγοντες, δεν μπορούμε παρά να θεωρήσουμε και τη σχολική αποτυχία ως αποτέλεσμα επίδρασης πολλών παραγόντων. Ας τους προσεγγίσουμε:

- κληρονομικοί: ψυχοδυναμικοί παράγοντες που μεγιστοποιούν ή ελαχιστοποιούν την προσπάθεια του μαθητή και τα αποτελέσματά της,
- επίκτητοι: τα εξελίξιμα χαρακτηριστικά του ατόμου, που διαμορφώνονται από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος, σε σχέση όμως και με τους προηγούμενους παράγοντες,
- οικογενειακό περιβάλλον: ερεθίσματα, βιώματα, στάσεις, συμπεριφορές, που δημιουργούνται ανάλογα με τα πρόσωπα της οικογένειας, τις αξίες τους, αλλά και με τις αξίες της ευρύτερης κοινωνίας, στην οποία η οικογένεια εντάσσεται. Άλλες βέβαια από τις επιδράσεις της οικογένειας είναι άμεσες (προσδοκίες, επιθυμίες, ευκαιρίες για σπουδές, κατευθύνσεις και αρχές), ενώ άλλες είναι έμμεσες (οικονομική κατάσταση, πολιτιστικό επίπεδο, επίπεδο σπουδών που οι ίδιοι έχουν, το επάγγελμά τους, ο τρόπος ζωής τους και οι αξίες που με αυτόν προωθούν),
- σχολικό περιβάλλον: υλικοτεχνική υποδομή, διδακτική μεθοδολογία, ο δάσκαλος, η εκπαιδευτική νομοθεσία, ο τρόπος αξιολόγησης,
- κοινωνικό περιβάλλον: η κοινωνική θέση των γονέων, το επάγγελμα που ασκούν και η οικονομική τους κατάσταση είναι παράγοντες που επηρεάζουν τη μάθηση σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει πως η πορεία του κάθε παιδιού είναι προδιαγεγραμμένη και προκαθορισμένη,
- τυχαίοι παράγοντες: αστάθμητα περιστατικά, όπως ψυχική διάθεση, ασθένειες, αδιαθεσία κατά την εξέταση, μια πιθανή φιλονικία με ένα καθηγητή ή άλλα γεγονότα που μπορούν να επιδράσουν σε μεγάλο βαθμό στην πορεία μάθησης ή και να την αναστείλουν.

Οι Μαθησιακές Δυσκολίες

Πολλά παιδιά αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στα σχολικά μαθήματα. Επιφανείς άνθρωποι όπως ο Albert Einstein, ο Thomas Edison, ο Hans Christian Andersen είχαν παρόμοια προβλήματα στο σχολείο. Οι έρευνες δείχνουν ότι τρία στα τέσσερα παιδιά μέσα σε κάθε τάξη, παρουσιάζουν κάποιο μαθησιακό πρόβλημα. Αυτό σημαίνει ότι η σχολική τους επίδοση είναι κατώτερη από το επίπεδο των νοητικών τους ικανοτήτων.

Αν και υπάρχει ασυμφωνία ως προς τα αποδεκτά κριτήρια που ορίζουν τις μαθησιακές δυσκολίες, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι αυτές επηρεάζουν μια ή περισσότερες από τις παρακάτω κατηγορίες:

- **προφορικό λόγο** (δυσκολία ακρόασης, ομιλίας, κατανόησης)
- **γραπτό λόγο** (δυσκολία ανάγνωσης, γραφής, ορθογραφίας)
- **μαθηματικά** (δυσκολία στην κατανόηση αριθμών, μαθηματικών εννοιών ή πράξεων)
- **συλλογισμό** (δυσκολία στην οργάνωση σκέψεων)
- **μνήμη** (δυσκολία στην ανάκληση πληροφοριών)

Είναι αρκετά δύσκολο για ένα γονιό ή ένα εκπαιδευτικό να αποφανθεί αν ένα παιδί έχει μαθησιακές δυσκολίες, εξαιτίας της ποικιλίας των χαρακτηριστικών που τις προσδιορίζουν.

Γενικά, θα πρέπει να υποπτευόμαστε κάποιο μαθησιακό πρόβλημα αν υπάρχουν δυσκολίες στους παρακάτω τομείς:

- **Στη γλωσσική ανάπτυξη**, π.χ. αν το παιδί καθυστερεί πολύ στην απόκτηση γλωσσικών δεξιοτήτων σε σχέση με παιδιά της ίδιας ηλικίας.
- **Στην αντιληπτική ικανότητα**, π.χ. αν υπάρχει μεγάλη βραδύτητα στον μετασχηματισμό και την επεξεργασία πληροφοριών. Μπορεί δηλαδή το παιδί να διαβάζει ένα κείμενο αλλά να μην αντιλαμβάνεται το νόημα.
- **Στη συγκέντρωση και τη συμπεριφορά**, π.χ. όταν διασπάται εύκολα η προσοχή του παιδιού και δεν μπορεί να συγκεντρωθεί για να εκτελέσει μια εργασία ή όταν είναι εξαιρετικά παρορμητικό ή υπερδραστήριο.

Φυσικά τα συμπτώματα στους παραπάνω τομείς δεν συνεπάγονται οπωσδήποτε μαθησιακές δυσκολίες. Ενδέχεται κάποιο παιδί να είναι απλά ανώριμο ή να ακολουθεί τον δικό του ρυθμό μάθησης. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, η διάγνωση ενός έμπειρου ειδικού μπορεί να μας δώσει την απάντηση.

γ. Πώς Μπορούν να Βοηθήσουν οι Γονείς

Εμείς οι γονείς μπορούμε να βοηθήσουμε:

- ↪ με την εκδήλωση ενδιαφέροντος και ενθάρρυνσης,
- ↪ με την διευκόλυνση έκφρασης των επιθυμιών του παιδιού και την οριοθέτηση στόχων,
- ↪ με τη γονεϊκή φροντίδα για το διάβασμα, κυρίως στις πρώτες σχολικές ηλικίες,
- ↪ με την οργάνωση του διαβάσματος και γενικότερα του χρόνου των παιδιών και γενικά τη συνεργασία μαζί τους,
- ↪ με την εξασφάλιση υγιούς και ήρεμης οικογενειακής ατμόσφαιρας,
- ↪ με την αναζήτηση, τον εντοπισμό του προβλήματος, τη συμφωνία στόχων και την εξέταση της προόδου με σταδιακό έλεγχο,
- ↪ με την παροχή κινήτρων και ενισχύσεων (κατά προτίμηση όχι οικονομικών ή υλικών),
- ↪ με την παροχή ευκαιριών, για να αναλαμβάνουν τα παιδιά υπευθυνότητες,
- ↪ με την αναθεώρηση στόχων, αν αυτό είναι αναγκαίο, χωρίς βέβαια κάτι τέτοιο να σημαίνει ότι η γονεϊκή στάση δεν είναι σταθερή,
- ↪ με τη στήριξη που μπορεί να προσφέρει κάποιος ειδικός στο θέμα αυτό.

Οργάνωση Μελέτης

Οι γονείς μπορούν να στηρίξουν ουσιαστικά το παιδί τους και να προλάβουν, σε κάποιο βαθμό, τη σχολική αποτυχία, βοηθώντας το στην οργάνωση της μελέτης του.

(1). Το Αποδοτικό Διάβασμα

"Για την οργάνωση της μελέτης του παιδιού στο σπίτι, μπορούμε να βοηθηθούμε συζητώντας με το παιδί μας τις ακόλουθες ιδέες:

Γενικά

- Πρέπει να έχουμε κοιμηθεί αρκετά καλά το βράδυ, διότι ξεκούραστο μυαλό μαθαίνει γρήγορα και καλά.

- Πρέπει να μην διαβάζουμε αργά το βράδυ, διότι το διάβασμα που κάνουμε “πάει χαμένο”, δηλ. δεν μπορούμε να προσέξουμε όσο πρέπει και ξεχνάμε εύκολα.

Ειδικά

Όταν διαβάζουμε, δεν κάνουμε τίποτα άλλο παρά μόνο διαβάζουμε. Πριν αρχίσουμε το διάβασμα, καθορίζουμε ένα μικρό πρόγραμμα για το τι έχουμε να κάνουμε ακριβώς για την άλλη μέρα. Μετά τοποθετούμε πάνω στο τραπέζι τετράδια- βιβλία σχετικά μ’ ένα μόνο μάθημα.

- Καλύτερα να αρχίσουμε με το πιο δύσκολο μάθημα.
- Όταν τελειώνουμε ένα μάθημα, μπορούμε, αν θέλουμε, να κάνουμε διάλειμμα 10 - 15 λεπτά. Είναι καλό να βγούμε από το δωμάτιο, να “χαζέψουμε” για λίγο, να πιάσουμε σύντομη συζήτηση κτλ. Πρέπει όμως να κοιτάμε το ρολόι, ώστε να γυρίσουμε πίσω, γιατί ακόμη είναι η ώρα “της δουλειάς”, του διαβάσματος.
- Αν έχουμε απορίες, ερωτήσεις κτλ., να προσπαθούμε πρώτα μόνοι μας, με όλες τις δυνάμεις μας και μετά να ζητάμε βοήθεια. Τα μαθήματά μας είναι δικό μας απολύτως θέμα και έτσι φτιαγμένα, για να τα καταλαβαίνουν τα παιδιά της ηλικίας μας.
- Όταν έχουμε να προετοιμαστούμε για διαγώνισμα, ο καλύτερος τρόπος για να γράψουμε καλά είναι να αρχίσουμε μερικές μέρες πριν. Κάθε μέρα, δηλαδή, μετά το διάβασμα των μαθημάτων για την άλλη μέρα, να αφιερώνουμε 20 - 30 λεπτά για επαναλήψεις της ύλης του διαγωνίσματος. Πολύ εντατικό διάβασμα μια μέρα πριν κουράζει, ζαλίζει, δεν “μένει στο μυαλό μας” αυτό που διαβάσαμε πραγματικά, και την ώρα του διαγωνίσματος μπορεί να αποτύχουμε.

Αν το παιδί ακολουθήσει τους παραπάνω “κανόνες” θα μαθαίνει πιο γρήγορα, με λίγο κόπο, πιο καλά και θα έχει πολύ περισσότερο ελεύθερο χρόνο." (Καλαντζή – Αζίζι, 1988).

(2). Παροχή βοήθειας στον έφηβο/ στην έφηβη

Ένας έφηβος με μαθησιακές δυσκολίες μπορεί να βοηθηθεί, αν οι γονείς συζητήσουν και ανακαλύψουν, μαζί με τον καθηγητή/ την καθηγήτρια, πιθανές αιτίες και λύσεις για το πρόβλημα. Υπάρχει πιθανότητα να γνωρίζετε κάτι για τον έφηβο που ο δάσκαλος αγνοεί ή το αντίθετο. Συνδυάζοντας τη γνώση και την εμπειρία σας μπορεί να φτάσετε στη ρίζα του προβλήματος. Υπάρχουν τέσσερα βασικά στάδια όσον αφορά την ικανότητα που απαιτείται για αποτελεσματική μελέτη:

1. Υπολογίζεται το τωρινό επίπεδο της ικανότητας του εφήβου: Τι ξέρει και τι δεν ξέρει; Πού εντοπίζεται το πρόβλημα; Πώς αισθάνεται γι’ αυτό; Σε τι συγκεκριμένες ενέργειες μπορούμε να προχωρήσουμε;

2. Μπαίνουν στόχοι της μελέτης και των επιμέρους εργασιών.
3. Αυξάνεται σταδιακά η αποτελεσματικότητα.
4. Εξετάζεται η πρόοδος του εφήβου (ελέγχοντάς την σταδιακά).

Ανεργία

Ο έφηβος ή η έφηβη που τελειώνει τη βασική εκπαίδευση - το Γυμνάσιο - ή που αποφοιτά από το Λύκειο, προβληματίζεται για την κατεύθυνση που θα ακολουθήσει, για το αν θα συνεχίσει τις σπουδές του/ της, ποιες θα είναι αυτές κτλ. Στην απόφασή του αυτή ο νέος ή η νέα λαμβάνει συνήθως υπόψη του/ της και το πρόβλημα της ανεργίας, που πλήττει ορισμένους κυρίως επαγγελματικούς κλάδους.

Ας μην ξεχνάμε πως τα παιδιά ανήκουν σε μία κοινωνία και με έμμεσο έστω τρόπο, γνωρίζουν την ανεργία και, ενδεχομένως, υφίστανται ή έχουν υποστεί τις συνέπειές της. Δικαιολογημένα λοιπόν δηλώνουν πως το πρόβλημα αυτό τα απασχολεί, σε μια εποχή που άλλα επαγγέλματα καταργούνται και άλλα εμφανίζονται με ταχύτατους ρυθμούς, σε μια εποχή που τα ποσοστά ανεργίας παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις και “δεν υπάρχει τίποτα μονιμότερο από το προσωρινό”. Μία λύση που μπορούμε να προσφέρουμε στα παιδιά, χωρίς όμως και αυτή να είναι πανάκεια, είναι η ενημέρωση για τις προοπτικές που υπάρχουν σε διάφορους επαγγελματικούς τομείς και η προσπάθεια συνδυασμού ενδιαφερόντων και προοπτικών.

B. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Τα Ερωτήματα που Γεννιούνται

Όταν η οικογένεια αντιμετωπίζει προβλήματα, αναπόφευκτα γεννιέται το ερώτημα “*Και τώρα τι κάνουμε;*”. Μία καλή λύση είναι να ακολουθήσουμε το παράδειγμα των Κινέζων, οι οποίοι αναπαριστούν την κρίση με δύο σύμβολα: αυτό του *κινδύνου* και αυτό της *ευκαιρίας*.

Ας δούμε την κρίση λοιπόν ως μια *επικίνδυνη ευκαιρία* που προτρέπει τα μέλη της οικογένειας να υιοθετήσουν *νέους τρόπους* και *νέες μεθόδους επικοινωνίας* και αντιμετώπισης των προβλημάτων, να επιδείξουν *ωριμότερη συμπεριφορά*, να αντιμετωπίσουν τη δυσλειτουργία της οικογένειας ή να αναλάβουν *την ευθύνη* της διάλυσής της. Κάθε μέλος της οικογένειας πρέπει να θέσει στον εαυτό του δύο ερωτήματα: “*Ποια γεγονότα, κατά τη γνώμη μου, διαταράσσουν την ισορροπία της οικογένειας;*”, “*Ποιες ικανότητές μου μπορώ να αξιοποιήσω, για να βοηθήσω στην αντιμετώπιση της κρίσης;*”

Ένα άλλο σημείο στο οποίο μπορούμε και πρέπει να επικεντρώσουμε την προσοχή μας είναι οι κανόνες, οι οποίοι αποτελούν ουσιαστικό μέρος της οικογενειακής δομής και λειτουργίας. Αν μπορούν να αλλάξουν, μπορεί να αλλάξει και η οικογενειακή αλληλεπίδραση.

“Εξέτασε σύμφωνα με ποιους κανόνες ζεις. Καταλαβαίνεις καλύτερα τώρα, τι σου συμβαίνει μες στην οικογένεια; Μπορείς να δεχτείς την πρόκληση ν’ αλλάξεις μερικά πράγματα; Με νέα επίγνωση, καινούργιο θάρρος και νέα ελπίδα, ίσως να καταφέρεις να βάλεις σε εφαρμογή μερικούς νέους κανόνες”

(Satir, 1989).

Πρότυπο σε οποιοδήποτε νέο ξεκίνημα πρέπει να είναι οι γονείς με τη συνεργασία τους, την ύπαρξη συγκεκριμένων ρόλων και την υποστηρικτική τους σχέση. Αυτοί θα καλέσουν όλα τα μέλη της οικογένειας να διαμορφώσουν μια νέα εικόνα για τον εαυτό τους στην καινούργια οικογενειακή δομή. Ιδιαίτερα σημαντική μπορεί να αποδειχθεί η έγκαιρη βοήθεια σε σοβαρά ζητήματα από εξειδικευμένους επιστήμονες.

Τι Πρέπει να Προσέξουν Ιδιαίτερα οι Γονείς

☞ Οι οικογένειες περισσότερο μοιάζουν, παρά διαφέρουν μεταξύ τους.

☞ Κάθε οικογένεια μπορεί να αναπτύξει μια καλή οικογενειακή ζωή, ανεξάρτητα από τη μορφή της (π.χ. μονογονεϊκή, υιοθετούσα, ανάδοχος).

☞ Στην περίπτωση των μονογονεϊκών οικογενειών, χρειάζεται επιπλέον να αμβλυνθούν οι μνησικακίες και τα παράπονα, να ελεγχθεί και να περιοριστεί η επίδραση που ασκούν οι σκιές από το παρελθόν. Διαφορετικά, υπάρχει ο κίνδυνος ο γονιός που έμεινε να περάσει αρνητικά μηνύματα γι’ αυτόν που έφυγε, ή να προκαλέσει τη δημιουργία εσφαλμένης εντύπωσης για το άλλο φύλο.

☞ Πρέπει πάντα να θυμόμαστε πως, μπορεί τα παιδιά να επιδεικνύουν συχνά ωριμότητα και να αναλαμβάνουν ευθύνες και αρμοδιότητες, όπως και να συμμετέχουν στην επίλυση προβλημάτων, ωστόσο σε καμία περίπτωση δεν είναι συναρχηγοί της οικογένειας, και φυσικά δεν πρέπει να τ’ αφήνουμε να επωμίζονται μεγαλύτερο βάρος από αυτό που οι αδύναμες ακόμα πλάτες τους αντέχουν. Κάτι τέτοιο μπορεί να τα οδηγήσει σε εξάρτηση ή σε επανάσταση.

☞ Οι γονείς πρέπει να προσέχουν ιδιαίτερα, ώστε να μη μεταδίδουν ο καθένας διαφορετικά μηνύματα στα παιδιά.

☞ Για να επιτύχουν οι ενήλικες στις προσπάθειές τους ως γονείς, όταν ξαναπαντρεύονται, πρέπει να αναμορφώσουν το ρόλο τους, χωρίς να παραμελούν ή να ξεγελάνε κανένα από τα παιδιά. Εξάλλου, πρέπει οι γονείς να θυμούνται πως εκείνοι παντρεύτηκαν, χώρισαν και

ξαναπαντρεύτηκαν με τη θέλησή τους, ενώ τα παιδιά ακολούθησαν με τη θέλησή τους ή και χωρίς αυτή.

↳ Τα παιδιά στη νέα τους οικογένεια αισθάνονται συχνά πως δεν είναι ελεύθερα ν' αγαπούν όποιον θέλουν. Χρειάζεται επομένως να τα αφήσουν να κρατούν ένα χώρο για τους πραγματικούς τους γονείς και να τα βοηθούν να βρίσκουν τρόπο, για να προσθέσουν έναν ακόμη γονιό.

↳ Ειδικότερα στην περίπτωση απώλειας ενός από τους δύο γονείς, πρέπει να θυμόμαστε πως παρά τις δυσκολίες και το βάρος του πένθους, τα συγγενικά και τα φιλικά πρόσωπα επιβιώνουν.

Το πένθος, όπως και άλλες δύσκολες καταστάσεις στη ζωή μας, μπορεί να αντιμετωπισθεί ως μια πρόκληση στα μέλη της οικογένειας, για να μοιράζονται τα συναισθήματά τους, να διαφοροποιούνται και να αλληλοστηρίζονται στην αναζήτηση μιας νέας ισορροπίας και πορείας. Πρέπει όμως να έχουμε υπόψη μας πως δεν πρέπει να περιμένουμε, και πολύ περισσότερο να απαιτούμε από κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας να πάρει τη θέση εκείνου που έφυγε.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2ο: Φορείς/ Πηγές Πληροφόρησης για την Εκπαίδευση-Κατάρτιση

- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ): Μητροπόλεως 15, Αθήνα, τηλ. 3226312, 3248361 Γραφείο Ενημέρωσης Πολιτών: Ερμού 15 (α' όροφος), Αθήνα, τηλ. 3254970, 3234042 και 3310436
- Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (εδρεύει στη Νομαρχία κάθε Νομού)
  - Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ) στις έδρες των Νομαρχιών*
- Οργανισμός Απασχόλησης και Εργατικού Δυναμικού - Ο.Α.Ε.Δ. (κεντρικές υπηρεσίες), Εθν. Αντίστασης 8, 16610 Τράχωνες, τηλ. 9989000,
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Πειραιώς 40, 10182 Αθήνα τηλ. 5295441,
- Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης - Ο.Ε.Ε.Κ. (πληροφορίες για τα ΙΕΚ), Λ. Ηλιουπόλεως 1, 17236 Αθήνα, τηλ.9706111,
- Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης - Ο.Ε.Ε.Κ. (παράρτημα Θεσσαλονίκης) Τέρμα Σμύρνης - Εύοσμος 56224, τηλ. 031-706330,
- Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας, Αριστοτέλους 17, 10187 Αθήνα, τηλ. 5225849, 5232821,
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.), Αμερικής 2, 10564 Αθήνα, τηλ.3251648,
- Δ/ση Προσωπικού Λιμενικού Σώματος, Γρηγ. Λαμπράκη 150, 18518 Πειραιάς, τηλ. 4170869,
- Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών, Μπουμπουλίνας 20, 10682 Αθήνα, τηλ. 8201247,
- Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, Γρηγ. Λαμπράκη 150, 18518 Πειραιάς, τηλ. 4191501,

---

* Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3^ο : Φορείς Ενημέρωσης για την Αγορά Εργασίας

- Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης - ΟΕΕΚ, Λεωφ. Ηλιουπόλεως 1, Υμηττός – Αθήνα ☎ 52 47 479
- Ο ΟΑΕΔ διαθέτει Κέντρα Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Πληροφόρησης καθώς και Κέντρα Προώθησης της Απασχόλησης (Κ.Π.Α.):
  - Πρότυπο Κέντρο Ε.Π. Πειραιώς 52, Τ.Κ. 10436, Αθήνα, ☎ 52 47 479
  - Περιφερειακή Διεύθυνση Μακεδονίας - Πρότυπο Κέντρο Ε.Π., Δωδεκανήσου 10α, Τ.Κ. 112 82, Θεσσαλονίκη, ☎ 031-537 027
  - Περιφερειακή Διεύθυνση Κρήτης - Πρότυπο Τμήμα Ε.Π., Πλατεία Αγίας Αικατερίνης, Τ.Κ. 1854/71.110, Ηράκλειο ☎ 081-281 639

Στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας λειτουργούν ήδη τα παρακάτω ΚΠΑ:

- Κ.Π.Α. Ν. Ιωνίας, Παναγούλη 50 – Ν. Ιωνία ☎ 2751985
- Κ.Π.Α. Περιστερίου, Βασ. Αλεξάνδρου 69 - Περιστερί, ☎ 5740114
- Κ.Π.Α. Καλλιθέας, Ματζαγριωτάκη 57 - Καλλιθέα ☎ 9588373

Ωστόσο, προβλέπεται να λειτουργήσουν ΚΠΑ στις κατά τόπους υπηρεσίες του ΟΑΕΔ σε όλη την Ελλάδα

- Επαγγελματικά Επιμελητήρια (στις πρωτεύουσες των Νομών),

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4^ο : Φορείς Βοήθειας

Σταθμοί Γενικής Πληροφόρησης και Παραπομπής

Κέντρο Ενημέρωσης ΚΕΘΕΑ: Σορβόλου 24, Μετς, Αθήνα, τηλ.:92 41 993-6

Fax: 92 41 986.

Κέντρο Ενημέρωσης “Στροφής” για εφήβους: Φλωρίνης 15, Αθήνα 11251, τηλ.:88 20 277.

Κινητή Μονάδα Ενημέρωσης - Πρόληψης “Πήγασος”: Σορβόλου 24, Αθήνα 11636, τηλ.:92 41 993-6, Fax:92 41 986.

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός -Υπηρεσία Πρόληψης της Τοξικομανίας:

3^{ης} Σεπτεμβρίου 21, Αθήνα 10432, τηλ.:150 εσ.34 ή 35 και 52 22 469,

Fax: 52 28 888.

Εθνικό Συμβούλιο κατά των Ναρκωτικών: Ακαδημίας 64, Αθήνα 10679,

τηλ. & Fax: 36 05 647.

ΟΚΑΝΑ, Αριστοτέλους 19, 5^{ος} όροφος, τηλ.: 82 53 756-9.

Ανοικτές Τηλεφωνικές Γραμμές Άμεσης Υποστήριξης

Κέντρο Άμεσης Ψυχολογικής Υποστήριξης - Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής, τηλ.: SOS 175: Ιουλιανού 18, Αθήνα 10682, τηλ.: 88 40 712.

Μονάδα Τηλεφωνικής Βοήθειας: τηλ.: 86 56 600.

Άμεση Επέμβαση Ναρκωτικών: τηλ.: 109.

Συμβουλευτικοί Σταθμοί

Πρόγραμμα Οικογένειας “Διάβαση”: Φυλής 185, Αθήνα 11252,

τηλ.: 86 26 761.

ΨΝΑ Συμβουλευτικός Σταθμός, Ασκληπιοίου 19, τηλ. 36 11 803, 36 14 242.

Συμβουλευτικές υπηρεσίες λειτουργούν επίσης σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Για περισσότερες πληροφορίες συμβουλευθείτε τις Κοινωνικές Υπηρεσίες του Δήμου στον οποίο ανήκετε.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5^ο : Κέντρα Αναφοράς και Ελέγχου AIDS

- Νοσοκομείο “Α. Συγγρός”: Ι. Δραγούμη 5, Αθήνα 16121, τηλ. 72 39 611,
- Συμβουλευτικός Σταθμός “Α. Συγγρός”: τηλ. 72 22 222,
- Εθνικό Κέντρο Αναφοράς Ρετροϊών Ιατρικής Σχολής Παν/μίου Αθήνας: Μ. Ασίας 75, Αθήνα 11527, τηλ.: 77 19 725,.
- Ελληνική Εταιρεία Μελέτης και Αντιμετώπισης του AIDS: Παπαδιαμαντοπούλου 4, Αθήνα 11528, τηλ.:7211.845,
- Κέντρο Ελέγχου AIDS Αλεξανδρούπολης: Ανατ. Θράκης 58, Αλεξανδρούπολη 68100, τηλ.: 0551/20403 – 26810,
- Περιφερειακό Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου: Ηράκλειο 71021,
τηλ.: 081/23410 – 232156,
- ΑΧΕΠΑ, Εργαστήριο Μικροβιολογίας Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσ/νίκης: Θεσ/νίκη 54006, τηλ.: 031/992718 – 991347,
- Εργαστήριο Ιατρικού Τμήματος Παν/μίου Ιωαννίνων: Ιωάννινα 45110,
τηλ.: 0651/92728,
- Εργαστήριο Υγιεινής Παν/μίου Πατρών: Ρίο Πάτρας 26110,
τηλ.: 061 - 277924.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6° : Φορείς Με Ευθύνη Για Τα Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες

Ο κάθε ενδιαφερόμενος που έχει ένα παιδί με ειδικές ανάγκες μπορεί να απευθύνεται στις υπηρεσίες που αναφέρουμε. Από εκεί μπορεί να πάρει τις απαραίτητες πληροφορίες που αφορούν όχι μόνο την ιατροπαιδαγωγική και εκπαιδευτική βοήθεια, αλλά και την επαγγελματική κατάρτιση των Α.Μ.Ε.Α.

- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής, Ερμού 15, 10185 Αθήνα., Τηλ.3231770,3231811.
- Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, Διεύθυνση Ηλικιωμένων και Α.Μ.Ε.Α., Αριστοτέλους 17, 10433 Αθήνα, Τηλ.5235004.
- Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διεύθυνση Πρόληψης και Καταστολής Εγκληματικότητας Ανηλίκων, Μεσογείων 96, 11527 Αθήνα, Τηλ.7713020/7711962 (Διευκρινίζουμε ότι η διεύθυνση αυτή ασχολείται με την αντιμετώπιση παραβατικών ανηλίκων μέσα από ειδικά προγράμματα).
- Υπουργείο Εργασίας, Ο.Α.Ε.Δ. Γραφείο Επαγγελματικού Προσανατολισμού Α.Μ.Ε.Α., Πειραιώς 52, 10436 Αθήνα, Τηλ.5242327.
- Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, Γραφείο Ειδικού Αθλητισμού, Πανεπιστημίου 25, 10564 Αθήνα, Τηλ.3838025.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τομέας Σ.Ε.Π./ Γραφείο για άτομα με ειδικές ανάγκες, Μεσογείων 396, 15341 Αγία Παρασκευή, τηλ.6014241.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7^ο: Κέντρα Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού της χώρας *

ΑΤΤΙΚΗ

ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ
Γούναρη 60, 153 43 Αγ. Παύλου
Τηλ.: 01/6082983, 4 F: 01/6082983

ΑΙΓΑΛΕΩ
Θηβών 401, ΚΕΣΥΠ 1, 122 10
Αγιάλω
T: 01/5446694, 5447748
F: 01/5447748

ΑΛΙΜΟΥ
2ο Έναλο Λύκειο Αλίμου
T: 01/9922618

ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ
Ιπποκράτους & Αρχιμήδους 2
(Δημορκείο), 111 46 Γαλάτσι
T: 01/2139046, 2139053
F: 01/2139046, 2139053

ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ
Κελαού 3, Ισόγειο, ΚΕΣΥΠ, 192 00
T: 01/5545005, 5545391
F: 01/5545005, 5545391

ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ
Παναγασσίου (απέν. από το 10)
& Βουλιαγμένης, 163 41 Αθήνα
T: 01/9944686, 9944687
F: 01/9944686, 9944687

ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ
Βυζαντίου & Δεληγιάννη 70,
ΚΕΣΥΠ 2, 187 56 Κερατσίνι
T: 01/4313103, 4313101
F: 01/4313103

Ν. ΙΩΝΙΑΣ
Ελ. Αλαμίν 20, 142 31 Ν. Ιωνία
T: 01/2715603, 2716616
F: 01/2715603, 2756062

ΠΑΛΛΗΝΗΣ
Λεωνταρίου 11, ΚΕΣΥΠ, 153 44
T: 01/6666709, 6666779
F: 01/6666779

ΠΕΙΡΑΙΑ
Ελ. Βενζέλου & Κουντουριώτου
89, ΚΕΣΥΠ 1, 185 32 Πειραιάς
T: 01/4114155, F: 01/4114155

ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ
Πατρ. Σαργίου 24Α, ΚΕΣΥΠ 2,
121 36 Περίστερι
T: 01/5741499, 5741999
F: 01/5741999

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΓΡΙΝΙΟΥ
Πανασιούλου&Χαβέλα 8, ΚΕΣΥΠ 2
301 00 Αγρίνιο
T: 0641/48414, 33821
F: 0641/48414

ΑΜΦΙΣΣΑΣ
Πλ. Εθν. Αντίστασης, ΚΕΣΥΠ,
331 00 Αμφισσα
T: 0265/72113, 72148
F: 0265/72113

ΛΕΙΒΑΔΙΑΣ
Θεσ/νίκης 1 (Πν. Κέν.), ΚΕΣΥΠ 1,
321 00 Λειβαδιά
T: 0261/80772, F: 0261/80772

ΜΕΣΣΟΛΟΓΙΟΥ
Σταυροπούλου 31, ΚΕΣΥΠ 1
302 00 Μεσολόγγι
T: 0631/25616, F: 0631/25616

ΘΗΒΑΣ
Ηλέκτρος 20, ΚΕΣΥΠ 2, 322 00
T: 0262/25998, F: 0262/25998

ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ
Καραϊσκάκη 14, ΚΕΣΥΠ, 361 00
T: 0237/24618, F: 0237/24510

ΛΑΜΙΑΣ
Κύπρου 85, ΚΕΣΥΠ, 351 00 Λαμία
T: 0231/50144, 50944

ΧΑΛΚΙΔΑΣ
Γ. Παπανδρόου 2, ΚΕΣΥΠ, 341 00
T: 0221/21847, F: 0221/21847

ΗΠΕΙΡΟΣ

ΑΡΤΑΣ
Αράκτου 17, ΚΕΣΥΠ, 471 00 Άρτα
T: 0681/72196, F: 0681/72196

ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑΣ
23ης Φεβρουαρίου 1, ΚΕΣΥΠ,
461 00 Ηγουμενίτσα
T: 0665/28770, F: 0665/28770

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Πυρραγίου & Μικρανίδη, ΚΕΣΥΠ
452 21 Ιωάννινα
T: 0651/65021, F: 0651/65022

ΠΡΕΒΕΖΑΣ
Παρισκαρή 1, ΚΕΣΥΠ,
T: 0682/22989, F: 0682/22989

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΒΟΛΟΥ
Γαλλίας & Καραή 81, ΚΕΣΥΠ
382 21 Βόλος
T: 0441/25708, 25707
F: 0441/25707

ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ
Διάκου 13 & Πλαστήρα, ΚΕΣΥΠ
431 00 Καρδίτσα
T: 0441/25708, 25707
F: 0441/25707

ΛΑΡΙΣΑΣ
Μαγ. Αλεξάνδρου 35, 1ος όρ.,
ΚΕΣΥΠ, 412 22 Λάρισα
T: 0411/536918, F: 0411/597318

ΤΡΙΚΑΛΩΝ
Καποδιστριαύ 10, ΚΕΣΥΠ,
T: 0431/28081, F: 0431/28081

ΘΡΑΚΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ
Εμπορίου & Μακράς Γαβριμ, ΚΕΣΥΠ,
681 00 Αλεξανδρούπολη
T: 0551/88161, 88162
F: 0551/88161

ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ
Σοφιάκη 1, ΚΕΣΥΠ,
T: 0531/81251, 81252
F: 0531/81253

ΞΑΝΘΗΣ
Χατζησταύρου 8, ΚΕΣΥΠ, 671 00
T: 0541/64320, F: 0541/64320

ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
Σπρ & Ευριπίδου, ΚΕΣΥΠ, 682 00
T: 0552/28444, F: 0552/28444

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΔΡΑΜΑΣ
Ηπείρου 16, 2ος όροφος, ΚΕΣΥΠ
661 00 Δράμα
T-F: 0521/45666, 35002

ΚΑΒΑΛΑΣ
Μητροπόλεως & Παλαιολόγου 5,
ΚΕΣΥΠ, 651 10 Καβάλα
T: 051/230953, F: 051/230953

ΣΕΡΡΩΝ
Ανατολικής Θράκης 5, ΚΕΣΥΠ
621 10 Σέρρες
T: 0321/51597, 56891
F: 0321/51597

ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΓΡΕΒΕΝΩΝ
Μακεδονομάχων 8, ΚΕΣΥΠ,
511 00 Γρεβενά
T: 0462/80403, F: 0462/80403

ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ
Μητροπόλεως 104, ΚΕΣΥΠ
521 00 Καστοριά
T: 0467/27835, 27843
F: 0467/27843

ΚΟΖΑΝΗΣ

Δημοκρατίας 48, ΚΕΣΥΠ
501 00 Κοζάνη
T: 0461/28526, 28657
F: 0461/28526

ΦΛΩΡΙΝΑΣ
7ης Νοεμβρίου & Λαμπράκη,
ΚΕΣΥΠ
531 00 Φλώρινα
T: 0385/46937, F: 0385/46937

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΒΕΡΟΙΑΣ
Αγ. Δημητρίου 6, ΚΕΣΥΠ, 591 00
Βέροια
T: 0331/70877, F: 0331/70877

ΕΔΕΥΣΣΑΣ
Εργασίας 91, ΚΕΣΥΠ, 582 00
Έδεσσα
T: 0381/21869, 26414
F: 0381/21869

ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ
Παρ. Σου Γυμν. Παν. Τσαλδάρη 8,
ΚΕΣΥΠ, 601 00 Κατερίνη
T: 0351/79264/79265
F: 0351/79265

ΚΙΑΚΙΣ
Πόντου 5, ΚΕΣΥΠ, 611 00 Κιάκις
T: 0341/24449, F: 0341/24449

ΛΑΓΚΑΔΑΣ
Επαρχείο Λαγκαδά, Μπασιά 3,
ΚΕΣΥΠ 3, 572 00 Λαγκαδάς
T: 0394/25878, F: 0394/25878

ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ
Εθν. Αντ/σης 8, ΚΕΣΥΠ 1
546 21 Λευκός Πύργος
T: 031/230613, F: 031/230613

ΝΕΑΠΟΛΗΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ
Αγ. Σταυρού 26, Νεοπολις,
ΚΕΣΥΠ 2, 567 27 Θεσσαλία
T: 031/550240, F: 031/550240

ΠΟΛΥΓΥΡΟΥ
Εθν. Αντ/σης Κέντρο Νεότητας,
Γαλήνου 23, ΚΕΣΥΠ,
631 00 Πολύγυρος
T: 0371/23579, F: 0371/23579

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

ΑΙΓΙΟΥ
Μοσχωνέζη 7 & 1η Μάρ., ΚΕΣΥΠ 2,
251 00 Αίγιο
T: 0691/61563, F: 0691/61563

ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
Αριστοτέλους 33, ΚΕΣΥΠ, 241 00
Καλαμάτα
T: 0721/95476, 95645
F: 0721/95476

ΚΟΡΙΝΘΟΥ
Κολοκοτρώνη 81, ΚΕΣΥΠ, 201 00
T: 0741/20950, 22476
F: 0741/20950

ΝΑΥΠΛΙΟΥ
Αγίου 75, ΚΕΣΥΠ, 211 00
T: 0752/29602, F: 0752/29602

ΤΡΙΠΟΛΗΣ
Σπεσιερποτικού 38, ΚΕΣΥΠ,
221 00 Τρίπολη
T: 071/241816, F: 071/241848

ΠΑΤΡΑΣ
Κανακάρη 118α, ΚΕΣΥΠ 1, 261 00
T: 061/278747, 279956
F: 061/279187

ΠΥΡΓΟΥ
Μηζωνίου 8, ΚΕΣΥΠ, 271 00
T: 0621/23531-2, F: 0621/23532

ΣΠΑΡΤΗΣ
Κων. Παλαιολόγου 67, ΚΕΣΥΠ,
231 00 Σπάρτη
T: 0731/20141, F: 0731/27123

ΚΡΗΤΗ

ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ
Κτήριο Νομαρχ. Αυτοδίστης,
ΚΕΣΥΠ, 721 00 Αγ. Νικόλαος
T: 0841/98218, 98214
F: 0841/98218

ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Ισραυμμάση 1 & Τηλ. Γκισήρη,
ΚΕΣΥΠ, 712 01 Ηράκλεια
T: 081/282680, F: 081/282680

ΡΕΘΥΜΝΟΥ
Καλλιγρός Παρρην & Σιγανού 4,
ΚΕΣΥΠ, 741 00 Ρέθυμνο
T: 0831/53722, F: 0831/53722

ΧΑΝΙΩΝ
Πλατ. Ελευθερίας 1, ΚΕΣΥΠ,
731 32 Χανιά
T: 0821/28134, 28135
F: 0821/28134

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

ΡΟΔΟΥ
Αγίας Αναστασίας & Γλ. Πατρών
Γερμανού, ΚΕΣΥΠ, 851 00 Ρόδος
T: 0241/73850, 73763
F: 0241/73850

ΕΠΤΑΝΗΣΑ

ΑΡΓΟΣΤΟΛΙΟΥ
Μαζαράκη 2, ΚΕΣΥΠ,
281 00 Αργοστόλι
T: 0671/26374, F: 0671/26374

ΖΑΚΥΝΘΟΥ
Φιλίππων 1, ΚΕΣΥΠ,
291 00 Ζάκυνθος
T: 0695/45009, F: 0695/45009

ΚΕΡΚΥΡΑΣ
Βελισσαρίου 2, 1ος όρ., ΚΕΣΥΠ,
491 00 Κέρκυρα
T: 0661/39722, 39577
F: 0661/39722

ΛΕΥΚΑΔΑΣ
Υπαλακ. Κατωπόδη Κ. Λευκάδα,
ΚΕΣΥΠ, 311 00 Λευκάδα
T: 0645/24109, 21724
F: 0645/24109

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΣΥΡΟΥ
Χίου & Πακλινήσου 1, ΚΕΣΥΠ
841 00 Ερμούπολη
T: 0281/83236, 81555
F: 0281/83236

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΑΙΓΑΙΟ

ΚΑΛΛΟΝΗΣ
Πλ. Καλλονής, Οίκημα Βασιλειάδη,
ΚΕΣΥΠ 2, 811 07 Καλλονή
T: 0253/24141, F: 0253/24141

ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
Εράρωνης 7, ΚΕΣΥΠ 1, 811 00
T: 0251/40588, F: 0251/40588

ΣΑΜΟΥ
Κωνάρη & Ν. Νεάλης, ΚΕΣΥΠ,
831 00 Σάμος
T: 0273/80432, 80430
F: 0273/80431

ΧΙΟΥ
Κουντουριώτου & Ροδοκανθή 33,
ΚΕΣΥΠ 821 00 Χίος
T: 0271/44131, 44228

* Πηγή: ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τομέας ΣΕΠ, (2000). Ενημερωτικό τεύχος *Σχολικός επαγγελματικός Προσανατολισμός 2000 – 2001*.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαΐτσος, Κ., & Γιαννίσης, Τ., (1997). *Τεχνολογικός Μετασχηματισμός και Οικονομική Ανάπτυξη: Ελληνική Εμπειρία και Διεθνείς Προοπτικές*. Αθήνα: Gutenberg.

Βουϊδάσκη, Β., (1987). *Η Επιθετικότητα σαν Κοινωνικό Πρόβλημα στην Οικογένεια και στο Σχολείο*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Βουϊδάσκη, Β., (1992). *Κοινωνικά Αίτια της Κυκλικής, Κάθετης και Οριζόντιας Αμφίδρομης Επιθετικής Συμπεριφοράς στις Πρωτογενείς Ομάδες Κοινωνικοποίησης, στο Η Επιθετικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Βρετάκου, Β., (1989). *Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Γαλανουδάκη, Α., Κοσμίδου, Χ., Σκαύδη, Δ., & Τέπερη, Ι., (1983). *Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα.

Γεώργας, Δ., (1990). *Κοινωνική Ψυχολογία*, τ. Α', Αθήνα.

Δημητρόπουλος, Ε., (1986). *Συμβουλευτική - Προσανατολισμός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Μία Πρώτη Προσπάθεια Αξιολόγησης του Θεσμού* (Εμπειρική Έρευνα). Αθήνα: Καραμπερόπουλος (Διακίνηση: Εκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΗ).

Δημητρόπουλος, Ε., (1987). *Μπροστά στις Εξετάσεις. Από την Α' Λυκείου Μέχρι τις Γενικές. Οργάνωση Προετοιμασίας και Ψυχολογική Στήριξη του Υποψήφιου και της Οικογένειάς του*. Αθήνα: Θυμάρι (στη σειρά «Ανθρώπινες Σχέσεις - Αγωγή - Συμπεριφορά»).

Δημητρόπουλος, Ε., (1994). *Εξετάσεις για Εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο. Προκλήσεις, Αδιέξοδα, Αμφισβητήσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Δημητρόπουλος, Ε., (1994). *Σχολικός Εκπαιδευτικός - Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Συμβουλευτική*. Αθήνα: Γρηγόρης (ΣΤ Έκδοση).

Δημητρόπουλος, Ε., (1997). *Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Γρηγόρης, (Β Έκδοση).

Δημητρόπουλος, Ε., (1995). 'Σχολική Αποτυχία - Η αποτυχία του σχολείου', *Νέα Παιδεία*, **84**, (1997),σελ. 24 - 48 & **85**, (1998), σελ. 22 - 40.

Δημητρόπουλος, Ε., Θεοδοσίου, Δ., Παπαδημητρίου, Π., & Παπαθανασίου, Π., (1994). *Οι Επιλογές των Νέων για Σπουδές και Επάγγελμα: Υπόθεση Κοινωνικής Τάξης; Μία Εμπειρική Διερεύνηση του Θέματος* (Β Έκδοση) (Εμπειρική Έρευνα). Αθήνα: Γρηγόρης.

ΕΕΨΥΝΠ (Ελληνική Εταιρεία Ψυχικής Υγιεινής και Νευροψυχιατρικής του Παιδιού). (1994). *Διεπαγγελματική Συμβουλευτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. (Επιμέλεια: Ε.Γ. Δημητρόπουλος). (1993) *Ευρώπη 2.000: Τάσεις και Προοπτικές στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό*. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου. Αθήνα: Έκδοση ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π..

ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. (Επιμέλεια: Ε.Γ. Δημητρόπουλος). (1998). *Ο Θεσμός Συμβουλευτική - Προσανατολισμός και ο Ρόλος του στην Απασχόληση, στην Υγεία, στην Αγωγή*. Πρακτικά Α Πανελληνίου Συνεδρίου. Αθήνα.

ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. - ΣΕΛΕΤΕ (Επιμέλεια: Ε.Γ. Δημητρόπουλος). (1991). *Εκπαίδευση και Αγορά Εργασίας, και ο Ρόλος του Επαγγελματικού Προσανατολισμού εν Όψει της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς*. Αθήνα: Πρακτικά του Γ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου. Αθήνα: Έκδοση ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Ζαννή-Τελιοπούλου, Κ., & Σταθακοπούλου, Π., (1994). *Οι Ανάγκες των Νέων για Επαγγελματικό Προσανατολισμό στην Ελλάδα*. Αθήνα: CEDEFOP.

Ηλιάδης, Ν., (1988). *Η Εκλογή Επαγγέλματος*. Αθήνα: ΙΩΝ.

Η Ευρώπη σε αριθμούς, Eurostat, Βρυξέλλες.

Καζαμίας, Α., & Κασσωτάκης, Μ., (1990). *Η Ελληνική εκπαίδευση στα πλαίσια της Νέας Ευρώπης: Επάγγελμα και Εκπαίδευση, Εκπαίδευση και Επάγγελμα*. Αθήνα.

Καλαβά-Μυλωνά, Ν., (1989). *Συμβουλευτική και Δημοκρατική Παιδεία*. Αθήνα: Πατάκης.

Καλαντζή, Αζίζι, Α., (1984). *Αυτογνωσία, Αυτοανάλυση και Αυτοέλεγχος*. Αθήνα: Δίφρος.

Καλαντζή, Αζίζι, Α., (1988). *Εφαρμοσμένη Κλινική Ψυχολογία στο χώρο του σχολείου*. Αθήνα.

Καλαντζή, Αζίζι, Α., (1996). *Ψυχολογική Συμβουλευτική Φοιτητών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Καλογήρου, Κ., (1980). *Γνωριμία με τα Επαγγέλματα*. Πειραιάς: Καραμπερόπουλος.

- Καλογήρου, Α., (1983). *Μάθηση - Άσκηση για Λήψη Αποφάσεων*. Αθήνα: Παπαδήμας.
- Κάντας, Α., Χαντζή, Α., (1991). *Ψυχολογία της Εργασίας. Θεωρίες Επαγγελματικής Ανάπτυξης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κάρμας, Κ., (1996). *Ελληνική Οικονομία: Δομή, Τάσεις και Προοπτικές Αγοράς Εργασίας*. Ανέκδοτες Παν/μιακές Σημειώσεις, Αθήνα.
- Κασιμάτη, Κ., (1989). *Επιλογή Επαγγέλματος: Πραγματικότητα ή Μύθος;* Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Κασιμάτη, Κ., (1991). *Η Επιλογή του Επαγγέλματος. Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική Διερεύνηση*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Κασιμάτη, Κ. (1998). *Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Κασσωτάκης, Μ., (1981). *Πληροφόρηση για Σπουδές και Επαγγέλματα*. Αθήνα: ΓΡΗΓΟΡΗΣ.
- Κασσωτάκης, Μ., & Φωτιάδου, Τ., (1995). *Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός των Μαθητών της Γ' Λυκείου και η Αξιολόγηση του Θεσμού του ΣΕΠ*. Αθήνα: Κέντρο ΣΕΠ της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Κασσωτάκης, Μ., Μπερσίμης, Π., & Παπαγγέλη-Βουλιούρη, Δ., (1995). *Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός και η προετοιμασία των Καταρτιζομένων στα ΙΕΚ για Είσοδο στην Αγορά Εργασίας*. Αθήνα: Κέντρο ΣΕΠ της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Κοσμίδου-Hardy, Χ., & Γαλανουδάκη-Ράππη, Α., (1996). *Συμβουλευτική. Θεωρία και Πρακτική*. Αθήνα: Ασημάκης.
- Κατάκη, Χ., (1990). «Το ζευγάρι πλησιάζοντας το 2000», *Ψυχολογικό Σχήμα*, 2, 7-11.
- Κρεατσάς, Γ., (1995). 'Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση: σύγχρονες τάσεις και προοπτικές', στο *Διαφυλικές σχέσεις - τ. Α'*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κρουσταλλάκης, Γ., (1994). *Παιδιά με Ιδιαίτερες Ανάγκες*. Αθήνα.
- Κωνσταντοπούλου, Δ., & Παπακωνσταντίνου, Π., (1991). *Επαγγελματικός Προσανατολισμός: Βιβλιογραφικός Οδηγός*. Αθήνα: Σύγχρονη Εκπαίδευση.
- Λεοντάρη, Α., (1996). *Αυτοαντίληψη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., (1993). *Αλλοδαποί Εργαζόμενοι και Εργαζόμενοι στην Αγορά Εργασίας στην Ελλάδα*. Αθήνα.

Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ., (1993). *Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μάνος, Β., (1990). *Αιτίες που Γεννούν και Μεγαλώνουν το Πρόβλημα των Ναρκωτικών, στο Ναρκωτικά - Εθνικό Συμβούλιο κατά των Ναρκωτικών*. Αθήνα: Σύγχρονη εποχή.

Μάνος, Κ., (1990). *Ψυχοπαιδαγωγική Συμβουλευτική*. Αθήνα.

Μοστρίου, Α., & Σουγιουλτζόγλου, Μ., (1983). *Ξέρεις Πώς να Διαλέξεις το Επάγγελμά σου*; Αθήνα: Gutenberg.

Μπερζ, Α., (1989). *Η Σεξουαλική Αγωγή του Παιδιού*. Αθήνα: Γκοβόστη.

Μπρούζος, Α., (1995). *Ο Εκπαιδευτικός ως Λειτουργός Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*. Αθήνα: Λύχνος.

Παιδαγωγική, Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό. (1989). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παναγιωτοπούλος, Μ., Παπαδοπούλος, Α., & Μπούρα, Ευ., (1992). *Πρόληψη*. Αθήνα.

Πάντα, Δ., (1985). *Ασκήσεις στον Προσανατολισμό*. Θεσσαλονίκη: Μπαρμπουνάκης.

Πάντα, Δ., (1988). *Οι Επαγγελματικές Επιλογές των Νέων*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Παπαδάτος, Δ., (1990). *Κρίσιμες Περίοδοι στη Ζωή της Οικογένειας του Παιδιού με Απειλητική για τη Ζωή Ασθένεια, στο Οικογένεια*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., (1996). «Η ιδιαιτερότητα διατύπωσης μιας θεωρίας επαγγελματικής ανάπτυξης των γυναικών». *Η Λέσχη των Εκπαιδευτικών*, Αφιέρωμα στον Επαγγελματικό Προσανατολισμό, **14**, 33-34.

Τσολακίδου, Ε., (1997). *Οι επαγγελματικές Προτιμήσεις των Νέων*. Αθήνα: Προσκήνιο.

ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Βιβλίο ΣΕΠ για τους μαθητές της Α' τάξης Ενιαίου Λυκείου *Σχεδιάζω το μέλλον μου* / το αντίστοιχο υποστηρικτικό βιβλίο για τον Καθηγητή. ΟΕΔΒ: 1999, 2000 (β' εκδ).

ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Βιβλίο ΣΕΠ για τους μαθητές της Γ' τάξης Γυμνασίου *Ετοιμάζομαι για τη ζωή* / το αντίστοιχο υποστηρικτικό βιβλίο για τον Καθηγητή. ΟΕΔΒ: 1999, 2000 (β' εκδ).

ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Πληροφοριακός Οδηγός ΣΕΠ για τους μαθητές του Ενιαίου Λυκείου *Σπουδές μετά το Λύκειο*. ΟΕΔΒ: 1999, 2000 (β' εκδ).

ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Πληροφοριακός Οδηγός ΣΕΠ για τους μαθητές της Γ' τάξης Γυμνασίου *Σπουδές μετά το Γυμνάσιο*. ΟΕΔΒ: 1999, 2000 (β' εκδ).

ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τομέας ΣΕΠ, (2000). Ενημερωτικό τεύχος *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός 2000 – 2001*.

Φλουρής, Γ., (1983). *Αυτοσυναίσθημα, Επίδοση και Επαγγελματικές Φιλοδοξίες* (Εμπειρική Έρευνα). Ηράκλειο.

Φλουρής, Γ., (1989). *Αυτοαντίληψη, Σχολική Επίδοση και Επιδράσεις γονέων* (Εμπειρική Έρευνα). Αθήνα: ΓΡΗΓΟΡΗΣ.

Χουρδάκη, Μ., (1992). *Ναρκωτικά – Πρόληψη*. Αθήνα.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Datilio, F.M., & Padesky, C.A., (1995). *Συμβουλευτική Ζευγαριών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Herbert, M., (1989). *Ψυχολογικά Προβλήματα Παιδικής Ηλικίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, τ. Α', Β'.

Herbert, M., (1992). *Ψυχολογικά Προβλήματα Εφηβικής Ηλικίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Rifkin, J., (1996). *Το τέλος της Εργασίας και το Μέλλον της*. Αθήνα: Νέα Σύνορα.

Satir, V., (1989). *Πλάθοντας Ανθρώπους*. Αθήνα: Κέδρος.

Sinoir, G., (1968). *Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.